

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنې چوپړي (ریسرچ پانې)

لومړی ټوک

ماسټر انجینیر

صفي الله فردوس

Ketabton.com

کورس: اتنلوجي پوهنه
څېړونکي: د کوشنيوالي احساس
پېڅليک: د وري ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدي

د لنډیو، ټپو، ټیګیو او مصریو انګر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

بسم الله الرحمن الرحيم

د الله په نوم پیل کوم چې پوره رحم کونکی او پوره رحم لرونکی دی؛ مهرباني
د پینۍ پنځونکي څښتن بر لورینه ده.

۲. لیکي پوهه

سرلیک: د لنډیو، ټپو، ټیګیو او مصریو انګر

څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

لومړی ټوک له څلورو

ماسټر اېنجنیېر صفي الله فردوس

د محصول اوږدوالی،

سوروالی او پېروالی: ۲۹۰ * ۲۱۵ * ۱۸.۳۲ ميلي مېټر.

۱۹ څپرکي

د کښلې غټ ټکي: د کښلې د چوپړو ګڼه: وړلو وزن: وټ نه يا پرته له وټه د اېبڅو

۲۹۶ چوپړي (مخه)

د کښلې د چوپړو ګڼه: وړلو وزن: وټ نه يا پرته له وټه د اېبڅو

۷۴۰ ګرام

د کښلې د چوپړو ګڼه: وړلو وزن: وټ نه يا پرته له وټه د اېبڅو

د کښلې د چوپړو ګڼه: وړلو وزن: وټ نه يا پرته له وټه د اېبڅو

د کښلې د چوپړو ګڼه: وړلو وزن: وټ نه يا پرته له وټه د اېبڅو

د کښلې د چوپړو ګڼه: وړلو وزن: وټ نه يا پرته له وټه د اېبڅو

د کښلې د چوپړو ګڼه: وړلو وزن: وټ نه يا پرته له وټه د اېبڅو

د کښلې د چوپړو ګڼه: وړلو وزن: وټ نه يا پرته له وټه د اېبڅو

د کښلې د چوپړو ګڼه: وړلو وزن: وټ نه يا پرته له وټه د اېبڅو

۲۷۵،۶۰۵.۰۰ دانې

د کښلې د چوپړو ګڼه: وړلو وزن: وټ نه يا پرته له وټه د اېبڅو

۳۶۰،۲۳۴.۰۰ دانې

د کښلې د چوپړو ګڼه: وړلو وزن: وټ نه يا پرته له وټه د اېبڅو

۳،۷۶۸.۰۰

د کښلې د چوپړو ګڼه: وړلو وزن: وټ نه يا پرته له وټه د اېبڅو

د کښلې د چوپړو ګڼه: وړلو وزن: وټ نه يا پرته له وټه د اېبڅو

د کښلې د چوپړو ګڼه: وړلو وزن: وټ نه يا پرته له وټه د اېبڅو

د کښلې د چوپړو ګڼه: وړلو وزن: وټ نه يا پرته له وټه د اېبڅو

۱۱،۱۶۶.۰۰

د کښلې د چوپړو ګڼه: وړلو وزن: وټ نه يا پرته له وټه د اېبڅو

د کښلې د چوپړو ګڼه: وړلو وزن: وټ نه يا پرته له وټه د اېبڅو

د کښلې د چوپړو ګڼه: وړلو وزن: وټ نه يا پرته له وټه د اېبڅو

۷۸،۴۲۳.۰۰

د کښلې د چوپړو ګڼه: وړلو وزن: وټ نه يا پرته له وټه د اېبڅو

د کښلې د ابڅي پیل او پای: د دې کښلې پیل په دې و، د، سره شوی او پای یې په یې و، ی،، اوږدې یې سره شوی دی.

کڼه: پېنځم کتاب
لیکوال استوگنځای: بغل، تره خیل، کچور شمټی، مهترلام، لغمان، افغانستان

خپرنډوی: مومند خپرنډویه ټولنه
اېډېټور: ماسټر اېنجینېر صفي الله فردوس
طراح او ډیزان: ماسټر اېنجینېر صفي الله فردوس
کښلې د پیل پېر: پیلنۍ وار: د رییس غلام حسن بابا کور، نمبر اول ښوونځي ترڅنگ، ختیځ نوی ښار، مهترلام، لغمان، افغانستان؛
تله ۱۵، ۱۳۷۲ لېږدی

(زېږدی ۱۹۹۳ October ۰۷)،
دوېم وار: زموږ کور، نمبر اول ښوونځي ترڅنگ، ختیځ نوی ښار، مهترلام، لغمان، افغانستان؛

غبرگولی ۱۹، ۱۳۸۸ لېږدی
(زېږدی ۲۰۰۹ June ۰۹)،
درېم وار: زموږ کور، نمبر اول ښوونځي ترڅنگ، ختیځ نوی ښار، مهترلام، لغمان؛
کب ۲۰، ۱۳۹۵ لېږدی

(زېږدی ۲۰۱۷ March ۱۰)،
څلورم وار: ۷ کور، درېم پور، ۵۳ بلاک، اماراتو ښارگوټی، کسبه، ۱۵ سیمه، کابل، افغانستان؛

کب ۰۱، ۱۳۹۹ لېږدی
(زېږدی ۲۰۲۱ February ۱۹)،
جوهریزاده سرک، میدگار دوک، دوشنبې ښار، دوشنبې، تاجیکېستان؛

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانـي)

پسرلی، وری ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی

(زېږدی ۲۰۲۴ April ۲)

وری ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی

(زېږدی ۲۰۲۴ April ۲)

پسرلی، وری ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی

۱۰۰۰ ټوکه

لومړی

ادبیات او هنر (لیکنی اړت، ادبیات او فن،
ادبیات او عملي مهارت، ادبیات او صنعت،
لیکنی او صناعي قدرت ضد، ادبیات او د ښکلا د
تخلیق فن، د تخلیقي تخیل اثر، ادبیات او د پوهې
یوه څانگه په تېره د اجتماعي علومو د موسیقي
یا ټنگټکور برخه؛ لیکنی او مهارت یا تخصص؛
لیکنی او استعداد؛ ادبیات او ځیرکي؛ گړني
پېپلي) ټولگه

خپرېدو نېټه:.

چاپ نېټه:.

چاپشمېر:.

چاپ وار:.

ډول:.

ژبه:.

ژباړونکی:.

پوخ بڼه:.

تر:.

رپ ځای:.

یادونه:.

بیه:.

د لیکوال گرځنده اړیکه:.

برېښنالیک:.

له پاره:.

پښتو

هېڅ یوه

اساسي

تازه

A ٤

د گډون کولو بېلگه

۵۰۰ افغانی

+۹۳۷۸۶۹۰۴۷۹۹

Safiullah_firdows@yahoo.com

د ټول پښتون پښت (نسل) له پاره دی چې لږ او

بر ټول پښتنو له پاره کښل شوی، یانې د

۷۰۰۰۰۰۰۰ او یا میلیونو وگړو له پاره.

زر ټولگي دی، ټول پښتون پښت به ترې گټه

پورته کړي چې د یوه تود بڅري (پرتون) په

اندازه هم د یوه پښتون د پرمختگ سبب شي؛ نو

کښلي د گټني گور:.

اویا مېلېونه تنه پښتون پښت ته یې گټه ور
رسیږي.

د پښتون پښته! زما گټه په کې نه شته؛ په ۵۰۰
افغانۍ یې له مالې سره را وباسم، ۵۰۰ دانې یې
وریا وېشم او پاتې نور پلورم.

په ۵۰۰ افغانۍ چې له یوه کرډیټ کارټ سره
برابرېږي بیه یې ده.

گټه خو یې نه شته که دا لږ پیسې په لاس راغلي
نو بل کتاب به پرې چاپ کړم.

د پښتو ورم دی چې د لیکوال گټه د شپانه گټه ده.
که مو ډډه ورته روغه وه د خپرولو له پاره یې
و درېږئ. (له چاپ روغ تېر شوی نه دی.)

د اي في اي (APA) کالډ په بڼه د اخځوک يا
ریفریس له پاره ترې گټني اجازه شته.

زما د الواک اغېزښندنې په څېړنه کې څلور
سنتي شاملې دي: خلاص ډیټا، خلاص کوډ،
کاغذونو ته خلاص لاسرسی او خلاصه (وازه)
بیاکتنه. د خلاص پښتو گړني ادب د ودې له پاره
د ټاټوبي ټولو پوگړو وگړو، د معلوماتو
ټیوټوریلونه کوربه کړئ، په اوبیانو کې خپور
کړئ، ترڅو و گړو سره مرسته و کړي، ټولو
وگړو ته د خپل پښتون پښت دودې دود لیکدود
کارولو او پوهیدو کې د مرستې له پاره وسیلې
رامنځته او لا کوربه کړئ.

د چاپ رښت له لیکوال او خپرنډوی سره خوندي
دي، بي اخځ ښووني ترې د گټې اخیستنې اجازه
نه شته!.

یادونه:

٣. تیسس څرگندونه

تر روانپېره (اوسمهاله) پورې، د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو انگر لا پښتون پښت (نسل) ته څرگند نه دی. د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو ترمنځ بېلوالی؛ ځانگړي ځانگېرني؛ انځورونه؛ تعریفونه (څرگندوني، ښکاروني، د یوه توري یا سکالو تشریح کول یې)؛ څپيزي او زورني؛ ځمکچپوهني (هندسي) رغښت؛ سپرني؛ زما څرگندول چې روڼوي کتنه داسي؛ څه بڼه لوری سپیني ته را وباسم؛ د رنگونو ښکاروندي (د رنگونو کوڼه)؛ د پښتو پېيلو د رنگونو څېري، د رنگونو بورولو کرنلاري او لښتيلیکي یې؛ د اوازنو ټېتوالي او لوړوالي کې اورمنگي شننه؛ دفتنگونه؛ د کچي اندازې یې چې ما خپله رېبځ کړي (جاروبکري) او رېځ کړي (برسکري)؛ سیمه یيزي پایلي؛ اړوتی (شرط)، آر (اصل)، پيخليک (تاریخ)، پېر (وخت) او بېبړه (حاصل یا ثمره) یې هم ستونځمن کار وو.

د دې هر یوه څېړلو ته زما اوږدپېړی (اوږد پړاوی) او اوږدمنگی (اوږد عمری) لید لوری.

٤. غټ ټکي

١. پڅښتنی..... ١
٢. لیکي پوهه..... ٢
٣. تیسس څرگندونه..... ٦
٤. غټ ټکي..... ٦
٥. د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو بېلوالی..... ١١
٦. اي (١، الف): لنډی..... ١٥
٦. ١ د لنډی ځانگړي ځانگېرني..... ١٦
٦. ٢ د لنډی انځورونه:..... ١٨
٦. ٣ د لنډی تعریف (څرگندونه، ښکارونه، لنډی د یوه توري یا سکالو تشریح کول)...... ٢٢
٦. ٤ د لنډی څپيزي او زورني..... ٢٣
٦. ٥ د لنډی ځمکچپوهني (هندسي) رغښت..... ٢٣
٦. ٦ د لنډی سپر نه..... ٢٤
٦. ٧ د لنډی بېلوونکي نخښي..... ٢٥

د لنډۍ یو، تپو، ټيکۍ یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ريسـرچ پانې)

۲۶	.....	بي (ب): ټپه	۷
۲۹	.....	۱. ټپي ځانگړي ځانگېړني	۷
۳۰	.....	۲. ټپي انځورونه:	۷
۳۱	.....	۳. ټپي تعريف (څرگندونه، بنکارونه، ټپي د يوه توري يا سکالو تشریح کول)	۷
۳۲	.....	۴. ټپي څپيزي او زورني	۷
۳۲	.....	۵. ټپي ځمکچپوهني (هندسي) رغبت	۷
۳۳	.....	۶. ټپي سپر نه	۷
۳۴	.....	۷. ټپي بېلوونکي نخښي	۷
۳۵	.....	بي (پ): ټيکۍ	۸
۳۶	.....	۱. ټيکۍ ځانگړي ځانگېړني	۸
۳۷	.....	۲. ټيکۍ د چارپېريال انځورونه:	۸
۳۸	.....	۳. ټيکۍ تعريف (څرگندونه، بنکارونه، ټيکۍ د يوه توري يا سکالو تشریح کول)	۸
۳۹	.....	۴. ټيکۍ څپيزي او زورني	۸
۳۹	.....	۵. ټيکۍ ځمکچپوهني (هندسي) رغبت	۸
۴۰	.....	۶. ټيکۍ سپر نه	۸
۴۱	.....	۷. ټيکۍ بېلوونکي نخښي	۸
۴۲	.....	تي (ت): مصری	۹
۴۵	.....	۱. د مصری ځانگړي ځانگېړني	۹
۴۶	.....	۲. د مصری انځورونه:	۹
۴۹	.....	۳. د مصری تعريف (څرگندونه، بنکارونه، مصری د يوه توري يا سکالو تشریح کول)	۹
۵۰	.....	۴. د مصری څپيزي او زورني	۹
۵۰	.....	۵. د مصری ځمکچپوهني (هندسي) رغبت	۹
۵۱	.....	۶. د مصری سپر نه	۹
۵۲	.....	۷. د مصری بېلوونکي نخښي	۹

د لنډۍ یو، تپو، ټیکۍ یو او مصری یو انگر
څېړنۍ چوپړي (ریس — رچ پانې)

- ۱۰. ۱. د رنگونو ښکاروندی (د رنگونو کود) ۵۴
- ۱۰. ۱. ۱ پښتو پېیلو د رنگونو ښکاروندی (د رنگونو کود) ۶۴
- ۱۰. ۱. ۲ د پښتو پېیلو د رنگونو څېره ۶۵
- ۱۰. ۱. ۳ لنډۍ د رنگ ښکاروندی ۶۶
- ۱۰. ۱. ۴ تپي د رنگ ښکاروندی ۶۶
- ۱۰. ۱. ۵ ټیکۍ د رنگ ښکاروندی ۶۶
- ۱۰. ۱. ۶ مصری د رنگ ښکاروندی ۶۶
- ۱۰. ۱. ۷ د پښتو پېیلو د رنگونو بورولو کر نلاري ۶۷
- ۱۰. ۱. ۸ د پښتو پېیلو د رنگونو لښتلیک ۶۸

- ۱۱. ۱. ۱ د اوازنو ټیټوالي او لوړوالي ۷۰
- ۱۱. ۱. ۱ ای (ا، الف). وازه څپه: ۷۲
- ۱۱. ۱. ۲ بی (ب). ترلی څپه: ۷۲
- ۱۱. ۱. ۳ د اوازنو ټیټوالي او لوړوالي کې اورمنگي شننه ۷۳
- ۱۱. ۱. ۴ غرونو د لوړوالي غورځېدونکي د اواز پورته والی او ښکته والی: ۸۰
- ۱۱. ۱. ۵ غرونو د لوړوالي د اواز پورته والی او ښکته والی: ۸۰
- ۱۱. ۱. ۶ د اواز پورته والی او ښکته والی په لړ شویو غونډلو کې: ۸۰
- ۱۱. ۱. ۷ د اواز پورته والی او ښکته والی په ورسټاري پوښتنو کې: ۸۱
- ۱۱. ۱. ۸ د اواز پورته والی او ښکته والی د خوبونو پوښتنو کې: ۸۱

- ۱۲. ۱. ۲ دفتنگونه ۸۵
- ۱۳. ۱. ۳ لور د پلورلو وړ ۹۰

- ۱۴. ۱. ۴ د کچي اندازي ۹۳
- ۱۴. ۱. ۱ د دې موخي اړوند لومړی باید خپل ځاني پانگه، خپلي پلټني په خپلو پانگو چي زما دي، کښلي مي دي، څرک يي داسي دی او داسي په ډاگه کيږي. ۹۳
- ۱۴. ۱. ۲ د کچي اندازي يي چي ما خپله ربيځ کړي (جاروبکړي)، ربيځ کړي (برسکړي)، اورېدلي، لوستلي، ليدلي او ليکلي په لاندي بڼه دي: ۹۶

د لنډۍ یو، تپو، ټیکو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

۱۴. ۳ د پښتو لنډۍ یو، تپو، ټیکو او مصری یو ټول ټال ټولې سره گډې، د کچې گڼه یې ۲۱۹،۵۶۴ دوی سوه او نولس زره او پینځه سوه او څلور شپېته دانې دي. ۱۰۲
۱۵. ۱. د لنډۍ یو، تپو، ټیکو او مصری یو سیمه ییزې پایلې ۱۰۵
۱۵. ۱ ای (الف). گل باچا الفت داسې لیکلي دي لکه: ۱۰۴
۱۵. ۲ بی (ب). صدیق الله رښتین د پښتو ټولني مشر داسې لیکلي دي لکه: ۱۲۱
۱۵. ۳ بی - ۱. پښتو څېړنو د نروال مرکز، نروال سیمینار د مقالو مجموعې، ۱۳۵۴ لېږدې کې پوهاند صدیق الله رښتین په اووه مه گڼه مقاله پښتو پېژندنه کې کښلي دي: ۱۲۴
۱۵. ۴ پی (پ). پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح نظریه داسې سپینې ته راباسې. ۱۲۵
۱۵. ۵ تی (ت). سلیمان لایق د لنډۍ یو په اړوند چې څه سپینې ته راباسلې. مور ته یې په پوخ کې کړي دي، په دې بڼه بوروي. ۱۲۹
۱۵. ۶ تی - ۱. سلیمان لایق کښلي او ویلي په قلم ټولنه کې چې لایق په لنډۍ یو باندې کنفرانس ورکوي، زما د ادبي بهېر د ۱۳۸۳ لېږدي اشنا د باز محمد عابد ثبت او کښلي متن، ۱۳۸۷ لېږدی. ۱۴۶
۱۵. ۷ تی (ټ). پوهیالی محمد اسماعیل یون په دې بڼه کښلي دي او روڼ وي داسې. ۱۵۹
۱۵. ۸ جې (ج). څېړنوال دوست محمد دوست شینواری روڼوي داسې. ۱۶۲
۱۵. ۹ چې (چ). جانان د پښتو لنډۍ یو کې د محرومیت پر موضوع کښلي دي. ۱۶۶
۱۵. ۱۰ ځې (ځ). فیاض علي شاه اخونزاده له پام سره لږ څه گډوم. ۱۴۱
۱۵. ۱۱ ځې (ځ). محمد حامد حلیمي لنډۍ د گلونو په سمندر کې تر خپل پام لاندې راوستي دي. ۱۴۶
۱۵. ۱۲ ځې (ځ). ولایت خان خدران د پښتو لنډۍ یو په اړه یوه څو خبرې. ۱۸۵
۱۵. ۱۳ دې (د). حبیب الله رفیع د المان یرغ راډیو ته د مرکې له پاره داسې کښلي و. ۱۹۱
۱۵. ۱۴ د - ۱. حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې د پښتو لنډۍ یو ژوند څلورنیمو زرو کلونو ته رسوي. په لاندې بڼه یې کښلي و. ۱۹۵
۱۵. ۱۵ دې (د). محمود نظري په لنډۍ یو کې طنزي او خندونکي توکي داسې په ډاگه کړي. ۲۰۵

۱۵. ۱۶ رې (ر). سرباز خان و، پښتو ادب کې د ټپې یا لنډۍ مقام،، په دې
لیکنه کې داسې کښلي دي. ۲۱۱
۱۵. ۱۷ رې (ر). پوهنمل سرفراز مومند څخه د ډیپلوم اېنجینېر عبدالکادر
مسعود غوښتنه. ۲۲۳
۱۵. ۱۸ ز. پوهندوی لال باچا ازمون د لنډۍ او دویتي پر تله! کړې، ما ځنې
لنډۍ او د پر ترښتی راخېستی، دویتي او تله یې پاتې. ۲۲۶
۱۵. ۱۹ ژې (ژ). عبدالباري جهاني یوه ځل بیا د لنډۍ یو په باره کې تر
سرلیک لاندې په مقاله کې په لاندې بڼه کښلي دي. ۲۳۶
۱۶. د انځورونو، څېرو او لښتیلیکو لړلیک: ۲۵۳
۱۷. د کره لیکنۍ پښتو په پښتو تشریحي وییکو چوپړي، د پښتو اېڅي
په سټه په لاندې لښتیلیک کې کښل شوي: ۲۵۹
۱۸. بېبلو گراپي Bibliography د هغو لیكونو لېست چې په یوه سکالو
یا پورونکي او کښونکي پورې اړه و لري. ۲۸۸
۱۹. د پڅښتی سټ ۲۹۶

۵. د لنډۍ یو، ټیو، ټیکي یو او مصری یو بېلوالی

د دې څېړنې د چوپړو بڼه یا د دې ریسرچ پانې د کالب بڼه د اي في اي (APA) په کالب کې شوی دی. او د نوموړي لارښود څخه گټه اخېستل شوي.

و، خپور شوی لارښود د امریکا اروا پوهنې ملگرتیا، پېنځمه گڼه. ۲۰۰۱، (لیونل، ۲۰۰۱م کال، ۱۰۱ چوپړی). چې امریکا د ماچيگن مطبوعاتو له پوهنتون څخه خپرېږي. کټ مټ کړی دی. زه باید هڅه و کړم چې دا لاندې شيان د خپلې ليکنې له پاره و وینم او وي منم. له خپل ځان نه داسې پوښتنې و کړم چې ایا زه د لنډۍ یو، ټیو، ټیکي یو او مصری یو بېلوالی کوی شم:

- ایا ما دی خپلو سوالونو ته ځوابونه برابر موندلي دي؟
- ایا دا ټول شيان چې ليکل شوي وړ دي؟
- ایا دا اسانه ده چې دا ليکنه دې درکړل، څارل يا تعقيب کړل شي؟
- ایا ما په ډېره ښه کچې د پښوې، پېيلې او د وييو کيو څخه گټه اخېستې؟

په دې پوهېدل چې څه شي ته اړتيا چې وي ليکي، هغه شي ته چې زه اړتيا لرم چې وي ليکم پرې پوهېږم. دا تر ټولو غوره وړم دی د علمي ليکنې له پاره، ځان ډاډه کړه چې ته پوهېږي په ډاډمنه بڼه کله چې ته يې اړتيا لري چې وپکړي، هر کله چې ته په رښتني نړۍ کې يوه څه کارې په ازموینه کې نه، په دې ځان پوی کړه چې ته پوهېږي چې ته يې په کومه بڼه کارې او موخه د ليکلو مو څه ده.

او همدارنگه تاسو اړتيا لرئ چې د خپلو ليکولو ډول ته مو ځواب ورکړئ. د ليکو ډول مې داسې نه دی لکه يوه خپل ملگري ته چې په برېښنالیک کې څه ليکم. دا علمي زيارايستل له هغو څخه ډېر توپير لري. تاسو به و مومئ د علمي پښتو ژبه کې او همدا رنگه چې خلک په کومه بڼه د ريسرچ پانې په پوهنتونو کې ليکي. د ليکلو فکر مو په دې بڼه کړئ، کله چې څه ليکم، زه اړتيا لرم چې څو جلا شيان د لاندېنو سربرېره پام کې نيسم:

- په اندونو فکر او پر دې پرېکړه کوم، د کوم شي زه تکل لرم د ليکلو
- پلان او برابر ووم خپلې ليکنې
- ليکمه يې
- کنټرول، نيونه، تمبونه يا د سمولو له پاره يې پلټنه کوم د خپلو ليکلو، ښايي داسې شونې وي چې بدلون او يا و منم همغه.

ما به پر دې ځان ډاډه کړه چې له ليکلو نه وړاندې به مې پلان ونيوه، پر دې به مې پام کوه چې کوم شيان په کومو لرونو يا څپرکو کې وي. وخت به مې پرېښوده

چې په پای کې زه خپلې کښلې و منم. جغات می کاره چې کښلې می په زړه پورې او ښې شي.

د خپلو کښلو د منلو له پاره می گړندیتوب او بیره اسانه نه وه، گواکې داسې پام می کوه چې زه به نور هم بریالی وم، کله چې وار په وار می پورتنی شیان د پرمختلو له پاره چارچول او د خپلې زده کړې له پوهې می کښل.

گواکې دا ده چې کنه نو هر هغه څه چې می لیکل لومړی می هغې ته ښه فکر کو، بیا می پلان جوړه و ورته، بیا می لیکل پیلول، بیا می کتل چې څه می زړه و هغه می لږپکول او یا پر ځای پرېښودل. د لیکلو پام می په دې ښه د بریا له پاره چارچولو. سر بېره پر هغو د پښتو داسې غونډلې د ریسرچ پانې (د څېړنې چوپړي) کې راسره لا ملا ټینګوله. ترې گټه می اخیستې.
لکه:

۱. له هغه سره سم
۲. د هغه په اند کې
۳. د هغه څرگندول چې روڼوي کتنه داسې
۴. هغه نظریه داسې کوي
۵. لکه څنګه چې دا وايي
۶. لکه څنګه چې راپور شوی د هغه په واسطه
۷. زده کړه داسې ښايي
۸. د هغې پلټنه داسې په ډاګه شوي، یا د هغې څېړنه داسې ښودل شوي.
۹. دا څېړنه داسې سپینې ته باسي
۱۰. د دې پیله ساده برابر وي دا
۱۱. له ټولو نه وړاندي
۱۲. بل لوري ته
۱۳. زما په نظریې
۱۴. په ټولو کې همداسې
۱۵. په دې پوښ (قضیه) کې
۱۶. دا به داسې ښکار پوري
۱۷. د دې بېلګه داسې ده
۱۸. دا نو داسې نه ورته نه شو ویلی.

دی ته به زه نغوته و کرم چې ځینې پښتو شعرونه د لوستلو، لیکلو په دوران کې ما څېړلي او سپرلي دي. ښه بېلگه یې دا ده چې په ټوله پندوسکه کې د ټول پښتون پښت ۷۰ میلیونه و گړي دي.

د دوی ۴۰٪ له سلو څلوېښت وگړي یې زده کړي لري، ښه مثال یې هم دا دی چې د شعرونو لوستلو او ویلو ترمنځ نظریې یې په ډاگه کړم. لاندې هغه څه دي چې په وار، وار په مکرر ډول د لنډۍ یو، ټپو، ټیکو او مصری یو په علمي بڼه لوستلو او لیکلو توپیر څرگندوي. دا به زما یا په راتلونکي کې د پیلوم اېنجینېر صفي الله فردوس خان د څېړني (ریسرچ) بېلگه وي.

که چېرې لومړۍ څېرې ۱. الف ته زېر شو په وار، وار د ۱۰,۰۰۰ لیکل شويو شعرونو کې د گراپ لوړوالی لږ دی؛ نظر دویمې څېرې ۱. ب ته. په دویمه څېرې ۱. ب کې بیا د همدغو شعرونو چې لوستل کېږي گراپ لوړوالی لوړ دی؛ دلته دا موندل کېږي چې د دغو پېنځه څلوېښت بڼه شعرونو او ۱۶۰ نورو بېلا بېلو شعرونو کې چې ټول وار په وار لوستل کېږي ډېر لږ یې لیکل کېږي.

له دې څېرو څخه را څرگندېږي چې د پیلو (شعرونو) د لیکلو او لوستلو ترمنځ ډېر توپیر شتون لري. دلته غزل ډېر مشهور دی، خو دومره نه لیکل کېږي، لکه چاربیته، ایزی، د ښادۍ نارې، کاکړۍ، د اتن نارې، لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ.

په څېړنه کې داسې ده چې که ۳۰ زره داني غزل په ټول پښت کې لیکل شوي وي، نو ۱۵ زره یې ویل شوي دي چې د لوستلو کچې یې هم کمه ده. ترې سروکي، کاکړۍ، د اتن نارې، لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ ډېرې هم دي. د گراپ له نیمه ملا څخه او لوستلو کې د گراپ سر پورې تر ۹۵,۸۰۰ پورې لوستل شوي دي. عادي لیک چې په لیست او بازار کې د چاته ادرس ورکولو له پاره ور کول کېږي. له هغو د ازموینو پارچو، عریضي او شکایتونو څخه مې موخه نه ده.

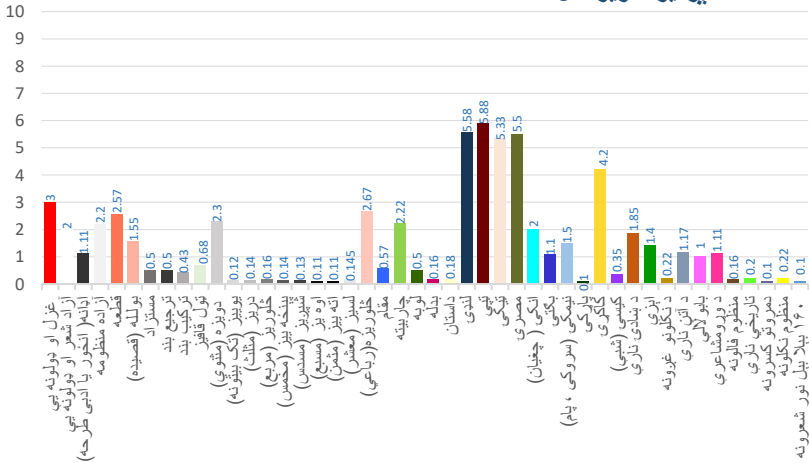
که چېرې تاسو داسې پام کوئ نو بیا د ځان له پاره مو یوه سکالو (مضمون) ورکړئ، چې کوم شعرونه ستاسو ډېر خوښ دي.

په لیکلو او لوستلو یې د یوې اونۍ شپه او ورځ له پاره پیل کړئ، او له ۱۰۰,۰۰۰ ډېر چوپړي له پامه تېر کړئ.

بیا یې پر تله کړئ سره چې تاسو څومره شعرونه لیکلي او څومره مو لوستلي. د همدې له پاره پام و کوئ چې دا بڼه د هر یوه له پاره څنگه ده؛ منۍ یې.

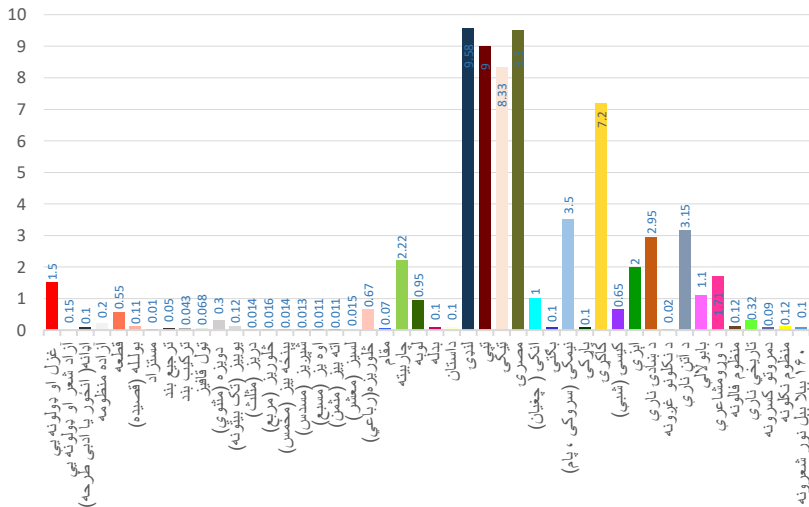
د لنډیو، تپو، ټیګیو او مصریو انګر څېړنـ چوپړي (ریسـ رچ پانې)

څېره ۱. الف په وار، وار (د هرو ۰،۰۰۰ لیکل شوي شعرونو)،
۱۳۹۵ الېرډیز لمريز کال

۱. څېره ۱. الف په وار، وار (د هرو ۰،۰۰۰ لیکل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵ الېرډیز لمريز کال

څېره ۱. ب په وار، وار (د هرو ۰،۰۰۰ اويل شوي شعرونو)،
۱۳۹۵ الېرډیز لمريز کال

۲. څېره ۱. ب په وار، وار (د هرو ۰،۰۰۰ اويل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵ الېرډیز لمريز کال

شعرونو د رنگونو بنسکاروندي (شفرونه يا کوډونه) په څېره ۱. ۲. ۱ کي وگورئ.

۶. اي (ا، الف): لنډی

د دې له پاره چې ماران ښه و پېژنو، الله عظیم په ډېر ښه بڼه د ټولو مخلوقاتو غوندې، دوی یې هم جوړه، غبرگونې سرونه پیدا کړي دي، لکه ځینې ژوي، (انسان، حیوانات، دوی سره غبرگونې ماشومان، انجونې یا الکان، ژوي، لکه پسونه او خوسیان...).

د مارانو د لا سپرلو له پاره ما خپل اصلي د پښتو متل چې وايي ،، گوسنه له گوسني څخه زېرپړي او لټکه له لټکې څخه، دا متل یا مثال چې په عربي ژبه کې متل ته مثال وايي. مور یې هم د مثال په بڼه یاد وو، زموږ سیمه مهترلام کې، دغه متل زموږ د تربورانو یوه پښتون قوم و تخیل (هودخیل) یې ډېر کار وي، خپلو بچیانو د روزنې او هڅونې د غښتلتیا له پاره خپل زوزات ته وايي.

چې تاسو ځانونه، بیدار، گړندي، تېز، چټک، کړئ!!! لکه د لټکې مار په شان، خپل د پلارو په پل ځی، خپل اصلیت مو له لاسه مه ورکوئ، د ژوند په هرو څارو کې...، ورته وايي د گوسني نه مه کیږئ، لټ، سست، بې غوره، بې گرمیا (مسولته)، چې په هېڅ څه نه وېره غورځوي او نه هم ترې وېره کوم ژوی کوي.

ما د مارانو ځانگېرنو د څېړنو له پاره چې زموږ نیکونو په لرغوني زمانه کې لکه څنگه چې د لټکو ځانگېرنې وي، هغه ماران یې هم له ځانگېرنو سره پېژندل، د پښتو هغه پېبله (اشلوک، پیران، شېر یا شعر) چې ډېر ورته د لټکې غوندې و، په لټکې و نومه وو، چې هغه لټکه یا لنډۍ هم همغه څې د ځانگېرنې در لودونکې ده.

ما د نړۍ غوره د ژویو پېژندنکو پوهانو خبرې چې د دوی په اړه یې کړي کټ مټ راخستې او بیا مي ژباړلي دي خپلې ژبې ته: ،، دوی د لېندۍ ژبې او د تنې څلور سترگې، چالباز وېشتونکي د زهرو سر یې پیل کېږي او د دې چې سیالي کوي د هر ډول جگړې له پاره چې پابښت (ژوندي پاتې شي، بقا) و کړي. عجیبه احساساتي ده دوي سرو لرونکی مار یا لټکه. تېره ورځ و نیول شوه د هوټل په بڼ په پالما، ماجورکا کې. ساینس پوهان نه پوهیدل چې دوی ته د حشر و لنډپېړي(موقتي) خواړه چې په خوښه یې و خوري تیار کړي.

د رومي نوم مکروپروټوډن د حساب کې ناڅاپي بدلون و کړه. خو تجربه لرونکي پروفیسور گارډن بر غاړدېت، تینسي، و ویل چې دوي سره هېڅ له یوه سره غوره نه وي. هغه داسې ور ځایاته کړه: ،، دوي سري ماران یا لټکې ډېرې اومچکې وي، خو نه اوریدلو ځواک یې غلی نه وي. خنډ یې پر دې کې وي چې دواړه ډېر ښه مشکل لري. په پرېکړه کولو کې چې په کومه لاره تله و کړي، نو گړندی ځواب نه شي ورکولی.

جاپانیان وايي چې دوي سرى مار دوي برابره وپروونكى وي. ۲۷ سانتي
مېټره اوږد، هر سر يې ۲ سانتي اوږوالى لري، دوي سرى مار دوي نيولى دى او
د ټيگاشيما بناوالى كې يې په حكمتي حال كې د نندارې له پاره وړاندې كړى. په
وينا يې ډېرى وگړي په حيرانونكي بڼه نندارې ته راځي. ، (اېمين، ۲۰۱۰م كال).

،، ژوند د دوي سرو مارانو له پاره وارخطا وي. لټكه پورته شوله كوچنى هټى ته
او هغې ډېر بڼه فكر كوه. برغارېت درلوده دوي سره لرونكى تور مېرك خوړونكى
مار چې هغه لا پوره شل ۲۰ كلن وو. د اړېزونا حكومتي پوهنتون د دوي سرې
سلطان مار كور و، دا يې په دښته كې د يوه ماشوم په اندازه موندلى و، دې مار
نږدې ۱۷ كاله په پوهنتون كې تېر كړه. سلما او لوييسو د غلي دوي سرې مار د
سانډيگو په ژوبن كې تر مرگه پورې ژوند كوه، او ۱۵ دانې يې سالم نارمل بچيان
درلودل،، (هېلاري، ۲۰۰۲ م كال، ۱ سرليک).

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپيني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نيكونو
خپل د ژبې يوه دوي سرې پېپله (شېر يا شعر) يې د لنډۍ نوم باندې نومولې وه،
چې دې پښتو دوي سرې پېپلې له لټكې سره ډېرې ورته ځانگړي ځانگېرنې لرلې.
لكه:

۱.۶ د لنډۍ ځانگړي ځانگېرنې

- ۱ :- بڼه ډول لري، ۲:- بند، بند دي ۳:- گړندى حمله كوي ۴ :- تېز زهر لري
- ۵:- تېز زورور زهر شيندي ۶:- اوږد عمر لري. ۷:- بڼه غږ يا پشھارى كوي
- ۸:- په حيرانونكي بڼه دي خوښ راځي چې وې وينې. ۹:- د ليدلو تلوسه پيدا كوي
- ۱۰ :- سالم بچيان راوړي، گڼه يې ډېر پېري. ۱۱:- هر سر يې بڼه فكر كوي او د
بل اوز اوړي. ۱۲:- دوي د لېندۍ ژبې يې پر دوښمن وېره اچوي. ۱۳:- د تنې
څلور سترگې وي (هر څه رانه وينې) ۱۴:- چالباز وپشتونكي د زهر و سر يې
پيل كېږي د دې چې سيالي كوي د هر ډول جگړې له پاره چې پابښت و كړي. ۱۵
:- عجيبه احساساتي.

مور ته يې دا همداسې را پرېښي دي او په همدې بڼه يې پوښ كې كړي.
هرې ټپې، ټيكي او مصرى چې دغه پورته ځانگېرنې و درلودلې نو هغو ته لنډۍ
وايي. تاسو لنډۍ يو، ټپو، ټيكيو او مصرى يو ته بڼه غور و نيسئ!! پام ورته و
كړئ! نو بيا يې پېژنى چې دا لنډۍ دي چې د لټكې ځانگېرنې لري. ټپې، ټيكي او
مصرى دا پورته ۱۵ ځانگېرنې نه لري. ټپې، ټيكي او مصرى نه دي، بېلوالى
يې پر همدې كې دى.

د دې د بېلولو له پاره زه یوه بېلگه تاسو ته له خپل شعري ليکي څخه را اخلم چې د سر مؤلف مرستیال محمد عزیز تحریک صیب د ۷ اووه می پوښتنې ځواب کي می ورته کښلي و.

و، ۷. د تا په نظر د: مصري، لنډۍ، تپي او ټيکي تر منځه توپير څه دی؟
[[۷:- هو هر نوم يي ځانته دی. لکه لنډۍ، تپي، ټيکي او مصري او هره يوه يي ځانته ځانگړې فلسفه لري.

(ځکه دا به ته هېڅ و نه مني، د دې له پاره یوه مثال درته وایم: یوه کس په امریکا کي پولیسو ونیوه او سیده یي ستا کور ته بوتلو نوم یي عزیز وو، تخلص یي تحریک وو، ستا د پلار هم نامی هم وو، خو هغه د فاریاب ولایت وو او د نیکه نوم یي خان باقر وو، ستا د کور دروازه یي وټکوله، له کوره ورته وریندار وویل چې څوک یي؟ هغه ورته و ویل زه عزیزیم، تخلص می تحریک دی. خو وریندار له اواز نه وپېژنده چې دا بل څوک دی او دواړو ته یې و ویل تاسو ځای غلط کړي دی.

د دې تن ډېري ځانگړني به له تا سره برابري وي خو هغه خو ته نه شي کېدلی. که دننه ورشي خداپرو چې سر خو ورته مات کړي.

هم داسي ځانگړي فلسفه چې مصري، لنډۍ، تپي او ټيکي له خپل نوم سره يي لري. ترې معلومېږي او پېژندل کېږي. لکه: لنډۍ له لټکي څخه اخیستل شوي چې لټکه هغه دوه سره مار ته وایي چې ډېر کړندی او چټک وي. په چټکۍ سره خوله لږوي، دوی سره لري، په کال کي یوه واري پوستکی اچوي، لټکي ته ځکه لنډۍ وایي چې د سیلا بونو له مخي لنډه او د مانا له پلوه ډېره اوږده او غښتلې وي. یا دا چې لومړۍ نیم بیټۍ یي د دویم نیم بیټۍ نه لنډ وي، لکه دا زما لاندې لنډۍ چې د پوست د فکیرانو کلی، لښکرگاه، هېلمند، ۰۳۰ HLM Roshan BTS site ۲۹/۱۲ ۲۰۰۷ کښلي وه ..:

وطن تم ټول کافران راغله

ژر را پاڅېره چې جوړه جهاد له ځونه ...،،،
(صفي الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۵۴ او ۲۲۶ چوپړی).

۲.۶ د لنډی انځورونه:

دا لاندې د لنډیو انځورونه مې د جنوري په ۳ درېیم، ۲۰۱۱ زېږدي کال کېننه کړي وو.

۲:- دوي سره مار (# ۲ انځور)

۱:- د لټکې يا دوي سره مار (# ۱ انځور)

۳:- د لټکې يا دوي سره مار (# ۳ انځور)

۴:- د لټکې يا لنډی (# ۴ انځور)

۵:- د تور دوی سره مار یا چورنیا د
نړیوالې گڼې گڼه ۶۱۰۷۶ یا توره
لټکه، یا توره لنډی (# ۵ انخور)

۶:- لنډی (# ۶ انخور)

۷:- د لنډی (# ۷ انخور)

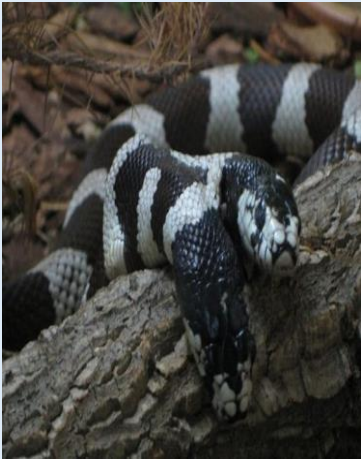
۸:- د دوی سره مار، لټکه یا لنډی
(# ۸ انخور)

۱۰:- لنډی خپل خواره خوري
(# ۱۰ انخور)

۹:- لنډی (# ۹ انخور)

۱۲:- لنډی په ډډ دمه ده او خوب
کوي (# ۱۲ انخور)

۱۱:- د لنډی ایکسري
(# ۱۱ انخور)

۱۳:- لنډی خپل لوري ته بدلون ورکوي، چې په کومه لاره سپڅه شي، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو لټکه له یوه بڼه پېیلی یا شعر سره تشبېح کړی دی.
(# ۱۳ انځور)

۱۴:- ښکلی او خوږه لټکه، لنډی یا دوي سره مار، لنډی چمتو ده، څارنې کوي. روڼ بورم چې داسې می و کښل د لنډیو له پاره، کتب مت پي همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو لټکه له یوه بڼه شعر سره تشبېح کړی دی. چې ورته لنډی وايي او ټولې ځنگېرني يې سره ورته دي.
(# ۱۴ انځور)

۳.۶ د لنډۍ تعریف (څرگندونه، بڼکارونه، لنډۍ د یوه توري يا سکالو تشریح کول).

له پورتنۍ یو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۶ سرلیک وايي او پیله یې ساده برابروي داسې:

لنډۍ

په لغات کې لنډۍ هغه دوی سرې شعر ته وايي چې د لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنگوالی او څرګندوالی لري. او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندرېز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس (ولوله) او واند یا تخیل ډک شعر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د اېڅو وو، بڼ، ډ، ږ، ن، ی او ... ،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدايښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغې کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

لنډۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنگونو او پارنویکيو پرته. (دفتنگونه د لنډۍ توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، ګرانه، وروړه، یه ګرېانه! کنه او داسې نور) د قافيې کلمې یا غونډلې نه لري. خو د دوېمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړ وي. هره لنډۍ باید ده (زموږ خپله وه، هیا هی،، چې ورته وره ه، روغه ه، کوشنی ه، لنډه ه، دوی سترګې ه، وه، دوی سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، وه، وایو) چې د پښتو ژبې، نهوېشتم، ګڼه اېڅې ده. په واول یا غرن اواز پای ته رسېدلي وي، لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غریز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو لنډۍ یو، باندې یوه رښت (قانون) د تطبیق وړ دی، یانې دا چې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنگونو پرته او دوېمه ۱۳ څپې وي له دفتنگونو پرته. د هرې لنډۍ، د لومړۍ څلورمه او اتمه څپه او د دوېمې مسرې څلورمه اتمه او دولسمه څپه، څخه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له

سیمه ییزو غړو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. لکه:

▲ ای! گڼو ژنو میرڅمنو

څنې له څنډو سازوی خندا راینه

د پورتنۍ لنډۍ څپیز (څپه، سېلاب، هجا ،و سیلیبل Syllable،، د ابېڅو شمېرلو) - خجیز (زورنه، خج، اکسنت ،و لفظ، د موسیقي نوټ: د خج نښه: د توري په سر نښه ، چې د تلفظ د جگوالي او ټېټوالي زور، اوږدوالي، څه رنگوالي یا کیفیت ښه یي،: ټینګه ، لهجه،: تاکید: بېلوونکي نښه: د وینا ، ځانګړی، خاص او بېل ، ډول: Accent, Morpheme،،) جوړښت په دې ډول دی:

۴.۶ د لنډۍ څپیزې او زورنې

U-UUUU-UUUU

U-UUUU-UUUU-UUUU

ای! - گه - نو - ژه - نو - میر - څه - مه + نو

څه - ني - له - ځن + ډو - سا - زه - وى + خن - دا - را - ځي + نه

۱ - ۲ - ۳ - ۴ - ۵ - ۶ - ۷ - ۸ - ۹

۱۰ - ۱۱ - ۱۲ - ۱۳ - ۱۴ - ۱۵ - ۱۶ - ۱۷ - ۱۸ - ۱۹ - ۲۰ - ۲۱ - ۲۲

۵.۶ د لنډۍ ځمکچپوهنې (هندسي) رغښت

ځمکچپوهنې (هندسي) رغښت یې داسې دی:

الف. _____

_____

ب. _____

_____

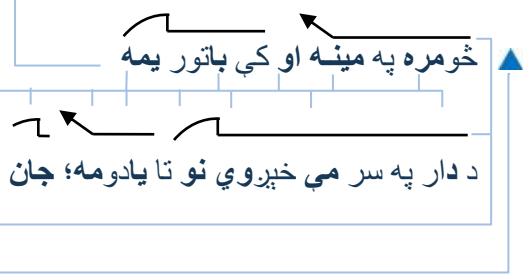

۶.۶ د لنډی سپړنه

د هېواد سرغندوی تکره هېښنده انقلابي سندر غاړی عبدالله مقری وايي:

د دی لنډی سپړنه
 لومړی مسره $۲ + ۹ = ۱۱$ څپي چي وو، او، او ه
 دفتنگونه دي په لومړی مسره کي.
 دوېمه مسره $۲ + ۱۳ = ۱۵$ څپي چي وو، نو، او وو
 جان،، دفتنگونه دي. دلته ټوله لنډی ۲۶ سیلابه يا
 څپي شوي ده او ولس کی دفتنگونه لرغن دود دي.

۱. لومړی مسره
۲. دوېمه مسره
۳. ۱. او ۲. يوه لنډی
۴. دفتنگونه او، ه، نو، جان
۵. گن تورڅکی شين رنگ
بي د رنگ ښکاروندي
دی.
۶. څپي (سیلابونه)
۱. مسره $۲ + ۹$
۲. مسره $۲ + ۱۳$
۷. زورنه (خجنه) بولد
۸. د اواز تېوالی او لوړوالی
خطونه
۹. نرانو ته منسوبې
(اړوند)

۷.۶ د لنډۍ بېلوونکې نڅېنې

له پورتنۍ یو بېلو الو څخه لکه څنگه چې ۶ سرلیک وايي او پيله يې ساده برابر وي داسې:

اي (۱). لنډۍ

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسې چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوی سرې پېيله (پېیرن، شېر، شعر یا اشلوک) یې د لنډۍ نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوی سرې شېر یا پېيلي له لټکې سره ډېرې ورته ځانگړې ځانگېرنې لرلې. لکه:

۱. بڼه ډول لري
۲. بند، بند دي
۳. گړندۍ حمله کوي
۴. تېز زهر لري
۵. تېز زورور زهر شیندي
۶. اوږد عمر لري
۷. بڼه غږ یا پشهاری کوي
۸. په حیراونکې بڼه دې خوښ راځي چې وي ویني
۹. د لیدلو تلوسه پیدا کوي
۱۰. سالم بچیان راوړي، گڼه یې ډېرېږي
۱۱. هر سر یې بڼه فکر کوي او د بل اوز اوري
۱۲. دوی د لېندۍ ژبې پر دوښمن وېره اچوي
۱۳. د تنې څلور سترگې وي (هر څه رانه ویني)
۱۴. چالباز وېشتونکې د زهرو سر یې پیل کيږي د دې چې سیالي کوي د هر ډول جگړې له پاره چې پایښت و کړي
۱۵. عجیبه احساساتي (ولولیز)

مورن ته یې دا همداسې را پرېښي دي او په همدې بڼه یې پوښ کي کړي. هرې ټپې، ټیکۍ او مصرۍ چې دغه پورته ځانگېرنې و درلودلې نو هغو ته لنډۍ وايي. تاسو لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو ته بڼه غوږ ورته و نیسئ!! پام ورته و کړئ! نوبیا یې پېژنئ چې دا لنډۍ دي چې د لټکې خصوصیات لري. ټپې، ټیکۍ او مصرۍ دا پورته ۱۵ ځانگېرنې نه لري او ټپې، ټیکۍ او مصرۍ نه دي، بېلوالی یې پر همدې کي دی.

۷. بی (ب): تپه

تپه له تپ څخه اخیستل شوي، او تپ دی چې درد پیدا کوي. د انسان په تن کې چې درد وي، نو بیا سم د کار نه وي، خوښي یې ځي، خفگان یې ډېرېږي. په هېڅ څه پام نه راوړي، چې درد په کې پیدا شي بیا ورته رنځور وايي، رنځور تن ته الله ج خپل ځان په یاد راولي، ولس یې پوښتنې ته راځي، له درده د لري کېدو دعا ورته کوي. تپه له تپ یا زخم څخه اخیستل شوي ده. چې سري ته تپ ورکوي، په دردونو یې اروي دا هم یوه د تسمیې وجهه لري.

هغه دا چې د تپي تاثیر د سري په زړه تپ جوړه وي .
یانې که تورې او توپکي ښکاره تپونه جوړه وي، نو تپه بیا پت زخمونه د انسان په وجود کې جوړولی شي، چې یوازې احساس یې کېږي، خو لیدل کېږي نه.

د رسول الله ص څرگندول چې رونوي، د درد کتنه داسې. و، جندب رض وايي چې رسول الله ص گوته په یوه جنگ کې ویني شوي وه، وي ویل : ته یوه گوته یې چې ویني شوي یې – تاته دا درد ، تکلیف، د الله په لار کې رسېدلی دی.،، (فرهاد، ۲۰۰۳ زېږدی، ۱۴ چورۍ).

د دې زده کړه داسې ښه یې چې دردونه وځمغی، د الله عظیم په حق لار کې تاسو ته رسېدلي دردونه وزغمی، بدله او ثواب یې هغه لوی، قوي حکمت لرونکي، الله ج درکوي.

که په ژویو کې الله ج درد نه وی پیدا کړی نو بل ژوی به یې ځنگه پیدا کوه؛ همدا درد دی چې انسان له انسانه څخه زوکره کېږي، که پام مو کړی وي چې یوه مېرمن امیدواره وي، د درد ضد درمل ورته رنځور پوهان نه ورکوي، ترې لري یې ساتي، داسې هم شوني ده چې که داسې ونه کړی، نو نس به مو په چاره غوڅ شي او ټول عمر به عیبي گړځی (داسې هم شوني ده چې ډېری روغتونونه د پیسو منډلو په خاطر پرې کوني کوي چې د پرې کوني ډېرې پیسې واخلي، د طبعي یا پنځي زېږون په خلاف)، له دردونو سره یې اموخته کوي،

او د ۲۴ نی یا شپږمیاشتینی امیدواری څخه پرې دردونه د الله په حکمت پیل کوي، چې څومره نهومیاشتو ته نږدې کېږي چې زېږون پای وي. په همغه کچې دردونه هم درانه کېږي. مېرمنې یې د مرگ په سرحدونو سره غاړه په غاړه کړې وي، ښه مېرمن همغه وي چې دا سخت دردونه چپه او پټه خوله و زغمي؛ په زړه کې الحمد الله وایي او له یو الله ج څخه د اسانۍ مرسته وار په وار و غواړي؛ په همدغو دردمندو شېبو کې مېرمنو تپي ویلي وي.

د لنډیو، تپو، تیکو او مصریو انگر څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

دا پلټنه داسې په ډاگه کوی شي یا دا څېړنه داسې بنودل شوی.
، د ستاسو ویجنا (د خاوند زردکي پوښ) چې خلاص کرل شي یا کله چې ډېر
خلاصېږي بېخي ډېره ورته بڼه لري، لکه د شونډو گونځې چې پوښلي وي. سره
اپلیزیت ناتالي،، (ماک فادن چې خپله څېړنه یې د ویجنا د اندازو له پاره کړي وه
په سانتي باندي)

، چې د لیفت لایبا لږ تر لږه منځنی حد یې داسې وو، له دې اندازې سره ٢.١
سانتي اور، له ٠.٤ – ٦.٤ پورې ټوټووني (قطر) اندازې ، سمه اندازه یې بیا له دې
اندازې سره ١.٩ سانتي اور، له ٠.٣ – ٧.٠ پورې رینج، اندازې دي. او د هغې
اوردوالی څومره وو؟ چې د لیفت لایبا لږ تر لږه منځنی حد اوږدوالی یې ٢.١
سانتي (د ماشوم د زردکي په اندازه)، له ١.٢ – ٧.٥ پورې اندازې کچې وه، سمه
اندازه یې ٣.٥ سانتي اوږده او رنج یې له ٠.٨ - ٨.٠ سانتي پورې دی.

بروک ماک فادن، ایم. دي، د پروفیسور مرستیال، د مېرمنو د جراحی او کون
غپ د رملو (پیلویک درملو) په برخه کې، د دوباره عملیاتونو ماهر یا جراح د
اوهایو سټیټ پوهنتون کې وه.

په ٢٠٠٥ کال کې د انګلېستان ژورنال د قابله گی یوه زېږنتون کې یې د ٥٠
مېرمنو شخصي غړو کې کړې وه؛ خو بروک ماک فادن ١٦٨ مېرمنو چې عمر
کچې یې ٥٧ کاله وه کړې ده. ٩.٦ نارمال رنج ٦.٥ – ١٢.٥ د ټوټووني (قطر)
اندازه د ویجنا له پاره : ٢.١ – ٣.٥ سانتي پورې.

څېړونکو دا تر څونه ده موندلې چې له ځاني اخیستل شویو انځورو نو دي گټه پورته
کرل شوي وي.

، داسې کومه لاسته راغلي ډاټا په لاس نه ده راغلي، نو ځکه دا یوه ډېر ټېټ او
بې بنسټه سرلیک دی،، مک فادن ویلي دي. (زهرا بارنيس، ٢٠١٤) د یوې مېرمنې
د ځانګړی برخي نارمال کچې بروک ماک فادن په وینا تر ٥٠ – تر ٥٣ اوږد ماشوم
چې له ٢.٧ څخه تر ٤.١ کبلو ګرامه په تول ماشوم چې د سر اندازه یې ٣٣ څخه تر
٣٥ سانتي مېټرو پورې وي راوځي، دا ټول د درد زور دی چې الله یې نوی ماشوم
پنځوي. (اصزیف، غوره اندازه ګېږي د نوي زوکړه شویو، څخه زما ژباړه. ٢٠١٤
م کال، ٢ چوپړي).

د نر لمن ٣.٨١ سانتي ټوټووني، ١٤.٢ نارمال ختل، دوباره ګرځیدنه یې ١٢.١٩،
د ١٥٪ له سلو یې ١٧.٧٨ او د ٣ سلو یې ٢٠.٣٢ سانتي کښلی دی. (لېږبټي، د
سلامتی ژوند، له طبي ورځ پانې زما ژباړه. ٢٠١٤، ٢ سرلیک).

په ټوله کې به دا ټوله کړم چې، د خاوند زردکې پوښ ۳.۵ سانتي ټوټوونې له ۳.۸۱ سانتي ټوټوونې زردکې سره په درد کې وي، نو چې ۳۵ سانتي ټوټوونې د نوي ماشوم سر خاوند زردکې پوښ ۳.۵ سانتي ټوټوونې څخه راوځي نو دا اسانه خبره نه ده، همدا درد دی چې دا راوباسي.

و، که چېرې تاسو ته الله ج له لورې څه درد یا تکلیف یا غم وي، یا د کوم، د ادم ع د ازامنو څخه درته درد یا تکلیف یا غم رسېدلی وي، هغه دې دا ایت لولي و، سلم علیکم بما صبر تم فنعم عقبی الدار،، (ربنیتیا ویلي الله عظیم) انشا الله چې د هغه له پاره به په دین او په دنیا کې د بریاوو وروڼه خلاص وي.
(قاري فضل، ۳۱ چوپړی).

د دې ژباړه بیا سید عبدالسلام داسې کړي ده،
و، (وايي به) سلام دې وي په تاسو باندې په سبب د صبر کولو ستاسو نوښه انجام د کور د اخیرت دی،، (سید عبدالسلام، ۱۳۹۲ لمريز لېږدی، ۵ ټوک، ۲۸۲ چوپړی).

او سلطان عزیز بیا داسې ژباړه کړي ده، و، (او ورته به وايي چې) په تاسو باندې د دې کبله سلام (سلامتیا) وي چې تاسو (په دنیا کې) صبر کړی وو، نو په (دې اخروي) کور کې ډېره ښه نتیجه ده (چې تاسو ته جنتونه درکړی شوي)،، (سلطان عزیز، ۱۳۹۱ لېږدی، ۶ ټوک، ۱۳ سپاره، ۱۳ سورت، الرعد، ۲۴ ایت ۴۱۲ چوپړي).

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسې چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوی سری شعر یې د تپه په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو شعر له تپ سره ډېرې ورته ځانگړې ځانگېرنې لرلې. لکه:

۱.۷ د تپې ځانگړې ځانگېرنې

۱ :- درد پیدا کوي، ۲:- د انسان په تن کې چې درد وي، نو بیا سم دکار نه وي، ۳:- خوښې له منځه وړي، ۴:- خفگان ډېره وي، ۵:- په هېڅ څه پام نه راوړي، ۶:- انسان په دردونو اړوي، ۷:- تاثیر یې د انسان په زړه تپ جوړه وي، ۸:- پت زخمونه د انسان په وجود کې جوړ وي چې یوازې احساس یې کېږي، خو لیدل کېږي نه، ۹:- بې واکه کړنې په انسان کوي، بېواکه خوښحالي څرگندوي چک چک کوي، ۱۰:- تاثیر یې د انسان رنگ پرک زېر اړوي، ۱۱:- غم ډېر وي، ۱۲:- د انسان سپینې تختوي، ۱۳:- ولس پرې خبرېږي، رسوايي کوي، ۱۵:- کرو زیاتوي، ۱۶:- د تپ باندنۍ برخه کوچنۍ وي او د تپ دننۍ برخې رېښه اوږده وي، ۱۷:- انسان رنځور وي.

مور ته یې دا همداسې را پرېښي دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړي. هرې لنډۍ، ټیکۍ او مصری چې دغه پورته ځانگېرنې و درلودلې؛ بڼه غور ورته و نیسې؛ پام ورته و کړی؛ نوبیا یې پېژنی.

دا تپې دې چې د تپ یا زخم خصوصیات لري. لنډۍ، ټیکۍ او مصری نه دي، بېلوالی یې پر همدې ځانگړیو ځانگېرنو کې دی.

لکه دا لاندې زما تپه چې د ملا باکي غونډۍ په سر، د موسی کلا ولسوالۍ، هېلمند ۲۰۰۷ / ۰۱ / ۱۶، ۰۱۲ Roshan BTS site HLM د روشن ۰۱۲ نمبر ښادې ساحه کې کښلې وه.

،، دا سترگې ما وژني جانانه

چې ترمې اوښکې یې سهار کې و وینمه ،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۲۲۸ چوپړی).

۲.۷ د تپي انځورونه:

دا لاندي د تپو انځورونه مي د جنوري په ۳ درېيم، ۲۰۱۱ زېږدي کال کېښته کړي وو.

۱۶:- ۶۸۸۲۹ وونډس، تپ،
(68829 wounds).
(# ۱۶ انځور)

۱۵:- وران تپ ۱۴۷۱-
۱۴-۱۰۰-۸-۲۴۷۴
(# ۱۵ انځور)

Day 1

Day 52

۱۷:- د رنځور يار تپ
(# ۱۷ انځور)

تپ. روڼ بورم چي داسي مي و کښل د تپو له پاره، کټ مټ يي همدا فلسفي اړخ وندی دی،
زموږ لرغونو پښتنو نيکونو تپ له يوه ښه شعر سره تشبېح کړی دی. چي ورته تپه وايي، او
تولي ځنگېرني يي سره ورته دي. (# ۱۷ انځور)

۳.۷ د تپې تعريف (څرگندونه، بنکارونه، تپې د یوه توري يا سکالو تشریح کول).

له پورتنۍ یو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۷ سرلیک وایي او پيله يې ساده برابروي داسې:

بې (ب). تپه

د وۍ يا ويکيې له پامه (په لغات کې) تپه هغه دوي سرې پېيلې (پېپرن، اشلوک، شېر يا شعر) ته وایي چې د تپ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګړنې، څرنگوالی او څرګندوالی لري. او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندرېز، خور، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخيل ډک شېر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ،وین، ډ، ر، ن، ی او ... ،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدايښت سره جوښت يې جوت کړي دي. پښت يې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکي بڼې) يې پرته له ادبي بيرغي کولو (فلګياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

تپې د مسرو شمېر يې ۲، د څپو شمېر يې ۲۲ له دفتتګونو او پارنوبيکيو پرته. (دفتتګونه د تپې توکي دي لکه: وۍ، او، نو وۍ!!، جان، اشنا، شیرينه، ګرانه، يا الله، يه، وای، وای!، وه!، وه الله، الله وۍ!، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای، وروره، يه الکه، يه پښتونه، يه کرپانه، کنه او داسې نور ...)، د پښلې يا قافيې کلمې يا غونډلې نه لري. خو د دوېمي مسرې په پای کې اهنګينه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره تپه بايد ده (زموږ خپله ،، ه، ه يا هي ،، چې ورته وره ه، روغه ه، کوشنی ه، لنډه ه، دوي سترګي ه ،ه، دوي سترګي والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانښودي، ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهوېشتم، ګڼه ابېڅې ده. په اول يا غرن او از پایته رسېدلې وي، تپه د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غريز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.

په نورو ژبو کې د دې ډول پېيله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د تپې په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرتولو ټپو، باندې يوه رښت (دودی يا قانون) د تطبیق وړ دی، يانې داچې د هرې تپې لومړۍ مسره بايد ۹ له دفتتګونو پرته، او دوېمه ۱۳ څپې وي له دفتتګونو پرته.

د هرې تپې، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه؛ د دوېمي مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خښه وي؛ ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سيمه

بیزو غړو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري.
لکه:

▲ یار په ولاړه کرېکه وکره

تېر شوی عمر په ډالرو نه راځینه

د پورتنۍ ټپي څپيز (څپه، سېلاب، هجا ،و سيليل Syllable،، د ابڅو شمېرلو) -
خجيز (زورنه، خج، اکسنت ،و لفظ، د موسيقي نوبت: د خج نښه: د توري په سر نښه
, چې د تلفظ د جگوالي او تېوالي زور، او ردوالي، څه رنگوالي يا کیفیت بڼي،:
ټينگه , لهجه ،: تاکيد: بېلوونکی نښه: د وينا , ځانگړی، خاص او بېل ، ډول.
Accent, Morphemel،،) جوړښت په دې ډول دی:

۴.۷ د ټپي څپيزي او زورني

U-UUUU-UUUU

U-UUUU-UUUU-UUUU

یار - په - وه - لا + ږه - کړي - که - وک + ږه
تېر - شه - وی - عو + مر - په - ډا - لا + رو - نه - را - ځي + نه

- ۱ - ۲ - ۳ - ۴ - ۵ - ۶ - ۷ - ۸ - ۹
- ۱۰ - ۱۱ - ۱۲ - ۱۳ - ۱۴ - ۱۵ - ۱۶ - ۱۷ - ۱۸ - ۱۹ - ۲۰ - ۲۱ - ۲۲

۵.۷ د ټپي ځمکچپوهني (هندسي) رغښت

ځمکچپوهني (هندسي) رغښت يې داسې دی:

الف. _____

ب. _____

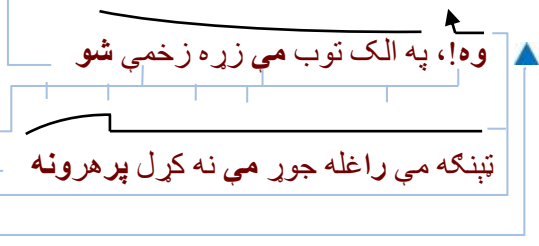

۶.۷ د ټپي سپړنه

ابنخړی اوستاد (د هېواد تکره هېښنده بنجوماری او سندرغاړی) وایي:

د دې ټپي سپړنه
لومړی مسره $1 + 9 = 10$ څپي چې و، وه!، دفتنگونه
دی په لومړی مسره کې.
دویمه مسره $13 = 13$ څپي ده. دلته ټوله ټپه ۲۳
سیلابه یا څپي شوي ده، او ولس کې دفتنگونه لرغن
دود دي.

- ۱. لومړی مسره
- ۲. دویمه مسره
- ۳. ۱ او ۲. یوه ټپه
- ۴. دفتنگونه و، وه!،
- ۵. څیگرې رنگ بي د
رنگ ښکاروندی دی.
- ۶. څپي (سیلابونه)
1. مسره ۹ + ۱
- 2. مسره ۱۳
- ۷. زورنه (خجنه) بولد
- ۸. د اواز ټپوالی او لوړوالی
خطونه
- ۹. ترانو ته منسوبی
(اړوند)

۷.۷ د ټپي بېلوونکي نخښي

له پورتنۍ یو بېلوالو څخه لکه څنگه چې ۷ سرلیک وايي او پيله يې ساده برابروي داسې:

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبي یوه دوي سری شعر يې د ټپه په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو شېر يا بېبلي له ټپ سره ډېر ورته ځانگړې ځانگېرنې لرلې. لکه:

۱. درد پيدا کوي
۲. د انسان په تن کې چې درد وي، نو بيا سم د کار نه وي
۳. خوښي له منځه وړي
۴. خفگان ډېره وي
۵. په هېڅ څه پام نه راوړي
۶. انسان په دردونو اړوي
۷. تاثیر يې د انسان په زړه ټپ جوړه وي
۸. پټ زخمونه د انسان په وجود کې جوړوي چې يوازې احساس يې
۹. کپړي، خو ليدل کېږي نه
۱۰. بې واکه کړني په انسان کوي، بېواکه خوشحالي څرگندوي چک،
۱۱. چک کوي
۱۲. تاثیر يې د انسان رنگ پرک زېر اړوي
۱۳. غم ډېر وي
۱۴. د انسان سپينې تختوي
۱۵. ولس پرې خبرېږي، رسوايي کوي
۱۶. کرو زياتوي
۱۷. د ټپ باندنۍ برخه کوشنۍ وي او د ټپ دننۍ برخې رېښه اوږده وي
۱۸. انسان رنځور وي

مور ته يې دا همداسې را پرېښي دي او په همدې بڼه يې پوښ کې کړي. هرې لنډۍ، ټيکۍ او مصرۍ چې دغه پورته ځانگېرنې و درلودلې؛ ښه غور ورته نيسي؛ پام ورته و کړي؛ نوبيا يې پېژني. چې دا ټپي دي چې د ټپ يا زخم خصوصيات لري. لنډۍ، ټيکۍ او مصرۍ نه دي، بېلوالی يې پر همدې ځانگړيو ځانگېرنو کې دی.

۸. پی (پ): ټیګی

رون بوروم چې داسې مې کښلې وو، د ټیګی له پاره، ټیګی ښه برابر، سم پوره، ټیګ، سم سبې ته وایې چې یوازې د ناوې ستاینه په کې و شي، پلار د کور د ناویتوب په شپه، او یا د خاوند، ساتونکي، مېره، د ژوند ملګري د کور د ناویتوب په شپه یې ټولې پېغلې یا ځوانان، زاړه او واړه، زړې او وړې ښه برابر شعرونه چې برابر وي، د ناوې ستاینه په کې و کړي.

دا چې له لرغوني پېر څخه د یوې پېغلې تر ټول غوره، په ټول ژوند کې د خوښۍ شیبې د واده شپه وي، ټول وګړي او وګړي یې درناوی کوي، د دې د باچاپي ورځ یې بولي، تازه گلونه یې په سر کړي، گردۍ او نیمې کوي. غوره خټې په تن کوي، هر څه د ناوې برابر وي، ښه سینګار یې شوی وي، ټولې ملګري یې څنګ کې شتون لري، د دې له پاره چې هر څه یې ښه باربر وي د ناوې، نو مېرمنې ترې چارچارپیره دوره وي، ټولې راغلو مېرمنو باندې د ناوې ټول برابر شیان ډېر تاثیر اچوي، د ابولېشر زوزات ټول یوازې د ناوې ستاینه په کې کوي. پاتې شونې دې نه وي چې د پېغلو په دوره کې یوازې کوژده شوې او مېروښه پېغلې وي. انجونې، بې مېروښه او ستري مېرمنې په کې ګډون نه کوي.

کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو ټیګی له یوه ښه پېیلې سره تشبې کړی دی. چې ورته ټیګی وایې، سم برابر، د ټولو پام د ناوې ناویتوب درناوي ته چې په همغه شېبه کې ویل کېږي نومولې دي او ټولې ځنګېرنې یې د ښادۍ د دې شېبو سره ورته وي.

له بیولالو یې تو پیر په سم برابروالي او کوشنیوالي د پېیلې یا شعر کې دی. و، هغه شی چې ښه برابر وي؛ یا سم برابر ته وایې؛ چې ډېری یې مېرمنې په ښادۍ یو کې وایې؛ چې ناوې ودروي او چارپېره ترې پېغلې ولاړې وي؛ یوه یوه ټیګی ورته وایې؛ د ناوې تعریف په کې کوي او د همغې داېرې د وینا برابرې وي.، (صفی الله، ۱۳۸۸ لیردی کال، ۵۷ چوپړی).

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسې چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوی سرې پېپله یې د ټیګی په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو شعر ټیګ، رټ رمت یا سم برابر سره تشبېح کړی دی. چې ورته ټیګی وايي، د ټولو پام د ناوې ناویټوب درناوي ته چې په همدغه شېبو او چارپېریال کې ویل کېږي نومولې دي. ټولې ځنګېرنې یې د بنادۍ د دې شېبو سره ورته وي؛ هر څه د ناوې برابر وي، سم برابر، یوازې د ناوې ستاینه په کې کوي همدغه چارپېریال سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لري. لکه:

۱.۸ د ټیګی ځانګړې ځانګېرنې

۱:- ناوې د ناوېټوب درناوي په کې وي، ۲:- د ټولو پام د ناوې سپېڅلتیا ته اړوي، ۳:- رټې رمتې وي، ۴:- خوښې ډېره وي، ۵:- ډېر خور تائیر لري، ۶:- ډېر پام د خلکو ورته اوري، ۷:- تر ډېره ستایل کېږي، ۸:- تائیر یې ټینگ وي، ۹:- مېرمنې یې ډېرې وايي، ۱۰:- په ودونو کې ډېرې اورول کېږي او یادول کېږي، ۱۱:- د پال په بڼه یې پېغلې وايي، ۱۲:- په ګډه یې وايي سره، ۱۳:- پېغلو لاسونه سره یوه تر بلې ورکړي وي، ناوې یې په منځ کې وي، د لاسو نو په ټال سره په خورو اوزو ناوې په ټال زنگوي، ۱۵:- ناوې پرې ډېره خوشحالیږي، ۱۶:- د ناوې ستاینه په کې وي.

مور ته یې دا همداسې را پرېښي دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړي. هرې لنډۍ، ټپې او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېرنې و درلودلې؛ ښه غور ورته ونیسئ؛ پام ورته وکړئ؛ نوبیا یې پېژنئ. چې دا ټیګی دي؛ چې سمې برابر وي، د ناوې ستاینه په کې شوي وي او د واده د شپې چارپېریال زوکړې خصوصیات لري. لنډۍ، ټپې او مصرۍ نه دي، بېلوالی یې پر همدې ځانګړیو ځانګېرنې کې دی.

لکه دا لاندې زما ټیګی چې په مهترلام، لغمان کې مې په خپل کور کې په ۲۰۰۷ زېږدي کال کې کښلې وه. دا زما خپله ټیګی ده، زه نریم، خو ډېرو مېرو، مېرمنو به ویلي وي او دي. لکه یوه زړه مېرمنه په بنادۍ کې ولاړه ده د ناوې ننداره کوي، د ناوې ښې اړخ ته یوه پېغله ولاړه ده، ډېره ښکلې هم ده، هغه پېغله یې ډېره خوښه راغلي ده، له وړاندې ځایه څخه ټیګی اچوي، په دې ټیګی سره ناوې هم خوشحالیږي، چې د ملګرې ستاینه یې هم و شوه او د واده پېرودونکي یې هم پیدا شوه. نورې مېرمنې پرې ډېرې خوشحالیږي او بیا یې له واده ورسته هم وايي، چې هغې پلانکۍ مېرمنې ښه ټیګی د بیستانکۍ له پاره هم و ویشته، لکه څې خپل کوم زوی، مسې، وراره او خوریه ته یې په ګوته کړه. دا ټیګی د ناوې د شپې د چارپېریال زوکړه ده او وايي لکه لاندې ټیګی:

که یی بوغان راباندی پلوري

زه پپرودونکی د ابی د گسټ گل بمه ،،

(صفی الله، ۱۳۸۸ لېږدی کال، ۵۷ او ۲۲۹ چوپری).

۲.۸ د ټیکی د چارپېریال انځورونه:

دا لاندي د ټیکی چارپېریال انځور لږ استازیتوب کوي، د لغمان مخکېنی ولسوالی نورستان انځور دی. زموږ د ټیکی یو سم برابر محیط انځور په لاس راکوي.

۱۸:- د نورستانی مېرمنو د واده انځور دی، چې د ټیکی چارپېریال انځور وي. رون بورم چې داسې مې و کینل د ټپکی یو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو ټیک له یوه بڼه پېیلی شعر سره تشبېح کړی دی. چې ورته ټیکی وايي، او ټولي ځنگېرني یې سره ورته دي. (# ۱۸ انځور)

کانتیوا او د نورستانی مېرمنو د گډې نڅا انځور ،، پيرو مرندي، ایتالیایو زره گرځندوی په کافرستان کې، د انسان پېژندنې دوره او د توکم پېژندنې موزیم ټولونه، ۱۰ څېره، د نڅا تیارول ،، (پيرو مرندي، ۱۹۶۸ زېږدی، ۱۴۱ چوپری)

۳.۸ د ټیکۍ تعریف (څرگندونه، بڼکارونه، ټیکۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول).

له پورتنۍ یو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۸ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

پي (پ): ټیکۍ

د وۍ له پامه ټیکۍ هغه دوي سري بېبلي ته وایي چې د ټیک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنگوالی او څرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندرېز، خور، ګنلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو و، بن، ډ، ږ، ن، ی او ... ، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پیدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکي بڼې) یې پرته له ادبي بیرغې کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټیکۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنگونو او پارنویکیو پرته. (دفتنگونه د ټیکۍ توکي دي لکه: وۍ، او، نو وۍ!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وای، وای، وه، وه الله، الله وۍ، ای، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای، وروره، یه پښتونه، یه کرېانه، کنه ...)، د پښېلي (قافيي) کلمي یا غوندې نه لري. خو د دوېمي مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټیکۍ باید ده (زموږ خپله وه، هیا هی ، چې ورته وره ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوي سترګې ه، ه، دوي سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانېدوي، ه، وایو) چې د پښتو ژبې، نهوېشتم، ګنه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلي وي. ټیکۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېيله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټیکۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو ټیکۍ یو، باندي یوه رښت د تطبیق وړ دی، یانې داچې د هرې ټیکۍ لومړی مسره باید ۹ له دفتنگونو پرته، او دوېمه ۱۳ څپي وي له دفتنگونو پرته. د هرې ټیکۍ د لومړۍ څلورمه او اتمه څپه او د دوېمي مسرې څلورمه اتمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېرې وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي. له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. لکه:

▲ ناوی رو، رو کدم اخله

د ولس پیغلي په کتار درسره ځینه

د پورتنۍ ټیکۍ څپیز (څپه، سېلاب، هجا، Syllable، د ابېڅو شمېرلو) - خجیز (زورنه، خج، اکسنت، و، لفظ، د موسیقي نوټ: د خج نښه: د توري په سر نښه، و چې د تلفظ د جگوالي او ټپتوالي زور، اوږدوالي، څه رنگوالي یا کیفیت ښهيي: ټینگه، لهجه،: تاکید: بېلونکی نښه: د وینا، ځانگړی، خاص او بېل، ډول. Accent, Morphemel:،) جوړښت په دې ډول دی:

۴.۸ د ټیکۍ څپیزې او زورنې

U-UUUU-UUUU

U-UUUU-UUUU-UUUU

نا-وی-رو-رو+که-دم-ا-خه+له
د-و-لس-پیغ+لي-په-که-تار+در-سهره-ځي+نه

- ۱- ۲- ۳- ۴- ۵- ۶- ۷- ۸- ۹
- ۱۰- ۱۱- ۱۲- ۱۳- ۱۴- ۱۵- ۱۶- ۱۷- ۱۸- ۱۹- ۲۰- ۲۱- ۲۲

۵.۸ د ټیکۍ ځمکچپوهنې (هندسي) رغښت

ځمکچپوهنې (هندسي) رغښت یې داسې دی:

الف. _____

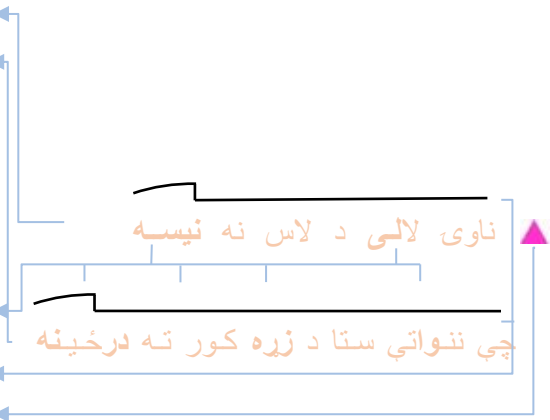
ب. _____

د لنډی یو، تپو، ټیکی یو او مصری یو انگر څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

٦.٨ د ټیکی سپړنه

د دې ټیکی سپړنه لومړۍ مسره ٩ = ٩ څپې چې دفتنگونه نه لري، په لومړۍ مسره کې. دویمه مسره ١٣ = ١٣ څپې دلته ټوله ټیکی ٢٢ سیلابه یا څپې شوي ده،

- ١. لومړۍ مسره
- ٢. دویمه مسره
- ٣. ١ او ٢. یوه ټیکی
- ٤. دفتنگونه نه لري
- ٥. بادامي رنگ یې د رنگ پنکاروندی دی.
- ٦. څپې (سیلابونه)
  - ١. مسره ٩
  - ٢. مسره ١٣
- ٧. زورنه (خجنه) بولد
- ٨. د اواز تپوالی او لوروالی خطونه
- ٩. بنڅو ته منسوبې (اړوند)

٧.٨ د ټيکۍ بېلوونکې نخښې

له پورتنۍ یو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ٨ سرلیک وايي او پبله یې ساده برابر وي داسې:

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پبله یې د ټيکۍ په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو شعر یا پبله ټيک، رټ رمت یا سم برابر سره تشبېح کړی دی. چې ورته ټيکۍ وايي، د ټولو پام د ناوې ناوې ټوب درناوي ته چې په همغه شېبو او چارپېریال کې ویل کېږي نومولې دي. ټولې ځانګېرنې یې د بنادۍ د دې شېبو سره ورته وي. هر څه د ناوې برابر وي، سم برابر، یوازې د ناوې ستاینه په کې کوي او همدغه چارپېریال سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لري. لکه:

١. ناوې د ناوې ټوب درناوي په کې وي
٢. د ټولو پام د ناوې سپېڅلتیا ته اړوي
٣. رټي رمتي وي
٤. خوښې ډېره وي
٥. ډېر خور تاثیر لري
٦. ډېر پام د وګړيو (خلکو) ورته اوري
٧. تر ډېره ستايل کېږي
٨. تاثیر يې ټينګ وي
٩. مېرمنې يې ډېرې وايي
١٠. په ودونو کې ډېرې ليکل کېږي، اورول کېږي او يادول کېږي
١١. د پال په بڼه يې پېغلې وايي
١٢. په ګډه يې وايي سره
١٣. پېغلو لاسونه سره يوې تر بلې ورکړي وي ناوې يې په منځ کې وي، د لاسو نو په ټال سره په خوړو اوزو ناوې په ټال زنگوي
١٤. ناوې پرې ډېره خوشحاليږي
١٥. د ناوې ستاینه په کې وي

مور ته یې دا همداسې را پرېښي دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړي. هرې لنډۍ، ټپې او مصری چې دغه پورته ځانګېرنې و درلودلې؛ ښه غور ورته و نیسې؛ پام ورته و کړی؛ نوبیا یې پېژنی. چې دا ټيکۍ دي؛ چې سمې برابر وي، د ناوې ستاینه په کې شوي وي او د واده د شپې چارپېریال زوکړې خصوصیات لري. لنډۍ، ټپې او مصری نه دي، بېلوالی یې پر همدې ځانګړيو ځانګېرنې کې دی.

٩. تي (ت): مصری

مصری یا مصره، د مصری توري سره تشبېه ده. د ادم ع ځامنو جوړې کړي، په خپله گټه يې په هرڅه کې کاروي. له ټولو نه وړاندي د مصری پيله ساده برابره وي دا چې الله ج ادم ع ته ډاډ گېرته ورکړه، چې د ځمکې د خلافت له پاره ما پيدا کړی يې. د دې له پاره نه چې په جنت کې تل مدام و وسي، و خوري او و څښي او ارام کېښي په جنت کې.

همدغه يوه ستر اړخ او وصيله وه چې الله ج داسې و کړه. يوه څه شيان يې ورته هم ورکړه چې په ځمکه کې ژوند و کړي، چې هغه دغه نهه دانې وو؛ چې ادم ع له اسمان څخه ځمکې ته راوړه، و، ١:- توره تېره يا حجر اسود د کوزولو په وخت کې له اوورې هم ډېره ځلېده او اوس د سعدي په مکه کې د کعبې په کوچ کې اېښي ده، په منځ کې سوري لري ٢:- جنت د گلونو يا ونو پانې ٣:- توکان يا امسا چې د جنت د آس له ونې څخه جوړه وه ٤:- بېلچې ٥:- کلنگه يا کوداله ٦:- د جنغوزي او څېړی ونه ٧:- سندان يا يوه درنه اوسپنه چې لاندي پرته وي ٨:- تير يا څټک ٩:- چمتا يا چې د گرم شيانو نيولوله پاره پکارېږي ،، (برهان دين، ٢٠٠٦ م کال، ٤٧چوپړی).

د دې له پاره چې ژوند و کړي په نوموړي اسابو باندې او په هره بڼه په هر ځانگېرنو تري گټه واخلي. لکه څنگه چې د ادم ع زوزات د عمر به تېرېدو سره، توري ته هم په ژوند کې اړتيا پيدا شوه چې څه پرې، پرې کړي، دا اړتيا لومړی مصريانو پوره کړه، د تن زري، دال، توره يا سوار د يې جوړ کړه، داسې نور جنگي زربېي اساب يې ساز کړي دي، زموږ يې توري يا مصری سره کار دی، چې په پيل کې دوی له تېزې برخې چې دواړو خواوې يې تېرې او په پای کې لرگېنه برخه درلودله، لومړی له ميسو، چې بيا له جستو يا ژېړو، څخه جوړه کړي وي، چې هم گرانه وه، نو اړتيا يې و مونده چې سختې او ارزاني جوړې کړي، له اوسپنې څخه يې جوړه کړه چې د مصريانو ١٩ کورنی پوري اړه درلوده. و، د خيفيش يا د خوفيش (*khepesh or khopesh*) په نامه مصر کې جوړېږي؛ د لومړي نوي سلطانت کې د بحر په غاړه کېښی کې هم وه، چې ٧٥ سانتي اوږده وه چې ١٣ پېړی له ميلاده (نن څخه وړاندي ٣,٧١٧ کاله) وړاندي، همدغه لومړی د اوسپنو د جوړولو تخنيک و، چې له مصره اروپاته هم تللی دی او له دې وړانې اسيا ته هم ،، (ژي لرونکي وسلې، ٢٠٠٩ م کال).

و، د اسلام دين لومړی توره چې کلکه، دواړو خواو ته تېره، چې په دې بڼه په ټوله نړی کې تر درېو پوري ايله شتون ولري، چې ويل کېږي، زموږ د پيغمبر حبيب الله، محمد رسول الله ص ده، بيا هر خليف د اسلام شوي وه، چې لوټ شوه

له مملوک څخه د کټګي یا عثمانی خلافت د ۱۵۱۷ م کال په جنگ کې، د ژوندي پاتېکودو هغه اودا او په ډالی کې ورکړه،

، مبارکه توره یا سیف المبارک ،، چې په مصر کې جوړه شوې او ۱۳- ۱۵ عیسوي پېړۍ کې د لندن په ملي میوزیم کې خوندي ده، په هغه وخت کې ۶۰۰,۰۰۰ څخه تر ۷۰۰,۰۰۰ اېنگلېسي پونډه بیهه درلوده، ۹۵ ساتي اوردوالی لري. د بولی نېغه بیهه یې یا د پېرودونکو په تېر پړي کړې بیهه: ۱۲۱,۲۵۰ اېنگلېسي پونډه پېروده. د اسلامي نړۍ رسامۍ، د لیلام گڼه: ایل ۹۷۲۱، ۰۰، ځای: لندن، بولی پېخلیک، لومړیوار، دونۍ، د اپریل میاشت، لومړۍ ورځ، ۲۰۰۹ میلادي کال، لس نیمې بجې. ،، (مملوک توره...)، (ایلوگاد، ۱۹۷۹ م کال، ۲۰۳ چوپړی) او (عمانی، ۱۵۱ بولی، ۲۰۰۷ م کال، ۷۹ چوپړی).

مصری توره د حضرت ابو داود المزاني رض هم وه، هغه وایي چې : د بدر په لویه غزا کې ما مشرکان په خپله توره وهل، چې سر به یې غوص شو او پر ځمکه به ولويد؛ خو په وینه به ککره شوي هم نه وه، ما به توري ته و کتل چې زه یې دومره په تېزه وهم، یا زما توره دومره تېره ده چې د مشرکانو سر پرې کوي او دا په وینو کېرې هم نه. چې ورسته رسول الله ص دا ایت مور ته و ویل : ،، زه مو په ۱۰۰۰ ملاییکو باندي ملاتړ کوم. چې په تاسو پسي به وي.،، (القران الکریم، انفال سورت، ۹ ایت).

دا کپسه مور ته لسم ټولګي کې په ۱۹۹۷ زېږدي کې، د پېښور شمشتو د کډوالو کمپ کې مولوي شاه محمد کړي وه، خو په الرحیق المختوم کې داسې دي: -، ،، ابو داود المزاني وایي: ما د یوه مشرک پسي هڅه و کړه چې و یې وهم خو د هغه سر زما له توري له ورسیدو وړاندي غوڅ شو. نو پوه شم چې له ما پرته بل چا و واژه.،، (جانباز، ۲۰۱۳ م کال، ۳۱۶ چوپړی).

لکه زموږ د پښت کرونده گر، چې د گرونده گرو په ورځ، کې بېلچې، رمبۍ، سپاره، ښاښۍ، کلنگه، باد دکۍ، غالبېل، چجج، ژغونډۍ، اوبه تېټۍ، نندارې ته وړاندي کوي، د وگړو په وړاندي یې ننداره چیانو ته ښه یې. په ورته بڼه په مصر کې په هره ملي مصری ورځ کې، مصری پېغلي، مصری تورو سره نڅا کوي، ننداره چیانو ته یې وړاندي کوي. د سر له پاسه یې اېښي وې په تېرو، د اړخ په لېکه د لوڅ نس او ملا ترمنځ د اړخ په لېکه په تېرو برخې د توري باندي نڅا کوي، توري به یې په تېرو یا په سر او یا په ځان وي، د وجود غړې به داسې ډېر لرځوي.

لکه: کله چې څوک د برېښنايي چاپي کولو څوکۍ کې لرځېږي او د انسان ټاکلي غړي لرځېږي. دوی بې کچې سپیني، ښایسته ژېړوښتانو لرونکي هم وي، د دوی

بنايست خو يوسف ع، سارا بي بي، د ايوب ع مېرمن دوی خو هم مصريان وو، بي کچي بنايسته دي، په ټوله دنيا کي، داسي بنايسته اوس هم په کي شته چي انسان ورته گوته په غاښ کېږي، چي الله ج دوی څومره بنايسته پيدا کړي دي، چي خپله به و وايي چي دا د الله ج ملايیکي به څومره بنايسته وي.

په لومړي وار سره مصريانو د هرمو اندازي و کړي (تر ننه پوري د مصر هرمو جوړونکي نه دي معلوم) په پرو باندي، اټکلي غوټو باندي واټن پوره معلوم کړه، ۹۰ درجه زاويه يي هم وپېژندله، ۶،۰۱۷ کاله نن څخه وړاندي يي مسو څخه گټه پورته کړي وه. ۷،۶۰۱ کاله وړاندي ابوالبشر حضرت ادم صفي الله د سرنديف په غره راښکته شوی دی.

دامي کره لاندي زما څېړني داسي سپيني ته باستلي و، لکه څنگه چي پيټري وايي ،، تاريخ ليکونکی وايي په نږدو لرغونو جگړو کي چي، مصريانو په ميديتراني د جگړو لړۍ پيل کړي، ډېره تکنیکي جگړي يي کولي او جگړه يي له کيروس او کرو يسوس (*Cyrus and Croesus*) سره کوله، ... ، هېنديانو ويل، هند ته د بحر له لاري ۱،۲۰۰،۰۰۰.۰۰ تته داسي انسانان وو، چي توري يي تر پښو رسېدې، تر اړخو به يي تړلي وې، اوسپنېزي د تن زري يي اغوستي وي او لکه د دوی مذهبي ورځ چي وي يا د دود تر سره کولو ورځ يي وي... ،، (پيټري، د مصريانو تاريخ، ۱۵۵ چوپړی).

لکه څنگه چي دا له خپل زور کښلي ليکي څخه راواخلم.

،، مصري ته مصره هم وايي، دا ځکه چي په پخوا زمانو کي د توري او ډال جنگونه وو، د هغو جنگونو په پېر د جنگ ښه او پياوړي توره به په مصر کي جوړېدله. نو د مصري توري شهرت ډېر زيات وو، هغه به ډېره تېره او ځلانده هم وه، ډېري لنډي ښي يي هم لرلي، نو د مصري تاثير او ښکلا يي د مصري توري سره تشبيه کړي.،، (صفي الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۵۶ چوپړی).

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوی سری بېبله (پېران، اشلوک، شېر یا شعر) یې د مصری په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوی سری بېبلي له مصری توري او مصری سره ډېرې ورته ځانگړي ځانگېرنې لرلې. لکه:

١.٩ د مصری ځانگړي ځانگېرنې

١:- ډېرې بڼایسته وي، ٢:- بڼه نادره توازن لري. (چې لومړی د لاستي برخه یې لنډه او دوېمه برخه یې چې تېره وي اوږده، د مېچې منځه (ټکل مرکز) یې د مصری دواړو مسرو ته ورته وي.)، ٣:- ډېر ژر تاثیر کوي، ٤:- انسان په یوه وار له منځه وړي، ٥:- یوه وار یې سری ته بس دی، ٦:- بېلابېلي بڼې لري، ٧:- درې خواوې یې سری پرې کوي، ٨:- په پام او ناپامی کې انسان نه کړېکې باسي، ٩:- ډېرې لرغونې دي، ١٠:- لرغونې اندازه کړل شوي، ١١:- لرغونې څېړل شوي، ١٢:- د مصر هرمو غونډې جوړونکی یې معلوم نه دی، ١٣:- لکه هرم پوره برابر شکل لري چې د الله کوم مخلوق رغولي دي، ١٥:- زوروري دي، ١٦:- په هر ځای کې ترې گټه اخېستل کېږي، ١٧:- د نندارو شیان دي، ١٨:- وهم لري، ١٩:- زور دی، ٢٠:- په مینه ساتل کېږي، ٢١:- تل انسان سره وي، ٢٢:- مکارې وي لکه لنډې مصری توري، ٢٣:- د مېرمنو د مستی او د سرو د سرلوری توکي دي، ٢٤:- درنډي دي، ٢٥:- سختي دي، ٢٦:- جوړول یې گران دی، ٢٧:- ډېر ارزښت لري، ٢٨:- نندار چیانو ته یوه ابلاغ وي، ٢٩:- مینه ناکي وي، انسان مینه پرې راځي، ٣٠:- په ډېره باریکی او مینه جوړېږي، ٣١:- په خپل ځای کې کارول کېږي، ٣٢:- ډېرې لنډې دي.

موږ ته یې دا همداسې را پرېښي دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړي.

هرې لنډې، ټپې، ټیکې چې دغه پورته ٣٢ ځانگېرنې و درلودلې. بڼه غور ورته و نیسې، پام ورته و کړئ، نو بیا یې پېژنئ. چې دا مصری دي چې د مصری تورو او مصری خصوصیات لري. لنډی، ټپې، ټیکې نه دي، بېلوالی یې پر همدې ځانگړو ځانگېرنو کې دی.

،، لکه دا لاندي زما مصری چې د کابل پولې تخنیک پوهنتون شپه غاله، پنځم بلاک، لومړي پور، دوېمه کوټه کې د لېږدي کال، ١٠:٠٠ pm ١٠/٠٢/١٣٨٥ E١٠٢ کې کښلې وه:

په سپینه ږیره سودايي یې
جومات کې کې نه عبادت و کړه رینه ،،
(صفي الله، ١٣٨٨ ل ل کال، ٢٢٨ چوپړی).

د دې مصری تاثیر همدومره ډېر دی. چې سری یې پرې غوڅ کړی هم وي، خو توره لا په وینو نه وي شوی. خو دی وروسته پرې پوهېږي، چې ترې وینې ځي، دی خبر هم نه وي. د دې مصری به ايله لس کاله کېږي، چې زما له پښتنه پښت جنټیک زهن زوکره وي، خو پورتنی ټولې ځاګېرني د مصری لري، نو ځکه ورته مصری وايو او مصری یې بولو. انسان چې زور شي باید د هر څه نه د کورنۍ ژغورونکی وي، له تېرو سرو او تودو څه و لري، په دومره عمر ناوړي و نه کړي، له سپین رېږې څخه الله ج حیا کوي، ځکه ټول عمر یې اسلام دین کې تېر کړی وي، په سپین رېږیتوب کې باید گناهو نه توبه و کړي، نور پرې کړ نه شي، د هر انسان د سرلوری ځای مسجد دی، په مسجد کې ناسته د دنیا او اخیرت بریا ده، غوره ځی مسجد دی، په مسجد کې ناسته، صبر، انتظار د الله ج په ثنا کې په ټول مخلوق کې د مینې ارتباط پیدا کوي، یوازې عبادت په جومات کې خوند کوي، په نه کرو یې تن لېرجن، لارجن، ناولی، چې له خولې یې لېر ځي، همغه وي او رین وي.

٢.٩ د مصری انځورونه:

دا لاندې د مصری یو انځورونه مي د جنوري په ٣ درېيم، ٢٠١١ زېږدي کال کېښته کړي وو.

١٩:- ډاګیر - سره زرو- له یوآر څخه- ٢٥٠٠ مخزېږدي. له نن څخه ٤,٥١٧ کاله وړاندې ده. (# ١٩ انځور)

٢٠:- لورستان - اوسپنزه- ژيرو- ډاګیر- ١٥٠٠ مخزېږدي. له نن څخه ٣,٥١٧ کاله وړاندې ده. نن د فبروري، ٢٨، ٢٠١٧ زېږدی دی. (# ٢٠ انځور)

٢١:- ویسکس- رافیار - تیسټود - همفیشیري مصری. (# ٢١ انځور)

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپری (ریسـرچ پانې)

٢٤:- خوندي شوی انځور د مصری
نڅاگرې له مصری توري سره. چې د
انځور شاه سپین بگروند لري، گڼه يي
(# ٢٤ انځور) ٤٣٢٧١١٢

٢٣:- خوندي شوی انځور د مصری
نڅاگرې له مصری توري سره. چې د
انځور شاه سپین بگروند لري، گڼه يي
(# ٢٣ انځور) ٥٠٠٦٣٤٥٢

٢٥:- مصری سکیمیتارا ٢ ایل جي (# ٢٥ انځور)

٢٢:- ماراکون سپینو زرو مصری ١ ایل جي. په دانگ پيلي روڼ بورم چې داسي مي و
کښل د مصری يو له پاره، کتب مت يي همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو
نیکونو مصری له يوه بڼه پېيلي (پېران، اشلوک، شېر يا شعر) سره تشبې کړی دی. چې
ورته مصری وايي، او ټولی څنگېرنی يي سره ورته دي. (# ٢٢ انځور)

د لنډیو، تپو، ټیګیو او مصری یو انګر
څېړنـچوپری (ریسـرچ پانـی)

۲۶:- یو آر - سیمبټار - د- ډبلیو ای بی. مصری (# ۲۶ انځور)

۲۷:- ډاګیر - د هډوګي لاستي والا مصری (سپین موتي مصری) (# ۲۷ انځور)

۲۸:- مملوک - نېکمر غه - مصری - د محمد رسول الله مصری (# ۲۸ انځور)

۲۹:- توره - املاش - دودیزه - زر مخزپردي کالنه (# ۲۹ انځور)

۳۰:- می سینین - ډاګیر - د ځمریانو د بنګار مصری (# ۳۰ انځور)

۳۲:- د لیکاني یا کلم په بڼه څو خوري مصری . (# ۳۲)

۳۱:- د محمد رسول الله مصری (انځور)

(# ۳۱ انځور)

٣.٩ د مصری تعریف (څرګندونه، ښکارونه، مصری د یوه توري یا سکالو تشریح کول).

له پورتنۍ یو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ٩ سرلیک وايي او پیله یې ساده
برابروي داسې:

تي (ت): مصری

د وی یا ویبکي له پامه مصری هغه دوی سرې پېپلي ته وايي چې د لرغون
مصری توري، مصری سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګړنې، څرنگوالی او
څرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړې، غښتلي، هېښونکي، سندرېزه، خوږه، ګڼلي،
منلي، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېپله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او
نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ،، ښ، ډ، ر، ن، ی او ... ،، د مصری لرغون اهرمو
غوندې چې ترننه یې نه جوړونکو او نه د هغوی نومونه معلوم نه دي څخه وړاندې
زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدايښت سره جوښت یې جوت کړي دي.
پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکي بني) یې پرته له ادبي بیرغي کولو
(فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

مصری د مسرو شمېر یې ٢، د څپو شمېر یې ٢٢ له دفتتګونو او پارنویکیو
پرته. (دفتتګونه د مصری توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه،
ګرانه، یا الله، یه، وای!!، وای!!، وه!، وه الله، الله وی!!، ای!، وه الله وی!!، وای،
وای وای، نو، یه کرېبانه!، وروره!، کنه، ولي اواسي نور ...)، د پښېلي (قافيي)
غوندې (کلمې) نه لري. خو د دوېمي مسري په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې
دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره مصری باید ده (زموږ خپله ،وه، هـ یا هي ،، چې
ورته وره ه، روجه ه، کوشنی ه، لنډه ه، دوی سترګي ه ،هـ، دوی سترګي والا ه، یا
عینکو والا، عصري او ځانښودې، ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم، ګڼه ابېڅې
ده.

په واول یا غرن اواز پای ته رسېدلي وي، مصری د پښتو ژبې د فونولوژیکي
(غریز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول
پېپلي (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د
مصری په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرتولو مصری یو، باندي یوه
رښت (دودی یا قانون) د پلي (تطبیق) وړ دی، یانې دا چې د هرې مصری لومړی
مسره باید ٩ له دفتتګونو پرته، او دوېمه ١٣ څپي وي له دفتتګونو پرته.

د لنډۍ یو، تپو، ټیکۍ یو او مصری یو انگر څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

د هرې مصری، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه؛ د دویمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجته وي. ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه بیزو غرو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. لکه:

▲ په خپلې ژمنې ټینگار و کره

ولس جرگې به ننوتې درلېږمه

د پورتنۍ مصری څپیز (څپه، سېلاب، هجا، و، سیلیبل Syllable، د ابېخو شمېرلو) - خجیز (زورنه، خج، اکسنت، و، لفظ، د موسیقي نوبت: د خج نښه: د توري په سر نښه، و چې د تلفظ د جگوالي او ټېټوالي زور، اوردوالي، څه رنگوالي یا کیفیت ښه یي،: ټینګه، لهجه،: تاکید: بېلونکې نښه: د وینا، ځانګړی، خاص او بېل، ډول: Accent, Morpheme،) جوړښت په دې ډول دی:

۶.۹ د مصری څپیزې او زورنې

U-UUUU-UUUU
U-UUUU-UUUU-UUUU

په - خپ - لي - ژ مه + ني - ټين - گار - وک + ره
و - لس - جر - گي + به - نه - نه - وا + تي - در - لي - په + مه

۱ - ۲ - ۳ - ۴ - ۵ - ۶ - ۷ - ۸ - ۹
۱۰ - ۱۱ - ۱۲ - ۱۳ - ۱۴ - ۱۵ - ۱۶ - ۱۷ - ۱۸ - ۱۹ - ۲۰ - ۲۱ - ۲۲

۵.۹ د مصری ځمکچپوهنې (هندسي) رغبت

ځمکچپوهنې (هندسي) رغبت يې داسې دی:

الف. _____
_____

ب. _____
_____

۶.۹ د مصری سپړنه

د مهترلام سرغندوی سندر غاړی عبدالهادي (قاري لغمانی) اوستاد او سيد احمد اوستاد وايي:

د دی مصری سپړنه
لومړی مسره $1 + 9 = 10$ څپي چي ،، وه!،، دفتنگ
دی په لومړی مسره کي.
دویمه مسره $13 = 13$ څپي دلته ټوله ټپه ۲۳
سیلابه يا څپي شوي ده، او ولس کي دفتنگونه لرغن
دود دي.

۱. لومړی مسره
۲. دویمه مسره
۳. ۱ او ۲. یوه مصری
۴. دفتنگونه ،، وه!،،
۵. تټ نصواري يي د رنگ بڼکاروندی دی.
۶. څپي (سیلابونه)
  1. مسره $1 + 9$
  2. مسره ۱۳
۷. زورنه (خجنه) بولد
۸. د اواز ټپوالي او لوروالي خطونه
۹. نرانو ته منسوبی (اروند)

وه! له دي خواپره اواز د زار شمه

وايي خوته خومه ماته راکوينه

الکه توري جامي و کړه

توري جامي درسره ډپري خوند کوينه

۷.۹ د مصری بېلوونکی نخبنی

له پورتنیو بېلوالو څخه لکه څنگه چې ۹ سرلیک وایي او پېله یې ساده برابر وي داسې:

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپیني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوی سري بېبېله یې د مصری په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوی سري شعر یا بېبېلي له مصری توري او مصری سره ډېرې ورته ځانگړې ځانگړنې لرلي. لکه:

۱. ډېرې ښایسته وي
۲. ښه نادره توازن لري. (چې لومړی د لاستي برخه یې لنډه او دویمه برخه یې چې تېره وي اوږده، د مېچي منځه (ثقل مرکز) یې د مصری دواړو مسرو ته ورته وي.)
۳. ډېر ژر تاثیر کوي
۴. انسان په یوه وار له منځه وري
۵. یوه وار یې سري ته بس دی
۶. بېلابېلي بڼې لري
۷. درې خواوي یې سري پرې کوي
۸. په پام او ناپامی کې انسان نه کړېکې باسي
۹. ډېرې لرغوني دي
۱۰. لرغوني اندازه کرل شوي
۱۱. لرغوني څېرل شوي
۱۲. د مصر هر مو غونډې جوړونکی یې معلوم نه دی
۱۳. لکه هرم پوره برابر شکل لري چې د الله کوم مخلوق رغولي دي
۱۴. زوروري دي
۱۵. په هر ځای کې ترې گټه اخېستل کېږي
۱۶. د نندارو شیان دي
۱۷. وهم لري
۱۸. زور دی
۱۹. په مینه ساتل کېږي
۲۰. تل انسان سره وي
۲۱. مکارې وې لکه لنډې مصری توري

د لنډیو، ټپو، ټیکي یو او مصری یو انگر څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

- ۲۲. د مېرمنو د مستی او د سرو د سرلوری ټوکی دي
- ۲۳. درنډي دي
- ۲۴. سختي دي
- ۲۵. جوړول يې گران دي
- ۲۶. ډېر ارزښت لري
- ۲۷. نندار چيانو ته يوه ابلاغ وي
- ۲۸. مينه ناکي وي، انسان مينه پرې راځي
- ۲۹. په ډېره باريکی او مينه جوړول کېږي
- ۳۰. په خپل ځای کې کارول کېږي
- ۳۱. ډېري لنډي دي

مور ته يې دا همداسې را پرېښي دي او په همدې بڼه يې پوښ کې کړي. هرې لنډی، ټپې، ټیکي چې دغه پورته ۳۲ ځانگېرنې و درلودلې. ښه غور ورته و نیسئ، پام ورته و کړئ، نوبيا يې پېژنئ. دا مصری دي چې د مصری ټورو او مصری خصوصيات لري. لنډی، ټپې، ټیکي نه دي، بېلوالی يې پر همدې ځانگړيو ځانگېرنو کې دی.

۱۰. د رنگونو بنکاروندی (د رنگونو کوډ)

د دی له پاره چې پبیلو (پېرانو، اشلوکو، شېرونو، شعرونو) ته د رنگونو بنکاروندی جوړ کړم؛ دا یوه ډېر پیچلی او دروند کار دی، ډېری درنې، ستړي پوهي ځیرکتیا، غښتلتیا، سپېڅلتیا او بېلوالی د رنگونو ته اړتیا شته، ځکه چې د رنگونو بنکاروندی (د رنگونو کوډ) په هر علمي تران کې دننی ځانگېرنې، موخي، منځپانگې، څرگندوالي، څه رنگوالي (کوالتي)، څرنگوالي (کومه بڼه) ته اړتیا وي، چې په ټاکلي توکي یې د رنگونو بنکاروندی تمبونی گرځوي. بېلگې:

۱. د برېښنا انجینېري په نړوال بنکاروندي کې یا (IEC International Electrical Cod, BS British Standerds, NEC National Cods Electrical)

۱.۱. ای (ا). سپېن: د سور (منفي یا یخ) رنگ دی؛ خوندي رنگ دی، د ودانیو دننه سپېن برېښنايي پړې او سپېنه رڼا لرونکي څراغونه او کلوبونه څخه گټه اخېستل کېږي.

۱.۲. بی (ب). سور: د وېرې؛ خبرداري؛ خطر او لومړي فاز رنگ دی (لومړي گرم پړی یا کیبل، لین، لیکي او کرښې رنگ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پوري د لومړي فاز بنکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پیل ورسته یې بدلون و موند، لومړي فاز رنگ په ځیگري رنگ او برون و منل شو).؛ د اوروژني د ټولو توکو؛ د خبرداري د ټولو توکو رنگ دی.

۱.۳. پی (پ). ژېړ: د پاملرنې؛ توجع؛ پام؛ څېړتیا او دوېم فاز رنگ دی (دوېم گرم پړی، یا کیبل، لین، لیکي او کرښې رنگ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پوري د دوېم فاز بنکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پیل ورسته یې بدلون و موند، دوېم فاز رنگ په تور رنگ و منل شو).؛ د توکو بنکته پورته کولو، د ټولو اسبابو او کرنیون؛ د خبرداري د ټولو توکو رنگ دی؛ ژېړه رڼا لرونکي څراغونه د ودانیو نه باندې، په ازاده فضاء کې ترې گټه اخېستل کېږي او اړینه ده چې بېرني څراغونه ژېړه رڼا لرونکي وي.

۴. ۱. تي (ت). اسماني: د نرانو؛ سپڅلی؛ لوی؛ پراخ؛ پلن؛ پير؛ نردي او درېم فاز رنگ دی (درېم گرم پری یا کيیل، لین، ليکي او کرښي رنگ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پوري د درېم فاز ښکاروندي وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پيل ورسته يې بدلون و موند، درېم فاز رنگ په خورين رنگ او گري و منل شو).

۵. ۱. تي (ت). تور: د سويي خوندي؛ ورسته پاتي؛ تياري؛ گرنګ؛ سوري او سوري رنگ دی؛ (د سور (منفي، نيوتزل يا يخ) کييل يا لین، ليکي او کرښي رنگ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پوري د سور کييل ښکاروندي وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پيل ورسته يې بدلون و موند، د سور کييل رنگ په اسماني رنگ و منل شو.)؛ تور رنگه برېښنايي پري يا کييلونه د ودانۍ یو نه باندي يا د باندي د کتي اڅپستلو وي.

۶. ۱. جي (ج). شين: د تلو؛ وتلو؛ ارامتيا؛ هوساينې؛ دمي او ځمکن پري رنگ دی (ځمکن پري يا کييل شين - ژېر رنگ هم لري. په شين رنگ کې ژېري ليکي. لکه د زيبرا يا برگ افریکايي خره توري او سپيني کرښې چې يوه له بله ټاکلی واتن لري).

۷. ۱. نوبت: د دندي په ساحه کې د مزدورانو روغي سپيني خولي او ختو رنگ وي، د برېښنا د مزدورانو روغي سري خولي او ختو رنگ وي، د ميخانيکي مزدورانو روغي اسماني خولي او ختو رنگ وي. د کيمياوي توکو د مزدورانو او د ژغورونکو خوديتوب ډلې د مزدورانو روغي ژري خولي او ختو رنگ وي. د لوړو اېنجينېرانو روغي سپيني خولي او ختو رنگ وي چې پري پر سره رنگ د لوړ مديريت ټاپي او ليلبونه تمبل شوي وي.

۲. د سرکونو په نروال ښکاروندي کې، سپين: د خوندي؛ بي وېرې؛ بي خطره؛ سويي ډار رنگ دی، ژېر: د پاملرنې؛ توجه؛ پام؛ د خبرتيا رنگ دی، تور: د سويي خوندي؛ ورسته پاتي؛ تياري؛ گرنګ؛ سوري او سوري رنگ دی، سور: د وېرې؛ خبرداري؛ خطر رنگ دی، شين: د تلو؛ وتلو؛ ارامتيا؛ او هوساينې، دمي رنگ دی.

۳. د هنر او ادبیاتو، ټولنیزو علومو اووم هنر په رسامي او خطاطي کي راته ماهر بنوونکي مولوي محبوب الله محبوب د اووه ډوله لیکونه او رسامی هنر څلور کاله زده کوونکی پاتې شوی یم د برهان الدین رباني په باچاهي کي. د اته کلونو په عمر به وم. د ادبیاتو اووم هنر یا رسامي او خطاطي مي څلور کاله شاګردي په لغمان کي له محبوب اوستاد څخه کړي وه. تر ټولو کوشنی شاګرد یې زه وم،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لېږدي کال، ۴۸ چوپړی). نوموړي بنوونکي مي د رسامي او خطاطي لوړي زده کړي د انقلاب په دوران ایران کي کړي وې.

هغه ویل: د رسامی له ماهرۍ او پوهي څخه د رنگونو کارول په لاندي بڼه دي:

۱. سور رنگ: د عاشقي؛ مستوالي او خوښګونکی رنگ دی. ۲. تور د غم؛ اندېښني؛ پېښماني رنگ دی. ۳. ژېړ: د بېلتانه؛ جلاتوب او لري والي رنگ دی. ۴. سپین: او ۵. شین: د سپېڅلتيا؛ زرغونتوب او رښتینولي رنگ دی. له دغو ټولو پېنځو رنگونو څخه ټول رنگونه چي دنيا کي دي تري جوړېږي، دا پېنځه په ماهر ت او تجربو سره ګډ کوه سره نو هر رنگ چي غواړي درته په لاس راځي.

۴. د زده کړیالی په دوران د کابل پولي تخنیک پوهنتون د برېښنا اېنجنېري د الکترونیکس ښوونکي الله بختیلي پوهنیا محمد رفیق میاخیل صیب. په ۲۰۰۳ زېږدي کال کي له خپل لوستليکي څخه راته داسي ويلي وو.

زما په یادښت چوپړو کي شته دي. په ټولګي کي مي ورسره یوه نادره ټوکه و کړه د رنگونو په پېژندنه یا د رنگونو تشخیص کي و کړه، ټولو ټولګیوالو مو را برق وهل په کرسکرس په خدا شول.

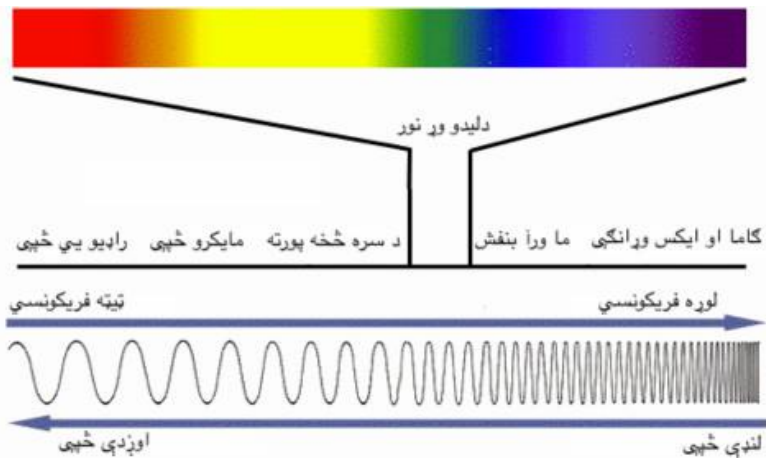
کت مټ د کابل پوهنتون اوستاد پوهنیا محمد رحمت الله تنها د دي سرلیک لاندې: مور په بي رنگه نړی کي ژوند کوو.

له الېده بسني سره د بي بي سي له پانې د خپرېدو وخت: ۲۱:۲۱ ګرینویچ - شنبه ۱۵ ډسمبر ۲۰۱۲ - ۲۵ لیندي ۱۳۹۱ لېږدي داسي خپور کړه.

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

» مور په بی رنگه نړۍ کې ژوند کوو.

۳.۱۰ روښنایی یا رڼا د لنډې څپې او اوږدې څپې ترمنځ د رنگونو څرنگوالی

نور یا رڼا یوه ډول انرژي ده چې د بېلا بېلو فریکونسی لرونکو الکترو مقناطیسي څپو په بڼه څرگندېږي. اوږدې څپې ټېټې فریکونسی او لنډې څپې لوړې فریکونسې لري. فریکونسي د څپې د تکرار کچې ته وايي. هر څومره چې فریکونسي زیاته شي په هماغه اندازه څپه قوي کېږي. د الکترو مقناطیسي څپو طیف چې د څپو د اوږدوالي مقیاس دی له مثبت لایتناهي څخه پیل او تر منفي لایتناهي پورې رسېږي چې په دغه طیف کې د لیدو وړ نور د څپو اړودوالی له ۴۰۰۰ څخه تر ۸۰۰۰ میکرو مېټرو پورې رسېږي. د لیدلو وړ نور اووه رنگه لري چې له سره څخه پیل او په بنفش باندې ختمېږي.

هر شی په حقیقت کې بی رنگه دی خو کله چې د لیدلو وړ نور په مقابل کې واقع شي نو ځینې رنگونه جذبوي او ځینې هم منعکسوي چې د دې عمليې په ترڅ کې مور شیان رنگین وینو. د نور هغه برخه چې جذب نه شي او بېرته منعکسه شي نو زموږ د سترگو کسي ته را رسېږي چې د نور دغه برخه یوه ځانگړی رنگ لري او مور نوموړی شی هم په همدغه منعکس شوي رنگ کې وینو. د بېلگې په ډول نباتات رنگ نه لري خو کله چې د لیدو وړ نور ورباندې ولگېږي نو د نور د شین رنگي څپې په استثنا نور ټول رنگونه جذبوي او شین بېرته منعکس کوي چې دغه منعکس شوی نور زموږ سترگو ته را رسېږي او په پایله کې مور ته نباتات شنه ښکاري.

همدا راز مور فکر کوؤ چې تور شی تیاره دی او هېڅ رنگ نه لري، سپین شي ته یوه ځانگړی رنگ چې هېڅ په رښت کې موجود نه دی مانا سپین رنگ قابل یوه خو په حکيکت کې موضوع په بشپړ ډول معکوسه ده.

سپین رنگي شيان ټول اووه رنگونه په بشپړه توگه منعکس کوي، خو سترگي په یوه وخت دا ټول رنگونه نه شي تشخيص کولای او مور شی بي رنگه وینو.

همدا راز تور رنگي شيان ټول رنگونه جذبوي او د منعکس کولو له پاره څه نه لري چې زموږ سترگو ته يي را و لېږي ځکه خو مور ته تور ښکاري چې په حکيکت کې تور رنگ هم رښت کې وجود نه لري.

بله بېلگه يي دا ده چې لمر د سهار او مازديگر له خوا سور ښکاري هغه ځکه چې سهار او مازديگر لمر له مور نه لري وي او کله چې وړانگي له لمر څخه تر مور پورې واټن وهي په لاره کې ځينې بڅرکي شته چې د لمر سور رنگ نه شي جذبولای او هغه منعکس کوي چې په پایله کې مور ته لمر سور ښکارېږي.

دا ټولې څرگندونې مور ته ښه يي چې زموږ د ليدلو او يا هم نور حواس حکيکت نه بلکې مجاز احساس وي او مور ته تل مجازي مالومات راکوي نه حکيکي مالومات نو پر همدې بنسټ ويلی شو چې نړی ټوله په اصل کې بي رنگه ده او يوازې سترگو ته را رسېدونکي منعکسه څپي دي چې هر شي ته رنگ ورکوي.

په دې رنگ ورکولو کې مور انسانان او زموږ ټول حواس هېڅ رول نه لري. هر څه چې همدا څپي، خپله شيان د جذب او انعکاس په پایله کې مور ته را لېږي نو زموږ حواس يي د يوه ځانگړي رنگيني پديدې په شکل مني. ، (محمد رحمت الله، ۱۳۹۱ لېږدی، ۱ چوپری.)

زموږ د الکترونيکس ښوونکي الله بخښلي پوهنيار محمد رفيق مياخيل صيب چې دا و ويل: زموږ د ليدلو او يا هم نور حواس حکيکت نه بلکې مجاز احساس وي او مور ته تل مجازي مالومات راکوي نه حکيکي مالومات نو پر همدې بنسټ ويلی شو چې نړی ټوله په اصل کې بي رنگه ده او يوازې سترگو ته را رسېدونکي منعکسه څپي دي چې هر شي ته رنگ ورکوي. په دې رنگ ورکولو کې مور انسانان او زموږ ټول حواس هېڅ رول نه لري او هر څه چې

همدا څپي او خپله شيان د جذب او انعکاس په پایله کې مور ته را لېږي نو زموږ حواس يې د يوه ځانګړي رنگينې پديدې په شکل مني. بله داچې په ټولو حيواناتو کې خر هغه حيوان دی چې د رنگونو تشخيص نه شي کولی.

نو ما ته بې له ځنډه په لغمان کې اووه اته خره د غلام محمد کرمي ماما چې هغه د کروندې د کرکېلې درندو کارو ته ساتل او ټوله ورځ به د نميره اول بڼوونځي په ډاګه کې څرېدل، راغلل چې زه يې څو ورارې غورځولی وم. ما پام وکړه چې بڼه نو که داسې وي چې دوی خرو ته هر څه واچوي، که چېرې وچ هم وي لکه پرورې، نو هغه به ورته د شنو شمخو، د شولو د تازه وينو غوندې بڼکار پېري. نو ما اوستاد ته و ويل: چې د خرو سترګې خو غټې هم دي او سترګې يې بڼې سترې عدسيې هم لري، چې په ټپو، کرونده کې چېرې لري بڼځي له رنگه جامو سره و وينې نو خپل اوزونه او سامان راوباسي، دا خو هم حکيکت دی. که خره د رنگونو تشخيص نه شو کولی نو ولې، بيا داسې کار فطري کوي. دا خو سول (اکل يا عقل) نه مني.!. په دې وخت کې ټولو ټولګيوالو پېرک وهه.

۵. په اصل کې که ټوله دنيا بې رنگه ده، خو مور د اسنتيا او د چټکې پوهېدنې له پاره د رنگونو بڼکاروندي جوړو. چې وګړو ته ژر پوهه په لاس کې ورکوي، رنگ يوه بې نومه او ګونګ شى دی، خو انسان ته دا ګونګ بې ژبې شى، د خبرو په نه کولو باندې هم پوهه راکوي. او له مور سر غږېږي. بېلګه يې: کله چې پر کشونو يا سرکونو موټر بيا يو؛ په سرک کې د هرو شپږ مېټرو په واټن د سرک په ډاږو بڼې او ګسې اوږې او منځ کې کوشنې نښې لګولې وي. زموږ په خپل لاس تلو لورې ته ژېر رنگ وي، په منځ د سرک کې سپينې او د ګسې لورې ته سرې نښې بڼکار پېري چې هر څومره ورباندې زموږ د موټر د څراغونو رڼا ډېره پرې وځي په همغه کچې نښې ډېرې رڼا منعکس کوي او نښه همغومره ډېره روښانه بڼکار پېري.

زموږ د لاس نښې مور سره غږېږي چې زېره رڼا رابښي چې پام او توجو کوه، په منځ کې ليکې سپينه رڼا رالېږي چې بې خنډه دی، خو پام به د سرک نورو ليکو ته کوو چې د هغو په وړاندې خپل پلان و لرو. او ور تېر لور يا بل لاس ته بيا سره رڼا را لېږي چې مور ته وايي چې دې لورې ته خنډ دی، وېره ده، خطر دی، ځکه چې يا به بل موټر تېرېږي او يا دا د راتلونکو موټرو د ځغاستې ليکه ده.

بله بېلګه یې: د ژوندۍ برېښنا په هر توګي او اسبابو باندې په ژېر رنگ په سره پانه کې کښلې وي. چې ځان ترې لرې ساتئ. په ماضي لاس ور رسیدو مو په ٠.٠٣ سانډو کې ژوند اخلې. د دې له پاره د رنگونو ښکاروندی مور ته په چټکۍ سره پوهه راکوي.

٦. ما د افغانستان په لس کلنه د اېنجنیېري په خدمتي دوره کې، د هېواد دننۍ یو او باندنۍ یو سترو کمپنۍ یو سره، له ٤٠٠ ډېرو د هېواد دننه او له تر ٢٠٠ له هېواد باندې د مخابراتي سایټونو کې، تر ٥٠ ډېرو امنیتي قوماندانۍ یو، ٥ سرحدي لیواګانو، ٥ د ملي پوځ ستري لیواګانو، په پرتو ودانۍ یو لکه: سرکونو، هوايي لیکي، او ډاکرونو، د چټلو اوبو د پاکول، لوی ویلو او د نښه وېشټونځی کې.

په ولاړو ودانۍ یو کې لکه: په خونو، ودانۍ یو، بارکونو، پارکونو، پخلنځیو، روغتونونو، سترو پخلنځیو، د اوروژني ودانۍ یو، ساتونکو ځلی یو، ساتونکو چورګه مېنو، د چټک غبرګون ځواک د ودانۍ یو، وریا (شاور) وو، چرچوبو (تشنابونو)، د اوبو زېرمو، د برېښنا زېرمو، د وسلو زېرمو، د موټرو زېرمو، د موټرو تمځیونو، د اسبابو زېرمو، سرپټولوبغالو او بېلابېلو برخو کې د رنگونو په غوروي او خوښونه کې د نوموړي برخو د مېرانو، لویانو او باندنۍ یو مشاورینو سره پري د رنگونو په ټاکنه کې مصلحتونه کړي دي.

٧. د رنگونو په ټاکنه کې مې د لاندو ښکاروندو پخوا لوستلي وو، سه په منده او څه په دمه لکه دا لاندې.

٧.١. په پینځه کلنه د ډیپلوم په اېنجنیېري دوره کې ټول لوستلیکي.

٧.٢. د افغانستان د شلو بېلا بېلو پوهانو کتابونه او د دوی لوستلیکي.

٧.٣. د جمهوري اسلامي افغانستان د ملي سینټرډ ادارې بېلابېل ښکاروندي چې ځینې یې کټ مټ له اېنگلېسي کاپي فست کړي دي، په زرو پانو کې د څپرکو او سرلیکو د افغانستان په ملي پښتو ژبه را ژباړلي نه دي؛ یوه ټاڼیه به یې هم پري ځان ستړی کړی نه وي. لکه د تورکي هېواد د برېښنا د پړو، مزو، کېلونو او لینونو ټول ښکاروندی به یې راخپستی وي او کټ مټ پرته له علمي څېړني او شنني به یې په ملي سینټرډ کې د ښکاروندي غوندي روغ رمټ له پردی ژبې سره دننه کړي وي.

٨. دغه ٤٠ لاندېني بېنۍ والو بنسکاروندو بنه بنایسته له سلو ٦٣٪ زما د سر وېښتان رزولي دي، د لسو کلونو په موده کې، چې ټول چوپړي يې په مېليونو دي، په يوه شپه او ورځ کې په ډېريو ورځو او شپو د کال کې له زرو چوپړو ډېر لوستلي دي، څه په منډه او څه په کراره. چې له خوبه به راوېښ شوم نو خپلو رزېدلو ٥ پېنځو يا ٦ شپږو وېښتانو به راته اسلام عليکم ويل.؟!

٨. ١. My Acadmic studies Cods Soccer Field: .١

٨. ٢. National Institute of Building Sciences (NIBS);

٨. ٣. Air Force Civil Engineer Support Agency (AFCESA);

٨. ٤. Naval Facilities Engineering Command (NAVFAC);

٨. ٥. Unified Facilities Guide Specifications (UFGS) of

٨. ٦. the Corps of Engineers (USACE);

٨. ٧. American Water Works Association (AWWA);

٨. ٨. American Concrete Institute (ACI);

٨. ٩. International Building Code (IBC);

٨. ١٠. National Fire Protection Association (NFPA);

٨. ١١. Unified Master Reference List (UMRL) (PDF version);

٨. ١٢. American National Standards Institute/
Telecommunications Industry Association/Electronics
Industry Association (ANSI TIA/EIA);

٨. ١٣. United States Department of Agriculture Rural
Utilities Service (RUS Bulletin);

- USACE-AED Afghanistan Engineering District .۱۴ .۸
Design Requirements;
- Unified Facility Criteria (UFC); .۱۵ .۸
- Underwriters' Laboratories (UL) Fire Protection .۱۶ .۸
Equipment Directory (۲۰۱۰);
- CMAA ۷۴ Specification for Top Running Bridge .۱۷ .۸
and Under Running Single Girder Electric Overhead
Traveling Cranes Utilizing Under Running Trolley
Hoist (Crane Manufacturer's Association of America);
- EIA ANSI/TIA/EIA-۶۰۷ (۱۹۹۴) Commercial .۱۸ .۸
Building Grounding /Bonding Requirement Standard;
- Factory Mutual (FM) Approval Guide-Fire .۱۹ .۸
Protection, latest edition;
- IBC International Building Codes, ۲۰۰۹ edition .۲۰ .۸
(including the Referenced Standards in Chapter ۳۵ or
the latest editions of those Standards);
- IEEE C۲ National Electrical Safety Code .۲۱ .۸
(NESC), latest edition;
- IFGC International Fuel Gas Code, latest edition; .۲۲ .۸
- IMC International Mechanical Code, latest .۲۳ .۸
edition;
- IPC International Plumbing Code, latest edition; .۲۴ .۸
- Lighting Handbook IESNA, latest edition; .۲۵ .۸

- International Mine Action Standards latest .۲۶ .۸
edition;
- TM ۵-۸۰۲-۱ Economic Studies; .۲۷ .۸
- TM ۵-۸۰۵-۴ Noise and Vibration; .۲۸ .۸
- TM ۵-۸۱۱-۱ Electrical Power Supply and .۲۹ .۸
Distribution;
۲۸. A/E/C CAD Standards, V۴,۰
- ACI ۳۱۸ Building Code Requirements for .۳۰ .۸
Structural Concrete, American Concrete Institute;
- ACI ۵۳۰/ASCE ۵/TMS ۴۰۲ Building Code .۳۱ .۸
Requirements for Masonry Structures;
- AISC ۳۴۱ Seismic Provisions for Structural Steel .۳۲ .۸
Buildings including Supplement No. ۱, American
Institute of Steel Construction;
- AISC ۳۶۰ Specification for Structural Steel .۳۳ .۸
Buildings, American Institute of Steel Construction;
- ASCE ۷ Minimum Design Loads for Buildings .۳۴ .۸
and Other Structures;
- ASTM American Society for Testing and .۳۵ .۸
Materials;
- ASTM-D-۱۵۸۶ Standard Test Method for .۳۶ .۸
Standard Penetration Test;
- ASTM-D-۵۲۹۹ Standard Guide for .۳۷ .۸
Decommissioning Ground Water Wells;

AWS D۱.۱ Structural Welding Code – Steel, ۳۸.۸
American Welding Society;

BS۷۶۷۱ Requirements for Electrical Installations, ۳۹.۸
Institution of Electrical Engineers (IEE), Wiring
Regulations, Seventeenth Edition;

CMAA ۷۰ Specification for Top Running Bridge ۴۰.۸
and Gantry Type Multiple Girder Electric Overhead
(Crane Manufacturer’s Association Traveling Cranes
of America);

Specifications for UFGS :Specsintact Software ۴۱.۸
are in SpecsIntact format. SpecsIntact is government
to edit specifications for sponsored software used
government contracts;

۱.۱۰ پښتو پېيلو د رنگونو ښکاروندی (د رنگونو کوډ)

پورتنی یو اته گڼه لرونو په پام کې نیولو سره، ما د پښتو ژبې پېيلو (شعرونو) ته د رنگونو ښکاروندي (د شعرونو د رنگونو کوډ) چې د هر شعر له پاره ده وټاکه. ښايي چې په راتلونکي کې څه ورگډ شي په کې او څه په کې بدلون و مومي.

لکه د ایفون د کمپنی د نازکو توکو رنگونه، چې سور، سپین، سرو زرو رنگی د مېرمنو له پاره. تور، ځمکن او د سپینو زرو رنگی د درانو له پاره ټاکي.

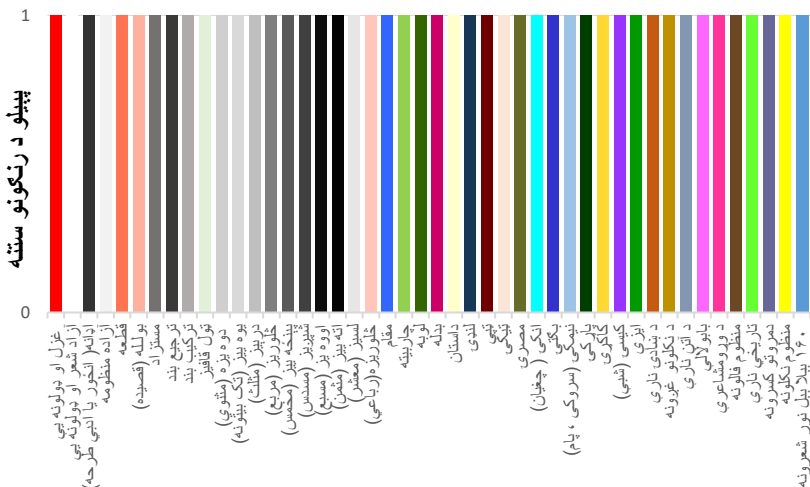
ورسره د تورکيې د ختو کمپنی رنگونه چې ټولې نړۍ ته ښي ختې تيار وي، چې د ختو رنگونه يې ښه درانده دي. د سپرو له پاره، اسماني رنگ، د مېرمنو له پاره گلابي رنگ تود هټوڅی لري. په هر علمي تران کې دننی ځانگېرنې، موخي، منځپانگې، څرگندوالي، څه رنگوالي او څرنگوالي ته اړتيا وي، چې په ټاکلي توکي يې د رنگونو ښکاروندی تمبونی گرځوي. په لاندې ښه زما څېړنه دا جوت روڼوي داسې:

٢.١٠ د پښتو پېيلو د رنگونو څېره

لاندې د پښتو پېيلو پېنځه څلوېښتو او يوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو پېيلو رنگونو ښکاروندی (د رنگونو کوډ) مې په ١٣٩٥ لېږدي کې وندی بورولی او په راتلونکي پېر کې د پښتو ژبې د ټولو پېيلو رښت څرگندونه کوي.

څېره ١.٢.١ پېنځه څلوېښتو پښتو شعرونو او يوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو شعرو رنگونو ښکاروندی (د رنگونو کوډ)، ١٣٩٥ لېږديز لمريز کال

پېيلو د گڼې شمېر او نکل (افسانه، سرلوحې دسکې، ماڼل او داسې نورو شيانو د مخ ليکنه يا د نخښو د اثارو او علامو تفصيل)

■ غزل او ډولونه يې	■ آزاد شعر او ډولونه يې	■ اډانه(انځور يا ادبي طرحه)
■ آزاده منظومه	■ قطعه	■ بولله (قصيده)
■ مستزاد	■ ترجيع بند	■ ترکيب بند
■ ټول قافيز	■ دوه يزه (مثنوي)	■ يوه بيز (ټک بيتونه)
■ در بيز (مثلث)	■ څلوريز (مربع)	■ پېنځه بيز (مخمس)
■ شپږيز (مسدس)	■ اووه يز (مسبع)	■ اته بيز (مثمان)
■ لسيز (معشر)	■ څلوريزه(رباعي)	■ مقام
■ چاربيته	■ لويه	■ بدله
■ داستان	■ لنډی	■ ټپي
■ ټيکي	■ مصري	■ انکی (چغیان)
■ بگتي	■ نيمکی (سروکی ، پام)	■ پارکی
■ کاکړی	■ کيسی (شدي)	■ ايزی
■ د بنادې ناری	■ د نکلونو غزونو	■ د آتن ناری
■ بابولالی	■ د ورومشاعري	■ منظوم فالونه
■ تاريخي ناری	■ دمروتو کسرونه	■ منظوم نکلونه
■ ١٦٠ بېلا بېل نور شعرونه		

د لنډیو، تپو، ټیکی یو او مصری یو انگر څېرن چوپری (ریس—رچ پانی)

۱.۰ ۴ څېره ۱. ۲. ۱ پېنځه څلوېښتو پښتو شعرونو او یوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو شعرو
رنگونو ښکاروندی (د رنگونو کود)، ۳۹۵ الپرډیز لمړیز کال

۱.۰ ۳ لنډی د رنگ ښکاروندی

لنډی یو د رنگونو ښکاروندی: گن تورڅکی شین رنگ دی.
آسماني رنگی هرم یې نرانو ته د منسوبتیا نښه ده.

۲۶ لنډی	من تورڅکی شین	Color model: RGB, Red: ۲۲, Green: ۵۶, Blue: ۸۶
---------	------------------	---

▲ ای! گنیو ژنو میرڅمنو

څني له څنډو سازوی خدا راځینه

۱.۰ ۴ تپي د رنگ ښکاروندی

د تپي د رنگونو ښکاروندی: ځیگري رنگ دی.
آسماني رنگی هرم یې نرانو ته د منسوبتیا نښه ده.

۲۷ تپي	ځیگري	Color model: RGB, Red: ۱۱۲, Green: ۰, Blue: ۰
--------	-------	--

▲ راځه وصال ته غاړه کېردو

نور له هجرانه توبگاره شوم مینه

۱.۰ ۵ ټیکی د رنگ ښکاروندی

د ټیکی د رنگونو ښکاروندی: بادامي رنگ دی.
گلابي رنگی هرم یې میرمنو ته د منسوبتیا نښه ده.

۲۸ ټیکی	بادامي	Color model: RGB, Red: ۲۵۱, Green: ۲۲۹, Blue: ۲۱۴
---------	--------	--

▲ بډی ملگري دي خوشحاله

واده د ستا دی ژړا دوی د دروغو کرینه

۱.۰ ۶ مصری د رنگ ښکاروندی

د مصری د رنگونو ښکاروندی: تت نصواري رنگ دی.

آسماني رنگی هرم بي نرانو ته د منسوبتیا نښه ده.

۲۹	مصری	تت نصابري	Color model: RGB, Red: ۱۰۳, Green: ۱۰۹, Blue: ۴۱
----	------	-----------	--

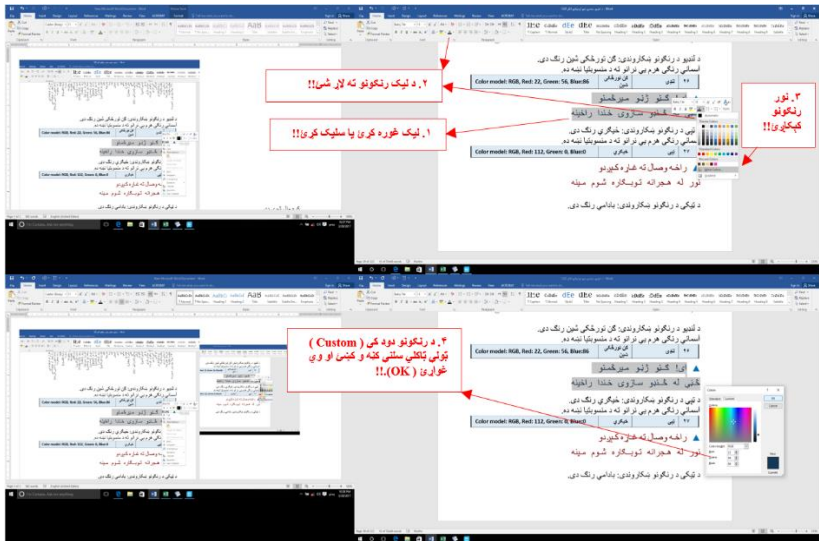
▲ د اسلام رنگه دې کړه بده

سادى سوډى امامه څه دي و ستايمه

۱۰. ۷ د پښتو پييلو د رنگونو بوړولو کړنلاري

د رنگونو د جوړولو او ټاکلو له پاره له لاندېني د رنگونو ښکاروندي لښتليک (جدول) څخه گټه پورته کړئ.

رنگونو د ټاکلو کړنلاري: لومړی ليک غوره کړئ يا سليک کړئ، بيا د ليک رنگونو ته لار شئ چې د انگرېزى په لومړي ابېڅې اي تړي لاندې رنگ زېرمه وي؛ دننه شئ؛ نور رنگونو کېکاري (more Colors)؛ د رنگونو دود کې (Custom) ټولي ټاکلي سلني گڼه و کېسئ او وي غواړئ (OK).

۳۳- د لنډیو، ټپو، ټیکي یو او مصری یو، د رنگونو ښکاروندي جدول څخه گټه پورته کولو، د رنگونو د ټاکلو کړنلاري انځور.

* زه څو سکريټو څخه په يوه محال گټني اخلم، زما د کمپيوټر د ښېښې انځور. (# ۳۳ انځور)

۱.۸ د پښتو پیلو د رنگونو لښتلیک

جدول ۱.۲.۱ پنځه څلوېښتو پښتو پیلو (پېرانو، اشلوکو شېرونو یا شعرونو) او یوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو شعرو رنگونو ښکاروندی (د رنگونو کوډ)، ۱۳۹۵ لېږديز لمريز کال			
کڼه	د شعرونو نوم:	د رنگونو ښکاروندی	Color code:
۱	غزل او ډولونه یی	سور	Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۰, Blue: ۰
۲	آزاد شعر او ډولونه یی	سپین	Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۲۵۵, Blue: ۲۵۵
۳	ادانه(انځور یا ادبي طرحه)	څر	Color model: RGB, Red: ۵۱, Green: ۵۱, Blue: ۵۱
۴	آزاده منظومه	ټپت ځمکن	Color model: RGB, Red: ۲۴۲, Green: ۲۴۲, Blue: ۲۴۲
۵	قطعه	پېکه مالته یی	Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۱۱۶, Blue: ۸۳
۶	بولله (قصیده)	تت پېکه مالته یی	Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۱۷۷, Blue: ۱۵۹
۷	مستزاد	څر	Color model: RGB, Red: ۱۱۸, Green: ۱۱۳, Blue: ۱۱۳
۸	ترجیع بند	ډېر څر	Color model: RGB, Red: ۹۵, Green: ۵۶, Blue: ۵۶
۹	ترکیب بند	لږ څر	Color model: RGB, Red: ۱۷۵, Green: ۱۷۱, Blue: ۱۷۱
۱۰	ټول قافیږ	تت پسته یی	Color model: RGB, Red: ۲۲۶, Green: ۲۴۰, Blue: ۲۱۷
۱۱	دویزه (مثنوي)	تت څر	Color model: RGB, Red: ۲۰۸, Green: ۲۰۶, Blue: ۲۰۶
۱۲	یویږ (تک بیتونه)	تت څر	Color model: RGB, Red: ۲۱۷, Green: ۲۱۷, Blue: ۲۱۷
۱۳	دریز (مثث)	لږ تت څر	Color model: RGB, Red: ۱۹۱, Green: ۱۹۱, Blue: ۱۹۱
۱۴	څلوریز (مربع)	لږ څر	Color model: RGB, Red: ۱۲۷, Green: ۱۲۷, Blue: ۱۲۷
۱۵	پنځه ییز (مخمس)	څرنګی	Color model: RGB, Red: ۸۹, Green: ۸۹, Blue: ۸۹
۱۶	شپږیز (مسدس)	لږ څرنګی	Color model: RGB, Red: ۶۴, Green: ۶۴, Blue: ۶۴
۱۷	اوه یز (مسبع)	ډېر څرنګی	Color model: RGB, Red: ۱۳, Green: ۱۳, Blue: ۱۳
۱۸	اته ییز (مئمن)	ټور ته نږدی څرنګی	Color model: RGB, Red: ۴, Green: ۴, Blue: ۴
۱۹	لسیز (معشر)	څرخګی	Color model: RGB, Red: ۲۳۰, Green: ۲۳۰, Blue: ۲۳۰
۲۰	څلوریزه (رباعي)	لږ تت پېکه مالته یی	Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۱۹۸, Blue: ۱۸۵
۲۱	مقام	ټپلی	Color model: RGB, Red: ۵۱, Green: ۱۰۲, Blue: ۲۵۵
۲۲	چار بیته	پسته یی	Color model: RGB, Red: ۱۴۶, Green: ۲۰۹, Blue: ۸۰

Color model: RGB, Red: ۵۱, Green: ۱۰۲, Blue: ۰	تېز شپتلی شین	لوبه	۲۳
Color model: RGB, Red: ۲۰۴, Green: ۰, Blue: ۱۰۲	اناری	بدله	۲۴
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۲۲۵, Blue: ۲۰۴	سپین ځکی ژېر	داستان	۲۵
Color model: RGB, Red: ۲۲, Green: ۵۶, Blue: ۸۶	ګن تورځکی شین	لنډی	۲۶
Color model: RGB, Red: ۱۱۲, Green: ۰, Blue: ۰	څیګري	تپې	۲۷
Color model: RGB, Red: ۲۵۱, Green: ۲۲۹, Blue: ۲۱۴	بادامي	تیکۍ	۲۸
Color model: RGB, Red: ۱۰۳, Green: ۱۰۹, Blue: ۴۱	تت نصواري	مصری	۲۹
Color model: RGB, Red: ۰, Green: ۲۵۵, Blue: ۲۵۵	فیروزه یی	انکۍ (چغیان)	۳۰
Color model: RGB, Red: ۵۱, Green: ۵۱, Blue: ۲۰۴	تېز نېلې	بکتی	۳۱
Color model: RGB, Red: ۱۵۷, Green: ۱۹۵, Blue: ۲۳۰	تت اسماني	نیمکۍ (سروکۍ ، پام)	۳۲
Color model: RGB, Red: ۰, Green: ۶۲, Blue: ۰	پوڅي	پارکۍ	۳۳
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۲۱۶, Blue: ۵۱	ژېر	کاکړی	۳۴
Color model: RGB, Red: ۲۵۳, Green: ۵۱, Blue: ۲۵۵	بنجاني	کیسۍ (شبی)	۳۵
Color model: RGB, Red: ۰, Green: ۱۵۳, Blue: ۰	شپتلي	ایزی	۳۶
Color model: RGB, Red: ۱۹۷, Green: ۹۰, Blue: ۱۷	تت غوڅاني	د بنادۍ نارې	۳۷
Color model: RGB, Red: ۱۹۱, Green: ۱۴۴, Blue: ۰	اوبڼ رنگه	د تکلونو غرونه	۳۸
Color model: RGB, Red: ۱۳۲, Green: ۱۵۱, Blue: ۱۷۶	اېره یی	د آتن نارې	۳۹
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۱۰۲, Blue: ۲۵۵	ګلابي	بابولالی	۴۰
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۵۱, Blue: ۱۵۳	تېز ګلابي	د ورومشاعري	۴۱
Color model: RGB, Red: ۱۰۷, Green: ۷۱, Blue: ۳۵	غوڅاني	منظوم فالونه	۴۲
Color model: RGB, Red: ۱۰۲, Green: ۲۵۵, Blue: ۱۰۲	پیکه شپتلي شین	تاریخي نارې	۴۳
Color model: RGB, Red: ۱۰۲, Green: ۱۰۲, Blue: ۱۵۳	تېز اېره یی	دمروتو کسرونه	۴۴
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۲۲۵, Blue: ۰	تت ژېر	منظوم نکلونه	۴۵
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۰, Blue: ۴۴	شین	۱۶۰ بېلابېل نور شعرونه	۴۶

۱.۱ د اوازنو تېټوالي او لوړوالي

وراندي له دې چې د اوازنو تېټوالي او لوړوالي ته ورشم، د مجاوير احمد، محمد اسماعيل او دوست محمد نظرونه به و گرو چې د څېړنې سپړنې سره ملتيا كوي. نېغ د دوی نظرونه به په لږ څه بدلون و مومئ، ما په پراخ بڼه څخه ورگډ كړي هغه و گورئ او لكه څنگه چې دوی لاندي ويلي ، د دوی لومړۍ مسرې په پای کې يوه اهنګينه کلمه لري، چې د لنډۍ، ... تپه، تیکی او مصری پښېله يا قافيه نه لري، خو د دوېمې مسرې په پای کې اهنګينه کلمه يا ترنگتوک لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره لنډۍ، ... تپه، تیکی او مصری بايد د زور، ه، ه، په واول يا غرن اواز پای ته رسېدلي وي. پای کې دا زور، ه، ه، رانه شي نو اهنګ يې نيمگړی پاتې کېږي.

لنډۍ، ... تپه، تیکی او مصری د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غريز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ، ... تپه، تیکی او مصری په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو لنډۍ، ... تپه، تیکی او مصری باندې يوه قانون د تطبيق وړ دی، يانې دا چې د هرې لنډۍ، ... تپه، تیکی او مصری لومړۍ مسره بايد ۹، او دوېمه ۱۳ څپې وي. د هرې لنډۍ، ... تپه، تیکی او مصری د لومړۍ څلورمه او اتمه څپه او د دوېمې مسرې څلورمه اتمه او دولسمه څپه، خجنه وي لکه:

▲ امانتي مي گور كي كېږدئ

که یار خبر شي ما به خپل وطن ته وړینه

د دې لنډۍ څپېز- خخیز جوړښت په دې ډول دی: د دې څپو ځای او کچې په ډاگه کړي. چې په لومړۍ مسره کې دوي څپې دي، په دوېمه مسره کې درې څپې شتون لري. ،،

U-UUUU-UUUU

U-UUUU-UUUU-UUUU

د يوه منظم قانون له مخې د اهنګ لوړوالی او تېټوالی او د ژبې له غريز جوړښت سره بشپړ پيوستون، د پښتو ملي او ولسي شاعرۍ ډېره خوندوره کړې ده، له همدې کبله خو دا شاعري زموږ د ولس د موسيقۍ له څپو سره ډېره بڼه اوډلتيا مومي او کله چې بيا دا دواړه بنسکلي هنرونه سره يوه ځای شي، نو بيا د دردمنو زړونو زنگ

د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو انگر څېر—چوپړي (ریس—رچ پانې)

لرې کړي. د پښتو ژبې د شعرونه د څپو د شمېر، د مسرو د څومره والي او څرنگوالي له پلوه یوه له بله بدلون مومي، خو بیا هم د څپیز خجیز جوړښت له مخې پرتولو یوه قانون تطبیقېږي. یانې تر هر درېو څپو ورسته څلورمه څپه خج (فشار) اخلې،، (محمد اسمعیل، ۱۳۷۷ ل ل کال، ۷چوپړی).

و، پښتو لیکوالو بیا هم خوارې وړې هڅې کړې او ادبي فنون، روح ادب، ادب مناره، قافیه، خوره شپېلۍ، بدیع و بیان، لیتکۍ، بدیع او د پښتو شعر، ادب په تاریخ کې قصیده، پښتو غزل... په ځینې اثار رامنځته کړل، چې دې هر اثر پر خپل وخت د ځانگړو صنایعو په پېژندنه او سپړنه کې په زړه پورې ونډه واخیسته؛ خو په خپله د پښتو د ولسي او فلکورې شاعرۍ د ځانگو او ځپلونو د پېژندلو اړتیا ته یې پام لمرنۍ لیکوال چې د یوې تخصصي او ځانگیزې (مسلکي) اړتیا په توگه یې د پښتو شعر د رغښت او سکښت اړتیا وانگېرله، هغه د پښتو ژبپوهنې نوښتگر او زیارن اوستاد پوهان ډاکټر مجاور احمد زیار و، چې د شاعرانه او ژبني یو ازمېښتونو په رڼا کې یې و، پښتو شعر ځنگه جوړېږي،، نومی اثر رامنځ ته کړ او د خپلې څېړنې، ازمېښتونو له کوچ او نور یې دا را ویستل چې په پښتو شعر کې تر هرو دریو څپو وروسته څلورمه څپه خجنه (فشاري) راځي، یوازې په پښتو شعر کې نه، بلکې د ده دا سپړلۍ دود پر هغو شعري چوکاټونو هم سوری راځي، چې له عربي ژبې نه ورته راغلي دي.

د پوهان زیار دغه نوښتی هڅه رښتیا چې د پښتو شعر لرغوني پر موضع د یوه ځانگړي ازمېښت لرونکی اثر و، چې په علمي، څېړنیزه جامه کې پښتو شاعرانو او د شعر مینه والو ته وړاندې شو. تردوی ورسته که څه هم د ارواښاد اوستاد روهي و، شعر پېژندنه،، هم د شعر پر تیورۍ او منځپانگه باندې یوه ارزښتناک اثر و، چې د ژوندۍ شاعرۍ او ژمني شاعرۍ ټک و برید په گوته کوي. (د یون د پوهنیارۍ د علمي رډې لیکي باندې د محمد آصف صمیم د نمانځني یادوني ۱۳۷۷، ۱، الیردی)،، (محمد اسمعیل، ۱۳۷۷ ل ل کال، ۷چوپړی).

و، د لنډۍ یو، ... ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو بل خصوصیت دا دی چې څلورم سیلابل یوه څپه (د جملې اکسنت) راځي او په دې صورت په لومړۍ برخه کې په څلورم او اتم، په دویمه برخه کې په څلورم، اتم او دولسم سیلابل څپه راځي. څپه په خج لرونکي هجا واقع کېږي. له دغه ځایه د لنډۍ، ... ټپې، ټیکۍ او مصری لومړی او دویم پارکۍ هېڅکله په خج لرونکي هجا پای ته نه رسېږي په دغه لنډۍ کې د سیلابل او څپې ترسیم وړاندې کېږي:

▲ که - په - می - وند + کی - شه - هید - نه + شوی

خدای - رو - لا - له + یه - بی - نن - گی + ته - دې - سا - تي - نه

دا په هغه صورت کې چې د لنډۍ، ټپي، ټیکۍ او مصری یوازې ویل کېږي او که له نیمکۍ سره یوه ځای شي په هغه صورت کې د نیمکۍ له خصوصیت سره سم د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو په څپو کې توپیر راځي او کله له داسې هم ویل کېږي چې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه ییزو غړو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري،
(دوست محمد ، ۲۰۰۶ زیږدۍ کال)

و، څپه د هجا یا سیلاب په مانا ده. کله که مور د مورفیم څخه بحث کوو نو د څپې موضوع حتماً را منځ ته کېږي، ځکه چې څپه د مورفیم یوه جز دی. څپه یا سیلاب ژبنی واحد دی، چې یا یوه خپلواک وی او یا له یوه خپلواک او یوه یا څو بېواکو څخه جوړ وي او په یوه ځایي ډول له خولې څخه را و وځي. لکه : د ، و ، ابا ، کلمه چې دوي څپې لري، چې لومړی ، ا ، یوه څپه یوه خپلواک غږدی او دویمه ، با ، بله څپه ده، چې له یوه بېواک ، ب ، او یوه خپلواک ، ا ، څخه جوړه شوې ده او په گډه سره دواړه یوه مورفیم جوړ وي. که چېرې تجزیه شي بې مانا غږونه یانې اوازونه لاس ته راځي.

خپلواک یا واول اواز د څپې په جوړښت کې رغنده او اساسي رول لري په دې مانا چې پرته له خپلواک اواز څخه څپه نه شي جوړېدی یانې خپلواک اواز د څپې زری یانې (هسته، منځی) جوړه وي. څپه په دوه ډوله ده:

۱.۱ ای (ا، الف). وازه څپه:

هغې څپې ته وايي، چې په خپلواک اواز پای ته رسېدلي وي.
لکه : ابا = ábá، زه = zə، ته = tə، بیا = byá ... .

۲.۱ بی (ب). ترلې څپه:

هغې څپې ته ویل کېږي، چې په یوه بېواک اواز پای ته رسېدلي وي.
لکه : مور = mor، خور = xor، کټ = kat، خپل = xpəl ... . (محمد اقا شېرزاد او جمشېد رشیدي ، ۱۳۸۵ ل ل کال، ۹ چوپړي).

وازه څپه او ترلې څپه د پښتو پېيلو د هرې مسرې (بند، کړۍ یا بیت) د څپې شمېرلو کې په اسانۍ ټول گڼه څپې په لاس را کوي او څپیز مېچي روغه سپینې ته را اوباسي.

۳.۱۱ د اوازنو تیتوالي او لوړوالي کې اوږمنګي شننه

ما ته په دې سپړنه کې تر ټولو ستره نادره او هېښونکي ابېڅې ، ه ، په لاس راغله چې (زموږ خپله ،ه، هـ یا هي ،، چې ورته وره ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوی سترګې ه ،هـ، دوی سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم، ګڼه ابېڅې ده. لاندې نادره ځانګېرنې لري.

۱. په دې د لنډۍ یو، تپو، تیکۍ یو او مصری یو انگر د ریسرچ پانې (د څېړنې چوپړي) کې د ، ه ، ابېڅې ۸۰۴۳۷ واري راغلي ده.

۲. د مېرمنو په نومونو کې ډېره ، ه ، ابېڅې راغلي وي چې که پام و کړو د پښتون پښت اوس مهال ټول ټال ۶۰ میلیونه تنه نفوس لري، چې له پېنځوسو ډېره ګڼه یې د مېرمنو ده، چې تر ۳۰ میلیونو پورې د میندو، خویندو په ښځینه نومونو کې د ، ه ، ابېڅې راځي.

۳. د پښتو ژبې کې ډېر کارېدلی ابېڅی هم د ، ه ، ابېڅې ده. چې که پښتو ژبه ۶۰۰۰۰۰ وى یا وييکي لري. نو په ۳۰۰۰۰۰ درې سوه زرو کې چې ما لا له پام تېر کړي. د ، ه ، ابېڅې شتون لري.

۴. تر ټولو ډېرې پېپلې (پيرانو، شېرونو، شعرونه يا اشلوک) د پښتو ژبې د ، ه ، ابېڅې باندې پښېله (قافیه) او لږ (ردیف) شوي دي. که د ، ه ، ابېڅې د هرې وييکي له بېل بېل ابېڅې و منو نو د ، ه ، ابېڅې په کې لږ (ردیف) راځي. لکه وينه، دینه، شینه، ځینه، پینه په دغو وييې پښېلې کې د ، ه ، ابېڅې لږ ده. يا قافيې دې چې ده ردیف لري. لږ (ردیف) داسې تعريف کوو چې هغه غونډلې، وييکي (ويوکي يا وى) او ابېڅې چې په ټول او تله برابر يا مقفي شعر په پای کې د ټولو قافيه والو مسرو په يوه بڼه او يوه مانا تکرار راځي ورته ردیف وايو.

۵. د پښتو ژبې د لنډۍ، تپه، تیکۍ او مصری یوازې د ، ه ، ابېڅې په پای کې وار په وراړ ترښتې راځي. سندريزه، سازبڼه، يا اهنګینه کلمه لري، چې د دوی ټولو غږ بشپړوي. چې ګڼه یې تر ۲۱۹،۱۵۷.۰۰ لنډۍ یو، تپو، تیکۍ یو او مصری یو کېږي.

د ، ه ، ابڅې غږ د انسان له نس د منځي یا ثقل مرکز نو دننه کېږي نه پیل کېږي چې د ټول تن له رگونو او تشواینو یا واکيولونو څخه د سر پای، د پوندو له پیل څخه زور را اخلې او له خولي څخه باندې وزې، عملي بڼه یې: تاسو په خپله د ، ه ، ابڅې و وایئ؟ پینځه واري ، ه ، و وایئ. لکه : هي بيا يې و وایئ ، ه ، هي

تاسو څېر شوی چې د نس مو راټول او ټول شو. او د ، ه ، له پاره یې هوا را ټوله کړه ترڅو پورې هي ، ه ، خپل غږ پوره را و باسي او له نورو ابڅو سره یې ټو پېر و شي. خود به په دې کوشنی هي ، ه ، کی دومره بډایه توکي وي. چې د تن له ټولو غړو او غدو، رگونو، واکيولونو، زړه، ټټر او له ستوني خور راځي چې د بدن د ټولو غړو ملاتړ ورسره شتون لري، چې هر سومره مینه تاثیر په کې ور گډ کړي. هغه د باندې را څرگند وي. د دې له پاره لنډی، ټپي، ټیکي او مصری دومره سرغندوي، هېښنده، گڼلي، خورې، غښتلي، پیاوړي، سپېڅلي او څرگندی... دي.

زموږ نیکونو ورته داسې غږېز ابڅی سټه ټاکلي ده. چې په پای د هر یوې لنډي، ټپي، ټیکي او مصری کې راځي. د دنیا په ټولو ژبو کې ځکه دومره خور او پیاوړي شعرونه شتون نه لري چې په لنډو مانا وو، کې دې ډېرې ماناوې خور تاثیر د دې بڼه شعرو ته ورته په کې شتون و لري.

۶. د غږېز رغښت یا غږی یې روغ دی. لکه د
(امریکایانو ریم ، Rip,Sip,Lip. *Rhyme)

۷. په لنډی، ټپي، ټیکي او مصری کې کوشنی ، ه ، د دوپېمي مسري یا نیم بیت پای کې، یا وروستاری یې د څرکنده هي ، ه ، لکه: غرمه، سترگه، پاڼه، گوته، لښته، غونچه، درومه، پومبه، پوندانه، زړه، دوره، هنداره، هېنده، څېرمه...
او زورکی ، ه ، : چاره، ویا له، خوله، تره، ترله؛ زړه، نیکه، پسه، ليوه، خوله، کولمه، پینځه، اېنده... .

وروستاري غږ ډېر لږ دی، او روغ هم دمره نه راځي په کې.
که وي د هېڅ په گڼه شتون لري. یوازي د هي ، ه ، ابڅۍ په پای کې وار په وار
تربنتي راځي. سندرپزه، سازبینه، یا اهنکینه کلمه لري غږ لرونکي هي ، ه ، راورل
کېږي. لکه:

٧.١. ونه - waná: (څرگند واو یا وي بېواک وو،، په غږ کلمې سره
راشي) ونه.

٧.٢. یڼه - iná: (څرگنده یې یا لنډه یې وو ي،، په غږ جملې، غونډلې
سره راشي) بینه او یڼه.

٧.٣. زوزکی - ná: (نون زور و لري یا ربنتي پښېلې هي وو ه،، څخه
مخکې ابڅه نې وو ن،، زور و لري) نه.

٧.٤. زورکی مه - má (maná منه مجهوله هي) مه.

٧.٥. زورکی ، ه یا ه ، : xpələ, mayələ, xwalə, tralə (ترله،
خوله، مغوله، خپله، اوربله، ډره،) ډېرې لږې شتون لري.

٧.٦. زورواله هي (زور) ، ه یا ه ، : ará, ar, baxtawará,
konatawará, zargará, kaftará (کفتړه، زرگره، کوناتوره،
بختوره، ار، اره) ډېرې لږې شتون لري.

٨. مور هېڅ وخت کې لنډۍ، تپي، تیکۍ او مصری کې کوشنی ، ه ، د دوپیمي
مسري یا نیم بیت پای کې ، یا وروستاری یې د څرکنده ، ه ، په الف یا ا
باندي نه شو اړولی. کره او خوږ غږی روغ نه راځي او داسې لوستل روغه
نه ده. لکه: ونا، یڼا، نا، ما، ترلا، مغولا، خپلا، خولا... .

٩. د اي ،الف يا ا، ټول غږ له تالو څخه راوځي، ټول په خوله کې رغېږي چې
خوله ورسره خلاسېږي او هوا پاس په تالو رغېږي، لکه ا، آ- آ. خود ه
لوستل کېږي، بڼه هم نه راځي. د الف غږ لوستل روغ کار نه دی.

۱.۰ په لنډۍ، ټپي، ټيکۍ او مصرۍ کې څپه، سېلاب، هجا (سيلبيل Syllable):
د ابېڅو شمېرلو ته وايي، د آوازونو هغه ډلې ته وايي چې د ساه (تنفس) په
يوه وار بندېز سره رغول کېږي. هر کله چې د يوې کلمې، غونډلې، جملې،
وې د رغولو يا اداکولو په وخت کې ځنډ او پرېکړې راشي، دغو پرېکړو
گڼې ته څپه وايي.
څپې د آوازونو د بندښت له مخې له يوه بل بېل پېژندل کېږي. په بله وينا د
يوې کلمې د څپو شمېر د هغې کلمې د غرونو په گڼې پورې تړلې دي.
لکه :

۱.۰ ۱. يوه څپه يا هجا: زه، ته، چې، د، وو، دی، دي، شي، وي، و، لار،
تار، مار، لېن... .

۲.۰ ۱. دوي سيلابه: څلېر، دد، دود، ترېلې، کښل، کټمل، غورگه، اوېرۍ،
دنيا، نانا، ماما، کاکا، لالا، ملا، ليلا، نڅا، خندا، ژړا، پښت، منج،
دبيک، بورم، اوډون، شېر (شعر)، لنډۍ، ټپي، ټيکۍ، مصرۍ... .

۳.۰ ۱. درې څپيزه يا درې سيلابيزه: غوراسکۍ، ميرځمن، ايللی (سپين
رنګه بوټی دی، چې دنيا (گشنېز) ته ورته پانې کوي)، نارکېل،
باررِه (باررِه-رِه)، سرگرۍ، سپېرکۍ، مروندۍ، شاه خورک
(اوبه نه لري، او ۳۰ سانتي ونه لري)، گنډيرۍ، کرونده،
خواریکښ، پوهنمل، مرستو، هېروون، فردوس، ځمکسمون،
ځمکواکۍ، ټانټورۍ... .

۴.۰ ۱. څلور سيلابيزه: د وزې گېره (د بوټي نوم دی)، نانايللی (شين
رنگ بوټی دی په شرومبو کې يې هم گډوي، ايللی بيا سپين رنګه
بوټی دی، د دواړو توپير همدا دی)، شرومبي، ترنجبېل، سيلابيزه،
څلوريزه، لوستليکۍ، لاسليکول، مخبېلگه، ټولوژنه، ټولپوښتنه،
ترينکوټ، لرغونتوکي، اکاخيله، تره خيل، جيحيونتي، ټبوټوک،
ځينگور، تورټېلې، پانگواکي، اړيوبيکي، کنتپلاوی، مېکاييل،
ميخاييل... .

۵.۰ ۱. پېنځه سيلابيزه: وړ اندپينه، وړ اندوينه، ځر غښت، وييوهڼه،

هېوادمشر، ژبپوهنیز، ازبېکېستان، انترکتیکا، څوارلسمه، پېنځه
پنځوس، ویکیبېډیا، اکیکوکونکي... .

۱۰. ۶. شپږ څپېزه: څلورڅلوېښت، شپږسیلابیزه، ځمکچپوهنه... .

۱۱. زورنه، خج، اکسنت [لفظ، د موسیقي نوبت: د خج نښه: د توري په سر نښه
(چې د تلفظ د جگوالي او ټېټوالي زور، اوږدوالي، څه رنگوالي یا کیفیت
ښه یي): ټینګه (لهجه): تاکید: بیلوونکی نښه: د وینا (ځانګړی، خاص، بېل
(ډول: Accent, Morpheme]: د غرونو لنډې غوندې سلسلې ته وايي
او د غرونو تسلسل بیا بیا تکرار پري خو ټول تکرارېدونکي تسلسلات مورفیم
نه وي. په پښتو ژبه کې ځینې وخت په یوه نیم حرکت باندې د اوز ډېره
زوزنه (فشار) راځي، چې هغه ته زورنه وايي. د زورنې په راتلو د یوې
کلمې مانا له بلې څخه توپیر کوي لکه دا لاندې جملې:

۱۱. ۱. بښکاري (څرګندپري): زورنه په ښې ابېڅې باندې په لومړی
څپه کې.

۱۱. ۲. بښکاري (بښکارونکی): زورنه په ری ابېڅې باندې په پاینی څپه
کې.

۱۱. ۳. واړه (ټول، ګرسره): زورنه په وې ابېڅې باندې په لومړی څپه
کې.

۱۱. ۴. واړه (کوشنیان، کوچنیان، زوزان، زوزات): زورنه په هی ابېڅې
باندې په پاینی څپه کې.

۱۱. ۵. تېره (پخوا): زورنه په تی ابېڅې باندې په لومړی څپه کې.

۱۱. ۶. تېره (ټېز): زورنه په هی ابېڅې باندې په پاینی څپه کې.

۱۱. ۷. پري (پري د پښويي ترښتی دی. لکه : تاسو پري پام کوئ):
زورنه په پی ابېڅې باندې ده.

۱۱. ۸. پري (غوڅ، جلا، اېسته. لکه : پیاز دې پري کړه): زورنه په ی
ابېڅې باندې ده.

۱۲. زورنه (خج، فشار، اکسینټ) په لاندې غوند (کلېمو) یا وییکیو کې ولولئ.
چې زورنه په کومه څپه کې راځي هغه پېر شوي (ډبل شوي. ډولډ،) دي
او پاتې نور ابېڅې او څپې سپک یا کم، لږ، کښته، تنزیل آواز لري، schwa
.sound

- ۱. ۱۲. هجرا
- ۲. ۱۲. هډپوه
- ۳. ۱۲. هډتیر (اسکېټ)
- ۴. ۱۲. هیراند (لالهاند)
- ۵. ۱۲. هرپی (صندوق، بکس)
- ۶. ۱۲. هماندی (هماندی، همفکره، ورته فکر لرونکی)
- ۷. ۱۲. همبول (همسندری)
- ۸. ۱۲. همپیری (هممهالی، همدوره، همعصری معاصر)
- ۹. ۱۲. همڅنگ (همپوری، انډیوال)
- ۱۰. ۱۲. هواوېچي (هوايي لیکي)
- ۱۱. ۱۲. هوېله (وزله، وسیله، چاره)
- ۱۲. ۱۲. هېنېمي (زما د نثرونو نابشپړ کتاب نوم دی، مانا يې د ناڅاپي توري
ورېځي، هېنېمه يې مفرده وي د چې ناڅاپي توره ورېځ ته وايي پښتو
ژبه کې.)
- ۱۳. ۱۲. هاندوهڅه
- ۱۴. ۱۲. همبنداری (همبزمه، همجلسی)
- ۱۵. ۱۲. هتوځی (بازار)
- ۱۶. ۱۲. پياز
- ۱۷. ۱۲. چاکلیټ
- ۱۸. ۱۲. زردکه
- ۱۹. ۱۲. لیمو
- ۲۰. ۱۲. جانان
- ۲۱. ۱۲. پلار
- ۲۲. ۱۲. مور
- ۲۳. ۱۲. هېواد

۱۲. ۲۴. سرخندنه

۱۲. ۲۵. سیاست

په پورتنیو ویوکیو کې څرگنده شوه چې زورنه له هرې درې څپو څخه ورسته نه راځي، بېل بېل ځایونه کې راځي. د لوستلو په دوران یې توپر هم په غونډلو کې همداسې وي، په همدې سټه لنډی، ټپي، ټیکي او مصری هره مېسره چې د پښتو د لرغونو آریایانو د سندرو وزن دی همداسې ساتي، تر اوسه پورې لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو همدغه ځانگړتیا ساتلي ده، یانې د شعر وزن د څپي (فشار - اکسینټ) او د هجاوو (سیلابونو) په اساس بېلا بېل دي. د هرې وی چې په کومه بڼه لوستل کېږي په هماغه بڼه کې لوستل کېږي.

په پښتو ژبه کې مور دوی د اواز پورته والی او بنکته والی (په خبرو کې)، تلحین یا د اوازنو ټپتوالي او لوړوالي بېلگې لرو. (په زوره رغېدونکي)، د غرونو د لوړ والي او غرونو د لوړ والي غورځېدونکي. لکه ازان او تکبیر چې ۱۴۰۰ کاله کېږي د دې پېيلو په اواز پل گد کړ، د دواړو ترمنځ په اوازونو کې بېلوالی شتون لري خوند او سور لري خو غونډلي یې ورته دي سره.

د پېيلو د منځپانگې ډولونه د ټاټوبي ټنگتکور او پېيلي کښلي کې و گوری. ، د پښتو ژبې ټول گړني او لیکني پېلي د سکالو له مخې په ۲۶ ډوله دي، (صفي الله، ۱۴۰۰ لېږدی، ۱۱ چوپړی)

د لنډیو، ټپو، ټیکي یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

۴.۱۱ غرونو د لوړوالي غورځېدونکي د اواز پورته والی او بنکته والی:

دا تر ټولو پراخه د اواز نو ټېټوالي او لوړوالي (په زوره رغېدونکی) په پښتو ژبه کې او په ساده څرگندولو غونډلو کې، د امر او پوښتنې باندې چې په ولي وی باندې راځي: لکه داسې نور، کوم وخت، کوم یوه او په کومه بڼه. ډېری وخت دغه د سېل په بڼه د فاعل د منلو له پاره کارول کېږي.

_____ ↑
څرگند مصری ولي.

_____ ↑
څرگند ټپي وايي؟

۵.۱۱ غرونو د لوړوالي د اواز پورته والی او بنکته والی:

دا تر ټولو پراخه په زوره رغېدونکی د پوښتنې هو او نه په ځواب کې راځي، او ځیني پېر د ورسټاري پوښتنې کې راځي. غرونو د لوړ والي د اواز پورته والی او بنکته والی برخه کې په بشپړه توگه د گمان له عملي فاعل سره راځي.

_____ ↙
د څرگند لنډی خوبېږي؟

۶.۱۱ د اواز پورته والی او بنکته والی په لږ شویو غونډلو کې:

د اواز پورته والی او بنکته والی په هره غونډله کې پورته کېږي، تر هغو پورې چې په ورسټی غونډله کې بیا اوز د اواز نو ټېټوالي او لوړوالي د لوړوالي غورځېدونکي په بڼه کېږي.

_____ ↙   ↙   ↙
په بنادۍ یو کې، مېرمنې ټیکې ولي، ټیکې یادوي او د ناوې ستاینې کوي.

۷.۱۱ د اواز پورته والی او بنکته والی په ورسټاري پوښتنو کې:

په ورسټاري پوښتنو کې ځینې پېر (وخت) د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي د غرونو د لوړ والي په بڼه کېږي؛ او کله د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي د لوړ والي غورځېدونکي په بڼه کېږي. چې د ډاډمنتیا پورې اړه لري. د اواز پورته والی او بنکته والی د غرونو د لوړ والي غورځېدونکي په برخه کې داسې څرگندېږي چې غرېدونکی ته معلومات وي خو مازې خپله پوښتنه تصویب کوي. د اواز پورته والی او بنکته والی د غرونو لوړ والي په برخه کې داسې څرگندېږي چې غرېدونکی ته معلومات هېڅ نه وي او د پوښتنې په لټه کې وي.

څرگند د ټیکۍ یو مینوال دی، ایا هغه نه دی؟

څرگند د ټیکۍ یو مینوال دی، ایا هغه نه دی؟

۸.۱۱ د اواز پورته والی او بنکته والی د خوبونې پوښتنو کې:

ځینې پوښتنو ته ځواب ورکول کېږي په ټاکلو کې، چې په منځ د دوی غونډلو کې راځي لکه تریبنتي. د لومړۍ غونډلې پوښتنې، د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي د غرونو د لوړ والي په بڼه کېږي چې پر هو نه ځوابېږي. د دویمې غونډلې پوښتنې کې د اواز پورته والی او بنکته والی د غرونو د لوړ والي غورځېدونکي په بڼه کېږي.

زده کړه داسې ښايي چې دا به وگرېبېزه پایله رغوي. دلته ډېری په له هرو درېو څپو څخه ورسته څلورمه زورنه (زور، فشار، خجنه) نه اخلې، ما دا د سندر غاړو له غړيو او غرونو د زورني چې په غونډله کې مي ډبل کړی دی، لږ پېر ښکارېږي (بولد کړی دی هغه ابېڅی چې پرې زورنه راغلي، او سندر غاړو په کې زورنه کړې). چې دوی يې د څپې په زورنه (خج يا فشار) کې چې ډېر زور ورکړی دی. په لاندي بڼه دی.

دلته د لا ډېرې باريکي له پاره که د ويیکو، وی کې څېر شو چې په کومه برخه کې زورنه ورکول کېږي او راځي: لکه

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېرنه چوپری (ریس—رچ پانې)

د هېواد سرغندوي تکره هېښنده محلي سندرغاړي شاه گل او ملاگی اوستاد
د لغمان میوزیک بشپړ رستورانټ له خوا څخه یې خپرې کړې.

▲ نصیب تقدیر ته گناه نه شته

یهه!؛ بخت چې کوته شي تندي سل تکرې خورینه

▲ منډې مې لېږي پسي و کړې

ورځ د ازل کې جدایي لیکلي ونه

(ابنخړی اوستاد (د هېواد تکره هېښنده بنجوماری او سندرغاړی)

▲ وی!؛ خلک د کال مري ته چاري

ما په ژوندي جانان کمر را و شکونه

شهریار کوچی

▲ زرگی مې دسي راته وايي

چې په دا ناستو خلکو و شپنده گلونه

د مهترلام سرغندوی (مخکین) بنجو ماری

▲ د عشق اور به مې مړ نه شي

او!؛ که له جامو سره درياب ته ودانگمه؛ نو وی!!

د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو انگر
څېرنه چوپړي (ریس — رچ پانې)

▲ ځوانان خو هر ځای کې وسپړي

د لمپاکا په شان ځوانان به چپرته وینه

▲ ای!؛ گڼو ژبو میرڅمنو

څڼي له څڼو سازوی خندا راځینه

ای - گ - نو - ژ + نو - میر - څ - م + نو

څ - نې - له - څڼ + ډو - سا - ز - وی + ځن - دا - را - ځي + نه

د مهترلام سرغندوی سندر غاری قاري لغمانی اوستاد او سید احمد اوستاد

▲ له دې خوازه اواز د زار شمه

وايي خو ته خو مزه ماته راکوینه

▲ هلکه توري جامي و کره

توري جامي درسه ډېرې خوند کوینه

بنگی او بريالی

▲ په زړه مي خاورې کوټنۍ شوي

اغزې پرې شنه شو اوس مي خوب ته نه پرېږدینه

▲ او!؛ مبارکي راکړی علمه؛ وی

چي پرې مين وم ترې چارپېر مي کره لاسونه

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېرنه چوپړي (ریس — رچ پانې)

▲ خوار دي پیدا کړم خوار به مړ شم

د ارمانونو ډک زرگی به گور ته وړمه

▲ په مرگ خو مرم نه پاتې کېږم؛ آشنا

گور ته به وبسم ستا رتلي جابونه

د هېواد سرغندوی تکره هېښنده انقلابي سندر غاری عبدالله مقری

▲ څومره په مینه او کي باتور یمه

د دار په سر مي خپروي نو تا یادومه، جان

د هېواد سرغندوی تکره هېښنده د شرق الماس خور غړي او خور سندر غاری احمد
ظاهر

▲ په کلاگی کفترې ناستې

یوه یې وبشتل کړي بل یې غېشي ور کوینه

د هېواد سرغندوی تکره هېښنده اوستاد د افغانستان راډیو تلویزیو ښاگلي نوموتي
خور غړي او خور سندر غاری پینده محمد منگل

▲ ما سره سمه سیالي مه کړه

زه لغمانی یم خر په ونه خپرومه

۱۲. دفتنگونه

دفتنگونه (الیده، اضافه، سرباري او اوسترباري) غونډلې یا کلمې دي چې سندر (اهنگ؛ ترنگتوک؛) یې لا خوړوي، په بله مانا دفتنگونه (غبرگڼرونه یا واکه مرکب) هغه اوازو ته وایي چې د خپلواک او نیمواک په ملگرتیا منځ ته راځي او لکه یوستووی اواز یوه وار پتلیز له خولې راوځي د یوه غبرگڼر لومړی ټوک یوه خپلواک او دویم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکی واله یې یا نرمه وي، او زرکی واله یې یا درنه یې وي، او داسې نور. دفتنگونه (غبرگڼرونه) ناتروییکی، تروییکی، ستربل، اوستربل، پانونیکی، بلنویکی، اندېښني، هېجاني چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان، ځانه!، ځانه!، اشنا، شیرینه، گرانه، یا الله، یه، و!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای. نو، الله، او، کنه!، یه کربانه!، یه پشيانا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، یه کربانه!، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، څنگه، ولی... .

په پورتنیو لنډیو، ټپو او مصریو څخه څېړنه او سپرنه دا هم سپینې ته را باسي.

۱. په لومړی ټپه کې ،، یه ،، په دویمه ټپه کې ،، وی ،، او په پینځمه ټپه کې ،، اشنا، دفتنگونه (پانونیکی)... . ټول په لنډپېرې بڼه په غبرگڼرونو یادو) دي.

۲. په دویمه لنډی کې ،، او، او ،، نو وی!!، او په پینځمه لنډی کې ،، او، او، او په شیرمه لنډی کې د هېواد سرغندوی تکره هېښنده انقلابي سندر غاړی عبدالله مقری هم د لومړی مسری په منځ کې د ،، او، او په دویمه مسره کې ،، جان، دفتنگونه د ډېر خوړ والي له پاره ویلي دي. په لاندي دوي لنډیو کې هم راورل شوي دي.

چې دا او دي ته ورته دفتنگونه میاروښان نه منل او اخوندرویزه منل. چې پردې اړه پخوا میر روښان یا پیر روښان (میا روښان، اخون روښان، بایزید روښان، انصاري روښان، مسکین، اورمر، بایزید انصاري، بازید) له مخزن اسلام لیکونکي سره کلک د نیتونو جگړي کړي دي، چې دا دفتنگونه میاروښان لري کړي او نه یې مني.

▲ یا الله!؛ مسافرۍ ته خفه نه یم

خفه په دې یم چې مرگی غوټې وهینه

▲ وۍ!؛ که یارانہ نه کړې جانانه

داسې خو مه وایه چې نه دې پېژنمه

په دې لنډۍ یو کې ،،و یا الله!،، او په دویمه کې ،،و وۍ،، دفتنگونه دي، خو له لرغونو زمانو څخه دې برخې هم شتون لره، اوس هم همداسې پالل کېږي. ،، حالنامه د پیروېشان کتاب کې د ده ځینې شعرونه، ژوند او د روېشاني غورځنگ د غړو، د ده د کورنۍ او د مخالفینو له لورې چې پښتنې شوي دي، د هغې ځوابونه او بشپړ معلومات شته دي، چې د کندهاري ابوبکر زوی علي محمد کنداري ترتیب کړی دی. له دې سربرېره د رسم الخط پښتو: چې د پښتو ژبې ځانگړي ټکي يې په پښتو لیکدود له پاره ټاکلي وو ،،

(شهبسوار، ۱۳۹۱ ل ل کال، ۱۵۲ چوپړی)

په همدې کتاب کې د افضل خان خټک له خولې څخه چې د سيد علي ترمزي (پيربابا) مرید اخوند دروېزه د مخزن اسلام يا مخزن اسرار کې کښلې دي او اخوندروېزه په لغمان کې ژوندگر و او لوی شوی و، له دې ځايه پېښور ته تللی و، چې اخون هغه څوک و چې له پير روېشان سره يې د مغلو او سيد علي ترمزي (پير بابا) په لمسون دښمني درلودله. په ۱۵۸۵ زېږدي يا ۱۰۰۴ لېږدي نه وړاندې.

زما يې له جگړو او نيتونو سره کار نه شته خو د يوې خبره چې له لغمان څخه اخوندروېزه هلته پېښور ته تللی و که اخون تورک يا مغول و، خو په لغمان کې لوی شوی او ستر شوی و نو ځکه يې په دغو دفتنگونو چې پيروېشان نه منل يوه نقد همدا کوه پرې او د پښتو ژبې لغمانۍ يو په اړه يې بشپړه پوهه در لودله، ،، اخوند دروېزه بابا په اصل کې تورک و (تذکره الابرار والاشرار ۱۴۰ چوپړی)، د دوی نيکونه کې چې لومړی سړی د لغمان نه ننگرهار ته راغلی و، د هغه نوم جيون بن جنتی و، د پلار له ډډې تاجک تورک و او د مور له له اړخه د سلاطين بلخ سره تړلی و، په مهمندزو کې دېره شوه... ،، (اخوند دروېزه رحمة الله عليه، مخزن، پښتو اکېډمي پېښور پوهنتون، د مطبوعاتو سلسلې گڼه يې ۳۳، فيبروري ۱۹۴۹ زېږدی، چوپړی ب).

د افغانستان د علومو اکېډمي کتابتون کې يې گڼه ۳۱۳ ده د مخزن او ټول ۲۱۶ چوپړي دی چې ما لوستلی دی، قلمي نسخه يې هم د علومو اکېډمي کتابتون کې شتون لري. د وخت حاکم ظاهرالدين بابر ښې ډېرې اورېدلي دي لنډۍ، ټپي، ټيکۍ او

مصری چې لغمانی یې هم په خپلو بابري حکمرانی لیکي کې ترې یادونه کړي ده. (د تاریخ مرصد د افضل خان خټک او شهسوار سنگروال همغه تاریخې څېړني، او د ظهیرالدین بابر بابري کتاب له بېلابېلو چوپړو څخه).

اڅوند چې د پیروښان خیارالبیان کتاب،، یوه نخسه یې د جرمني په تیوبنګن پوهنتون کې شته ده،، یې په شر البیان یاد کړه او نقدونه یې پرې په ۹۸۷ لېږدي کلونو کې و کړه، پیر تاریک یې بللی و. ،، مقفي یا مسجع نثرونه: هغه نثرونه دي چې لیکوال په کې وزن او مسجع لرونکي کلمې د شعر د قافیو په څېر کاروي.

چې په درې او فارسي ژبه کې بېلګې د خواجه عبدالله مناجاتونه او د شیخ سعدي د گلستان حکایتونه دي. په پښتو ژبه کې یې ډېرې ښې بېلګې د بایذید روښان ،، خیارالبیان،، او د اڅوند دروېزه ،، مخزن اسلام،، بللی شو،، (سید محی الدین ۱۳۸۶ لېږدی، ۴۶ چوپړی).

،، ... . لنډۍ یو بل مزیت هم لري، هغه دا دی چې مرجع یا په بل عبارت سره کسر یا سرور سره جوړه کړي او وروسته لنډۍ پسې ویل کېږي. داسې لنډۍ اکثره پښتانه پر لارې یا په اټن کې وایي، همدغه لنډۍ او مرجع د پښتنو او پښتو د شعر په اقسامو کې خورا لوړ مقام لري، د لنډۍ یو په وزن یا په بل عبارت په سیلابو کې د وزن د بدلېدو په وخت کې ځینې زیاتې حروف لکه: وا، واو، هی، هاهو، وی، واه او نور لوېږي یانې که څوک وغواړي چې لنډۍ پر خپله مخصوصه لهجه یا پر خپل مخصوص وزن و وایي، یانې د پښتنو د بلې ډلې پر وزن وایي پر دوه ډوله ویل کېدای شي.

یوه دا چې دغه پورته کلیمات د لنډۍ د سېلابو په منځ کې ورواچوي، دوېم دا چې د لنډۍ د لومړۍ مسرې یا د منځ یا د اورستۍ مسرې کلمې سره مکرري و وایي.

یوه رقم لنډۍ داسې ویل کېږي چې مرجع او کسر نه لري، فقط یوازې، یوازې د لنډۍ په سر سر کې یوه د ، ها ، کلمه وړلوېږي او لومړۍ مسرې یوه وار او دوېمه مسرې دوی وار ویله کېږي:

▲ ها!، تر تا دې غم لا وفادار دی

ته کله، کله غم دي تل، راسره وینه

بل قسم لنډۍ داسې ویل کېږي چې یوه مرجع لري او د ، وا وا وا ، کلمات په کې وړلوېږي او ګډېږي. لومړۍ مسرې سره د دوېمې مسرې نیمه برخه یوه ځای کېږي او ویل کېږي. د دوېمې مسرې پاته نیمه برخه د مرجع سره یوه ځای یوه وار ویل کېږي لکه دا:

▲ سپورمۍ پر منځ د اسمان راغله، وا
بي ياره خوب، وا، نه شته که ما له نه راځينه

بل قسم دا ده چې کسرر او پوره مرجع وراچول کېږي او په سروز کې ویلي کېږي. اول د لنډۍ مسرۍ دوه واړه وایي او ، ياره، کلمه ورسره زیاتېږي. د دوېمې مسرۍ سره د مرجع د لومړۍ مسرۍ سره یوه وار وایي او د مرجع دوېمه مسرۍ د مرجع د لومړۍ مسرۍ سره یوه ځای ویله کېږي لکه دا:

▲ که مي ته روغ لېونی نه کړي ياره
که مي ته روغ لېونی نه کړي ياره
نو مي د بنگو پياله مه بوله مينه
مازيگری دی بنگی زانگي
چټه د خياله زنگېده چې بنگی شوله
مازيگری دی بنگی زانگي،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدي، د او ه چوپړی)

يادونه: بلن غونډلي (يا ندایه او ځوابيه غونډلي) لکه: يه پښتانا!، يه ځلميه!، هه بچيه!، يه کربانه!، کنه، ای الکه! وروره!، بخته ميره! دغه راز هو، نه، بنه، څنگه، ولي.

،، داسې نور وييکي او پوښتنو مخري هم نيمگري يا لنډ کړ شوي غونډلي دي، هغه هم د خبرو اترو او ډيالوگ په بهېر کې لکه چې يوه و وايي: ته ناروغ يې؟ بل داسې ځواب و وايي: هو، نه، ولي، څنگه؟ او داسې نور ،، (مجاوير احمد زيار، ۱۳۸۲، ۱۴۲ چوپړی)

پارنوييکي، بلن وييکي... . د نوموني پازه نه لري او بېلابېلو ځانگړو ننگېږنو څرگندونه کوي. پارنوييکي لکه: د خوبسۍ (واخ، وخ، اوخ... .) يا د خپگان، خواشيني يا اندېښني او درد (واي، وي، وي، وي، وي، او، وش، هي شو، الا، هله... .) او داسې نور هيچاي چغې، سوري او اوزونه.

بلنوييکي د څارويو، ژويو او مرغانو د بلني او هڅوني يا رتي او شرنې له پاره راي لکه: اوبنه!، اڅه!، کشي!، ټغه!، ډري!، کچ کچ! کوري!، ورکيش!، پيش پيش!، خخخ... خي!، ځکځک!، کورکور (خروته)، ديو ديو (کوکیو او غوييو ته)، نتڅه نتڅه... .

مگر انگیویبیکي یا انگیونومونه لږو ډېر د نومونې پازه تر سره کوي، لکه: بځ، بم، بو، غر، گر او داسې نور بی مانا اوازونه چې د طبیعي پېښو په بڼه له خولې راوځي، په دوي کې ځېنو د آرو ژبنيو توکونو (څیزمونو) ارزښت هم پیدا کړی وي لکه: درز، غرز... (د غورځېدو اوازونه)، درب، درب، ډب، ډوب... (د وهني اوازونه) او داسې نور (د څیز نوم ډولونه دي هم وکتل شي). (لودین، زېری، ۴۳ گڼه ۱۳۵۱ ل)، (زیار، ۱۳۸۲ ل، ۱۴۶ چوپړی)

د پښوي له پامه: وو نو،، یوه اړیکویبیکي دي، Conjunction لکه: ځکه چې ناروغ وم، نو درمل می و خوړل یا که ته راشي، نو زه به هم راشم. (نو: اړیکویبیکي دی چې د اړوتې غوندې په سر کې د که په وړاندې هم راځي لکه: که شمال نه وي- نو ونه نه بنوري. یا که ته راشي - نو زه به درشم.) او په ورته بڼه په توسني غیرغوندله کې: لکه تا بللی وم، (نو) ځکه راغلم. وو،، او وو، او وو،، تروویبیکي: د عطف توري دي: لکه کاکا او ماما، خور او ورور، زه او ته، ترور او ترېله، اینگور او نرندي، بڼه او بد. یا (او، و: تروویبیکي دي چې دوه توکونه (ويي- غوندې) سره ملگري کوي.) او په همدې بڼه چې، که، هم، او، و... یووستوي اړیکویبیکي دي. که او یا ناتروویبیکي:

▲ یا به دي زلفي کمر بند کرم

یا به مي سر د غرغري شمال وهينه

وو په، ته، د او سره،، ستربل دي. لکه: په کور کې، ته مخامخ، ته ورته، ته درناوېر. دده، د پردو، د شپې، د غرمې، د ورځې، تر لغمانه پورې، تر مېز لاندې، له ننگر هاره، په گيډر په سي، تر تا څخه زه بڼه يم. په لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو کې چې لومړی مېسره يې نهه سيلابه ده او دوېمه مېسره ديارلس سيلابه ده په دفتنگونو او پارنويکير باندې يې سيلابونه هم يوه، دوي، درې او يا څلور سيلابه ډېرېږي، چې د سرغندوي سندرغرو په خپلو اوزونو کې ويلي دي، چې منل شوی اصلي بڼې په ټول کې ډېر والی راولي، خو د دوی خوړوالی لاپياوړی کوي او اوریدونکي پرته له تیندکه څخه دا ټول مني. دا ټول هم د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو توکي دي.

۱۳. لور د پلورلو وړ

لنډۍ، ټیپې، ټیکۍ او مصرۍ تر ټولو شعرونو لور د پلورلو وړ شعرونه دي، ځکه چې سندر غاري ډېری په دې شعرونو نوموتې شوي دي، کوبنښ ډېر کوي چې په مینه او خوند دا سندرې وایي. ځکه تر ډېره خوندورې دي، اورېدونکو ته خوند ورکوي، په خواږه ساز او اوز سمبالېږي، د موسیقۍ رغول یې د هرې موسیقۍ د الې غږونکي زده وي، د دوی د کمپوز رغښت هم اسانه دی، د باندنۍ یو هېوادونو او ډېری ګاونډي هېمول (همسندرې)، تل له افغانو سندر غارو په روسیه، جرمني، هند، امریکا، فرانسه، اېنگلېستان، پاکستان، تاجکستان، تورکیه، قزاقستان او ازبېکستان کې غوښتې او وړاندېزونه ورته شوي چې له دوی سره په غبرګو غږونو او ازونه سره جوړه کړي چې لنډۍ، ټیپې، ټیکۍ او مصرۍ وایي سره.

په روانه عصري موسیقۍ په ډګر کې راته زما څېنوتې (څېنې لنډۍ) خاوند اجمل اميد د محمد عثمان د زوی د ننګرهار د بهسودو ولسولۍ وېلي و، چې ماته دې لنډۍ، ټیپې، ټیکۍ او مصرۍ راکړه زما له دوی سره ډېره مینه ده، ډېرې مې خوبېږي او تود بازار هم لري.

تر ډېره چې ما وګرې لیدلي او ماته څرګنده ده، ټول ځوانان چې په مجلسونو کې په لومړي ځل سندرې پیل کوي، نو هغه یا لنډۍ، ټیپې، ټیکۍ او مصرۍ وایي. په پښتو کې مجلسو نو کې لومړی په همدغو شعرونو باندې خلک هېمول کېږي.

په لنډۍ، ټیپې، ټیکۍ او مصرۍ باندې الګان نوم وتې شوي وي. او له شوکه یوه یا دوی له دوی څخه په مجلسونو کې ولي.

په دې دومره کچې نوموړو شعرونه چې ما د سندر غارو او نورو وګړو راڅېستې، ډېریو یې په لسو دانو ۱۰ لنډۍ یو، ټیپو، ټیکۍ یو او مصرۍ یو باندې ستر سندر غاري جوړ شوي دي. په وار وار ترې تکراراً همدغه لس دانې چې هر یوه سندر غارې ته خوښې وي، هغه ترې په هر بېل مجلس کې ويل کېږي، ځکه همدغو خوښکړل شویو یې په زهن او خوله کې ځای موندلی وي.

که چېره یوه تن ښه خوږ غږ و لري او په مینه باندې، هغه مینه چې لنډۍ، ټیپې، ټیکۍ او مصرۍ یې ترې غواړي و وایي، نو غوره سندر غارې ترې جوړېږي، د دې لپاره چې هر ډېری کسانو ته په نوموړي ډګر کې همدغو لنډۍ، ټیپې، ټیکۍ او مصرۍ پیل ورښيي.

د لنډۍ یو، تپو، ټيکۍ یو او مصری یو انگر څېړنـچوپړي (ريسـرچ پانې)

تر ډېره پورې د لنډۍ، تپې، ټيکۍ او مصری کتابونو او د دوی په لټه کې هر وگړی وي چې وايي خلي، بنه غوره والی او څه رنگوالی لري چې د غوښتنو، یادونو، نښه کونو گچې يې ډېره وي.

د خوړو لنډۍ یو، تپو، ټيکۍ یو او مصری یو ټاکل او په لاس راوړل که ډېرې هم دي خو بیا هم گران دي، په ۱۰ دانو کې به د ځینو کسانو هېڅ خوښ رانشي، چې لولي يې، او که له کوم تن يې واورې که یوه دانه هم وي بیا يې ډېره خوښېږي. په پلازمینه کې مې اورېدلي دي چې فرهاد دریا د باران د موسقى ډلې غږې ويلې و، له جگړو وړاندې مې د افغانستان په راډيو تلویزیون په کتابتون کې ما په ۵۸۰ پښخه سوو او اتیا مصری یو کې د بابولالي څار ناکرار کړم لیونی، وه په مین کراني پلو راتیبټ کړه شین خالی نیم کې له پاره دا مصری خوښه کړه. او دا ډېر دروند کار دی.

▲ ستا د کټ کټ خندا دي زار شم لکه ماشين چې په بخل و چلوينه

په ورته وخت کې د هېواد سرغندوی تکره هېښنده اوستاد د افغانستان راډيو تلویزیون ښاگلي نوموتي خوږغږي او خوږ سندرغاړی پېنده محمد منگل مېرمنې او د هنر زده کوونکي اعلي ښاپېرۍ نغمې له پاره په ۹۰۰ تپو کې یوه تپه د شاه لونگینه یاری... نیمکۍ له پاره غوره کړې وه، هغه داسې ده.

▲ زړه مې سوری باد کې لږېږي غېشي د غم ترې تېر او بېر وتلي دینه

د دې له پاره چې غوره په غورو کې و مومي، د هندارو، مجلسونو او نندارو په وړاندې د لیدونکو او اورېدونکو د تود هر کلي سبب شي، په لاسته راوړ باندې چې پېرودلي يې وي، پرې وخت يې تېر کړی وي، مصرف يې پرې شوی وي، نور ته وړاندې کوي او خپله هم پرې هامیانی په لاس راوړي. ځکه ډېر پلورلو وړ دي له هر اړخه.

په ۲۰۱۱ لېږدي کال مې د کابل د شپه میرو اکاډمی پخلنځی روغو، نو یوه هزاره سندر غاړی و، د محمد دواود هزارکي په نوم ویل يې زه د حیات گردېزي شاگرد یم، په همدغو پښتو شعرونو لنډۍ، تپې، ټيکۍ او مصری زه د شپه میرو په زړونو کې ځای کړی یم او په هر مجلس کې یوه وارې ځینې وخت څووارې وایم، او زه هم پرې په اکاډمی کې پایم.

لنډۍ، ټپي، ټیکۍ او مصری ترټولو لوړ د پلورلو وړتیا په دې کې ده چې د پښتون پښت دود ته پایښت ورکوي. چې په دې سره ژبه بډایه او اور عمر کوي، دا بیا وگړو د پوهې او اوسنیاری کچې پورې اړه لري، چې په کومه بڼه یې د ژبې له احساس څخه گټې اخلي، په احساس یې پالي او بې احساسه وگړي نه شي کولی چې د دې گټه یې و مومي. ځکه په دې سره د دښمنانو او د پردو له لوري ورپېخو خنډونو ته پام اړل کېږي، هغوی ته د دې له لارې تاووننه ور رسېږي، هغوی په ډېر مصرف باندې د دې له منځورلو او ادبي برخې د یوې ژبې له هېڅ سره برابرول او خپل دود پرې تومبل پرته له دې لارې ډېر ستونځمن کار وي.

مېڅمنو د پېخلیک په اوږدو کې دا چغات کړی دی، چې زموږ له وگړو څخه علم پوهه اخلي، لیک لوست پرې کم کړي. په پټو سترگو یادلو او حفظولو پرې علم پورته کړي، د لیکلو او پوهېدلو زدهکړې ترې واخستل شي. مېرمنې یې بېخي بې لوستلو کړي. لوړې د لاسته راوړنو او کشفولو ځانگې په کوشنۍ یو کوشنۍ یو برخو و وېشي، چې د لوړ خیال او بریاوو خاوندان په هېڅ پېر کې و نه شي. د دې له پاره د خپل دود د وگړني پېيلو لنډۍ، ټپي، ټیکۍ او مصری لیکل او لوستل مو ژبه او کلتور ژوندی ساتي او ساه ور کوي.

چې په هره کچې چې د وگړو په منځ کې لنډۍ، ټپي، ټیکۍ او مصری ډېرې لوستل کېږي، په کچې یوه بل تن بردابنت کوي هم سره، یوالی، پوهې، علم، لیک لوست، شونې او روزنې او سوکالی ته یې ملا راټړي، په زرگونو او مېليونو وگړو یووالي او هوساینه، د هغوی مشغولتیا او خوښول، په لوړه کچې د سیاست د هامیانی یو په مصرفولو پرته شونې نه وي.

۱۴. د کچې اندازې

کره بوروم چې زما له کوشنیوالي څخه مینه له خپل ادب سره پیدا وه، دا نو په فطري ډول او د پښتني مور او پلار، پښتني نیا او نیکه د پښتون پښت چارپېریال گړندی تاثیر چې سوری یې په لومړي ټولگي کې، د څلور کلونو په عمر د حضرت قیس بن سعد په ښوونځي کې، د کډوالۍ په دوران کې، په ۱۹۹۰ زېږدي کال کې، په پسرلي موسم کې، د ښوونځي نه په لاره تلو کې لوېدلي وو. لومړی می دا لاندې لنډی اورېدلي وه، خو له دې وړاندې به می د پښتني مور او پښتني نیا ډېرې لنډی، مصری، ټپي او ټیکی اورېدلي وي. په لومړي وار می دا لنډی یاده کړي وه.

مجاهدين د خدای دوستان دي

ځکه سرونه د الله په رضا گډینه

او په ورستي وار می خپله دا لاندې ټپه کښلي وه، د خپل دې ليکي په پېڅليک د کب ۱۰، ۱۳۹۵ لېږديز لمريز کال.

د عامر مینه بويه مینه

له اننگو کړی باسي اوبنکې يې ځینه

۱.۱۴ د دې موخي اړوند لومړی باید خپل خاني پانگه، خپلي

پلټني په خپلو پانگو چې زما دي، کښلي می دي، څرک

یې داسې دی او داسې په ډاگه کيږي.

۱. دولس ۱۲ داني مصری ، ځای يې: بوست د پکيرانو کلی، لښکرگاه، هېلمند،

Roshan BTS site HLM 030, 01/01/2008 ۲۲۴ چوپری.

۲. شپږ ۶ داني لنډی، ځای يې: بوست د پکيرانو کلی، لښکرگاه، هېلمند،

Roshan BTS site HLM 030, 29/12/2007 ، ۲۲۶ چوپری.

۳. داني ټپي ، ځای يې: د ملا باقي غونډۍ په سر، د موسی کلا ولسوالۍ، هېلمند،

Roshan BTS site HLM 012, 16/ 01 / 2007 ۲۲۷ چوپری.

۴. داني ټيکي، ځای يي: زمور کور، مهترلام، لغمان، افغانستان، ۲۲۹ چوپړی.
۵. داني ټيپي، ځای يي: د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله، پېنځم بلاک، لومړی پور، دوېيمه کوټه E۱۰۲، ۳:۰۰ pm ۱۰/۰۲/۱۳۸۵ لمريځ لېږدی کال، ۲۳۷ چوپړی.
۶. ۲۳ داني لنډی، ځای يي: د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله، پېنځم بلاک، لومړی پور، دو بيمه کوټه E۱۰۲، ۵:۱۴ pm ۱۰/۰۱/۱۳۸۵ لمريځ لېږدی کال، ۲۴۰ چوپړی.
۷. ۹ داني مصری، ځای يي: د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله، پنځم بلاک، لومړی پور، دوېيمه کوټه E۱۰۲، ۱۰:۰۰ pm ۱۰/۰۲/۱۳۸۵ لمريځ لېږدی کال، ۲۴۹ چوپړی.
۸. ۱۰ داني د شپه مېرو ټيپي، د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله، پېنځم بلاک، لومړی پور، دوېيمه کوټه E۱۰۲، ۱۱:۰۰ pm ۱۰/۰۲/۱۳۸۵ لمريځ لېږدی کال، ۲۵۱ چوپړی .،، (صفي الله، ۱۳۸۸ لېږدی کال).

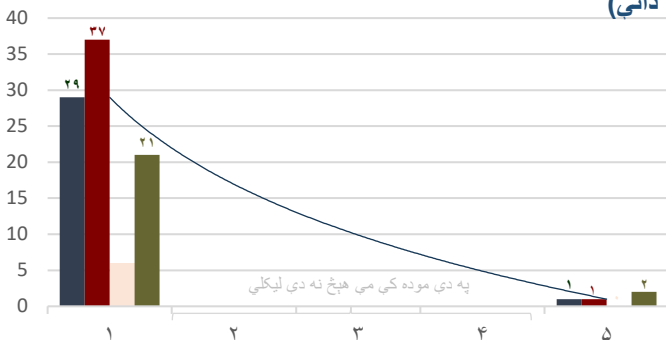
د دې بېلگه داسې ده، چې لنډی ۳۰ داني دي، مصری ۲۳ داني دي، ټيپي ۳۸ داني دي او ټيکي ۶ داني دي. د ۲۰۰۷ زيږدي څخه مې کښلي دي. ۱.۱ ۲ گڼه څېره بيا په نيمکي يو کي د لنډۍ يو گڼه ۱۵، مصری يو گڼه ۲۱، ټيو گڼه ۳۳، ټيکي يو گڼه ۸ ده، او په ايزي کي يا لنډی ايزي، ټپه ايزي، ټپکه ايزي او مصری ايزي کي. د لنډۍ يو گڼه ۳، ټيو گڼه ۳، ټپکي يو گڼه ۲ او مصری يو گڼه ۵ ده. اوس د څېړاند په بڼه دانو داسې نه ورته نه شو ویلی چې، زما کښلي مخوري هم دي، ډېری وگړي يې پېژني هم، ما کښلي، زما دي، زه نريم، او ډېری اړخ به د ښځو د ځولی ځور کښلي برېڅي، غټ او واړه، سري او مېرمني، زړې او وړې، زاړه او واړه، پېغلې او ځلمي يې وايي. زما دي او زما به نه وي؟!، د خپلو تېرو کښلو ليکونکی يم، د دې ليکي څېړاند او زېږندوی يا پنځگر يم، پېيونکی خپل پښتون پښت ته يم ترڅو يې په غاړو کي د گلو پېيون (امېل) شي.

الله ج که د دې لورويڼه په تېر ولس زوزان باندې کړي و، پرما يې هم کړي ده، زه هم د دې پښت زوی يم، د دې ولس يم، د هغه منندويي خو ومنم، که د کلونو چورليځ ته څېر شئ، نو له هغه ټاکلي زېږدي نه ورسته مې هېڅ نه دي کښلي، د خپلو کښلو په ټولو لا ستړی وم، ځيني رانه تری تم شول، ځيني له برېښنايي زېرمو څخه رنگ شول، تکرې يې و خوري، د خپل علمي ډگر د اېنجينېري رېڅگر يم. نو تر اوسمهل مې ډېر لږ يوه، يوه دانه هېڅ کي شمېر دي نه دي کښلي او د ليکو په راټولو بښت

د لنډیو، ټپو، ټیکي یو او مصری یو انگر څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

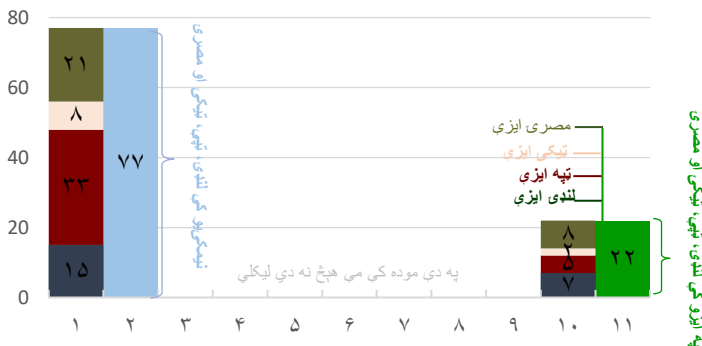
یم؛ له ۳.۱ الف او ۳.۱ ب گڼه څېره وړاندېینه کوي، راتلونکي پښتون پښت ته مخبېلگه یې گڼلی شو او بنودونکي کوی شي چې لوستلیکي (درسي کتاب) غوندې ترې گټه پورته کړي.

څېره ۳.۱ الف زما د کتاب څلېر کې د دوو دود څخه زما د
لنډیو، ټپو، ټیکي یو او مصری یو کچه، ۲۰۰۷ - ۰۱ - ۱۶ (گڼه یې
په: دانې)

۱۴. ۵ څېره ۳.۱ الف زما د کتاب څلېر کې د دوو دود څخه زما د لنډیو، ټپو، ټیکي یو او
مصری یو کچه، ۲۰۰۷ - ۰۱ - ۱۶ (گڼه یې په: دانې)

څېره ۳.۱ ب زما په نیمکي یو او زما په ایزو کې د لنډیو، ټپو،
ټیکي یو او مصری یو کچه، ۲۰۰۷ - ۰۱ - ۱۶ (گڼه یې په: دانې)

۱۴. ۶ څېره ۳.۱ ب زما په نیمکي یو او زما په ایزو کې د لنډیو، ټپو، ټیکي یو او مصری یو
کچه، ۲۰۰۷ - ۰۱ - ۱۶ (گڼه یې په: دانې)

۱۴. ۲ د کچې اندازې یې چې ما خپله رېښخ کړي (جاروبکړي)، رېښخ کړي (برسکړي)، اورېدلي، لوستلي، لیدلي او لیکلي په لاندي بڼه دي:

۱. له خپل لیکي ،، څلېر کې د ددو دود،، څخه چې ۴۸ یې لنډی دي، ۷۴ یې ټپي دي، ۱۶ یې ټیکي دي او ۴۹ یې مصری، چې ټولې سره گډې ۱۸۷ کيږي. ،، له همدغو څخه په دې کچې په نیمکيو ، پام یا سروکو کې: ۱۵ په کې لنډی دي، ۳۳ په کې ټپي دي، ۸ په کې ټیکي دي او ۲۱ په کې مصری دي؛ له همدغو څخه په دې کچې: ۷ لنډی ايزي دي، ۸ ټپه ايزي دي، ۲ ټیکي ايزي دي او ۵ مصری ايزي دي، ، (صفی الله، ۱۳۸۸ ليردی کال).

څېره ۳.۱ پ. ،، څلېر کې د ددو دود،، په نیمکيو او زما په د لنډیو، مصریو، ټپو او ټیکيو کچې، ۲۰۰۶ - ۱۷ (گڼه یې په: دانې)								
لنډی	ټپي	ټیکي	مصری	ښځو ته منسوبې	سرو ته منسوبې	کړه شوي	خبرداري	کنترول کې
Lándéy	Tapé	Tikéy	Mésréy	Related to women	Related to men	Action Req'ed	Caution	In control
								
۴۸	۷۴	۱۶	۴۹			۵	۳	ټول
۱۵	۳۳	۸	۲۱					

۱۴۱۴. ۱ لښتلیک څېره ۳.۱ پ. ،، څلېر کې د ددو دود،، زما په لیکي کې د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو کچې، ۲۰۰۶ - ۱۷ (گڼه یې په: دانې)

څېره ۳.۱ ت. زما ايزو کې د لنډیو، مصریو، ټپو او ټیکيو کچې، ۲۰۰۶ - ۱۷ (گڼه یې په: دانې)								
لنډی	ټپي	ټیکي	مصری	ښځو ته منسوبې	سرو ته منسوبې	کړه شوي	خبرداري	کنترول کې
Lándéy	Tapé	Tikéy	Mésréy	Related to women	Related to men	Action Req'ed	Caution	In control
								
۷	۸	۲	۵			۱	۱	ټول

۱۴. ۲ لښتلیک: څېره ۳.۱ ت. زما ايزو کې د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو کچې، ۲۰۰۶ - ۱۷ (گڼه یې په: دانې)

۲. د کابل علومو اکاډمي پښتو لنډۍ ۱۰۰،۰۰۰ سل زرو شا او خوا ټولې سره گډې کپړي، چې له لاندې کتابونو څخه یې په بشپړولو کې کار اخیستل شوی دی.
- ۲.۱. د پښتونخوا د شعر هار او بهار، جېمز ډارمستېر (۱۲۶۵/۱/۱۸ لېږدي کې په ټولو پیل کړی یا په ۱۸۸۶/۴/۷ زېږدي)، کابل پښتو ټولني په ۱۳۵۶ لېږدي کې له چاپه تېره شوي.
- ۲.۲. سپورمیه کرنګ وهه راڅېړه، له چاپه تېره شوي ټولگه.
- ۲.۳. غورځکه د لنډۍ یو، پینده محمد زهير خطي نسخه ملي ارشيف. ۱۳۱۰ لېږدي (۱۹۳۲ زېږدي) کې استقلال لېسه کې کښلې، او ۱۳۱۸ لېږدي کې پښتو ټولني ته سپارلې. اوس یې د میندېدوکې پته ۴/۵۲ پرله په سي گڼه ۴۶۳۸.
- ۲.۴. منتخبات لغات متفرقه پښتو، ټولونکی نا معلوم، خطي نسخه ملي ارشيف. ۱۳۱۲ لېږدي (۱۹۳۴ زېږدي)، اوس یې د میندېدوکې پته ۴/۸۲ پرله په سي گڼه ۵۳۸۲.
- ۲.۵. متلونه او لنډۍ یا ذخیره الغات، ټولونکی محمد عمر خطي نسخه ملي ارشيف. ۱۳۱۸ لېږدي (۱۹۴۰ زېږدي)، اوس یې د میندېدوکې پته ۴/۸۲ پرله په سي گڼه ۵۳۸۲.
- ۲.۶. ملي سندري، محمد گل نوري په ۱۳۲۳ لېږدي کې پښتو ټولني له چاپه تېره کړې ټولگه.
- ۲.۷. پښتو سندري، گل باچا الفت د پښتو ټولني مبصر، د صحافت او تالیف د څانگو امیر، په ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، د پښتو ټولني نشراتو نمبر ۹۵، د عمومي مطبعې له چاپه تېره شوي ټولگه، د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندني گڼه ۱۲ ده، پښتو سندري الفت، په کې ټولې سره گډې ۱۱۶ دانې دي. چې ۷۳ یې لنډۍ دي، ۲۶ یې ټپي دي او ۱۷ یې مصری دي، ۱۱۲ څخه تر ۱۱۹ چوپړي پورې دي.

۸. ۲. محمد دين ژواک د ادبياتو د مديريت كفيل، ۷۳۰۰ دانې، پښتني سندرې په نوم باندې له چاپه سلامت تېر كړی دی، پښتو ټولنه، ۱۹۵۵ لېږدی.
۹. ۲. لنډۍ چان كوونكى او فارسي مترجم عبدالروف بېنوا انگرېزي ژباړه يې محمد ابراهيم شريفې كړې، پښتو ټولنه، ۱۳۳۷ لېږدي كې د كابل عسكري مطبعې (د ملي دفاع وزارت مطبعه) څخه له چاپه تېره شوې ټولگه ده، په عامه كتابتون كې يې د موندني گڼه ۳۹۸/۲ ل ۴۵ ب دی.
۱۰. ۲. عبدالروف بېنوا د لنډۍ يو مجموعه، پښتو ټولنه، ۱۳۵۸ لېږدي كې له چاپه تېره شوي ټولگه.
۱۱. ۲. د ميني جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه لومړی ټوك.
۱۲. ۲. د ميني جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه دوېم ټوك، پښتو ټولنه.
۱۳. ۲. د ميني جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه درېم ټوك، پښتو ټولنه.
۱۴. ۲. د ميني جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه څلورم ټوك، پښتو ټولنه.
۱۵. ۲. مشهورې ټپې، د سليم خان له خوا په پېښور كې له چاپه تېرې شوي ټولگه.
۱۶. ۲. د ميني جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه څلورم ټوك، پښتو ټولنه.
۱۷. ۲. سرود كهسار، محمد يونس، له چاپه تېر شوی اثار.
۱۸. ۲. د سيد غلام ننگر هاري ديوان، قلمي نخسه، ملي ارشيف.
۱۹. ۲. د حسين ديوان، په پېښور كې له چاپه تېره شوي ټولگه.

۲۰. ۲. فولکلوري گیدی، علي محمد منگل، پوښتو ټولنه، له چاپه تېره شوي ټولگه.

۲۱. ۲. غرنۍ سندرې، غروال، پوښتو ټولنه، له چاپه تېره شوي ټولگه.

۲۲. ۲. د خلکو سندرې، حبيب الله رفيع، پوښتو ټولنه، له چاپه تېره شوي ټولگه.

۲۳. ۲. د زره قطري، عبدالله جان اسير، په پېښور کې له چاپه تېره شوي ټولگه.

۲۴. ۲. ټپه او ژوند، محمد نواز طاهر، په پېښور کې له چاپه تېره شوي ټولگه.

۲۵. ۲. پښتو لنډۍ، د شفاهي ادب فولکلور د ډيپارټمنټ د علمي غړو د ۱۳۶۱ لېږديز لمريخ کال گډه علمي پروژې، د لنډۍ یو په باب تحليلي څېړنې، د سليمان لايق او مجاور احمد مومند په زيار، د افغانستان د علومو اکاډمي، د ژبو او ادبياتو مرکز پښتو ټولنه ۱۳۶۳ لېږدی. ۱۱۱۵۸ دانې له خروار پاغوندونه يوه پوټۍ د بېلگو په بڼه پښتون پښت ته وړاندې کړي دي.

۳. پښتو لنډۍ له ابېڅو څخه ما له ا ب پ ټولي کړي وې. د الف يا ا چې پيل کېږي ۲۴۵، ب ۲۴۵، پ ۶۳۰ چې دا ټولي گډې وډې چې !!!! بي لنډۍ دي، !!! بي مصرۍ، !!! بي ټپي دي او !!! بي ټيکۍ دي، چې ټولي سره گډې ۱،۱۲۰ کېږي. (۲:۲۱:۵۹ PMThursday, July ۵, ۲۰۱۲)

۴. د گل، پسرلي، باغ او غوټۍ په هکله: څېړلي، سپرلي، ربېڅ کړي (جاروبکري)، ربڅ کړي (برسکري) دي. چې دا ټولي گډې وډې چې !!!! بي لنډۍ دي، !!! بي مصرۍ، !!! بي ټپي دي او !!! بي ټيکۍ دي، چې ټولي سره گډې ۹۱ کېږي.

۵. د تورې، ننگ او مېراني په هکله: څېړلي، سپرلي، ربېڅ کړي (جاروبکري)، ربڅ کړي (برسکري) دي. چې دا ټولي گډې وډې چې !!!! بي لنډۍ دي، !!!

بي مصري، !!! بي ټپي دي او !!! بي ټيکۍ دي، چې ټولي سره گډې ۴۰ کپري.

۶. د بيلتون، هجران او جدابي په هکله: څېړلي، سپرلي، رېڅ کري (جاروبکري)، رېڅ کري (برسکري) دي. چې چې دا ټولي گډې وډې چې !!!! بي لنډۍ دي، !!! بي مصري، !!! بي ټپي دي او !!! بي ټيکۍ دي، چې ټولي سره گډې ۲۴۰ کپري.

۷. د ليدو، کتو او ديدن په هکله: څېړلي، سپرلي، رېڅ کري (جاروبکري)، رېڅ کري (برسکري) دي. چې چې دا ټولي گډې وډې چې !!!! بي لنډۍ دي، !!! بي مصري، !!! بي ټپي دي او !!! بي ټيکۍ دي، چې ټولي سره گډې ۹۲ کپري.

۸. د گودر او منگي په هکله: څېړلي، سپرلي، رېڅ کري (جاروبکري)، رېڅ کري (برسکري) دي. چې چې دا ټولي گډې وډې چې !!!! بي لنډۍ دي، !!! بي مصري، !!! بي ټپي دي او !!! بي ټيکۍ دي، چې ټولي سره گډې ۲۲ کپري.

۹. د مين، يار، اشنا، جانان، عاشق او معشوقې په هکله: څېړلي، سپرلي، رېڅ کري (جاروبکري)، رېڅ کري (برسکري) دي. چې چې دا ټولي گډې وډې چې !!!! بي لنډۍ دي، !!! بي مصري، !!! بي ټپي دي او !!! بي ټيکۍ دي، چې ټولي سره گډې ۳۶۵ کپري.

۱۰. د مسافري، پردېسي او جلا وطني په هکله: څېړلي، سپرلي، رېڅ کري (جاروبکري)، رېڅ کري (برسکري) دي. چې چې دا ټولي گډې وډې چې !!!! بي لنډۍ دي، !!! بي مصري، !!! بي ټپي دي او !!! بي ټيکۍ دي، چې ټولي سره گډې ۵۲ کپري.

۱۱. د خط او خال، حسن او جمال، شونډو او پېزوان، سترگو او زلفو په هکله: څېړلي، سپرلي، رېڅ کري (جاروبکري)، رېڅ کري (برسکري) دي. چې چې دا ټولي گډې وډې چې !!!! بي لنډۍ دي، !!! بي مصري، !!! بي ټپي دي او !!! بي ټيکۍ دي، چې ټولي سره گډې ۱۶۸ کپري.

۱۲. رفع الله ستانیکزی ملگری می چې په مخامخ کوټه مو و سره د کابل پولې تخنیک پوهنتون شپه غاله کې، لوستلیکي به یې هم راته راوړل او د پښتو لنډیو لومړی ټوک خوی ماسره خوشیې و، او زه به ډېری د لنډیو په اړه له افضل لالا او لږ د دمی وخت کې له دسره د کراري په مجلس بوختوم په ۱۳۴۸ زېږدي کې. د لنډیو په اړه دده مقاله می: څېړلي، سپړلي، ربېخ کړي (جاروبکړي)، ریخ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې گډې وډې چې !!!! یې لنډی دي، !!! یې مصری، !!! یې ټپي دي او !!! یې ټیکي دي، چې ټولې سره گډې ۱۷۰ کېږي.
۱۳. انگلېسي ژبي ته ژباړل شوي: څېړلي، سپړلي، ربېخ کړي (جاروبکړي)، ریخ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې گډې وډې چې !!!! یې لنډی دي، !!! یې مصری، !!! یې ټپي دي او !!! یې ټیکي دي، چې ټولې سره گډې ۵ کېږي.
۱۴. شمس خوستي هم خورې لنډی، چې رومل ورته خپرې کړي وي، په انټرنیټ کې، چې ټولې سره گډې ۲۷۰ کېږي. په ۱۳/۵/۲۰۰۹ لېږدي کې خو ډېری یې له کتابه وي.
۱۵. د ډاکټري سلما شاهین لیکي روهي سنډري د ۱۵،۶۴۲ شا او خوا ټولې سره گډې کېږي.
۱۶. پوهاند ډاکټر محمد رحيم الهام، لنډی ها (پښتو لنډی او د هغو فارسي ژباړه، ۴۰۷ شا او خوا ټولې سره گډې دي، وطن ۲۶، پرديسي ۱۸، بېلتون ۲۲، دیدار ۲۲، پخلاينه ۱۴، مينه ۵۲، غېږ ۱۲، زلفي او اوربل ۱۰، زړه او سترگي ۴۲، خدا او خولگی ۵۲، وير ۱۳، تومت ۱۰، وفا ۷، گلونه ۴۰، گودر ۶، راز، راز ۶۱)، د اړیک سیار کتابتون اداره او مسلسل گڼه یې ۴۳، د عامه کتابتون کې د موندلو گڼه ۳۹۸/۲ ل ۳۸ الف، ۱۶. (۱۳۷۹ لېږدي).
۱۷. هېواد شېرزاد راټولې کړي له ا بېخي څخه تر ی پورې. ۲۷ چوپړي، په هر چوپړي کې ۳۵ کېږي او ټولې سره گډې ۹۴۵ کېږي، د لېږدي نوي کال په پیل کې هېواد شېرزاد راټولې کړي وي او هېواد افغانستان برېښنالیک ته یې لېږلي وي. « Hewad Afghanistan, www.hewad.com په خپل ۲۰۰۹ نوي زېږدي پیل کې دا خپور کړي وو چې. له مور سره ۱۰۰،۰۰۰ بېلا بېلې لنډی شته چې ۱۰۰۰ دانې یې د دې نوي کال په لومړی ورځ ورپورته

شوي دي. په Sunday, ۲۸, ۲۰۱۰, PMNovember ۳۷:۱۱:۰۹، له هېواد ټکي کام څخه مي د هېواد شېرزاد ۹۵۶ کوزي کړي او پلټلي وي. ،
(www.hewad.com ۲۰۱۰).

۱.۴ د پښتو لنډیو، ټیو، ټیکو او مصریو ټول ټال ټولې سره گډې، د کچي گڼه يي ۲۱۹،۵۶۴ دوي سوه او نولس زره او پښخه سوه او څلور شپېته دانې دي.

له پورتنیو څخه دا په لاس راځي او بېلگه يي داسي ده چې څېړنه دا سپيني ته را اوباسي، چې ټولې لنډی، مصری، ټپي او ټیکي، د پښتون پښت لرغوني بډاينه ده، چې د پورته نیو ۱۷ وارو بېلا بېلو گڼه يي ۲۱۹،۵۶۴ دوي سوه او نولس زره او پښخه سوه او څلور شپېته دانې کبړي.

،، ما قلم خوځولی دی کله بند او کله روان د خپلي ژبي پېبلي آر له پاره، چې په نن ورځ کې زما ژبه ۳۱ يوه دېر شتمه لیکه کې دی. او د نړۍ په ټولو (۶،۵۰۰) ژبو کې يوه دېر شتم روڼ ځای لري، چې له دې ټولو ژبو څخه (۲،۰۰۰) ژبي داسي دي، چې له (۱،۰۰۰) څخه لږ کسان پرې خبرې کوي، دا هم په څرگنده ټول په علمي بڼه د نړۍ ژبپوهانو څېړلي دي، چې په دغو کې هغه ژبه له منځه ځي او د ورکېدو په حالت کې دي، چې د ووبونکو گڼه يي له (۳۰،۰۰۰) څخه لږه وي، (۷۰،۰۰۰،۰۰۰) اوويا مېليونه پښتون پښت په پښتو ژبه خبرې کوي.

د نړۍ پر ټولو ژبو کې لومړۍ، بډاينه او پرمختللي ژبه چې ځواک يي خپلو خپل ژبو په لاس کې دی، هغه د چين اساسي لهجه ده، چې (۱،۲۱۳،۰۰۰،۰۰۰) يوه بېليون او دوي سوه او ديارلس ميلونه تنه پرې خبرې کوي.

بله دا چې که اېنگلېسي ژبه (۱،۲۰۰،۰۰۰) يوه مېليون دوي سوه زره وييکي (لغات) لري، عربي او روسي ژبه بيا (۹۰۰،۰۰۰) نهه سوه زره وييکي لري، پښتو ژبه (۶۰۰،۰۰۰) شپږ سوه زره وييکي لري، دري يا فارسي ژبه بيا (۴۰۰،۰۰۰) څلور سوه زره وييکي لري.

دلته په يوه نه يوه نوم داسې کسان شتون لري؛ چې د خپلي ژبي له ويوکو سرا تربگني لري؛ په کومو چې نه پوهېږي؛ هغه بيا ناگنلي گني؛ په دې سره به لازمي وي؛ چې پښتو خپل کره وی له منځ لار شي. ما ايله (۴۰،۰۰۰) وييکي نه دي زده

کړي، نو دا د دې مانا نه لري، چې پښتو ژبه دې الله مه کړه نیمگري وي. خو زه به په نورو پاټي (۵۶۰،۰۰۰) پښتو ویوکو نه پوهیږم.، (صفي الله، ۱۳۸۸ ليردي کال، ننه توزي (پيليزه، سريزه، مخکي وينا، مقدمه)، ۷۲ چوږی).

ځيني پوهان وايي چې هر پښتون فطرتاً شاعر دی او د خپلې ژبې په دغو شعرونو پوهیږي. لنډی، ټپه، ټیکي او مصری خو وايي، په خبرو کې او میرانه کې، اړې کې، مرسته کې، وفادارۍ کې، جرگه کې، جگړه کې، تړو کې، انشر کې، نغاړو کې، تړېلو کې، باندو کې، غرو کې، ټيټنگو کې، وټيزو کې، څلېرو کې، تمځيو کې، لوستځيو کې، خادۍ یو کې.

بل لور ته که د پښتون ټول پښت ۶۰ شپېته مېليونه دی، په روانېږ کې، که ماحضی پام وکړو نو چې د هر پښتون یوه دانه ياده وي، نو ۶۰ شپېته مېليونه دی، خو دا د منلو وړ نه ده هېڅ ځکه چې زموږ لوی کور افغانستان په کوچنیو، کوشنیو کورونو ویشل شوی دي او هر کور ترې وار په وار د دې پښت دښمنانو، زور، لوټمار، تالاگر، تاراگر، يرغلگر، بلوسگر، ټپرو، اورگډي، زبېساکگر، پټنه گر، نیواکگر، جگرهمار او په یونه یوه بڼه د لوی افغانستان کورونه کوشني کړه، او کوشني کورنه یې ترې بېل کړه. له لوی ننگر هاره یې پېښور بېل کړه، له بلخ یې ټمرقند، بخارا او چنده. سوات، بلوچستان او... چې کله به کوشني بېل شوي کورونه له خپل لوی کور سره یوه ځای شي.

د دې له پاره اړینه ده چې که د دې پښت یو هوالي کې هر څه ته گټه ده، چې ټول پښت او ژبه ورسره هم بډایه کېږي. که د دې پښت په ستر پوهنتونونو کې یوه پوستکالی (سافټویر) ورغوي، چې ټولې چاپشوی، خوندي شوی، لنډی، ټپي، ټیکي او مصری زېرمه کړي؛ نوې ورتلونکي به په پوستکالي کې ځای ونیسي او خوندي شوي به پېژني، نه به پورته کېږي. پاتېشوني به مومي او خوندي کوي به یې.

لکه هر کمپوټر کې چې فولډر یا دوسیه جوړه کړي. نوې پوستکالي ډاټا خوندي کوي، چې بله هلته شتون و لري نو د دوباره خوندي کولو خبراوی درکوي.

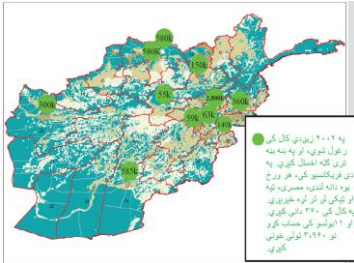
په ورته گړنه به زدهکړیالان ډېر څه و مومي، د برېښنالیکوي اړیکه به پیاوړې شي، د نړۍ برېښنايي نړۍ وال جال کې به سره گډ وي.

نو ځکه زما څېړنه دا سپني ته را اوباسي، چې پورتنی ۲۱۹،۵۶۴ کره خوندي شوي لنډی، ټپي، ټیکي او مصری سره گډي دي.

۱۰۴ چوپړی

د لنډیو، تپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

څېره ۳.۱ ت له دې ټولو اراډیوگانو څخه د پښتو لنډی، تپي، ټیکی او
مصری د دوی پر څپو په ورځ کې یوه څېړنېږي.

Radio Stations

Bamyan Radio	Bamyan	55k	12hrs	08/18/03	89.1Mhz
Istijlal Radio Station	Legar	59k	02hrs	01/08/04	89.6Mhz
Radio Sharq	Nangahar	360k	12hrs	09/30/03	91.3Mhz
Kallid Radio Station	Kabul	2.8mil	24hrs	08/01/03	88.0Mhz
Millie-Paygham Radio Station	Logar	63k	07hrs	10/23/03	94.0Mhz
Tara-Mir Radio Station	Baghlan	150k	18hrs	10/15/03	91.3Mhz
Qura-Bagh Shura Radio Station	Kabul	???	06hrs	01/01/04	91.3Mhz
Sahar Radio	Herat	300k	1.5hrs	10/25/03	88.7Mhz
Radio Azad Atghhan	Kandahar	55k	04hrs	12/05/03	88.0Mhz
New Bahari-Balkh	Balkh	580k	09hrs	01/04/04	88.5Mhz
Suli-Paygham	Khost	140.5k	08hrs	01/15/04	93.1Mhz
Rabia Balkhi	Balkh	???	???	01/08/04	???
???	Kunduz	???	???	02/10/04	???
Radio Chikh-Chiran	Ghore	???	???	End of JAN	???

لر تر لږه په کل کې ۳،۹۶۰ لنډی، تپي، ټیکی او
مصری لوستل کېږي خو خوندي کېږي نه!

۳.۱ څېره له دې ټولو اراډیوگانو څخه د
پښتو لنډی، تپي، ټیکی او مصری د دوی پر څپو
په ورځ کې یوه څېړنېږي.

۷.۱۴ څېره ۳.۱ ت له دې ټولو اراډیوگانو څخه د پښتو لنډی، تپي، ټیکی او مصری د دوی
پر څپو په ورځ کې یوه څېړنېږي.

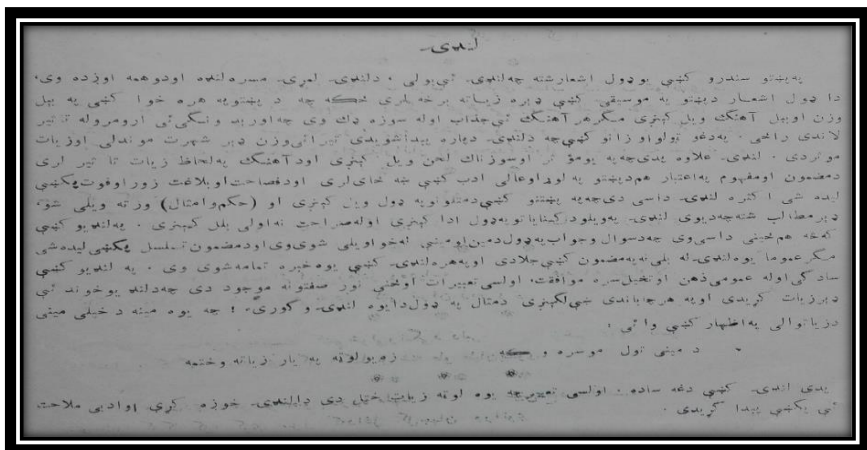
۱۵. د لنډۍ یو، ټیو، ټیکي یو او مصری یو سیمه ییزې پایلې

له ټولو نه وړاندې لومړنۍ سیمېزې پایلې چې د پښتو سندرو په اړوند شوي دي. هغه زما وطندار گل باجا الفت کړي وي، چې د پښتو سندري کتاب تر نوم لاندې په ۱۳۲۳ لېږدي له چاپه راوتې وې او د وخت د اقتصاد وزیر له لورې د مطبوعاتې جوايزو کې لومړی جایزه په پښتو تالفاتو کې اخېستې وه. چې د پښتو شعر تاریخ په لحاظ له ۱۳۹ لېږدي کال څخه نیولې تر ۱۳۰۰ لېږدي کال پورې له نظر لاندې نیولې وو، له منتخبو لنډۍ یو او کاکړی یو سره.

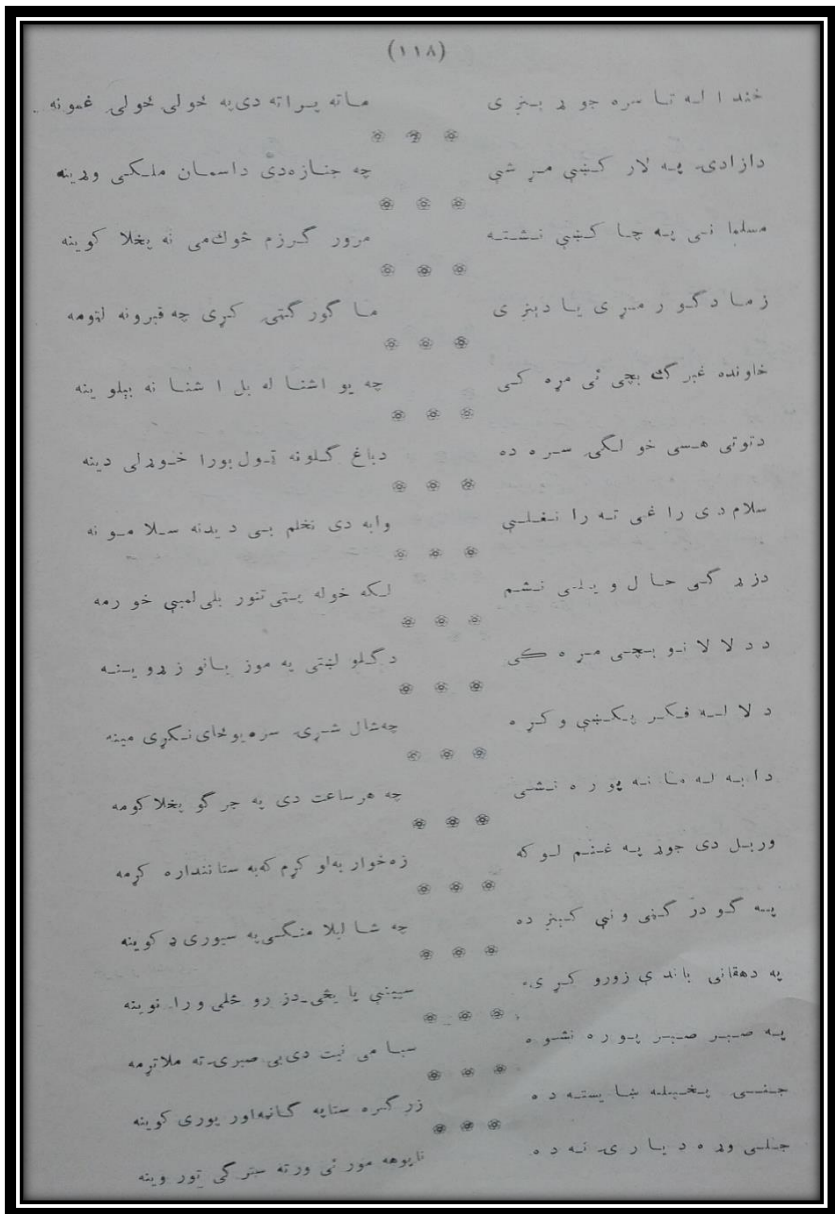
پښتو سندري، گل باجا الفت د پښتو ټولني مبصر، د صحافت او تالیف د څانگو امیر، په ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، د پښتو ټولني نشراتو نمبر ۹۵، د عمومي مطبوعي له چاپه تېره شوې ټولګه، افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، پښتو سندري الفت، ۱۱۶ داني لنډۍ، مصری، ټیپه او ټیکي په کې سره ګډې ټولې شوي دي له ۱۱۲ تر ۱۱۹ چوپړي پورې.

چې ډېری یې زموږ د سیمې زوکړه ده او لږه برخه یې له ملي سندې اخیستل شوي. ځینې لنډۍ پرهېز او بناغلي محمد علی لونګین ورکړي وي، چې د هغو یادونه یې هم په کې کړې او لیکي یې له ما سره شته دی.

زه دا ده دي له پاره کره بوروم چې بیا زموږ د پښت ډېری داسې پام ونکړي چې مور سره یې چاپي ثبوت د دي سندرو په لاس کې نه شته، یوه لنډۍ هم دومره زړه په ثبوت سره نه مني چې لیکل شوي دي وي. په لاندې انځور کې یې یوه چوپړی دی چې له نن څخه ۷۱ کاله وړاندې پښتو سندري لیکي له چاپه رمت تېر شوی دی، د بېلګې په بڼه دی، وې گورئ.

۳۴-گل باجا الفت د پښتو سندري کتاب چې ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، ۱۱۲ چوپړي انځور* مایي انځور باسټلی دی، د پڅښتنې یې سوږڅکی نت سور رنگ لري. (# ۳۴ انځور)

۳۵- ګل باچا الفت د پښتو سندري کتاب چي ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، ۱۱۸ چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کي د موندني ګڼه ۱۲ ده، ۱۱۶ دانې لنډي، مصري، ټپه او ټيکي په کي سره ګډي ټولي شوي دي. * ما يي انځور باسټلی دی، له A۴ يي د چوپړو(مخونو) جوسه لږ اوږد دی. (# ۳۵ انځور)

۱.۱۵ ای (الف). گل باچا الفت داسې لیکلي دي لکه:

د لنډۍ په پښتو سندرو کې یوه ډول اشعار شته چې لنډۍ یې بولي، د لنډۍ لومړۍ مسره لنډه او دوهمه اوږده وي، دا ډول اشعار د پښتو په موسیقي کې ډېره زیاته برخه لري. ځکه چې د پښتو په هره خوا کې په بېل وزن او بېل آهنگ ویل کېږي، مگر هر آهنگ یې جذاب او له سوزه ډک وي چې اورېدونکي یې ارو مرو له تاثیر لاندې راځي.

په دغه ټولو اوزونو کې چې د لنډۍ له پاره پیدا شوي دي، تیرایي وزن ډېر شهرت موندلی او زیات موثر دی. لنډۍ علاوه په دې چې په یو موثر او سوزناک لحن ویل کېږي او د آهنگ په لحاظ زیات تاثیر لري.

د مضمون او مفهوم په اعتبار هم د پښتو په لور او عالی ادب کې ښه ځای لري او د فصاحت او بلاغت زور او قوت په کې لیده شي. اکثره لنډۍ داسې دي چې په پښتو کې د متلونو په ډول ویل کېږي او (حکم و امثال) ورته ویلی شو، ډېر مطالب شته چې د یوې لنډۍ په ویلو د کنایاتو په ډول ادا کېږي له طراحت نه اولی بلل کېږي.

په لنډۍ یو کې که څه هم ځینې داسې وي چې سوال او ځواب په ډول د مین او میني له خوا ویلی شوي وي او د مضمون تسلسل په کې لیده شي. مگر عموماً یوه لنډۍ له بلې نه په مضمون کې جلا دی. په هر لنډۍ کې یوه خبره تمامه شوي وي. په لنډۍ یو کې ساده گي او له عمومي ذهن او تخیل سره موافقت، اولسي تعبیرات او ځینې نور صفتونه موجود دي، چې لنډۍ یو خوند یې ډېر زیات کړی دی او په هر چا باندې ښې لگېږي. د مثال په ډول دا یوه لنډۍ و گورئ! چې یوه مینه د خپلې مینې د زیاتوالي په اظهار کې وايي:

▲ د مینې ټول مو سره و که

زه یوه لوټه په یار زیاته و ختمه

په دې لنډۍ کې دغه ساده. اولسي تعبیر چې یوه لوټه زیات ختل دي، دا لنډۍ خوږه کړي او ادبي ملاحظت یې په کې پیدا کړی دی.

یوه بل مین له یوې خوا د عشق جاذبه، د لیلا کشش او له بلې خوا د خلکو تهمتونه، خبرې ویني، په یوازې موقف کې درېږي چې نه وړاندې تلی شي او نه بېرته راگرزېدلی شي نو په ډېر ساده ډول وايي:

▲ که پسي ځم خلک پوهیږي

که پسي نه ځم لیلا کړي اشارتونه

د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

دا راز مضمون په دغسې ډول اداکول چې له دېنه زیاته عام فهمي او ساده گي په کې نوره نه ځایېږي، د لنډۍ جوړونکو کار دی او په نورو اشعارو کې یې په ډېر قدرت سره موندلی شو.

د دې له امله چې د پښتو لنډۍ په پښتوسندرو او پښتو ادب کې لوړ ځای لري او ملي ادب غوره والی په کې شته، یوه څه لنډۍ دلته له یوه ځای او بل ځای څخه د انتخاب په ډول را اخلم:

▲ رځئ، رځئ چې لنډۍ وایو

لنډۍ لا بني دي د یار غم غلطونه

د معشوقو له خولې:

▲ زما د لاس گوتې د سروکه

زه به دې کور په سرو منگولو ټولومه

▲ زما د زړه تسلي وکه

پس له هغه مې په سینه وهه لاسونه

▲ که دې وطن راسره پرېښود

په سرومنگولو به دې خپې چاپې کومه

▲ راشه قسم راسره و که

که ناز ولي مې ساتي در سره ځمه

▲ رځه چې و ټښتو مینه

تر شا خبرې به سپین رېږی سپینونه

▲ قلم دې مات گوتې دې پرې شي

زما خیالي اربل ته نه کړي تاویزونه

▲ زما آشنا نادان هلک دی

چې خولگی ورکړم په صحرا وایي حالونه

د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو انگر
څېرنه چویری (ریس—رچ پانی)

▲ ملا آذان ته بیره مه کړه
زه د اشنا په غېږ کې اوس ورولوېدمه

▲ مسلماني په چا کې نه شته
د لاس بنگري مي خرڅوي ما ژروینه

▲ مولا دې بله زېرمه و که
زما د غاړې اوړی مه کاره مینه

▲ ما درته نه وې شرمېدمه
د سري نټکی سره پېزوان مزه کوینه

▲ مبارکي را کړئ عالمه
له تهمتو سره خپل یار قبوله کړمه

▲ وار مي د تورو زلفو تېر شو
اوس مي په تورو زلفو نه نښلي بازونه

▲ که مي خدای ښه ساتي که بده
راتول به نه کړم د سالو سره پلونه

▲ د کوټي تېر راباندې پروت وی
راباندې نه وی د بي ننگ سري لاسونه

▲ څنگه دې خواره کړمه خدایه
چې همسایه مي د خولگی تمه لرینه

▲ خلک جوړه جوړه ودېږي
زه کم نصیبه یار په خوب لا نه وینمه

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېرنه چویری (ریس—رچ پانې)

▲ خدای به دې بیا راته مهتاج کي
که په لنډی زنه مې و وهل خالونه

▲ چې زه کور نه یم ته رانه شي
تا له به کور په بنو څوک جارو کوینه

▲ جبل وهه دنیا پرسته
زما د ناز خدا دې هېره شوه مینه

▲ ټینگه مې مه نیسه په غېر کي
سبا به بوی د لونگین درځني ځینه

▲ له مانه ته بڼه یې چلمه
چې جانان خوله درباندي ردي دواړه لاسونه

▲ په نصیب خپل همزولی را کړي
که نیستی راغله په خدا به یې تېرومه

▲ په متیز توب درسره نه ځم
په پاکه مینه درسره یم څو چې یمه

▲ په غم کي تانه کمه نه یم
کم عقله نه یم چې به کلی خبرومه

▲ پرېږده چې تور بنامار مې و خوري
په پارو گر جانان زه ډېره نازېدمه

▲ اشنا مې وری را نه تللی
چې دسترخان لره ورځم ژرا راځینه

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېرنه چوپړي (ریس—رچ پانې)

▲ سترگې مې تا ته تورولي
چې ته رانغلي په سرو اوبنکو يې مینځمه

▲ څوک به دې مر کړي بنکلی یاره
پردی برستني جگوي شمېرې خالونه

▲ که مې د یار گوتې په لاس وی
ما به له ټولو نجونو پورته وره لاسونه

▲ بنگړی مې ستا په لاس کې مات شوه
که مړنی يې اوس مې پک کره مړوندونه

▲ په خوب ویده به دې راوینس کړم
یاره زما د لاس بنگړي راغلي دینه

▲ که په سلام مې خوشحالپړي
زه به دا سرې منگولي تل په تنډی برده

▲ زما هر وخت تاته سلام دی
چې در په یاد شوم زما اخله سلامونه

▲ د جنازې بازو ومه نیسه
که سپینه خوله مې په راستی در کړي وینه

▲ لالیه راشه چې خوله در کړم
زموږ په کلي کې مرگوده مړه به شمه

▲ پاس د اسمان ستورو ته گوره
په تا مې دومره دي د سپینې خولي پورونه

د لنډۍ يو، تپو، ټيکۍ يو او مصري يو انگر
څېرنه چوڀري (ريسرچ پانې)

▲ که مې په خپل يار کې وفا وي
زه به د بل يارۍ ته ولې پخسېدمه

▲ د ورځې تورې سترگې گرځم
د شپې په لپو، لپو اوښکې تويومه

▲ اوبه د کوز گودر خوږې دي
زه د اشنا له پاره بر گودر ته ځمه

▲ زما سالو کې گرمې کپړي
په زړه ظالم اشنا مې اور ته کشونه

▲ اختر د دواړو مبارک شه
زه به خپل سره لاسونه يار ته ورکومه

▲ خلک دي وايي تهمتونه
زه د اشنا په غېر کې چا ليدلې يم؟

▲ ريباره ورشه ورته وايه
که د بدۍ يو زور لري در سره ځمه

▲ بارايې چپري وي يتيمه!
چې شا لايلا په سپينه خوله کره خيراتونه

▲ په ځان مين يې په مانه يې
ياري په داسې مينو نه کپړي مينه

▲ تر مستانه يار خو مې جار کې
چې تش ديدن ته يې خېمې وهلي دينه

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېرنه چویری (ریس—رچ پانې)

▲ خاونده بیا دې ماسختن که
چې نارضا کتې ته مې رپر دې اندامونه

▲ روکی چې سپور شي د خپل کور شي
لالی دې سپور شي چې سپره ورپسي ځمه

▲ زما جانان دې را سره وي
په ما دې تېرې له میرو را چلوینه

▲ امیره ستا نوکران ډېر دې
د سپینې خولې نوکر راپرېرېده چې راځینه

▲ یار مې په سرو لاسو مین دی
ځکه نکریزې په خپل کور کې شني کومه

▲ گوټي بنگري د دنیا دود دی
زه له نېستمنه یاره نه غواړم دودونه

▲ زه دې په دوه وو کې کرم خدایه
چې د پلار کور کرم که له یاره سره ځمه

▲ هغه ساعت به لوی قیامت وي
چې زور سړی په چټي واچوي لاسونه

▲ تر دې خر وړي سپي را تېر شه
تر دې ملالی خولې به زه در تېره شمه

▲ خاطر دې ډېر راباندې گران دی
زه په ملاله خولگی نه پرېرېدم لاسونه

د لنډیو، تپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ دا پېغلتوب مې دې غم دود کړي
خيالي ځوانان راپسې مري خونکاره شومه

▲ زړه دې زموږ له کوره وپسه
موږ کره نه شته د مینو زړو ساتنه

▲ توره بلا یم نور څه نه یم
په یار مې خاورې اړوي هېڅ نه کېږمه

▲ ته د اختر په سهار راشه
زه به در اوزم تورې سترگې سره لاسونه

▲ هلکه مې که پاته کېږي
دا مې دستور دی نری سترگې تورو مې

▲ سترگې کجکول کره دیدن واخله
ملنگه یاره په بانه راغلي یمه

د مینو له خوا:

▲ په گودر څه بلا لگېږي؟
چې کشر ورور دې بدرگه درسره ځینه

▲ د شپې په خوب کې گلان وینم
د لیلا مینه مې په گلو گرزوینه

▲ خال دې واهه خبر دې نه کړم
ناغه به راکړې د سرکو شونډو سرونه

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېرنه چویری (ریس—رچ پانې)

▲ که په صورت درنه جدا یم
اروا مې ستا په کټ منگولې لگوینه

▲ له پاسه سره لستوتې راغله
د بام په سر ورته پیریانو و نیومه

▲ که ستا د سترگو اشارت وی
په موزیګې به درته سره کرم دیوالونه

▲ ستا په نټکې کې شیطان ناست دی
هره شبېه مې ستا خولگی ته لمسونه

▲ په گوډر سور سالو ښکاره شو
ما وی دې تورو اوبو اور واخست مینه

▲ ژړا مې نه ده په چا گرانه
خوشې گریوان په اوښکو څله لمده ومه

▲ زړه مې د ستاسو کور کې پرېښود
مور ته دې وایه چې پرې نه کړي منټونه

▲ زرگی مې تاسو کره هېر شه
خور به دې ځای جارو کوي مونده به یې کرینه

▲ اول دې لاپي د یاری کړې
اوس دې کټگی د مور له څنگه گرزوینه

▲ که دنیایي شرمونه نه وی
تا به منگی وره زه به تش درسره تلمه

هرراز لنډی

▲ خدایه بی دردو ته درد ورکړی
چې د دردمنو له احواله خبر شینه

▲ زما سلام په هغو وایه
چې د ما بنام ږودی له اوبنکو سره خورینه

▲ په خوله به جنگ درسره و کړم
د زره کوڅې به درنه ولې بېلومه

▲ تپس د باز په نرخ خر څپړي
زه په دغه بازار سودا کله کومه

▲ خدا له تا سره جوړېږي
ماته پراته دي په ځولی، ځولی غمونه

▲ د ازادۍ په لار کې مړ شه
چې جنازه دي د اسمان ملکې وړینه

▲ مسلماني په چا کې نه شته
مرور گرزم څوک مې نه په خلا کوینه

▲ زما د گور مری یادېږي
ما گور گټی کړې چې قبرونه لټومه

▲ خاونده غبرگ بچي بی مړه کې
چې یوه آشنا له بل آشنا نه بېلوینه

▲ د توتي هسې خولگی سره ده
د باغ گلونه ټول بورا خورلي دینه

د لنډۍ يو، ټپو، ټيکي يو او مصري يو انگړ
څېړنـچوڀري (ريسـرچ پانې)

▲ سلام دې راغی ته رانغلي
وا به دې نه خلم بي دینه سلامونه

▲ د زرگي حال ویلی نه شم
لکه خوله پتی تنور بلي لمبي خورمه

▲ د دلانانو بچي مړه کي
د گلو لښتي په موزيانو زړه وينه

▲ دلاله فکر په کي و کره
چي شال شری سره یوه خای نه کړي مينه

▲ دا به له مانه پوره نه شي
چي هر ساعت دې په جرگو په خولا کومه

▲ وربل دې جور په غنم لو که
زه خوار به لو کرم که به ستا ننداره کړمه

▲ په گودر گني ونې کپړده
چي شا ليلا منگی په سيوري ډکوينه

▲ په دهقاني باندي زور و کړئ
سپيني پاڅي د زرو څلي وړانوينه

▲ په صبر، صبر پوره نه شوه
سبا مي نيت دی بي صيری ته ملا ترمه

▲ جني په خپله بنايسته ده
زرگړه ستا په گانه اور پوري کوينه

د لنډیو، تپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچویری (ریسـرچ پانی)

▲ جلی وړه د یاری نه ده
ناپوهه مور یې ورته سترگې توروینه

▲ څوک به یې ولې خاطر نه کړي
چې کور کې سره او سپین لري یا سپین مخونه

▲ چې په دنیا په بڼه رانغلي
بیا می د شناختو په سر مه وهه لاسونه

▲ مور یې په کلي شرومبی غواړي
لور یې چارک اوړی په غاړه گرځوینه

▲ یا خو زما په زړه تیاره ده
یا د تمامی دنیا مړه دي مثالونه

▲ زما زرگی د کاوون غر دی
په نورو گرد وي په ما واوري وروینه

▲ سوال به یې ولې نه قبلېږي
چې تور اوربل په زیارت ردي سوالونه کړینه

▲ اوبنانو بیا غاړې کړې کړي
چې پرې سپرې دي سپینې خولې زېر پیزوانونه

▲ بی له دینه به روغ نه شم
که په بارو، بارو دي راشي کاغذونه

▲ په بل وطن می نه لورېږي
که د ځلمیو رسالی درپسی ځینه

د لنډیو، ټپو، ټیکو یو او مصری یو انگر څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ ولي به نه ژاړم تا لا شوم
اشنا زما دیدن يي نور خلک کوینه

▲ غمازه خوار شي مور دې خوار کړو
شړی دې لنگ شه چې شکوي پردي شالونه

▲ سر دې له هرې ونې لور دی
چناره ولي نه راوړي د خیال گلونه

▲ عالم به ټول په تا مین شي
که دې زما په سترگو و ویني مینه

▲ په یارانه کې زره سندان که
په کې پېښيري د پلکونو گذارونه

▲ نجلی په سر دې منگی مات شه
چې دې اوبه شي د سینې د باغ گلونه

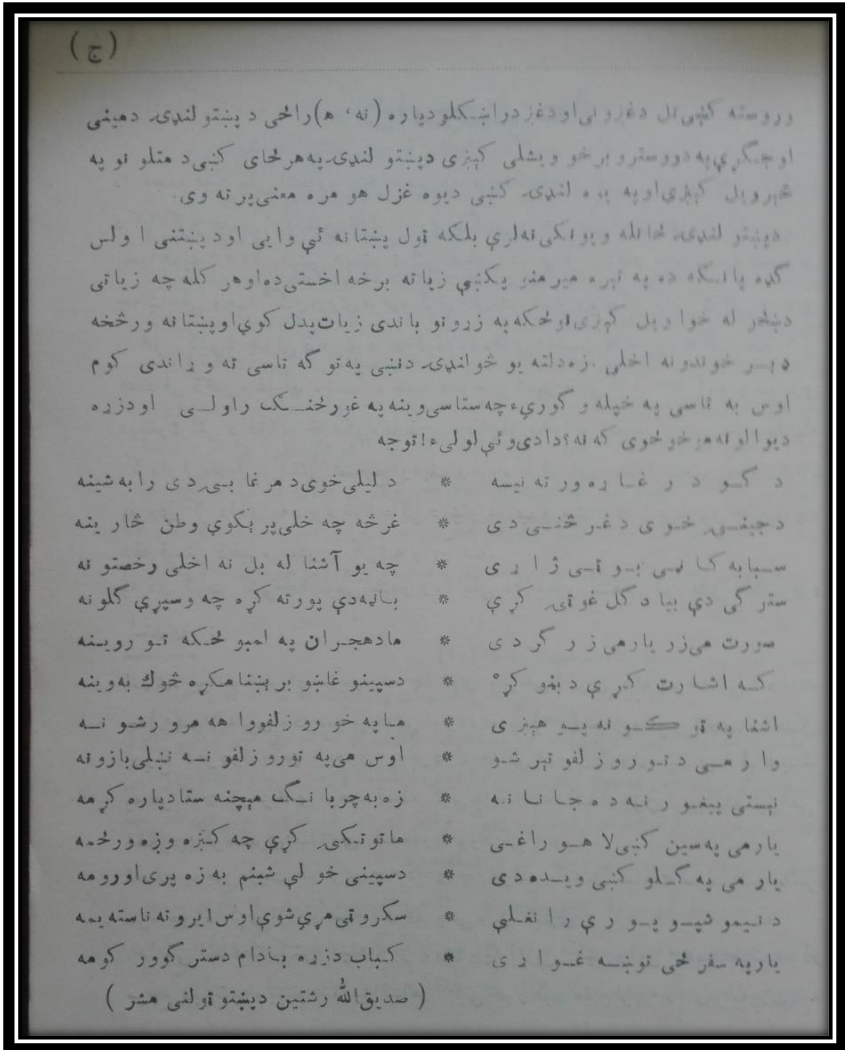
▲ نصیبه و سوزې اېره شي
تندیه مات شي په تا څه لیکلي دینه ،

(گل باجا، ۱۳۲۵ لېږدی کال، ۱۱۲ څخه تر ۱۱۹ چوپړی)

		څېره ۲. الف گل پاچا الفت ،، پښتو سندرې ،، لیکي کې د لنډیو، مصری، ټپو او ټیکو کچه، ۱۳۲۵ لېږدی (۱۹۴۶ زېږدی)، (گڼه يي په: دانې)									
کنټرول شي (In control)	څېړناري (Caution)	کړه شوي Action Req'ed	لورسول شي Suffix Voice	مصري Mésrey	ټیکي Tikéy	ټپي Tapé	لنډي Lángdáy	ټول ټکي ټپي ټیکي او مصري	چاپ پاڼ	ټپي	راټوښي / لیکونکي نوم
				۱۷	۹	۲۶	۷۳				
				Related to men	▲	۹	۱۰	۲۱			
				Related to women	▲	۸	۱۴	۵۱			
				ونه - ونه: uná: (څرگند وار په غیر کلني سره راشي) ونه.		۷	۷	۲۰			
				بڼه - بڼه: ná: (مخزنده ي په غیر جنسي، غونډی سره راشي) بڼه.		۸	۱۰	۲۵			
				زورکی - زورکی: ana: (نون زور وژني) نه.				۱			
				زورکی - mana: (منه مجوله هي * مه) مه.		۲		۲۷			
				زورکی ۰۰: (قرله، څوله، مغوله، خپله) بهرې لوي شتون لري.							
				څرگنده ۰۰: (کونانوره، بختوره) ډیرې لوي شتون لري.							

۱۰. ۳ لښتیلیک: څېره ۲. الف گل پاچا الفت ،، پښتو سندرې ،، لیکي کې د لنډیو، ټپو، ټیکو یو او مصری یو کچې، ۱۳۲۵ لېږدی (۱۹۴۶ زېږدی)، (گڼه يي په: دانې)

لاندې انځور مي پرې کړی او دلته تمبلی دی چې له نن څخه ۶۲ کاله وړاندې په پښتني سندرې ليکي کې صديق الله ريښتن په ننتوزه کې کښلي دي.

۲۶:- محمد دین ژواک د پښتني سندرې لومړی برخه ۱۳۳۴ لېږدي ج چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندني گڼه ۴ ده او سريل گڼه يي ۱۲۵۹۴ ده، پرله پسې نمبر د پښتو ټولني ۱۱۵ ده، چي ټولي په کي ۷۳۰۰ داني لنډۍ، مصري، تپه او تیکي په کي سره گډي ټولي شوي دي. چي ۱۳ داني لنډۍ، مصري، تپه او تیکي په کي په ننتوزي کي صديق الله رښتین سره گډي په کي کښلي دي. * مایي انځور باسټلی دی، له A۴ يي د چوپړو (مخونو) جوسه لږ اوږد دی. (# ۳۶ انځور)

۲.۱۵ بي (ب). صديق الله ربنتين د پښتو ټولني مشر داسي ليکلي دي لکه:

... د پښتو لنډۍ د پښتنې سندرو يوه ډېره غوره او زياته برخه ده چې لومړۍ مسره يې ۹ سيلابه او دوېيمه يې ۱۳ سيلابه وي.

دا سندري جلا، جلا نومو باندې يادېږي، لکه لنډۍ، تپه، ټيګۍ، ستاينه، مصره د لنډۍ يوه ورسته کې تل د غرو يې او د غر د رابنکلو له پاره نه او ه، راځي.

د پښتو لنډۍ د مينې او جګړې په دوو سترو برخو وېشلی کېږي، لنډۍ په هر ځای کې د متلونو په څېر ويل کېږي او په يوه لنډۍ کې د يوه غزل هومره مانا پرته وي. د پښتو لنډۍ ځانله ويونکي نه لري بلکه ټول پښتانه يې وايي، د پښتنې اولس ګډه پانګه ده، په تېره مېرمنو په کې زياته برخه اخېستې ده، هر کله چې زياتي د بسځو له خوا ويل کېږي نو ځکه په زرونو باندې زيات بدل کوي او پښتانه ورڅخه ډېر خوندونه اخلي.

زه دلته يوه څو لنډۍ د نښې په توګه تاسې ته وړاندې کوم او س به تاسې په خپله وګورئ چې ستاسې وينه په غورځنگ راولي او د زره ديوالونه مو خوځوي که نه؟ دا دی و يې لولئ! توجوع

▲ د ګودر غاړه ورته نيسه

د ليلا خوی د مرغابۍ دی رابه شينه

▲ د جينۍ خوی د غرځنۍ دی

غرڅه چې خلی پرېکوي وطن څارينه

▲ سبا به کاني بوتې ژاري

چې يوه اشنا له بل نه اخلي رخصتونه

▲ سترګې دي بيا د گل غوتۍ کړي

بانه دي پورته کړه چې و سپري گلونه

▲ صورت مي زر پار مي زرګر دی

ما د هجران په لمبو ځکه توروينه

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ که اشارت کړي د بنو کره
د سپینو غابنو برېښنا مه کره څوک به وینه

▲ اشنا په توکو نه پوهېږي
ما په خورو زلفو واهه مرور شونه

▲ وار مې د تورو زلفو تېر شو
اوس مې په تورو زلفو نه نښلي بازونه

▲ نېستي پیغور نه ده جانانه
زه به چربانگ مېچنه ستا له پاره کرمه

▲ یار مې په سین کې لاهو راغی
ما توتکی کړې چې کره وږه ورځمه

▲ یار مې په گلو کې ویده دی
د سپینې خولې شبنم به زه پرې اورومه

▲ د نیمو شپو پورې رانغلي
سکروټې مړې شوي اوس ایرو ته ناسته یمه

▲ یار په سفر ځي توبنه غواړي
کباب د زړه بادام د سترگو ورکومه،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ج چوپړی)

د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو انگر

څېړنـ چوپړي (ریسـ رچ پانې)

څېره ۲. ب محمد دین ژواک ،، پښتنی سندرې ،، لومړی برخه لیکۍ، په ننتوزی د ج چوپړي کې د صدیق الله رښتین د لنډیو، مصری، ټپو او ټیکۍو کچه، ۱۳۳۴ لېږدی، (گڼه یی په دانې)										
کنټرول کی	څېړن کی	Action Req (d	ورښتین یی	منسوبی Related	Mésréy	ټیکۍ Tikéy	ټپې Tapé	لنډی Lándéy	ننوز	رښتین / لیکونکی نوم
					مصری	ټیکۍ	ټپې	لنډی	ننوز	چاپ کول
✓	✓	✓	✓	مېرو ته منسوبی ▲ Related to men	۳		۲	۸	ننوز	چاپ کول
				ښځو ته منسوبی ▲ Related to women				۵	ننوز	چاپ کول
				ونه - uná: (څرگند و او په غږ کلنې سره راښی) ونه.				۳	ننوز	چاپ کول
				بڼه - mǎ: (څرگنده ی په غږ چمښ، خولنی سره راښی) بڼه.	۱		۱	۳	ننوز	چاپ کول
				زورکی - ana: (نون زور ولړي) نه.					ننوز	چاپ کول
				زورکی - mana - (منه مجبوله هی * مه) مه.	۲		۱	۲	ننوز	چاپ کول
				زورکی * ه: (نرله، خوله، مغوله، خپله) بهری لړی شتون لري.					ننوز	چاپ کول
				څرگنده * ه: (کولتوره، ښخوره) ډیرې لړی شتون لري.					ننوز	چاپ کول
ټول	۱۲	۵۵							۱۳	۱۳۳۴ لېږدی

۴. ۱۵ لښتیلیک: څېره ۲. ب محمد دین ژواک ،، پښتنی سندرې ،، لومړی برخه لیکۍ، په ننتوزی د ج چوپړي کې د صدیق الله رښتین د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچې، ۱۳۳۴ لېږدی، (گڼه یی په دانې)

۱.۱.۳ بي - ۱. پښتو څېړنو د نړوال مرکز، نړوال سیمینار د مقالو مجموعه، ۱۳۵۴ لېږدی کې پوهاند صدیق الله رښتین په اووه مه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې کښلي دي.:

،، لنډی: لنډی د پښتو ژبې یوه ډېر لرغونی طبعي شعر دی. لنډی کوم معلوم
ویونکی نه لري بلکه د ټول اولس یوه شریکه پانګه ده چې د پښتو د شفاهي ادب یوه
غوره برخه ورته ویلی شو. د پښتو په هره لنډی کې د یوه پوره غزل مفهوم پروت
وي. د لنډی اوله مسره له دویمې نه لنډه وي نو ځکه ورته لنډی وايي.

لنډی ته ټپه او ټکی هم وايي. په پښتو لنډیو کې هر ډول مطالب ویل کې دي
شي خو زیاتې لنډی عشقي او د مینې محبت په ګانه بنایسته دي. د ننگ او غیرت
توري میراني لنډی هم ډېري دي. لنډی په هر ځای کې په جلا جلا انګ او تال ویل
کېږي چې تیروالي، شلګری او پېښوری په کې ډېر شهرت لري. ښاغلی بینوا په
خپل اثر ،، چند انګ ،، پښتو کې د لنډیو ،، ۱۱ ،، انګونه ښودلي دي او وایي
چې نور هم لري، پښتو لنډی تر اوسه پورې په کامل ډول نه دي راټولې شوي یوازې
۸۰۰۰ لنډی د پښتو ټولني له خوا په ۱۳۳۴ لېږديز کال کې خپري شوي دي. دوه
لنډی د نموني په توګه راورل کېږي:

- ▲ اور چې بلېږي اخر مر شي
زړه چې مین شي همېشه لمبې وهینه
▲ د اکبرخان غازي په توره
وطن رڼا شو دبښمان په ماتې ځینه ،،
(پښتو ټولنه، ۱۳۵۴ لېږدی، ۵۰ چویری)

څېره ۲. ب - ۱ پښتو ټولنه ،، پښتو څېړني ،، د پوهاند صدیق الله رښتین په اوومه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې، ۵۰ چویری، کې د صدیق الله رښتین د لنډيو، مصری، ټیو او ټیکو کچه، ۱۳۵۴ لېږدی، (ګڼه یې په: داني)		مصري Méséry		ټیکي Tikáý		ټاپی Tapé		لنډی Lándéy	
کنټرول	✓	کنټرول	✓	کنټرول	✓	کنټرول	✓	کنټرول	✓
خوځول	✓	خوځول	✓	خوځول	✓	خوځول	✓	خوځول	✓
ګډ شوی	✓	ګډ شوی	✓	ګډ شوی	✓	ګډ شوی	✓	ګډ شوی	✓
Action Req'd	✓	Action Req'd	✓	Action Req'd	✓	Action Req'd	✓	Action Req'd	✓
Suffix Voice	✓	Suffix Voice	✓	Suffix Voice	✓	Suffix Voice	✓	Suffix Voice	✓
Related	متنسوي	Related	متنسوي	Related	متنسوي	Related	متنسوي	Related	متنسوي
	▲ سر ته منسوي		▲ سر ته منسوي		▲ سر ته منسوي		▲ سر ته منسوي		▲ سر ته منسوي
	Related to men		Related to men		Related to men		Related to men		Related to men
	▲ ښځو ته منسوي		▲ ښځو ته منسوي		▲ ښځو ته منسوي		▲ ښځو ته منسوي		▲ ښځو ته منسوي
	Related to women		Related to women		Related to women		Related to women		Related to women
	ونه - una: (څرګند او او په غږ کلنې سره راښي) ونه.		ونه - una: (څرګند او او په غږ کلنې سره راښي) ونه.		ونه - una: (څرګند او او په غږ کلنې سره راښي) ونه.		ونه - una: (څرګند او او په غږ کلنې سره راښي) ونه.		ونه - una: (څرګند او او په غږ کلنې سره راښي) ونه.
	بڼه - na: (څرګنده ي په غږ چمې، خوښې سره راښي) بڼه.		بڼه - na: (څرګنده ي په غږ چمې، خوښې سره راښي) بڼه.		بڼه - na: (څرګنده ي په غږ چمې، خوښې سره راښي) بڼه.		بڼه - na: (څرګنده ي په غږ چمې، خوښې سره راښي) بڼه.		بڼه - na: (څرګنده ي په غږ چمې، خوښې سره راښي) بڼه.
	زورکی - ana: (نون زور واري) نه.		زورکی - ana: (نون زور واري) نه.		زورکی - ana: (نون زور واري) نه.		زورکی - ana: (نون زور واري) نه.		زورکی - ana: (نون زور واري) نه.
	زورکی - mana: (منه مجبوله هي * مه) مه.		زورکی - mana: (منه مجبوله هي * مه) مه.		زورکی - mana: (منه مجبوله هي * مه) مه.		زورکی - mana: (منه مجبوله هي * مه) مه.		زورکی - mana: (منه مجبوله هي * مه) مه.
	زورکی - ۰: (نرله، خوښه، معوله، ځینه) بهرې لوی شتون لري.		زورکی - ۰: (نرله، خوښه، معوله، ځینه) بهرې لوی شتون لري.		زورکی - ۰: (نرله، خوښه، معوله، ځینه) بهرې لوی شتون لري.		زورکی - ۰: (نرله، خوښه، معوله، ځینه) بهرې لوی شتون لري.		زورکی - ۰: (نرله، خوښه، معوله، ځینه) بهرې لوی شتون لري.
	څرګنده - ۰۰: (کولانو، ښخوره) ډیرې لوی شتون لري.		څرګنده - ۰۰: (کولانو، ښخوره) ډیرې لوی شتون لري.		څرګنده - ۰۰: (کولانو، ښخوره) ډیرې لوی شتون لري.		څرګنده - ۰۰: (کولانو، ښخوره) ډیرې لوی شتون لري.		څرګنده - ۰۰: (کولانو، ښخوره) ډیرې لوی شتون لري.

۵. ۱ لښتیلیک: څېره ۲. ب - ۱ پښتو ټولنه ،، پښتو څېړني ،، د پوهاند صدیق الله رښتین په
اوومه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې، ۵۰ چویری، کې د صدیق الله رښتین د لنډيو، ټیو، ټیکو او
مصري یو کچه، ۱۳۵۴ لېږدی، (ګڼه یې په: داني)

۱.۵ ۴ پی (پ). پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح نظریه داسی سپینې ته راباسی.

د پښتو څېرني ليکي کي په دې سرليک؛ لنډۍ یو کي د پښتنې مېرمنې یوه خاصه
څېره په دې بڼه کارې و، ... . لنډۍ د گرامري جوړښت، فکري او شعري محتوی
له لحاظ په دوي ډوله وپشل کي دی شي یا د ښځې له خوا ویل شوي وي او یا د
نارینه له خوا. د نارینه له خوا ویل شوي لنډۍ هم په دوي ډوله دي:

هغه لنډۍ چې طالب، ملا یا میرزا ویلي دي او هغه کي دري او عربي اصطلاح
گانې راغلي دي، دیني مفاهیم او د دري شعر تاثیرونه په کي لیدل کېږي، د دې
لنډۍ شعري ارزښت ډېر لږ دی. مصنوعي او سستي دي، رښتیني شعري قوي
لنډۍ هغه دي چې بی سواده نارینه وو، ویلي دي. مگر تر ټولو مهمې هغه لنډۍ دي
چې د ښځو له خوا ویل شوي دي. ، (سید بهاء الدین، ۱۴۶ چوپړی)

و، ... ۱- په مینه کي: د نارینتوب کوډ د ښځې مینه سانسور وي او منع کوي
او دیني احساس د دې نهې ملاتړ کوي. پېغلې او ځلمي حق نه لري په آزاده توگه
سره کېږي پاڅی آزادانه د مینې اظهار و کړي، د مېره او ښځې په توگه یوه بل سره
خوښ کړي، مینه داسی یوه گناه ده چې مرگ یې جزا ده. د مینې گناهکاران وژل
کېږي او د دښمني سلسله نسلو نه نسلو ته دوام کوي.

پېغلې تبادله کېږي او یوازي د کورنۍ مشر د خپل د فامیلې او قبیلوي سیاست په بنا
د هغې سرنوشت ټاکي. نو ځکه د بېلتون سندره د لنډۍ یو ډېره مهمه برخه ده، وجه
یې دا ده، چې پښتنه پېغله تل خپل مین څخه جلا ده، ځلمی یا لري وطنو ته غریبي
پسې تللی او په کلي کي دی، خو پېغلې ته یې د لیدو اجازه نه شته. د ښځې له خوا د
مینې اظهارولو په گناه او لوی شر ښکاري دا پېغله د تل له پاره په بېلتون اخته په
دوو بلاوو کېوزي:

مېره یې یا سپین بریږی وي یا یو کوشنی هلک. دا مېره دی چې همېشه ورته
د (موزیگي) خطاب کوي. هېڅ داسی یوه لنډۍ به ونه مومو چې په هغې کي ښځه
خپل مېره ته د مینې یا د وفاداري اظهار و کړي.

▲ ولي به نه ژاړم عالمه

چې زور سړی می د پالنگ تمه کوینه

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېرنه چویری (ریس—رچ پانې)

▲ زما په برخه دې کمکی کر
زه چې کمکی یار لویوم زره به شمه

او مېره سره ژوند ورته هره شپه عذاب دی:

▲ خاونده بیا دې ماخستن کر
بیا مې په خوا کې موزیگی کوي خوبونه

▲ خاونده بیا د ماخستن کر
چې نارضا کت ته مې رېر دي اندامونه

خپل خاوند موزیگی څخه په سندرې داسې انتقام اخلي.

▲ راځه، راځه پر کت را خپره
که بازو مات شو موزیگی به یې جوړوینه

▲ ستا په راتلو موزي قارېري
زه به خولگی په دروازه کې درکومه

مگر دا نارضايت په يوه بل شان بڼه بڼه په لنډیو کې برېښي. د مینې خبرې
ممنوعې خبرې دي، دا خبرې په جگ اواز او په ډاگه ویل په خپله د نارینتوب کوډ
بې اطاعتې ده. بنځه د عشق او مینې څخه په ډېر صراحت او سخت ریالېسم خبرې
کوي.

ته به وایې چې دا غواړي قصداً، ارادتاً نارینه و شرموي، نارینه په خپل
نارینتوب کې خړ پر کړي او کوم ټکی چې په دې عشق سندرې کې لا نور د پاملرنې
وړ دی هغه دا دی چې په دې عشقي بیان کې بنځه د زره سوی او د ترحم احساس
څخه هېڅ کار نه اخلي.

▲ مینه یم منکره نه یم
که شنکی خال مې د چرو په څوکو ځینه

د لنډیو، تپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ خوله مې د خولې د پاسه کېږده
ژبه مې پرېږده چې گیلې درته کوینه

▲ بېگانی شپه به بیا را نه شي
چې درسته شپه د یار په غېږ کې شربدمه
▲ راشه زما تر څنگه کېږنه
که ته شر مېږي لاس به زه درواچومه

▲ خولگۍ مې خوره صرفه پرې مه کره
شکره نه ده چې په تول به کمه شینه

▲ ټینگه مې و نیسه په غېږ کې
مخ مې راستون کره بنکلوه شینکې خالونه

خلمی خپل عشق ته رابولي. مگر دا بلنه په عذر او زاری نه کوي، ته په خپل
خان زړه سیزی او ته په خپل مین، په دې میدان کې ښځه د نارینه څخه زړه وره ده
ځکه چې په دې بلنه کې له نارینه څخه ښځې ته زیات خطر متوجې دی. ځکه چې
نارینه خو له ځانه دفاع کولی شي، تښتېدی شي، بل وطن ته تلې شي، مگر ښځه تل
وژل کېږي، دا کبرجنه زړه وره د خپل ځان خطر ته هېڅ اشاره نه کوي یوازې
نارینه تشویقوي (اېبلي) چې لږ څه خطر خو قبول کړي:

▲ دیدن کوه مه ایسارېږه
که چا پرې مړ کړې ځوانان تل په مینه مړینه

▲ له سره تېر شه دیدن و کره
چې سر ساتي خاوري به و کړي دیدنونه

▲ راځه چې باغ ته سره لاړ شو
یا به مین شو یا به غبرگي چرې خورونه ،،
(سید بهاء الدین، ۱۵۱ چوپړی)

د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو انگر څېړنۍ چوپړي (ریسۍ رچ پانې)

▲ ،، ته چې زما په غېر کې رېر دي

هلته په څه کړې چې د تورو برېښنا وینه

▲ جانانه مې جنگ کې ماتې و کړه

په بېگانۍ ورکړې خوله پښیمانه شومه

▲ که له میدان نه په شاه راغلي

کور دي ځای نه شه بل وطن ته څه مینه

▲ مرچل ته ژر خپره جانانه

ما دي په سر باندي ایښودي دي شرطونه ،،
(سید بهاء الدین، ۱۵۳ چوپړی)

څېره ۲. پ پښتو ټولنه ،، پښتو څېړني ،، د پوهاند دوكتور سيد بهاء الدين مجروح په مقاله لنډيو كي د پښتني مېرمني يوه خاصه څېره، ۱۴۶ چوپړي، كي د لنډيو، مصری، ټپو او ټیکيو کچه، ۱۳۵۴ لېږدي، (گڼه يي په: دانې)										
کتنه	راټوانکی / اېنټرنېشنل نوم	په هېواد کې پېژندل شو	پېژندل شوې نېټه	لېږدېدلی ۱۳۵۴	ټولې نېټې	ټولې نېټې	مصری			نوم
							لنډی Landéy	ټپي Tapé	مصری Mésréy	
							۳	۱۱	۱۱	ټولې نېټې
							۱	۲	۲	ټولې نېټې
							۲	۱	۵	ټولې نېټې
							۱	۲	۳	ټولې نېټې
							۲	۱	۵	ټولې نېټې
							۲	۲	۳	ټولې نېټې
										ټولې نېټې
										ټولې نېټې

۱۵. ۶ لښتيا لیک: څېره ۲. پ پښتو ټولنه ،، پښتو څېړني ،، د پوهاند دوكتور سيد بهاء الدين مجروح په مقاله لنډۍ یو کې د پښتني مېرمني يوه خاصه څېره، ۱۴۶ چوپړي، كي د لنډيو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچه، ۱۳۵۴ لېږدي، (گڼه يي په: دانې)

۱۵. ۵ تي (ت). سليمان لايق د لنډۍ يو په اړوند چې څه سپيني ته راباسټلي. مور ته يي په پوخ کي کړي دي، په دې بڼه بوزوي.

،، لنډۍ د پښتو د فلکلوري شعرونو په لړ کي د لنډۍ يو برخه واقعاً د ټول بشریت
د فلکلوري شعرونو د عظيمې شتمنۍ يوه مهمه برخه ده. د لنډۍ يو يوه ستر اهميت
دا دی چې د هغه سندريز خصوصيت او اهنگ روزونکي فطرت د نړۍ په ټولو
فلکلوري شعرونو، سندرو کي ممتاز دی او ساری نه لري.

کله چې زه د لومړي ځل له پاره د لنډۍ يو په دې خصوصيت باندې پو شوم او
د نورو ملتونو مشابهو شعرونو مقایسه کي مي د لنډۍ يو لس هاوو غاړو او آهنگونو
موسيقي يوه څه مطالعه کړه ځان مي په داسي يوه لوی درياب کي وليد چې د هغه د
څېړني او مطالعي ستر کار چې ما يي نيت کړی و، وارخطا کړم. کوم ستر نړۍ وال
شاعران او ادب پوهان چې واقعاً د لنډۍ يو په دې خصوصيات باندې پوه شي دغه
اشعار به دومره و ستايي چې اوسنی متمدنه نړۍ به ورته ايرانه شي.

لنډۍ يو د انسان د احساساتو، عواطفو، دردونو، رنځونو او انگېرونو ډېر عالی او
دقیقه درجه بندي کړي ده. هغه يي د ډېر خواږه او ظريف بيان په موسيقي کي
وراندې کړي دي. زموږ په جغرافيايي سيمي په ټول فلکلوري قلمرو کي هېڅ
سندر نه د خپل آهنگي خصوصيت، نه د خپلي تغزلي شتمنۍ، نه د خپل سموالي او
هیجان له پلوه له لنډۍ يو سره برابري کولی شي.

لنډۍ که څه د بکوا په دښتو کي زېږېدلې وي که څه د باميانو د بوتانو په
لمريځه ناوه کي، څه د پکتيا په گڼو او گورو ځنگلونو کي، څه د آمو په غاړو او څه
د هندوکش په څورو کي گډې او مشابه سيمي لري. ،، مينه، بېلتون، پرديسي، مرگی
او حماسه،،:

▲ په زړه مي اور د گرگو بل دی

د اوسلو په خای سکروټي توپوینه

▲ غمونه غرونه شو درانه شوو

په ما راغلي د بېلتون دارنه غمونه

▲ تا وي نن ځم سبا به راشم

جانانه مياشتي دي شمېرم ټېر شو کلونه

▲ اوس که را درومي وخت تېر شوی

په تورو څنو مي خواره شوو سپين گلونه

له دې نه چې د ملت ورک او بي نشانه شاعر توانيدلی دی، د بشر د احساساتي ژوند تر ټولو عالی شېبې په دوو نامتو ازنو مسراعو کې په ايجاز بيان او تصوير کړي انسان ايرانېږي. همدا اوس د شپنو، او بښنو په آوازنو کې داسې لنډۍ اورو چې په هغوی کې تغزلي خوځندتوب هسې کمال ته رسېږي چې لا تر اوسه د هېڅ پښتو ژبې شاعران لاس هغه ته نه دی رسېدلی. لاندې لنډۍ د دې ادعا ژوندی سپرغی دي:

▲ باد يې پر مخ څنې خورې کړي

په لمر راپرېواته د ورېځو تنابونه

▲ په دنيا سره وړانگه پرته ده

ليلا په څنو کې غاټول تومبلي دینه

▲ خبرې کړې شونډې دې رېږدي

لکه سورگل چې د سهار شمال وهينه

▲ په زلفو ورو رېمنځ را کاره

هلته زما د زرگي کور دی وران به شينه

▲ په لاره ځم ټوله شرنګېرم

ستا د تومت ځنځير په غاړه گرځومه

دا شعرونه چا ويلې دي؟

کوم بې نشانه شاعر دغه مرغلرې د انساني پرگنو ناتماميدونکي سين ته ورشيندلي دي؟

ايا دا بې نومه شاعر په دې پوهېده چې ده د انسان د گونگي تندې او هيجان څخه څنگه پرده پورته کړي ده؟

ايا دې پوهېده چې مين او غمجن بشریت به پېړۍ، پېړۍ د ده د ترانو په څپو کې خپلو اورېدو او ژورو غمونو، کړاوونو ته لږو و وايي، د خپلو نا کامو او محرومو عواطفو سر کش سيلاوونه به پې راتم کړي؟

په دې عامیانه مصراعو کې د انسان عواطف او احساسات دومره ساده، برېښد
مهذب، بڼکلي او صادقانه بیان شوي دي چې تر هغه پور ته یې تصور نه شي کې
دی.

په دې نا برابرېو مسراعو کې چې د وطن ساده غرونو او دښتو زېږولي دي. د
انسان د ژوند مینې او هستې ایرانوونکي بڼکلا پرته ده. ساده، بڼکلا، رښتیندویه
بڼکلا، سپېڅلي او ځلانده بڼکلا، له تیارو او گړنگونو نه خالي بڼکلا، له کرکې او
حسادت نه ازاده بڼکلا، د عشق بڼکلا، د ناولو رازونو بڼکلا او د انسان د مقدس
لېونتوب بڼکلا.، (سلیمان لایق ۱۳۶۱ لېږدی، څلورم چوپړی)

... . د هغه په لنډۍ یو کې د تغیر او بدلون پروسه؛ ما څو واړه د لنډۍ یو تعمیمي
کرکټر او هغه عالی خصوصیت واضح کړی دی چې هغوی ته له راز، راز شرایطو
سره د تطابق او پر له پسې نوښت امکان ورکوي.

د لنډۍ یو مست او له شوره ډک سین تل د یوې څپې ځای بلې ته، د بلې لابلې
ته ورسپاري. په دې توگه د لنډۍ یو رنگین گلستان، د هغوی غاړو (اهنگونو) مهیجه
او نڅونکي سنډو یې له مطلق خزانېدو، وچېدو او غلي کېدو څخه ساتي. د لنډۍ یو د
سین څپو کې توحید شوي څاڅکي له خپلې چینې څخه تر یوه قانونمند دود لاندې د
خپل سفر په لیکه لار وهي. هغوی د خپل سیر په بڼکلي نندارتون کې یوه لازمه
زمانې فاصله ډکوي، بیا د نندارې له سیمې څخه وزي مگر د څاڅکو، څپو په بدلېدو
د سین عمومي شکل او منظر ته تاوان نه رسېږي.

سین بیا هم سین دی بهېږي، د هغه مستانه سرودونو او پیاوړې څپې د ژوند
په پراخ بستر کې لار وهي، زموږ د ټولني مبارزو ستومان انسان ته د عمل او
حرکت د دوام په خاطر نوې دمه ورکوي، هر څومره چې زاړه غوږونه او زړې
سنترگي نويو ته ځای پرېږدي. هماغومره د لنډۍ یو څپې او څاڅکي هم خپلو نويو
افرادو ته میدان ورکوي. له همدې کبله د نويو ذوقونو، نويو سامعو، ځوانو سترگو
له راز پرېدو او څرگندېدو سره یوه ځای د لنډۍ یو د لرغوني سین په څاڅکو او څپو
کې هم بدلون او نوښت راځي.

د لنډۍ یو هستي له ځینې جهاتو څخه د څېړنې ونې ته ورته ورته ده چې پانې
یې یوه ځای او یوه ځل نه توپړي بلکې تدریجي پر له پسې او نا محسوس خزان پري
تېرېږي.

لنډۍ کټ مټ د څېړنې پانو ته ورته ده چې له خپلې لویې ونې (د خلکو له
حافظي) څخه یوه، یوه او کراره، کراره د باندې وزې او پرځای یې یوه، دوي یا
زیاتي لنډۍ د اولس د ژوند پر دندر باندې راټو کېږي، یانې د لنډۍ یو د لویې ونې له
لکونو پانو څخه ورځ تر ورځې، میاشت تر میاشتې او کال تر کاله یوه څو محدو

دې تر وخت تېرې پانې چې نور د ټولني د ضرورت او ذوق تنده نه شي ماتولی راتوپړي. د ژوند نوې پانې د دې لرغونې ونې پر ځانگو باندې د ضرورت پر بنا د رژیدلو پانو ځای نیسي، په دې توگه په ونه کې پر له پسې د پانو د تدریجي راتوکېدو، ځوانېدو، رژېدو او مرگ پروسه دوام لري. له همدې کبله دا لرغونې ونه لا تر اوسه پورې هېڅ کله نه ده لوڅه شوي بڼکلي او په پانو پټه پاتې شوي ده.

د لنډیو همېشني شنه ونه چې پر له پسې د لنډیو زاړه افراد توپوي او نوي افراد زېږوي (همېشه بهار) ونه ده. د هغې پانې گلونه تر یوه قانون من بهیر لاندې بدلون وده او تکامل مومي. د دې تکامل په ترڅ کې د لنډیو افراد په دوام داره توگه نوي کېږي، زېږېږي، زاړه شوي یې مري مگر د رنځورو لنډیو ځگېروي، مرگ آواز هرڅوک نه اوري او نه یې شي اورېدلی.

د لنډیو د زېږېدو، مرگ چټکتیا او پراختیا اندازه د ټولني، د اجتماعي اقتصادي بدلون په سرعت او وسعت پورې اړه لري. هرڅومره چې اجتماعي اقتصادي وده گړندی او انقلابي وي. هماغومره د نویو لنډیو د راپیدا کېدو او زرو لنډیو د مرگ او یا بدلون پروسه هم گړندی کېږي.

مگر د دې خبرې مانا دا نه ده چې لنډی په مشخص تاریخي فورماسیون کې په یوه میزان او بې بدلونه پاتې کېږي. البته دا یوه اصلي، قانونمنده خبره ده چې کله یوه اجتماعي اقتصادي فورماسیون بل اجتماعي اقتصادي فورماسیون ته ځای پرېږدي، د ټولني په روڼیايي قلمرو کې د ژورو انقلابي بدلونو نو او تغیراتو له پاره زمینه برابروي. خو دا حتمي نه ده چې په اجتماعي سیمه کې دې ټول تغیرات حنا سطحي او جزوي تغیرات یوازي، یوازي هغه وخت منځ ته راشي چې یوه تاریخي مرحله بلې تاریخي مرحلې ته ځای پرېږدي.

زمونږ ټولنه د فیوډالي – اجتماعي اقتصادي فورماسیون په تاریخي مرحله کې له بودايي او زردشتي دینونو څخه د اسلام دین ته راوښتي ده. همدا راز د دري شعر په ساحه کې د فیوډالي مناسباتو په دوره کې خراساني سبک، عراقي ته او عراقي سبک هندي سبک ته خپل ځای پرې ښی دی چې هر یوه یې د شکلي خصوصیاتو په لحاظ له نورو سره توپیر لري. په همدې اجتماعي اقتصادي فورماسیون کې د مکتوبي ادبیاتو داسې کومه نوع او مکتب نه شته چې د دې مشخصې تاریخي مرحلې له پیل نه دې تر پایه ثابت او بې بدلونه پاتې شوی وي.

د فلکولور ټولو برخو خصوصاً لنډیو په دې مشخص دوران کې د رازېږېدو له وخته بیا تر نن پورې د یوه روڼیايي تابع او جز په حیث پرله پسې تغیر منډلی دی.

په دې مشخص فورمایسون کې ډېرې لنډۍ هست شوي او ډېرې نشته شوي دي. نوي مضمونونه او بکر مفاهیم لنډۍ یو ته ننوتې او ډېر زار په اصطلاحات او لغات او ژبني علایم له لنډۍ یو څخه لوېدلې دي. پر دې بر سیره هغه لنډۍ چې مدلول بهایې له منځه تللي، یا خلکو له نظره لوېدلې دي په خپله هم هېرې شوي او مړې شوي دي. په دې جریان کې د ځینو لنډۍ یو د ساقطیدو پروسه اوږده شوي او تر قطعي مرگ پورې یې اوږده لاره وهلي ده.

په همدې ردیف کې په قوي احتمال هغه لنډۍ شاملې دي چې د لنډۍ یو هستونکو، یا د غاړو د ایجاد گرانو اخلاقو د هغو په لومړۍ یا دوېیمه فقره کې تغیر راوستی دی او د اصلي لنډۍ یوه مهمه برخه یې غورځولې ده، مثلاً لاندې غبرگې لنډۍ به وگورو چې وايي:

▲ زما د زړه صدف دي مات کړ

ځکه مې وینې په سینه وهي موجونه

▲ زما د زړه صدف دي مات کړ

زه به تر سترگو مرغلرې توپومه

(پښتني سندرې- لومړۍ برخه، ۱۷۷ مخ - د چاپ کال ۱۳۳۴ کابل)

په دې دوو لنډۍ یو کې چې واحده لومړۍ مسرۍ لري یوه خامخا تریبلي مخکي ویل شوي ده، دوېیمه لنډۍ خپله لومړۍ مسرۍ له هغې نه اقتباس کړي ده. دا احتمال ډېر کمزوری دی چې دواړه لنډۍ دې دوو بېلو شاعرانو په عین وخت کې ويلي وي، که چېرې دغه محال فرض د دې دوو لنډۍ یو په باره کې ومانو نو دغه دوه لنډۍ خو په خپل نوع کې یوازې دوه جوړه شوي لنډۍ نه دي بلکې داسې لنډۍ ډېرې دي چې دوه، دوه؛ درې، درې او حتا څلور، څلور یا تر هغو لازياتي په لومړۍ یا دوېیمه فقره کې سره یوه دي. لاندېني مثالونه به د دې مدعا د ثبوت له پاره وگورو. په دغو مثالونو کې د لنډۍ یو څو جلا گروپونه چې لومړۍ فقرې یې سره یوه بنسودل شوي دي.

لومړۍ مثال:

▲ قلم به مات گوتې به پرې کړم

کاغذه تا که آشنا ونه ژړاونه

د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ قلم به مات گوتې به پرې کرم
په وینو رنگ کاغذ به یار لره لپرمه
(پښتنې سندرې- لومړۍ برخه ۲۳۱مخ)

دوېم مثال:

▲ که دنیايي شرمونه نه وی
تا به منگی وری زه به تش درسره تلمه

▲ که دنیايي شرمونه نه وی
قسم دی یاره په جوپه درسره تلمه
(پښتنې سندرې ۲۴۳مخ)

درېم مثال:

▲ که د یار غږ را باندي و شو
د لاس بنگړي به ورته زېری ورکومه

▲ که د یار غږ را باندي و شو
مال به خیرات کرم سر به زېری ورکومه
(پښتنې سندرې ۲۴۳مخ)

څلورم مثال:

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
د نړېدلي پان په سر و لاره یمه

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
د بېلتانه کاروان راځي قیامت به شینه

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
پر مخ مې شال د بېلتانه و غوړېدنه

د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو انگر
څېړنـچویری (ریسـرچ پانې)

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
ختې یې کړې کنډوونه بندوینه

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
کبنتی غرکېږي پر تخته ولاړه یمه

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
دم کړې خاورې مې په سترگو دورومه
(پښتني سندري ۲۴۴مخ)

پېنځم مثال:

▲ کلاب لا گل نه دی غوتی ده
بورا پرې شپې سبا کوي چې گل به شینه

▲ کلاب لا گل نه دی غوتی ده
بورا د صبر دروازي نیولي دینه
(پښتني سندري ۲۵۰مخ)

شپږم مثال:

▲ یوه ځلې بیا په دې لار راشه
پر پخوانو لارو دې پرېوتل گردونه

▲ یوه ځلې بیا په دې لار راشه
زما جانانه چې دې و کرم دیدنونه
(پښتني سندري ۳۰۶مخ)

اووم مثال:

▲ تبي را واخلي مخ را تور کړئ
ما د کم اصلو یاري کړه و شرمېدنه

د لنډیو، تپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ تبي را واخلي مخ را تور کړئ
د باچا لور وم پر طالب مينه شومه

▲ تبي را واخلي مخ را تور کړئ
چي په بي نیازو پسي تلم پينېمانه شومه
(پښتني سندرې ۵۱ مخ)

پر يادوشو مثالونو بر سېره چې په لومړۍ مسرۍ کې د لنډيو د ځينو
گروپونو يووالی بنه يې داسې لنډۍ هم شته چې دوېمه مسرۍ کې سره يوه شوي
دي لکه لاندېنۍ نمونې.

لومړۍ نمونه:

▲ سترگې دې دواړه رانږدې کړه
چې په ژړا شي مرغلرې تويينه
(پښتني سندرې ۳۲۳ مخ)

▲ تر خماري سترگو دې جار شم
چې په ژړا شي مرغلرې تويينه
(افغانستان راډيو)

▲ عالمه سترگو ته يې گورئ
چې په ژړا شي مرغلرې تويينه
(پښتني سندرې ۲۲۲ مخ)

دوېمه نمونه:

▲ که تومتونه چېرې نه وي
کسم دی ياره په جوپه درسره تلمه
(پښتني سندرې ۲۴۱ مخ)

د لنډیو، ټپو، ټیکي یو او مصری یو انگر
څېړنـچویری (ریسـرچ پانی)

▲ که دنیایي شرمونه نه وی

کسم دی یاره په جوپه درسره تلمه
(پښتني سندري ۲۴۳مخ)

درېمه نمونه:

▲ له ملکه ځمه خولگی راکړه

مدام به نه وي ستا ځواني زما سوالونه
(د پولخمرې په والسوالی کې ثبت شوي ده)
▲ نامردی یوه ځلي خوله راکړه

مدام به نه وي ستا ځواني زما سوالونه
(پښتني سندري ۲۸۰مخ)

څلورمه نمونه:

▲ خاوري به تاله خولگی در کرم

په ډال دي نه شته د مصری توري وارونه
(پښتني سندري ۸۹مخ)

▲ هلکه خدای که به خوله درکرم

په سر دي نه شته د مصری توري وارونه
(پښتني سندري ۲۷۹مخ)

پنځمه نمونه:

▲ هره ناپسندده به دي یو سم

په یارانه کې دي شریک نه کبلومه
(پښتني سندري ۲۹۶مخ)

▲ هلکه هر ناز به دي یو سم

په یارانه کې دي شریک نه کبلومه
(پښتني سندري ۲۹۷مخ)

د لنډيو، ټپو، ټيکي يو او مصري يو انگړ
څېړنـچوڀري (ريسـرچ پاني)

شپږمه نمونه:

▲ يار مي سورږي روانږي
پرما اورږي د سکروتو بارانونه

▲ يار مي په زېر مازيگر درومي
پرما اورږي د سکروتو بارانونه

▲ يار مي د اور گاډي ته څېري
په ما اورږي د سکروتو بارانونه
(پښتني سندري ۳۰۱مخ)

▲ يوه ځلي توره لنګي و کړه
بيا که شري په سر کوي ياره دي يمه
(پښتني سندري ۳۰۲مخ)

▲ يوه واري توره لنګي و که
بيا که شري په سر کوي ياره دي يمه
(پښتني سندري ۳۰۸مخ)

اوومه نمونه:

▲ يار مي د تلو څپلي په پښو کړي
زرګي مي رږدي اوس به واخلي کدمونه
(پښتني سندري ۳۰۶مخ)

▲ يار مي د کوچ نغاره و کړه
زرګي مي رږدي اوس به واخلي کدمونه
(پښتني سندري ۳۰۲مخ)

د مثالونو زیاتوالی په خپله بڼیې چې د دې فقرو یووالی یوه تصادفي شاعرانه توار د نه دی بلکې د دې راورل شویو فقرو مانا دا ده چې د هر مثال او هرې نمونې د گروپ په لنډیو کې یوه لنډی تر نورو پخوا ویل شوي، دوېمه، درېمه، څلورمه او نورې لنډی ورسته راپیدا شوي دي.

د ورستی یو لنډی یو شاعرانو د لنډی لومړی برخه راخېستي ده، د لنډی دوېمه برخه یې حذف کړې، په خپله یې له خپل ذوق، غوښتنې سره سمه هست کړې او ور اچولې ده. د دې تصرف له پاره ډېر علتونه اټکل کې دی شي، مثلاً د لنډی یو د هستونکو د ذوق توپیر، د اجتماعي موقف توپیر، د دودونو او اجتماعي کودونو توپیر، د زمان توپیر، د عمومي ټولنېز انکشاف توپیر، د کلي او کېردی فقر او رفاه، د سويې او طبیعي محیط توپیر او داسې نور. د دې سبب شوی دی چې د لنډیو په دوېمه مسرې کې لاس و وهل شي، د دې منل شوي علمي اصل په بنا چې انسان د خپل مادي محیط مخلوق، د هغو طبیعي او اجتماعي مظاهرو بیانونکي دي چې دی یې راچارپیر کړی دی. په پخوانی لنډی کې لاس و هي، هغه د خپلې مشاهدې، تجربې او روحي غوښتنو د بیان چوږ ته را کاري.

په یوه مشخص اقتصادي، اجتماعي فورمسیون کې دننه هم د استنمارگرو او وهم د استنمار شویو طبقاتو د مختلفو قشرونو خپل منځي فرعي تضادونو پر له پسې عمل کوي. د دایمي هنري او ادبي بدلونونو او نسبي ودې سبب گزري. نو ځکه د خلکو د شعور دغه ستره برخه هم ،، سره له دې چې لنډی په عمومي توگه د زیار ایستونکو شعر دی،، د طبقي د داخلي تضادونو د کشمکش یوه فعاله عرصه ده، د تکامل د ناموس، د عام اصل د متابعت سره، سره نسبت هر بل پښتو فلکلوري شعر ته د خوځندتوب او تحول تر ټولو فعال دایمیزم لاندې تغیر او رشد کوي. کولی یې شي، دا ځکه چې لس هاوو زرو کسانو د لنډیو په هستولو کې برخه اخېستي او د کوم چا فردي کلکسیون نه دی.

سره له دې چې ټول فلکلوریک (عامیانه) اشعار دغه خصوصیت لري مگر د لنډیو لنډوالی، سهولت، رواني او زیات رواج د لنډیو شاعران ډېر زیات کړي دي. لنډی د عمومیت لمنه یې تر هر بل فلکلوري شعر زیاته پراخه کړې ده. ما هېڅ داسې پښتون نه دی لیدلی چې په پښتني ټولنه کې لوی شوی، وسېدلی وي، څو لنډی یې نه وي زده او یا د لنډیو په غاړو باندې یې خوله نه وي خوځولی.

مگر داسې پښتانه ډېر دي چې چپاربيتي، بابولالی او کوچیانې غاړې یې نه دي زده. د نړۍ هېڅ فلکلوري شعر د رواج او پراخوالي له کبله له لنډی سره نه شي مقایسه کې دی. لنډی یانې د پښتون ملت د مجموعي هیلو عواطفو، کرکو، بڼېگنو او بدی یو تر ټولو غني باوري او اصله پانگه ده. د لنډیو همدغه تعمیمي خصوصیت

دی چې هر پښتون د هغې د ناپایه او غني پانګه په قلمرو کې ځان د واک، تصرف، ابتکار وړ او مستحق بولي. نو ځکه هماغه ټول کسان چې لنډۍ هستوي، د دې لارې د پراخ واټ مساپر دي، خپلې هېلې، هوسونه، عشکونه او ایډیالونه د لنډۍ یو څپو ته وړ اچوي، د پخوانیو لنډۍ یو په فقر و کې تصرف کوي مګر دا تصرف د څېړنې د پانې منفرد خزان ته ورته دی چې بله پانه یې ځای نیسي. نه د نوي تولید، نه د زرې مرګ د چا جدي توجع وراوړي. دا د راتلو او تلو د زېږېدو، فنا کېدو دایمي جریان دی خو بې چپغو او ماندو خپل منزل ته ور درومي.

د لنډۍ یو په لومړۍ یو او دویمو فقر و کې د خلکو د پرګنو دایمي تصرف، فعالیت د لنډۍ یو د تاریخي تواطو او بدلون یوه منطقي، دایمي، ثابته پروسه ده چې د یوه ژوندي واقعیت په حیث د لنډۍ یو د بدلون، رشد او تکامل یوه پروفیل ښه یې. د بدلون تغیر او تکامل تر قانون لاندې لنډۍ یو پر له پسې خپله ښه اړولي ده، د جامعي د ضرورت او انګېرنو مطابق یې بدلون موندلی دی.

د لنډۍ یو د ویونکو د اخلاقو له خوا د اسلافو په لنډۍ یو کې لاس وهل د هغوی لومړۍ یا دویمه فقره بدلول، یا په دې فقر و کې دننه یوه څه بدلون راوستل د یوې طبیعي استحالي جریان دی چې د لنډۍ یو تدریجي بدیل ښه یې. هغه مثالونه چې ما مخکې وړاندې کړل د هغو لاس وهل شویو لنډۍ یو نمونې او مثالونه دي چې لا تر اوسه خپل استحالوي دوران تېر وي. خو په یکین سره داسې لنډۍ هم تېرو وختونو کې رواج وي چې د پر له پسې بدلون له کبله له منځه تللي دي.

په مشابهو لنډۍ یو کې د توپیر شته والی د دې مانا نه لري چې هغه به حتماً، خامخا د لنډۍ یو د ظهور او افول د تاریخي قانونمندی دلیل وي.

کله، کله په دې فقر و کې توپیر او بدلون د محلي او قبایلي یا داسې نورو تو پیرونو، ملحوظاتو په رعایت منځ ته راځي او قانوني عمق نه لري مثلاً په دغو دوو لنډۍ یو کې:

▲ یار مې د خوست زه د تیرا یم

خدایه خوست وران کړې چې جوړه تیرا له ځونه
(پښتني سندري ۳۰۱ مخ)

▲ یار مې د کوټ زه د تیرا یم

خدایه کوټ وران کړې چې جوړه تیرا ته ځونه
(پښتني سندري ۳۰۱ مخ)

په دې لنډۍ یو کې یا (خوست) د (کوټ) ځای نیولی یا د دې په عکس. خو په دې راز او تصرف کې د لنډۍ یو د هستوونکو محلي تمایلات داخل دي. د داسې ترمیمونو په لړۍ کې د ناسخ او منسوخ د نوي او زاړه، د راتلونکې او تلونکې د تسلسل قانونیت نه شي مطالبه کې دی.

دا ډول لنډۍ ډېرې دي چې خلکو د اصلي لنډۍ په اعلامو او نومونو کې بنا پر خپلو محلي تمایلاتو بدلون راوستی دی، دغه راز بدلون د لنډۍ یو د مرګ، ترکېډو په چټکولو او حتمي کولو کې اغېزه نه لري. ځینې داسې لنډۍ هم شته دي چې سره ورته مضمون لري.

خو الفاظ او ترکیب یې توپیر ښه یې. یانې داسې توپیر چې په محلي قبایلي او اجتماعي مشخصاتو پورې اړه نه لري بلکې داسې ښکاري چې دا توپيرونه د لنډۍ یو د شاعرانو د ذوق، ادبي سلیقې او ذهني انګېرنو څخه را پیدا شوي دي. دا تغیرات او بدلون که څه هم د بشپړې فقرې (مسرې) تر بدلون محدود، جز وي او دي. مګر د لنډۍ یو د تاریخي او نه دریدونکي تحول د پروسې یوه جلوه اټکل کې دی شي. لاندېني مثالونه د دغو لنډۍ یو نمونې دي:

▲ ما به د تا کبر کړې خواره

چې سر دې یوه شملي دې دوه پرې ایښي دینه

▲ مولا دې دا کبر زوال کړه

پټکی دې یوه شملي دې دوي پرې ایښي دینه
(پښتني سندري ۳۲۷ مخ)

دوېم مثال:

▲ نه بنوریدی نه پریوتی شم

تاو کړي غشي مي د یار خورلي دینه
(پښتني سندري ۲۸۷ مخ)

▲ ولاړیدی نه شم عالمه

تاو کړي غشي يي په پښو ویشتلې یمه
(پښتني سندري ۲۹۳ مخ)

درېم مثال:

▲ نصیب تکدیر ته گناه نه شته
بخت چې کوټه شي تندی تل ټکري خورینه
(پښتني سندري ۲۸۲ مخ)

▲ عالمه ماته گناه نه شته
بخت چې کوټه شي باچاهان ټکري خورینه
(پښتني سندري ۲۲۳ مخ)

څلورم مثال:

▲ صورت مي ټول ذري، ذري دی
ياره کدم راباندي ږده چې کوشير شمه

▲ صورت مي ټول کوبي، کوبي دی
ستا د بنو غشو وژلی يم مينه

▲ صورت مي ټول موري، موري دی
تا د بنو په اشارو وهلی يم

▲ صورت مي ټول د زهرو ډک دی
زه منگري موزي پر زړه خورلي يم

▲ صورت مي ټول په وینو رنگ دی
د زړه په سر مي کارگان ناست غوښي مي خورینه
(پښتني سندري ۲۱۷ مخ)

په لنډیو کې د ښکاره تغیراتو له مطالعې او مقایسې نه دا نتیجه لاس ته راځي چې لنډی د هر اړخیزو اجتماعي موثراتو د عمل په نتیجه کې خپل مضمون بدلوي او د پر له پسې تصور له کبله نوي کېږي. د لنډیو تصور او بدلون مختلف عوامل لري، لکه اجتماعي - اقتصادي تحولات، لېږدونه او مها جرتونه، ایډیالوژیک عوامل، د همسایه ژبو اغېزه او د بېلا

بېلو لهجو د اصطکاک پروسه، تجارتي روابط، د صنایعو انکشاف، د تخنیک ترویج او پر مختگ او په کلي توگه د اجتماعي خوځندتوب پروسه. په لنډیو کې د ژوند، پایښت زمان یوه برابر نه دی ځینی لنډی کم عمر لري او ځینی څه اوږد یا ډېر اوږد.

د لنډیو عمر اوږد والی په هغه مفاهیمو پوري اړه لري چې د لنډیو د هغوی رسالت او دعوت په غاړه اخیستی دی. مثلاً کله چې د کوچیتوب ژوند پای ته ورسېږي په باوري ډول به هغه لنډی چې د کوچیانو ژوند او غوښتنې بیان وي په بې مدلوله قالبونو باندې بدل شي او په ناچارۍ به د مرگ او هېرې په لوري لاړي شي. تاسې داسې فرض کړئ چې کوچیتوب له سره وی نه، نو څنگه کې دی شول کوچیانې لنډی دې منځ ته راشي؟

کوچیتوب په خپله د کوچیانې لنډیو د ژوند واقعي سرچینه ده. کوچیتوب د لنډیو د پاره نه دی هست شوی بلکې دا لنډی دې چې د کوچیتوب د مظاهرو بیان له پاره هست شوي دي او داسې نور.

همدا راز په ځینو حقوقي کوډونو پوري مربوطې لنډی، د هماغو کوډونو له زوال سره یوه ځای او یا څه وروسته نشت کېږي. مثلاً د ولور. د نجونو د بدلانه، د کونډو اجباري ودولو په ډوډونو پوري ویل شوي لنډی، د همدې ډوډونو، موسسو له زوال او فنا کېدو سره پرله پسې د خلکو د پرگنو له غاړو او سندرو څخه هم لوېږي. په لاندې لنډی کې ویل کېږي:

▲ زه به دې مور ته زاري و کړم

پلار دې ظالم دی د ولور تمه کوینه
(پښتني سندري ۱۸۶ مخ)

په دې لنډی کې په ښکاره د پلار استبداد او د ولور بیان شوی دی. کله چې ټولنه ولور منسوخ کړي، دومره مهذبه شي چې نجلۍ په خپل واک د مینې شریک وټاکلی شي، پورتنۍ لنډی بې مفهومه کېږي او هغه نسل چې د ولور، والدینو له فشار څخه آزاد شوی وي، زمور د زمان د جبر تر فشار لاندې نه وي، د هغې په اوږدو به نه متهیج کېږي، هېڅ کله به لکه زمور د پېرۍ وگړي په سندرو او غاړو کې دغه لنډی ونه بولي.

له هغه ځایه چې د لنډیو مضامین او مفاهیم مختلف دي. په طبیعي توگه هغه لنډی چې مضمون یې د ټولني د قانونمندی پر بنیاد اوږ عمر لري، په خپله لنډی هم اوږ عمر کوي، لري نه ده چې لس گونه پېرۍ او زرگونه کاله ژوند و کړي.

زما خپل باور دا دی چې د لیریگو لنډۍ یو هغه برخه چې خالص عشقي عواطف بیانوي، د انسان د غریزي پر ډبرو ژورو جړو تکیه لري، تر نورو لنډۍ یو زیات پایشته کوي او ښایي د انسان دهستي تر پایه لار و وهي مثلاً دغه لاندې لنډۍ:

▲ زما د زړه په بازار جنگ دی

زړگی مي رپردي وار خطا ولاړه يمِه
(پښتني سندرې ۱۷۶ مخ)

یا دغه لنډۍ چې وايي:

▲ زما په زړه دي بانه خښ کړه

سترگي په ورو پورته کوه نامردي مرمه

البته دا امکان شته چې په لنډۍ کې د احساس او مینې مرکز له زړه څخه د ماغ ته ولېږ دي. یا په زړه باندې د ښو د خښېدو مفهوم خپله عاشقانه افاده یانې دغه اوسنی مروج افاده بدله کړي.

مگر د دغو لنډۍ یو عام مضمون به چې د نارینه او ښځې ذات البینې عاشقانه جاذبه بیان وي، ډېر لري مستقبل ته لاره وهي، همدا دلیل پر بنیاد په کلي توگه د هغو لنډۍ یو عمر چې د انسان د غرابزو د انعکاس له بیان سره اړخ لگوي اوږد وي. په همدې وجه باید حکم و شي چې دغه راز لنډۍ یو په ماضي کې هم زیات عمر خوړلی، باید تر ټولو لرغوني، پخوانی او لرغوني وي، ځکه چې لا تر اوسه د مینې او وصال، د بېلتون او مرگ چینه هماغسې لکه زرگونه کاله پخوا په زور او شور د انساني ژوند له ژور تل څخه راخوتېږي.

د هغې ټولني انساني پرگنې به د طبقاتي تضاد له رنځ او عذاب څخه آزادي شوي پرگنې غني نیکمرغه او د مطمئن وجدان لرونکې پرگنې وي.

زړه زېربنا او له هغې نه رازپرېدلي زاړه مناسبات په نشت شوي، د خلکو له ژوند او وجدان نه رټل شوي وي. مینې او ښکلا به نوي بڼه نوي تعبیر او نوي لوري پیدا کړي وي. د خلکو د شعر په وینه باندې به داسې رنگین او وړانگین گلان زرغونه شي چې عطر او موسیقي به یې بشریت د واقعي ښایسته پړاو ته ورسوي. د وروړگلوی صداقت او سریتوب واقعي روح به انسان د طبقاتي ټولنه له کرکو دښمنیو او خود خواهی یو څخه خلاص کړي. د دایمي سولې، نه زوالیدونکي مینې

د لنډیو، ټپو، ټیکو یو او مصری یو انگر څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

جرړي د انسان په پلو او رگونو کې و ځغلوې، د دغسې مستقبل له زېري سره زموږ (غمجن نسل) وظیفه لاهم درپړي، موږ ماموریت لرو چې غمجن بشریت د دوران درونو، رنځونو صادقانه انعکاس هغو بريالیو، نیکمرغو نسلونو ته ور ورسوو چې د غم رنځ، محرومیت له انگازې، موزیک سره به نه وي آشنا، له تېر دوران سره به د بېگانه کېدو او قطعي جلا کېدو تر خطر لاندي وي. ... ،،
(سلیمان لایق، ۱۳۶۱ لېږدی، پېنځه دېرستم چوپړی)

څېره ۲. ت پښتو ټولنه ،، پښتو څېړني ،، د سلیمان لایق په مقاله لنډی سرلیک او په لنډیو کې د تغیر او بدلون پروسه، څلورم او پېنځه دېرستم چوپړي، کی د لنډیو، مصری، ټپو او ټیکو کچه، ۱۳۶۱ لېږدی، (گڼه یې په: دانې)									
گڼه	د ټولنيزې اړیکو ټول نوم	ټیکي	ټپو کل	څلور ټول لاری، ټپي، ټپي، ټپي او مصری	لنډی Lándéy	ټپي Tapé	مصری Mésréy	مسنوبی Related	Action Req'ed
۷	سلیمان لایق	پښتو لنډی	لېږدی ۱۳۶۱	۶۴	۳۴	۱۶	۱۴	سرو ته مسنوبی	تکرار شوی
					۱۶	۱۶	۲	Related to men	خوښالو (In control)
					۱۸	۱۲	۱۲	Related to women	خوښالو (Caution)
					۸	۸	۲	ونه - uná: (څرگند او په غږ کلمې سره راښي) ونه.	تکرار شوی
					۱۵	۳	۲	پنه - ma: (څرگنده ی په غږ چمتی، غونډلی سره راښي) پنه.	تکرار شوی
					۱			زورکی - ana: (نون زور واري) نه.	تکرار شوی
					۱۰	۵	۱۰	زورکی - mana: (منه مجبوله هی * مه) مه.	تکرار شوی
								زورکی - : (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېری لاری شتون لري.	تکرار شوی
								څرگنده ،، : (کونکورده، بخورم) ډېری لاری شتون لري.	تکرار شوی

۷.۱۵ لښتیلیک: څېره ۲. ت پښتو ټولنه ،، پښتو څېړني ،، د سلیمان لایق په مقاله لنډی سرلیک او په لنډی یو کې د تغیر او بدلون پروسه، څلورم او پېنځه دېرستم چوپړي کې د لنډیو، ټپو، ټیکو یو او مصری یو کچې، ۱۳۶۱ لېږدی، (گڼه یې په: دانې)

۱.۶ تی - ۱. سلیمان لایق کبلی او ویلي په قلم ټولنه کې چې
لایق په لنډیو باندې کنفرانس ورکوي، زما د ادبي بهیر
د ۱۳۸۳ لېږدي اشنا د باز محمد عابد ثبت او کبلی متن،
۱۳۸۷ لېږدي.

و، دا سمه ده چې ما یوه څه وخت په سیاست کې تېر کړی دی، مگر ما ډېر
عمر په انشايي ادبیاتو. لکه شعر او نثر کې هم تېر کړی دی. د پښتو په څېړنیزو
ادبیاتو کې زما کار ډېر نوی دی. تقریباً دیارلس، څوارلس کاله له هېواده لرې د
مهاجرت په دیار کې مې څېړنیز کار ته مخه کړې ده. ما په وروستیو وختونو
کې خپل وخت دې دوو برخو ته ورکړی. په لنډیو اساسي څېړنه او په فارسي
ژبه مې یوه رومان تر لاس لاندي دی چې نوم مې ورته (مردی از کوهستان) ایښی
دی.

دا کتاب د انقلاب د دوران ټوله ماجرا په ځان کې رانغاړي، تکمیل شوی نه دی تر
اوسه لا دوام لري. ما دغه منظوم رومان په ۱۳۵۹ ل کال کې شروع کړی دی.
تشویش لرم چې زما په ژوند کې به زه په دې قادر نه شم چې دا منظوم رومان پوره
کړم. په هر حال که په دې دوران کې په ما پسې عزرائیل راغی، نو داسې څوک به
پیدا شي چې دغه رومان پای ته ورسوي؟ صاحبي صاحب په خپلو خبرو کې زه
له یوه مشکل سره مخ کړم. هغه دا چې لایق په لنډیو باندې کنفرانس ورکوي. لنډی
هغه بې پایانه بیان دی چې په یوه، دوه یا دريو بیانونو کې سر ته نه شي رسیدی.

ما د دنیا د فلکلورونو سره یوه څه بلديت پیدا کړی دی. د دې له پاره نه چې د
پښتانه هر څه راته بهتره ښکاري. پښتانه د انتقاد له پلوه هم ډېر موارد لري، کمبوتات
لري، لیکن د پښتانه فلکلور او په خاصه توګه لنډی یوه بې نظیره شی دی. زما په
فکر مور کولی شو چې د لنډیو په زمانت دنیاوالو ته و وایو چې مور هم فلکلور
لرو. لنډی یوه عجبیه خصوصیت لري. په یوه لنډی کې ټول ژوند رانغښتلی شي.
په فلکلوري شعرونو کې معمولاً طنزیه افکار روزل شوي دي. ولې په لنډیو کې
د لنډی مفکورې، د لنډی احساسات، د لنډی تصویرونه رزمي برخي
ته وراوردېږي او لنډی په دې برخه کې ډېرې غني دي. په لنډیو کې د انسان د
احساساتو درجه بندي دومره دقیقه ده، چې د پښتو په نوره شاعری کې یې ما ساری
نه دی لیدلی. سالونکا د اسپانیې یوه ډېر لوی وطنپال شاعر تېر شوی دی چې په ټول
جهان کې مشهور دی، هغه وایي چې د فلکلورونو او مکتوبي ادب دومره فرق دی
لکه د یوه طبیعي گل او کاغذي گل تر منځ چې فرق وي.

البنه هغه د اسپانيې په پونټوجونډو نوم باندې چې لنډیو ته ورته یوه شی دی په هغه باندې خبرې کوي. څه وخت زه د پونټوجونډو په ترجمو لوستلو مصري یو پو شوم. خو زه تاسې ته په ویاړ وایم چې لنډی په پونټوجونډو هم وسیع او پراخه دي. یوه عاشق وایي:

▲ خدای دې زما کره غونډې موندې

لنډی کچر به چلوم تا به ساتهمه

تاسې و گورئ چې په دغه فقره کې زموږ د هېواد یوه فکیر او غریب څرنگه په خپل چوکاټ کې داسې یوه خبره کوي، چې که موږ دا لنډی واورو کولی شو چې ټول ژوند یې تکسیر کړو. نو دا غني فلکلور چې زه امیدواره یم د کلم ټولنه او نور فرهنگي سازمانونه چې د افغانستان ادبیاتو له پاره کار کوي، پښتو برخه هم پالي، نو د پښتو لنډیو له پاره خپل پام وړوي او په لنډیو کار پیل کړي. ما په ۱۳۵۴ ال کال خپل لومړنی کار په لنډیو باندې شروع کړ. هغه هم ډېر تصادفي کار و. یوه فرهنگي سړي، یوه زیار ایستونکي ادیب، یوه اوستاد چې اوس د هغه وخت ځلمی نه دی.

شهرت یې پیدا کړی، یانې ځلمی هېوادمل چې هغه وخت په مطبوعاتي کارونو بوخت و، ماته راغی او و یې ویل چې ته باید د زیرې جریدې ته په هره گڼه کې یوه مقاله ولیکي. ما ورته ویلي وو چې سمه ده. دا چې و وت نو زما دغه لنډی په یاد و چې:

▲ خدای دې زما کره غونډې موندې

لنډی کچر به چلوم تا به ساتهمه

بس له همدې ځایه مې شروع و کړه. ما په هغه کال ۲۷ مقالې په لنډیو و لیکلي. خو هغه وخت ما لنډی په هنري جامه کې رانغاړلي وې، لکه شعر. خلکو هم زما د لیکنو نه خوند اخیسته او زه یې تشویقوله چې ډېر عجیب شي ته دې پام شوی دی. خو زه هماغه وخت پوهېدم چې زما لیکنې ناقصې دي. دا کار علمي پوښتنو ته ځواب نه شي ورکولی. په مهاجرت کې ما په لنډیو باندې دوباره کار پیل کړ، خو اکاډیمک، ژور او علمي کار.

شاید ژبه به یې هغسې شاعرانه، عاطفي او احساساتي نه وي چې ما په هغه ۲۷ مقالو کې کاروله. لیکن ژورو مطالبو ته تر نله پورې لارم. په دغه کار تر اوسه پورې ما ۱۲۶۰ پانې توري کړي دي. ما غوښتل چې دا د کتاب په بڼه چاپ کړم.

ما ته ډېرو دوستانو مشوره راکړه چې دا کتاب چاپ کړم، خو ما ورسره ځکه دا خبره ونه منله چې ما غوښتل چې دا کتاب زه د مقالو په بڼه خپور کړم. د دې له پاره چې له دوستانو او نقادانو نه پرې انتقادي او تاییدي نظر واخلم. نو چې زه کتاب چاپوم نواقص به یې کم وي. ځکه چې دا کار لومړنی کار دی او طبیعي ده چې له نواقصو نه به خالي نه وي.

دا خبره زه په دې خاطر نه کوم چې تاسې به دې کتاب ته په کوم نظر و گورئ، کوم کار چې ما کړی دی، زه ورته تشویش نه لرم، ځکه چې په ډېر شوق او امانتداري مې دا کار کړی دی. لیکن کیدي شي چې ډېر ایرادونه او انتقادات پرې وارد شي. په دې ملک کې یو بدبختي دا ده چې چاته و وايي چې دا غلته ده، یا دا ضعیفه ده، یا دا ریفرنس نه لري، هغه خپه کپړي. یانې د انتقاد تحمل زموږ په خلکو کې نه شته.

خو زه تاسې ته وایم چې دلته ما یوه تنکی ځوان د هارون حکیمي په نوم ولید، د ده غزلي مې واورېدې؛ رښتیا درته وایم چې زما له پاره ډېر د تعجب ځای و. که دغه هارون پورته شي او زما په شعرونو کې ماته زما کمبوتات را وښيي، زه به هېڅکله خپه نه شم.

البته په لنډیو کنفرانس ورکول ممکن دي، خو باید سړی ورته ډېر وخت و لري. له سره یې مطالعه کړي. د دې کار له پاره زما ژوند داسې دی چې زه ډېر امکانات دلته نه لرم. خو د کلم ټولني له مانه غوښتنه کړې وه چې زه به تاسې ته په لنډیو یوه لکچر درکوم. ما د خپلو لیکنو نه یوه برخه غوره کړې ده چې زه یې تاسې ته اوروم. یوه خبره باید تاسې له ما سره ومنئ چې لنډی د ښځو شعر دی. ښځې چې په ټولنه کې د نارینه وو له خوا محکومې دي، په لنډیو کې یې د خپل محرومیت اواز پورته کړی دی او نارینه یې سم په خپل ځای کېږولی دی. په دې مقاله کې ما هغه برخه را اخیستي ده چې په ښځو پورې اړه لري.

ځکه چې ښځې زموږ میندې دي، ښځې زموږ خویندې دي او ښځې زموږ معشوقې دي. نو زه ترجیح ورکوم چې د دغې نیمې بدنې، د ژوند په باره کې به زه خبرې راتولې کړم. د دې نه ورناندې غواړم چې د لنډیو په تاریخي اصالت باندې یوه څه و غږېږم.

زما په عقیده لنډی داسې شی نه دی چې پېنځه سوه، اته سوه او یا هم د اسلام تر راتګه وروسته یې تشکیل پیدا کړی وي. زما په نظر لنډی د اریایانو د وخت نه راپاتې یوه شی دی.

د دې له پاره ډېر دلیلونه شته. زه په همدې بنیاد څېړنه کوم او اوس دغې ځای ته رارسیدلی يم چې د هندستان د شمال د برخې فلکلورونه څېړم او د لنډیو سره یې مقایسه کوم. له بده مرغه په افغانستان کې تر اوسه دا کار چانه دی کړی، همیشه د لنډیو په باره کې ډېر سطحي کار شوی.

ځینې خلک هغه لنډی یاداشت کړي، چې د هغه خوښي وي او بیا په دې اکتفا کوي چې له سندرغاړو نه یې واورې او خوند ترې واخلي. مگر لنډی په اجتماعي برخه کې ډېرې ژورې دي. مور کولی شو چې د خپلو اجدادو خاطرې، عقاید، غرونه او تمایلات په لنډیو کې پیدا کړو او جامعي ته یې وړاندې کړو. نو په دې برخه کې چې ما ادعا وکړه چې دا ډېرې پخوانۍ دي نو ما د هند د شمال د برخې فلکلور څېړلی دی. په هغو کې د پنجابې ژبې یوه سندره ده چې (ماهپیا) ورته وايي.

ماهپیا هغه شپانه ته وایي چې له اوزو، مینو او غواگانو سره ژوند تېروي. ډېره عجیبه خو یې دا ده چې د دغه شپانه په ادرس باندې په دې سرود کې داسې اختارات او داسې لوی القاب او داسې مفکورې افاده شوي دي چې سړی حیرانوي. د ماهپیا شپاهت له لنډیو سره دا دی چې هغه هم د ښځو شعر دی. ښځو ویلی او ښځو شپون د خپل قهرمان په حیث منلی دی. په جوړښت کې زموږ له لنډیو سره دا فرق لري چې اوله فقره یې اتته ده او دوېیمه یې شپاړس ده. او د لنډی اوله فقره نهه ده او دوېیمه یې ديارلس ده.

د ماهپیا په باره کې ما خپل بحث بشپړ کړی دی.. د علومو اکاډمي مجلې ته مې سپارلی دی، تمه ده چې هغوی به یې چاپ کړي. له تاسې ټولو نه هیله کوم چې هر هغه څوک چې د پښتو د فلکلوري ادبیاتو سره علاقه لري، دغې مجلې ته مراجعه وکړي، که کوم نظر لري، په همدې مجلې کې یې خپور کړي، نو زه به د خپل کار په لا بشپړولو کې ستاسې له نظرونو او انتقادونو څخه استفاده وکړم.

یوه سرلیک (پیراگراف) به زه د لنډی د تاریخی پیژنگلوی په باره کې تاسې ته و لولم، بیا په لنډیو کې زه د ښځو مسلو ته راځم. ځکه چې د لنډیو په بحث کې د اوج نقطه د ښځو د مسایلو تصویرگیری ده. یوه پښتنه ښځه په لنډیو کې څنگه عنکاس لري؟، ښځو په لنډیو کې کوم نقش لوبولی دی؟ زه به هغه تاسې ته عرض کړم. په اول کې د لنډیو پیژنگلوي.

افغاني فلکلورستان باور لري چې پښتو لنډی د عامیانه ادبیاتو د شتمنی یوه برخه ده. او کېدی شي چې په لوړ سبک هغه د افغاني فرهنگ د تجمو او میراثونو په توګه معاصرې نړۍ ته وړاندې شي. د دې خبرې منلو سره چې فلکلور د لرغونو ټولنو د ژوند د اسطورو او حکمت داسې یوه شی دی چې د خپل چوکاټ د ساتلو

باوجود، د خپلو د لومړنۍ یو سپېدو څخه د ژبو او لهجو د تکامل له راز، راز قوی څخه تېر شوی او د مذهب له اغیزی سره یوه ځای زموږ تر مهاله رارسېدلی دی. د پښتو د فلکلور او په تېره بیا د لنډۍ داسې تصور ته رسېږو چې دا منظومې غاړې داسې فرهنگي میراث دی، چې د اکسوس او اندوس د ناوو تر منځ د استوګنو آریاني تپو او د گندهارا د اوسېدونکو څخه اوسنۍ یو پښتنو ته په میراث پاتې دی.

د گندهارا د اریایانو او د هند د شمال د اریایانو تر منځ فرهنگي اشتراکونه، د پښتو او سانسکریت د ژبني یو اصطلاحاتو نځای ته په پېژندلو کې د افغاني فلکلورونو او د هغې له جملې څخه د تاریخي او اجتماعي منځپانګې د سرچینو د څېړلو، پیدا کولو له پاره د زاره هندي فرهنگ په تېره د ویدي سرودونو ژوره مطالعه او د پښتو سره د سانسکریت پرتله بیزه څېړنه یوازینی اړتیا ده.

داسې یوه کوشنېس که په خپله د افغاني عالمانو له لوري سر ته ورسېږي، له یوې خوا به د افغاني فرهنگ په پېژندګلوی کې مرسته وکړي، له بل پلوه به د غربي ختیز پېژندونکو د څېړنو موقعیت مطابقت سره چې په ختیزو څېړنو کې تېروتنې کوي، څه نا څه مصون شي. که څه هم مور د زرو آریاني ژبو، د خپل لرغوني تاریخ په ژغورنې، څېړنې کې د غربي پوهانو د زحمت او زیار منونکي یو خو دا حقیقت هم له پامه نه غورځوو چې هېڅوک په پردي کور کې د کور د خاوند په اندازه نه وي بلد.

په همدې موخه که د ځینو باندېنۍ یو سیاسي پوهانو هغه تمایلات چې په علمي پلټنو سیوری غوړوي، له نظره وغورځول هغوي یې له ختیزو هېوادونو سره د خپلو محیطي، رواني ځانګړتیاوو د تبايوني په وجه زموږ د هېواد او سیمې د حقایقو په کشف او درک کې زموږ تر عالمانو وړ نه دي. خو تر دې دمه د علمي افغاني ماهرانو د لنډون په وجه د افغاني، هندي او فارسي اریایانو د ژبې، ادبیاتو او عمومي فرهنگ څېړنه، په تېره د هغه پرتله بیزه مطالعه زموږ د علمي او امکانې لوبني تر ظرفیت اوبنتي ده. د کوشانیانو په باب د اتیایمو کلونو په یوه سیمینار کې د هندستان د جواهر لال نهرو پوهنتون د یوه اوسنډ رام راهول سره د پښتو د فلکلورونو په باب په بحث واوښتم. هغه دا نظر درلود چې بې د سانسکریت د عمیق تحقیق نه او په هغې باندې له ورود نه پرته دا ناممکنه ده چې د پښتو د فلکلوریکو سرچینو او همدا راز د پښتنو د آریاني اصالت په باره کې هغسي چې وړ ده داسې تحقیقات دي وشي. نو ضروري ده چې سانسکریت ته مراجعه وشي.

پوهاند صدیق الله رښتین اروا دې ښاده وي، لیکي:

د اکسوس او اندلوس تر منځ پرته سیمه چې د کشمیر او پامیر څخه د هند تر سمندرګي پورې سور لري، د پښت د تپو پیدا کېدو او د استوګنې ځمکه پاتې شوي

ده. د دې ټپي نور آریاني وروڼه دوه درې زره کاله پخوا له دوی سره یوه ځای اوسیدل. خو کله چې د دوی یوه برخه د اندلوس پورې غاړه د ختیز پلو ته لارل او بلې برخې یې د لویدیز په لورې مخه وکړه. په درېیو څانگو سره جلا شول. یانې په ختیزی، لویدیزی او مرکزي څانگې. د دوی گډې ژبې هم د درېیو جلا ژبو په توگه وده ومونده. یانې په ختیز کې سانسکریت، په لویدیز کې اویستا او د دوی تر منځ پښتو رامنځ ته شوه. د دې عالم په نظر پښتو د هغو اریایانو ژبه ده، چې د رگویدا په سرودونو کې د پگهټ په نامه یاده شوي ده.

رښتین صیب د پښتو لنډۍ یو د تاریخي پېژندگلوی په باره کې عقیده لري، چې د سانسکریت سرودونه هغه دي چې په څلورگونو ویدونو کې ثبت شوي دي. کوم سرودونه چې تر هغو وړاندې ویل شوي دي په هغو سرودونو کې شامل دي چې اوس له لاسه وتلي دي. د پښتو سرودونه هم په دوو برخو ویشل کېږي. لیکل شوي سرودونه او شفاهي سرودونه. د دغو له منځه لنډۍ په شفاهي سرود پورې اړه لري او د تېرو زمانو څخه په مور پورې سینه په سینه رارسیدلي دي.

پروفیسر محمد نواز ظاهر د پېښور د پښتو اکاډمۍ پخوانی رییس په دې عقیده دی چې پښتو لنډۍ د اویستا له گاتونو سره چې یوه راز مناجاتي سرودونه دي، تاریخي قرابت لري. دی د نورو محقیقانو په حواله لیکي چې گاتونه او رگویدا له لنډۍ یو سره ورته والی لري.

دی وايي چې تر کومه ځایه چې لنډۍ له گاتونو سره په یوه ماحول کې پالل شوي دي، بعیده نه ده چې د گاتونو ژبه له هغې لرغوني پښتو سره شباهت و لري، کومه چې شپږو او د گلو خاوندانو په لنډۍ یو کې استعمالوله. زما په نظر که څه هم دغه دوه عالمان حقیقت ته نېرېدي شوي دي، خو ورسیدلي نه دي. د دې خبرې مانا دا ده چې دغې دوو د مغربي محقیقانو نظریات او اټکلونه په دې باره کې منلي خو پخپله یې څېړنه او ازموینه نه ده کړې. د دوی نقلونه او څرگندونې نقلي ماهیت لري.

او له هغو طالبعلمانو سره مرسته نه شي کولای چې د څېړنې د علمي میتودولوژۍ او فاکتورونو په اساس مشخصو نتایجو ته رسېدل غواړي. د پښتو فلکلورونو د څېړنې له پاره د پښتو اویستا او سانسکریت په باره کې چې د هند اروپایي ژبو چې د یوې کورنۍ خويندې دي، د مقایسوي ژبپوهنې په اساس یوه څه څېړنه په کار ده. او تر دې هاغه خوا د لنډۍ یو د هغو منسوخو شویو ټولنیزو عنعنو څېړنه په کار ده چې په لنډۍ یو کې د تېرو تاریخي، فرهنگي بهیرونو په وچ شوي خړوب کې د پوسیلونو په توگه موجود دي. لکه د (ستي) کلمه او د هغې پراخ مفهوم. ستي چې په سانسکریت کې د محترمي، پاکي لمنې، سپېڅلي او هغې بڼې له پاره کارول کېږي، چې ځان د خپل مر خاوند سره یوه ځای سوز وي. ستي د

سون په مانا په لنډۍ یو کې په سلهاوو ځلي کارول شوي ده. د سټي په څېر داسي نوري کلمي هم شته چې د خوښو ژبو د انشعاب د زيات قدامت با وجود د هغوی د پاتي شويو مشترکو اړیکو د کشف او څېړنو په دندو کې کارول کېدی شي. مور د لنډۍ یو په باب د اټکلونو پر ځای علمي پلټنو ته ورتېروي.

د ساري په توگه د سانسکریت د (دېس) کلمه د هېواد په مانا او د گر کلمه د غر په مانا په پښتو کې کټ مټ د سانسکریت په توگه کارول کېږي. او هماغه مانا ورکوي.

د دېس کلمه په پردېس کې د وطن په مانا او د گر کلمه غین ته د گ د بدلون او ز ته د س ر اوبښتون له کبله په گردېس يانې د غرونو په وطن کې چې په گردېس کې ځان ښکاري څرگنده ده. چونغر د چينو غر او غرجستان د غرونو سيمه. په دواړو ژبو کې په يوه مانا کارول شوي دي. په سانسکریت کې د هماليه غرونو ته کراچ هم ویلی شوي دي.

چې مانا يې د غرونو باچا ده. په دې ترکیبي نوم کې د گر مانا هم هماغه ده چې د افغانستان کې په زرې فارسي او زرې پښتو کې مستعمله ده. او اوس هم لکه د گردېز او ځينو نورو نومونو په په تانیسته کې ځان ښيي. د غره په نامه غین ته د کاف د بليدو په وجه د گرچي، گرجستان، چونگر کلمي چونغر ته اوبښتي دي. په سانسکریت کې بنگال ته انکدېس ويل شوي دي. چې اوس سین ته د شین په استبدال او د بنگال په اضافه کولو بنگله دېس شوی دی. په هند کې د اترپردېش او د افغانستان په کندهار کې د دیشو نومونه د همدې ريښې څخه اخیستل شوي دي.

د سانسکریت په لرغوني حماسه (راماین) کې د گندهاروا دېس په نامه يوه داسي وطن يادوي چې په هغه کې گندرواهانو ژوند کاوو. دا هماغه سيمه چې د ننگرهار د ناوي په شمول د پېښور ناوه تر سوات پورې رانیسي. په دې نامه کې د دېس کلمه په هماغه لرغوني بڼه پاتي شوي ده. د زياتو مالوماتو له پاره زما هغې مقالې ته مراجعه و کړئ چې د لنډۍ یو په ژبه مي ليکلي ده.

په لنډۍ یو کې د تاريخي ريښو او رابطو د پلټلو او پيدا کولو تر ټولو لنډه او گټوره لاره دا ده چې خپله په لنډۍ یو کې څېړنه ژوره شي. د دغو اصطلاحاتو علمي پلټنه لکه ستانه، انغری، سپیلي، گودر، جرگه، هوډ او نور چې په لنډۍ یو کې لا د زړو اجتماعي انستوتونو د پاتي شويو سمبولونو په توگه کارول کېږي، د لنډۍ یو د تاريخي او فرهنگي پېژندگلوۍ سره ډېره مرسته کولی شي. دا مصطلحات هغه پلونه دي چې مور ته امکان راکوي په هغه رول چې زمان زموږ او زموږ د

اجدادو تر منځ رابنکلی دی، تېر شو او د لنډۍ یو سرچینو ته په رسیدو کې گټه ترې واخلو.

د لنډۍ یوه بل خصوصیت د هغه غاړه بیز فطرت دی. چې ډېرې ستونزې د لسگونو غاړو او میلوډي گانو په قالب کې کېږي. د ساز او اواز هنرمندانو ته امکان ورکوي چې د بېلابېلو غاړو هستونکو سرکو سره د هغو د ترکیب کولو له لارې غږونه هسک کاندې.

او دا د لنډۍ یو جاوداني خصوصیت دی. د لنډۍ دغه فطرت د انسان د ژورو غمونو او سر اخیستو خوښۍ یو او ارمانی خوندونو د هغې ورکې بیان دی کوم چې انسان په خپل جبلت کې په هغه اخته شوی دی. یانې هغه روحي گرفتاری چې په الفاظو کې د بیان وړ نه دي او ژبه لا تر اوسه د هغه د تصویرولو صلاحیت نه لري، په صوتي سندریزو غاړو کې بیا پیدا کوي.

او په همدې توگه لنډۍ پخوا تر دې چې د شعر په توگه زیات مقبولیت و لري، د غاړو او غږونو په توزه د خلکو په زړونو کې زیات مقبولیت لري. فاروق افندي د افغانستان تورک اصله موسیقي پېژندونکی متقد و چې زموږ د سیمې په جغرافیوي قلمرو کې هېڅ فلکلوریک شعر او ترانه د لنډۍ یو غوندې د غاړو د پاللو تغزلي غنا او د خپلې د رېښتیندویه او هیجان هستونکي ژبې له پلوه دومره اوچت اولوت ځای نه لري.

کله چې زه د لومړي ځل له پاره د لنډۍ د دې غږنۍ ځانگړتیا سره اشنا شوم او هغه مې د سیمې د ورته فلکلوري آثارو سره مقاسه کړه، زه یې دې قناعت ته ورسولم چې لنډۍ په واقعي مانا د خلکو د هستونو او نبوغ یوه شهکار دی. دغه دوه پوړیز جادوگر اوازونه چې د هر پښتانه په ژبه جاري دي، بې اختیاره د هغه په مری کې په سندریزو غاړو بدلېږي، د انسان د عواطفو، د روانو، ستونزو، انگرېنو، دیکیکه درجه بندي کړي ده او سړی د خپل حکیکت د برېښولو میدان ته راکاږي. دغه د لنډۍ یو د تاریخي ریښې او د لنډۍ یو پېژندگلوې. لومړۍ برخه وه چې خلاصه شوه.

په لنډۍ کې د ښځې تصویر لنډۍ په رښتیا سره د پښتنې ښځې شعر دی. ښځې یوازې په لنډۍ یو کې خپل واقعیت څرگندوي. هېنداره ښځه ښيي، خو په ظاهري بڼه او سینگار کې. نقاش نقاش او سیکه توروونکی ښځه تصویروي، توري خو د موادو او رنگونو له ترکیب څخه. هغسې چې ته یې غواړي. نه هغسې چې دا ښځه په خپله ده یانې له روح او احساس سره. شاعر ښځه ستایي خو اېډیاله ښځه. داسې ښځه چې د خیال په بلوري ماڼۍ یو کې د پاشلو څڼو تر معطر چتر لاندې د سرو شرابو شیشه

په لاس پرانیستی گړپوان د ده راتلو ته سترگي په لار ده. لکه د دري ژبي ستر
غزلبول حافظ شیرازي چې وايي:

زلف اشفته و خوی کرده و خندان لب و مست
پیرهن چاک و غزلخوان و صراحی در دست

د بڼخي دا ننداره ینه د شاعر د جنسي غريضي د طبعي احساس نتیجه ده
چې دده د هنري نبوغ په وړي احساس کي پالل شوي ده. د بڼخي بڼکلا، لېوالتيا
او لېونی مینه درواغ نه ده. د هغې د جلوو او کرشمو انځورول او ستاينه د هنري
انځورگرانو، هنرمندانو د تل پاتې شهکارونو د هستولو اساسي منځپانگه ده. خو
بڼخمننوب او د نارينه له پاره د هغې جنسي جاذبيت د بڼخي د اصلي څرخ يوه اړخ
دی. بڼخه په خپل شعر يانې لنډیو کې خپل واقعيت څرگند وي. لنډی د پښتني بڼخي
هغه اعجاز لرونکي هينداره ده چې د پښتانه په ټول تاريخ کې د هغې د ظاهر او
باطن، شعور او لاشعور بشپړ تصوير وړاندې کوي. ځکه چې بڼخه خپله د هغې د
د هستيدو، سپنگار (نقش و نگار) او نندارينه کې حضور لري.

د لنډیو د ځانگړنو څخه داسې اټکل کېږي چې د ډېرو لنډیو شعري
سپرغیو، د تاريخ د ډېرو بدلونونو باوجود په خپل اوږده مسير کې د لرغونو
فرهنگونو د پرله پسې څپو هغه پاتې شوني چې په لنډ مهال کې ترسد نه کوي، لا
تر اوسه په ځان کې ساتلي دي. له همدغه کبله دغه لنډي فلکلوري شعرونه د پښتنو
د ټولنيزو روابطو او فرهنگ د څېړلو له پاره هغه عميق ارزښت لري. کوم چې
پوسيلونه يې د ژوند د تاريخ د مطالعې له پاره لري.

لنډی د بڼخو د ځانگړي شعر په توگه د پښتني بڼخي د دريځ څېرنه او پلټنه
کې بې ساري او موثوق مدرک دی. بڼخه په دې روښانه کړکې کې د خپل تاريخي
وضيعت او اوسني اجتماعي موقف بشپړ رښتيني تصوير وړاندې کوي. که څه هم
لنډی تلپاتې پدیده نه ده، قانونمند تولد مرگ او ژوند لري. خو يوه ځايي او ډله ييز
زوال نه مومي. يوه، يوه په تدريجي توگه د يوې قانونمندی قاعدې له مخې رژېږي
او ځای يې نوي افوات نيسي. ليکن په هغوی کې دا فلکلوري ځانگړنه خورا پياوړې
ده چې د هغوی مخکېني نسلونه، لکه د ژيوو او نباتاتو په څېر خپلو وروستنیو ته
د اجدادو عمدۀ خصوصيات نقلوي او له مبدا سره اړېکي نه پرې کوي. د همدې
ځانگړنې په وجه لنډی د يوه باوري څرک او مدرک په توگه د لرغوني تاريخ، د
پښتنو د پخوانیو اجتماعي مناسباتو په پلټنه کې اغېزمنه مرسته کولی شي.

په لنډیو کې بڼخه تر نارينه زيات غبرگون لري، ځکه خو د بڼخي د تاريخي
وضيعت د څرنگوالي د څېرنې له پاره چې د ځانگړو تاريخي عوارضو له کبله له

نظره غورځول شوي ده خاص اهمیت لري. د ټولني دوېم نابرابر دریځ ته د بڼځو د پوهولو تاریخي عوامل هر څه وي، خو د هغه ټولنیز پای یانې د نارینه په مقابل کې د بڼځې تابع دریځ مشخص او روښانه دی.

په دې ټولنیز دریځ کې ډېر څه، د دې جملې څخه د طبعي انتخاب او فطري غوښتنود اظهار، د بیان آزادي حتا د نارینه د تېري او تادا پر ضد د اعتراض حق له لاسه ورکړی دی. بڼځو ته په مذهبي مشرتابه او اقتصادي ډگر کې د فعالیت مناسب میدان او امکان نه شته. د هغې دیني ارشاد نه منل کېږي.

او د فرهنگي بهیر په اساسي برخو کې لکه شعر، نقاشي، معماري او ځینې نورې سیمې مخصوصه ونډه نه لري. خو افغاني بڼځې په مجموعو کې او پښتني بڼځې په ځانگړي توگه د ځان، ټولني، ژوند په باره کې په تېره د خپل ژوند د نا انډول ملگري نارینه په باره کې خپلې خاصې طریقې او وسیلې پیدا کړي دي. د دغو وسیلو په منځ کې نقلونه، فلکلوري نظمنه، متلونه او د عامیانه فرهنگ فلکلوري برخې ټول ادبي ژانرونه د یادېدو وړ دي. خو لنډۍ د دغې ژانرونو هغه شتمنه او د عواطفو له شور څخه ډکه برخه ده چې بڼځې یې تر هر شي زیات استعمالوي. پښتنه بڼځه په خپل ټول واقعیت سره په لنډۍ یو کې نارې وهي، ټول انسانیت، حتا لمر، باد باران، غرونه او هر څه چې د هغې مخې ته راځي په خطاب کې راولي. د خپلې دنیا، د هغې غمونو دردونو او بڼکلوو سره یې اشنا کوي.

په دې توگه پښتني بڼځې هغه ناموسي پگل چې نارینه د بڼځې په تغزل لگولی دی، د شفاهي ادب پر ټول قلمرو خصوصاً په لنډۍ یو کې مات کړی دی. د تغزل د شوره داسې ډکه مانی یې ودانې کړي دي چې په هېڅ لیکلي غنایي شعر کې د هغې د یرغلزې جاذبې زور او شور نه شته.

لنډۍ نه یوازې د پښتني بڼځې، بلکې د افغانستان د ټولو بڼځمنو نورې یا جنس له لوري چې د خپل هنري نبوغ د ځلولو د حق څخه محرومه شوي ده، د آزادی له پاره د مبارزې چلنج دی. بڼځې په خپل ټولې بڼکلا د خپل بشپړ لیوالتیا او د جنسي تبعیض د ټول درد او حسرت سره په لنډۍ کې علول کړی، هغه یې په خپله وینه او مینه کې رنگولي ده. دې رنځونو ژبه ورکړې ده. د عاطفې د جلال او جمال په بڼې کې یې پخه کړې او د نارینه په رښتیندویه انځورونو کې یې د برهان قاطعي په توگه کارولي ده.

زه په دې خاطر له تاسې ډېره عفو غواړم چې خپلې خبرې راټولوم. ځکه چې تاسې به هم له لیرو ځایونو څخه راغلي یاست. په ښار کې نظم هم سم نه دی او موټري هم پس له ماښامه نه وي. خو زما له تاسې ټولو دا هیله ده چې د لنډۍ یو د

راتولو او د هغې د تصنیفولو په چارو کې مرسته و کړی. دغه لنډۍ چې مور او تاسې یې د پښتو ټولني په ټولگو کې گورو او یا هم په پېښور کې د لنډۍ یو چاپ شوي کتابونه، دا علمي بڼه نه لري.

زه ډېر افسوس کوم چې زما په لاس کې داسې مشخص وخت نه شته چې سبا په غرب کې، په روسیه کې، په امریکه کې او یا هم په جاپان کې یې څوک ولولي او زه ريفرنس ورکړم چې ما دا لنډۍ له هغه ځایه اخیستي او دا یې ومني.

هغه شک کوي چې شاید دا لنډۍ به ما پخپله جوړې کړي وي. شاید دا لنډۍ اسالت ونه لري. ممکن دا لنډۍ اوس زېږېدلې وي او تاسې پرې د اریایانو د وخت ټاپه لگوئ.

یوه سړی د چې ارنولډسن په نوم یادېده، چې هغه په پېښور کې په لنډۍ یو باندې کار کړی وو او یوه کوشنې رساله یې پرې هم خپره کړې وه.

زه فکر کوم چې هغه لنډۍ پیژندلې وي. هغه په یوه لنډۍ حکم کړی دی چې دا لنډۍ د هغه وخت لنډۍ ده چې جونو به د سوات د غرونو ته د سوما د گلونو له د راتلولو له پاره تللي. خو دا لنډۍ بیا ما وروسته د یوه افغان دوست په خپاره شوي کلیکسیون کې و لیده چې ده د خپلو لنډۍ یو په نامه باندې چاپ کړې وه.

دا کتاب د انولډسن له کتاب نه شل کاله وروسته چاپ شوی دی. ما هغه سړي ته ولیکل چې دا څه فاجعه کوي؟ بل شعر نه شته چې تاسې لنډۍ لیکئ؟ دا لنډۍ ولې جوته کوي؟ او ته ولې دې لنډۍ ته خپله لنډۍ وايي؟ دا خو انولډسن په خپل کتاب کې شل کاله مخکې لیکلي ده او که هغه اوس په لنډۍ یو څېړنه کوله، ستا کتاب لاس ته ورغلی و، هغه به څه فکر کاوه. هغه به ضرور متردد و او له ځانه سره به یې ویل چې دا څه حال دی.

نو ویلی شو چې لنډۍ ډېر لوی بحث دی چې څرنگه کولی شي چې له تاریخ سره مرسته و کړي، له انسان پیژندنې سره مرسته و کړي، له علمو سره او له سوسالوژي سره مرسته و کړي.

زه د ټولو پښتنو شاعرانو او لیکوالو څخه هېله کوم چې د لنډۍ په لیکلو دې خپل وخت نه ضایع کوي، ځکه چې نوی جوړې شوي لنډۍ اصیلي لنډۍ یې پته کوي. او بې اعتباره کوي.

زه د علومو اکاډمۍ او نورو پښتو نهادونو څخه دا هېله لرم چې ولایاتو ته د اصلو لنډۍ یو د راټولو له پاره ټیمونه ولېږي. د لنډۍ یو شرایط بیخي معین دي. هغه سړی چې ده ته دا لنډۍ ورکوي، دا یې باید په کسټ کې هم ثبت کړي. په لیکلي بڼه یې ثبت کړي.

د هغه سړي نوم، د پلار نوم، د هغه عمر، سیمه او د لنډۍ یو د ثبت وضعه. دا ټول باید ولیکل شي چې دا ټول بیا د اکاډیمۍ یو مخزنونو ته رسول کېږي چې بیا د مختلفو علومو له پاره ترې کار اخیستل کېږي چې دا لنډۍ بیا په علمي کچې د اعتبار وړ کېدی شي. ستاسې د پاملرنې څخه ډېره مننه چې ما بېچاره ته مو تر ډېره غوړ ونيو. زه یوه هیله لرم چې راځئ چې په گډه کار وکړو او دا د پښتو اورغلی تود کړو.

کرانو مشرانو، همزولو او کشرانو! زه له یوه شي نه ډېر تشویش لرم. په دهې افغانستان کې په فرهنگي ساحه کې هېڅکله داسې وضعه نه وه لکه دا نن چې یې مور او تاسې وینو.

زه د یوه سپین ریري په حیث له بحث نه وتلي یو، دوه درې کلیمې تاسې ته عرض کوم او دا خپله وظیفه بولم. هغه دا چې د فارسي او پښتو جنګ زموږ جنګ نه دی.

دا دښمن زموږ هېواد ته راننه ایستی دی. دا دواړه زموږ ژبي دي. دري زموږ ژبه ده. دا فارسي د عربو په وخت کې په ایران کې مړه شوې وه. همدې خراسانیانو چې اوسنی نوم افغانستان دی بېرته یې ایرانیانو ته ورزده کړه. یانې دغه هېواد چې اوس ځان ته ایران وايي او اصلي نوم یې فارس دی، دا نوم تقریباً په ۱۹۳۵م کې له مور نه ایرانیانو غلا کړ.

او زموږ د هغه وخت حاکمانو چې ډېر بې غیرته خلک وو، دا کوشش یې ونه کړ چې هغوی ته و وایي چې دا یوه مشترک نوم دی، دا نوم تاسې په ځان مه ږدئ او ځان ته بل نوم پیدا کړئ. اوس زموږ ټول افتخارات د ایران په نامه باندې ثبتېږي. ،، حکیم سنایي شاعر بزرگ ایران ،،

کله چې دا کتاب ما ولید دومره غوسه راغله چې کتاب مې راپورته کړ او په دیوال مې و ویشو. دا وراشه یا بني خبرې نه دي مور نه خوشحاله کوي. مور هم یوه ملت یو، مور هم حیثیت لرو. مور هم فرهنگ لرو.

زموږ د بلخ تاریخ او د پښتو او دري ژبو تاریخ ډېر لرغوني دي، تر هغه تاریخه چې په غربي ایران یانې فارس کې یې خلک د فارسي ژبې له پاره پېشنهاد وي. ،، (سلیمان، د باز محمد ثبت، ۲۰۰۸ لېږدي).

د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو انگر څېړنـ چوپړي (ریسـ رچ پانې)

څېړه ۲. ت - ۱ قلم ټولنه ،، چې لایق په لنډیو باندې کنفرانس ورکوي ،، د بازمحمد عابد ثبت او کینلی متن، ۱۳۸۷ لېږدی، ټول چوپړی، کی د لنډیو، مصری، ټپو او ټیکۍو کچه، ۱۳۶۱ لېږدی، (گڼه یې په: دانې)									
کنټرول	څېړند (Caution)	ګډ شوی (Action Required)	دودستۍ (Suffixes)	منسوبی (Related)	مصری	ټیکۍ	ټپې	لنډی	ټول ټول ټولنی ټپې ټپې او مصری
					Mésrérý	Tikéy	Tapé	Lánđéy	
✓	✓	✓		Related to men ▲ سرو ته منسوبی				۱	چېر کال راتړ چوپړی ۱۳۸۷ لېږدی
				Related to women ▲ بنڅو ته منسوبی				۱	چېر کال راتړ چوپړی ۱۳۸۷ لېږدی
				ونه - ښه - (څرګند واو په غږ کلمې سره راښی) ونه.					
				ښه - ښه - (څرګنده ی په غږ چمنی، غونډلی سره راښی) ښه.					
				زورکی - ana: (نون زور واری) نه.					
				زورکی - mana: (منه مېچوله می * منه) نه.				۱	
				زورکی * * * (ترله، خوله، معوله، خپله) ټپې لوی شتون لري.					
				څرګنده ، * * * (کولتور ده بنفوره) ټپې لوی شتون لري.					

۱۵. ۸ لېنتیلیک: څېړه ۲. ت - ۱ قلم ټولنه ،، چې لایق په لنډی یو باندې کنفرانس ورکوي ،، د بازمحمد عابد ثبت او کینلی متن، ۱۳۸۷ لېږدی، ټول چوپړي، کی د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچې، ۱۳۶۱ لېږدی، (گڼه یې په: دانې)

۱۵. ۷ ټې (ت). پوهیالی محمد اسماعیل یون په دې بڼه کښلی دې او روڼ وي داسې.

و، لنډۍ په پښتو شاعرۍ کې تر ټولو کوشنی شعري کالب یا فورم دی، خو د مانا د ځواک او لېږد له پلوه نه یوازې په پښتو شاعرۍ، بلکې په نړۍ یواله شاعرۍ کې یې ساری لیدل شوی نه دی. د لنډۍ کمال په دې کې دی، چې مجموعاً په ۲۲ څپو یا دوو مسرو کې دروند مانیز بار او ښکلا لېږدوي.

د دوی لومړۍ مسرې په پای کې یوه اهنګینه کلمه لري، چې د لنډۍ قافیه نه لري، خو د دوېمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره لنډۍ باید د زور (ه) په واول یا غرن اواز پای ته رسېدلې وي. پای کې دا زور (ه) رانه شي نو اهنګ یې نیمګړی پاتې کېږي. لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غریز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرتولو لنډۍ باندې یوه قانون د تطبیق وړ دی، یانې داچې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره باید ۹ او دوېمه ۱۳ څپې وي. د هرې لنډۍ د لومړۍ مسرې څلورمه او اتهمه څپه او د دوېمې مسرې څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه، خښه وي لکه:

▲ امانتي مي گور كي كېږدئ

که یار خبر شي ما به خپل وطن ته ورینه

د دې مصرۍ څپیز- خجیز جوړښت په دې ډول دی:

U-UUUU-UUUU

U-UUUU-UUUU-UUUU

له مانیز پلوه لنډۍ پر بېلا بېلو ډولونو وېشل شوې دي. د پښتني ټولني د ژوند د ټولو ډګرونو انځورنه په کې کېدې شي او شوي هم ده، خو د شکل او جوړښت له مخې لنډۍ همدا یوه ټاکلی شکل او قانون لري. دلته به یوه څو لنډۍ د بېلګې په توګه وړاندې کړو:

▲ یوه وعده راسره و که

چې د صراط په پله به یوه ځای سره ځونه

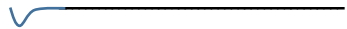
▲ ستا به واده زما به مرگ وي

ستا به ډولی زما به کت خاورو ته ورینه

▲ ولي دې بد را سره و کره

زما همدغه هیله وه چې یار لرمه

څرنگه چې په لنډۍ کې د وروستی مسرې ورستی کلمه اهنکینه وي، د وروستی څپې اهنګ یې لور او تر هغې دمخه څپې اهنګ یې لوېدلی شان وي (✓) نو دلته کېدی شي د لنډۍ ځمکچپوهنې (هندسي) جوړښت داسې ترسیم شي:

لنډۍ یو ته (ټیکۍ)، (مصری) او (ټپې) هم وايي، چې دا هر یو نوم خپل ځانګړی تعبیر او لهجه یې استعمال لري، خو د دې ډول شعر عام او منل شوی نوم همدا (لنډۍ) دی.

د نوموړي شعر د هرې برخې له پاره او رکن د افادې له پاره بېلابېلې نښې نښانې او علايم علايم وټاکل شول: لکه د قافيې افادې له پاره (a) نښه، د رديف له پاره (=) نښه او د مسرې له پاره کرښه (—)، د بېلابېلو قافيو له پاره که په کوم شعر کې وي په (d او c b).

همدغه نښې د یوه شعر ځمکچپوهنې (هندسي) رغښت په لاس راوړی شي.

د یوه منظم قانون له مخې د اهنګ لوړوالی او ټیټوالی او د ژبې له غږیز جوړښت سره بشپړ پیوستون، د پښتو ملي او ولسي شاعرۍ ډېره خوندوره کړې ده، له همدې کبله خو دا شاعري زموږ د ولس د موسیقۍ له څپو سره ډېره ښه اوډلتیا مومي او کله چې بیا دا دواړه ښکلي هنرونه سره یوه ځای شي، نو بیا د دردمنو زړونو زنگ لري کړي.

د پښتو ژبې د شعرونه د څپو د شمېر، د مسرو د څومره والي او څرنگوالي له پلوه یوه له بله بدلون مومي، خو بیا هم د څپیز خجیز جوړښت له مخې پرتولو یوه قانون تطبیقېږي. یانې تر هر درېیو څپو ورسته څلورمه څپه خج (فشار) اخلي،، (محمد اسمعیل، ۱۳۷۷ ل ل کال، ۷ چوپړی).

د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو انگر خبرن چوپړي (ریس — رچ پانې)

خپره ۲، ټ، و، د پښتو شعر هندسي جوړښت، محمد محمد اسمعيل يون، ۷ او ۱۳۸ چوپړي، کي د لنډيو، مصر، ټپو او ټیکو کچه، ۱۳۷۷ لېږدي، (گڼه يې په: دانې)									
کتنه	زاتونومي / ايښودنې نوم	نېکي	چاپېرک	ټولې ټولنې، شمېر ټیکو او مصری	لنډی	ټپي	ټیکي	مصري	مشموبې
					Lánđéy	Tapé	ټیکي	Mésréy	Related
۹	محمد اسمعيل	هندسي جوړښت	د پښتو شعر	ټولې ټولنې، شمېر ټیکو او مصری	۴	۴			Related to men
									Related to women
						۲			ونه - uná: (څرگند و او په غږ کلمې سره راښي) وڼه.
						۲			پڼه - ná: (څرگنده ي په غږ چلې، غونډلې سره راښي) پڼه.
						۱			زورکي - ana: (نون زور واري) نه.
									زورکي - mana: (منه مجبوره هي * مه) مه.
				زورکي * ه: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لوي شتون لري.					
				څرگنده ه ه: (کوڼکوڼوره، بخوڼوره) ډېرې لوي شتون لري.					

۱۵. ۹ لښتيلیک: خپره ۲، ټ، و، د پښتو شعر ځمکچپوهنې (هندسي) جوړښت، محمد محمد اسمعيل يون، ۷ او ۱۳۸ چوپړي، کي د لنډيو، ټپو، ټیکو او مصریو کچي، ۱۳۷۷ لېږدي، (گڼه يې په: دانې)

۱.۵. ۸ جې (ج). څېړنوال دوست محمد دوست شينواری روڼوي داسې.

، د لنډۍ د پښتو د ولسي ادب يوه بې سارې بډاينه پانگه ده، زموږ د ټولني د ژوند او آيديا هېڅ خوا نه شته چې په لنډۍو کې يې انعکاس نه وي موندلی.

مینه، بنکلا، وصال، بېلتون، خوښي، خوشحالي، تېری، عدالت، سرښندنه، وطن پالنه، هر ډول رزمي او بزمي آیدیا په لنډۍو کې ځای شوي ده، دپښتنو د ولسي ادب، روحياتي، د ژوند شرايطو، کولتور او دود، د پېژندلو له پاره لنډۍ د يوه دايرة المعارف يا وېکيپېډيا حيثت لري.

لنډۍ (چې د تپې، مصري، ټيکۍ په نوم هم يادېږي) د پښتو په هره سيمه، هر کلي، هر کور کې د ولس ادب يوه مهمه برخه ده؛ خو په هر سيمه کې په خاصو غرونو او ټاکلي ډول ويل کېږي چې مشهور يې د چارباغی، ننګرهار، تیرا، وردگو، شلګر، کندهار او دنورو دي. هر ځای يې غږ او کمپوز د سيمې تر اغېز لاندې وي او د هر ډول موسيقۍ په کالب کې ځايېږي.

لنډۍ کله په ځانګړي او کله په ډله بيز ډول، کله يوازې او کله له سروکو سره يوه ځای ويل کېږي.

د لنډۍ يو فورم:

لنډۍ همېشه له دوو برخو جوړې وي چې لومړۍ برخه يې ۹، او دوېيمه يې ۱۳ سېلابه وي.

د لنډۍ يو دوېيمه مصرع همېشه په (ونه - UNĀ) - (څرګند واو)، (ينه، NA (څرګنده ي)، (زوزکی + ana)، (زورکی + منه، مجهوله يې * مه) پای ته رسېږي لکه:

▲ په لوړو غرو د خدای نظر دی

په سر يې واورې وروي چارپېر کلونه

▲ که په ميوند کې شهيد نه شوي

خدايږو لاليه بي ننگی ته دی ساتينه

▲ زما په رنځ جانان خبر دی
دارو خو نه کړي تش مې نه کوي پوښتنه

▲ په خندا شنه، په ملا شوي ماته
د جنت حورې! په گولی دې و ویشتمه

▲ زما په دې وطن کې څه دي
ملاو سترگو د آشنا بند کړی یمه

له دغه فرموله وتلي لنډی له ادبي معیاره وتلي او بېخي کمي دي.
ما د پښتو لنډی یو د لومړی ټوک د (الف، ز، ی) لنډی ولټولي چې ټولي (۴۸۶)
لنډی کېږي په هغو کې یوازې یوه لنډی په (زور + نه ana) پای رسېدلې وه او
(۱۸) په (ana - زورکې + نه).

▲ ارمان، ارمان خپله وطنه
د خپل وطن جامې مې ولوبدې له تنه
او په دغو ټول کتاب کې یوازې یوه لنډی په (له) پای ته رسېدلې.

▲ اسیله وم کم اصله یوورم
کم اصله! داسې مې ساتي لکه مغوله؟

،، دا لنډی د ختیځ اکاډمي ننگرهار، فلکلور پېژندنې لارښود کې، محمد داود
وفا هم په ۴۳ چویری کې کښلې ده، (محمد داود، ۱۳۳۴ لېږدی، ۴۳ چویری)

دغه لنډی په فني لحاظ اعتبار نه لري او د لنډی یو له اصلي فورم سره اړخ نه لگوي
او حتی لنډی ورته نه شو ویلی.
د لنډی بل خصوصیت دا دی چې څلورم سیلابل یوه څپه (د جملي اکسنټ)
راځي، په دې صورت په لومړی برخه کې په څلورم او اتتم، په دویمه برخه کې
په څلورم، اتتم او دوولسم سیلابل څپه راځي.

څپه په خج لرونکي هجا واقع کېږي. له دغه ځایه د لنډی یو لومړی او دویم
پارکی هېڅکله په خج لرونکي هجا پای ته نه رسیري په دغه لنډی کې د سیلابل او
څپې ترسیم وړاندې کېږي:

▲ که - په - می - وند + کې - ش - هید - نه + شوي

خدای - رو - لا - له + په - بی - نن - گی + ته - دي - سا - تي - نه

دا په هغه صورت کې چې لنډۍ یوازې ویل کېږي او که له نیمکۍ سره یوه
ځای شي په هغه صورت کې د نیمکۍ له خصوصیت سره سم د لنډۍ یو په څپو کې
توپیر راځي. کله له داسې هم ویل کېږي چې کومه څپه په کې نه احساسېږي، له
سیمه ییزو غړو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر
لري چې دا څېړنه بېله موضع ده بېل تحقیق غواړي.

په لنډۍ یو کې د بنځو ونډه:

د بنتو ولسي ادب کې عموماً او په لنډۍ یو کې خصوصاً د بنځو ونډه ډېره زیاته
ده. همدغه لنډۍ دي چې په وپرونو، ودونو، د غم او خوښۍ یو په وختونو کې یې
وايي. د لنډۍ یو جوړونکې هم غالباً بنځې دي. زیاتې لنډۍ د زړه د ژورو تاثراتو،
خواشینو او خپگان انعکاس دی.

له نیمايي نه زیاتې لنډۍ د غم، خپگان، دردېلې زړه زگېږوی دی، د دوی د
غم خپلې سینې آه دی چې د نارینه و مخ د دوی تېری یو، بد سلوک او ناوړه دودونو
خواته اړوي. کله د بني له غمه ژاړي:

▲ د بني غږ راباندي و شو

لکه ډوډۍ په تناره کې وریته شومه

او کله د مېړه له بد سلوکه:

▲ نېستي د خدای له لوري راغله

موزي په ما مینت کوي چې خوار دي کرمه

د جبر او زور واده غم بولي او داسې مېړه ته موزي وايي:

▲ موزي په مینه څه پوهېږي

په نس یې مور کره تر سبا کوي خوبونه

▲ خاونده بیا دي ماخوستن کر

د نارضا کت نه مي رپردي اندامونه

او کله له بي وسي او بي واکي له لاسه مرگ غواړي:

▲ صورت زما واک بي د بل دی خدایه نور واخلی دا بي واکه صورتونه

په هر صورت لنډۍ زومړ د ټولني نالوستو او بي سواده خلکو جوړي کړي، په ساده او روانه ژبه ويل شوي دي. ځيني لنډۍ داسي هم دي چي په څرکند ډول ميرزايانو، ملايانو جوړ کړي دي، داسي لغات او تعبيرات په کې وي، چي عام خلک پرې نه پوهېږي لکه:

▲ شفق بي مه بولی عالمه اسمان زما په ژړا اوبسکي تويوينه

▲ علم درياب طالب اوباز دی يا به ځان ډوب کړي يا به باسي گوهرونه

▲ عقل د سر فکر د زړه و ديدار د سترگو، د خولي بني خبري وينه

په دغسي لنډۍ يو کي هغه ژور احساس، هغه خوند، هغه کيفيت هېڅ نه وي لکه څومره چي د نالوستو خلکو له خوا په ساده او روانه ژبه ويل شوي وي، دومره تو پير لري لکه طبيعي او د کاغذ گل.،، (دوست محمد ، ۲۰۰۶ زېږدي کال)

څېره ۲. ج ،، د پښتو د ولسي ادب لاري ،، څېړنوال دوست محمد دوست شينواري، لنډۍ سرليک کي د لنډيو، مصري، ټيو او ټيکيو کچه، ۱۳۸۵ لېږدي، (گڼه يي په: دانې)		لنډۍ	ټي	ټيکي	مصري	متنوسې	تړلې	چاپ	لنډۍ	پښتني	د پښتني ولسي ادب لاري	راناوښتي	کله
ټول	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶
کنټرول (In control)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
خبرداري (Caution)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
کړ شوي (Action Req'ed)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
تړلې (Suffix Voice)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
متنوسې (Related)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
سرو له متنوسې (Related to men)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
منځو له متنوسې (Related to women)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ونه - una: (څرگند او په غير کلمي سره راښي) وڼه.	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
پڼه - ma: (څرگنده ي په غوچمن، غوښلي سرد راښي) پڼه.	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
زورکي - ana: (تون زور واري) نه.	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
زورکي - mana: (منه مجوله هي * مه) مه.	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
زورکي - a: (تړله، ځوله، معوله، خپله) بېړي لوي شتون لري.	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
څرگنده - a: (کوښور، بخور) بېړي لوي شتون لري.	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

۱۰. ۱۵ لښتيلک: څېره ۲. ج ،، د پښتو د ولسي ادب لاري ،، څېړنوال دوست محمد دوست شينواري، لنډۍ سرليک کي د لنډۍ يو، ټيو، ټيکۍ يو او مصري يو کچي، ۱۳۸۵ لېږدي، (گڼه يي په: دانې)

۹.۱۵ چې (ج). جانان د پښتو لنډۍ یو کې د محرومیت پر موضوع کښلي دي.

، د پښتو ادب په لمن کې پښتو لنډۍ ځانگړی ځای لري، ځکه چې په لنډه او ساده ژبه ټول هغه تعریفونه په ځان کې رانغاړي چې د منظوم کلام له پاره اړین دي. درد، عاطفه، پیغام، اهنگ او رواني د پښتو ژبې په هره لنډۍ کې لیدل کېږي، ځینې بهرني لیکوال چې پښتو لنډۍ یې لوستي زیاترو په خپلو نظرونو کې پښتو لنډۍ د دغې ژبې منظوم شهکارونه بللي.

اوسمهال هم د نورو ژبو ځینې لیکوال او شاعران په دې قانع دي چې د پښتو ژبې له هرې لنډۍ څخه د یوه بشپړ شعر الهام اخیستل کېږي. د بېلگې په توگه د اردو ژبې مشهور شاعر احمد فراز چې د پښتو ژبې لنډۍ لوستي په یوه نه یوه بڼه یې د هغو لنډۍو پیغام او مفهوم په خپلو شعرونو کې ځای کړی او یوه نوی رنگ یې ورکړی.

دا چې پښتو لنډۍ له کومه ځایه سرچینه اخلي، دا به یوه تکراري بحث وي، خو د دغې خبرې څېړنه ضروري ده چې پښتو لنډۍ پښتون پنځولي که پښتني. که چېرې د پښتو لومړنی لنډۍ ولولو نو له ورايه په کې د پښتني احساساتو څرگندونه کېږي او دا په ثبات رسېږي چې پیل به یې پښتني کړي وي.

▲ سپورمیه سر وهه راخیره

یار می د گلو کر کوي گوتي ریبینه

کېدی شي زما له نظر سره ډېر خلک موافق نه وي، خو کومې لنډۍ چې کلاسیکي دي او له ډېرې پخوا زمانې څخه سینه په سینه تر مور را رسېدلي زیاتره د ښځینه احساساتو او ښځینه محرومیتونو څرگندونه کوي.

یانې دا چې پښتني کله د خپلو کورونو د څلورو دیوالونو شاته ډېر ځورېدلي او یا یې لږه خوښي په برخه شوي، نو په لنډۍ یو کې یې د خپلو احساساتو څرگندونه کړي ده. خو هغه لنډۍ چې د ښځینه وو له خوا ویل شوي د محرومیت تله په کې درنه ښکاري، راځی په پښتو لنډۍ یو کې د ښځینه محرومیتونو یوه څو بېلگې و گورو.

په ډېرو پښتني سیمو کې دا دود دی، چې د خپلو لویو د ودولو پر وخت ترې پوښتنه نه کوي او دا خبره یوه شرم گڼي، که څه هم د اسلام په مقدس دین کې د هلک او نجلۍ خوښه شرط ده.

خو په پښتنو سیمو کې د غیرت تر نامه لاندې د اسلام دغه اصل تر پښو لاندې کپړې، د نارینه وو چې چا ته خوښه وي، خپله لور، خور ورته ودوي، پښتني پېغلي چې کله له داسې حالت سره مخ شوي نو پرته له دې چې له سوزه خپل احساسات په لنډۍ کې راونغاړي نور یې هېڅ له وسه نه دي پوره شوي. په لاندې لنډۍ یو کې د دغه دود او د پښتنو نجونو محرومیت له ورايه ښکاري:

▲ تر شمل پورې دې واده کړم

تر شمل پورې څوک غوايه نه ورکويڼه

▲ توري تيرا نه دې کړم تېره

ما به مي خپلي مور ته څوک ورسويڼه

▲ ترلې ترپور دې مېره مه شه

په لښتو غنو دې وهي بيا دې شريڼه

زیاتره وخت داسې هم شوي چې پښتني نجوني د پلار کور کې زړې شوي، ځکه په پښتنو کې اوس هم دا دود شته چې هر چا ته خور لور نه ورکوي، کله داسې شي چې د نجلی پلار او مور هر چا ته زړه نه ښه کوي، د نجلی سر په کور سپین شي، کله بیا د پلار او یا کورنۍ د کورنو له امله څوک زړه نه ښه کوي چې نجلی وغواړي، په داسې حالاتو کې نجلی له شرمه هېڅ نه شي ویلی خو کله چې یې د پېغلنوب غوښتنې او احساسات ډېر وځپي نو له ځان سره داسې یوه لنډۍ زمزمه کړي:

▲ ټولي همزولي مي واده شوي

زه بدقسمته د پلار کور کې ناسته يم

▲ سر مي د پلار په کور کې سپين شو

لکه ډوډۍ په تناره وسوم مينه

که چېرې د پورتنۍ یو لنډۍ یو شاعرانه اړخونو ته وکتل شي، هره نیم بیټي او یا پوره لنډۍ د لوستونکي او یا اورېدونکي په ذهن کې یوه ذهني انځور جوړوي لکه (په تناره کې د ډوډۍ سوزېدل) چې هم ذهني انځور جوړوي او هم یوه دردوونکی پیغام اورېدونکو او لوستونکو ته وړاندې کوي.

د پښتنو بڼخو یوه بل محرومیت دا دی چې د مېره په کور کې ورسره سم چلند نه کېږي، د اسلام په مقدس دین کې بڼخې او نارینه یوه ډول حقوق لري خو په زیاترو پښتني کورنۍ یو کې بڼخې ډېر بې ارزښته ساتل کېږي، نه یې غوښتنو ته پاملرنه کېږي او نه هم بڼخېنه خواهشاتو ته، تر دې چې د خوابښي او یا د کور د ځینو نورو غړو له خوا پوزي ته راشي. کله، کله داسې هم نه وي. د میري مور، ورور او یا نورو له خوا هم رټل کېږي او د ځوانۍ هغه مسته دوره چې باید په خوشحالی تېره شي په غمونو کې تېرېږي. په لاندې لنډۍ یو کې د دغو پېښو او واقعاتو انځورونه له ورايه برېښي:

▲ تېل مې وهه بنگري مې مات شول

مور مې میره ده ما په کور کې نه پرېږدینه

▲ ځان به په ډک سیند کې لاهو کړم

ستا د سپېره کور به ونه کړم ارمانونه

▲ د غرونو ترخې مې خوراک وی

خوراک مې نه وی د موزي د کور غمونه

▲ د بني ترس راباندې تېر شو

زه د دوزخ د لمبو څه پروا لرمه

▲ کور دې د غم بندیکانه ده

د خوشحالی باران په کال کې نه راینه

▲ بنگري د ټولي دنیا دود دي

زه له نیستم جانانه نه غواړم دودونه

▲ توتان پاخه ممانه توري

زه د موزي د ډوډۍ څه پروا لرمه

▲ قربان، قربان د دادا کوره

له ډکه شکوره به یوازې تاوېدمه

▲ باهو می و په لاس می نه کرل
د موزیگی په کور کی اوسم تش لاسونه

پورتنی لنډۍ داسی انځورونه لېږدوي چې هره یوه یې دپښتنی سیمی یوه شهکار دی، د بېلگې په توگه د توتانو او ممانو د پخېدو انځور چې پښتنی نجونې او یا هم مېرمنې په غرنۍ یو سیمو کی ځانگې په خپلو ټیکریو کی څنډي او بیا یې د یخو چینو او یا هم گودر په غره په مزه، مزه خوري. رښتیا هم چې د فطرت د داسی یوې خورې لوښیې په وخت کی به څوک د چا د ډودۍ څه پروا کوي او بیا هغه ډودۍ چې د اوبنکو په بدرگه خورل کېږي.

یوه بله خبره چې پښتنی ښځې ډېرې ځوروي، هغه د پښتنو غریبي ده. زیاتره پښتانه خپله روزي په نورو هېوادونو کی لاسته راوړي که پخوا پښتنو هند او یا هم نورو سیمو ته سفر کاوه، اوس هم ډېرو بهرنۍ یو هېوادونو کی د مسافرت شپې سبا کوي، پښتنی مېرمنې یې په کورونو کی لاري څاري. داسی هم شوي دي چې تر واده شل ورځې او یا لس ورځې وروسته نارینه مساپري ته تللي او بیا څو کاله بېرته نه دي راستانه شوي، پښتنی مېرمنې چې کله دغسې حالاتو سره مخ شوي نو د خپل زړه براس یې په لنډۍ یو کی وپستلی او د زړه خبرې یې په نا اگاهانه ډول داسی اهنگین له زرونو راوتلي چې په یوه شرنگ د اورېدونکو یا لوستونکو پر زرونو پرېوځي. دا پیغام لېږدوي چې د مېرونو په نه شتوالي کی پښتنی مېرمنې څومره ځورېږي.

▲ مساپري دي ډېره و کره
راځه، راځه روزي به خدای را رسوینه

▲ دا ستا دیدن زما اختر دی
ته مساپر یې زه به څه کړم اخترونه

▲ پالنگ می جوړ کړ ته رانغلي
لکه منگور په کی یوازي تاوېدمه

دغسې ډېرې لنډې په پښتو ژبه کی لیدل کېږي چې هره یوه یې یوه محرومیت، یوه پیغام او یوه درد لېږدوي. زما له دي مطلب نه دا موخه نه ده چې خدای مه کره د پښتنو کولتور می غندلی وي په هره ژبه او هر قوم کی ځنې، وډلته د، ځني، :

د څخه، ورڅخه، تری په مانا دی چې د ځینې و بعضی، څخه یې توپیرول په کار دي،(مجاور احمد، ۱۳۸۵ لېږدی، ۵۱ چوپړی).

منفي دودونه شته، همداسې مثبت اړخونه هم لري، که د پښتو ژبې مثبت اړخونه و څېړو نو پښتني همدومره قدر او قیمت چې په پښتني کولتور کې لري په نورو کولتورونو کې یې ښايي ونه لري. خو ما دلته یوازې د پښتو لنډیو کې د محرومیت پر موضوع دا لیکنه کړې وه، هیله ده لوستونکي راڅخه خوا بدي نه شي،، (جانان، ۲۰۰۶ زېږدی)

څېره ۲. چ جانان ،، پښتو لنډيو کې محرومیت ،، په دې لیکنه کې د لنډيو، مصرو، ټپو او ټیکو کچه، ۱۳۸۵ لېږدی، (گڼه یې په: دانې)									
کنه	ډانټونځی / انټونځی نوم	نېغی اړیکه	چاپ کار / چاپ	پول راتل / لیدل / لیدو / ټپي / ټیکي از مصرو	لنډی	ټپي	ټیکي	مصري	مشموبی
					Lángléy	Tapé	شایی	Mésréy	Related
۱۸	چاپ کار / چاپ	نېغی اړیکه	چاپ کار / چاپ	پول راتل / لیدل / لیدو / ټپي / ټیکي از مصرو	۴	۴	۸	۸	Related to men
					۴	۴	۸	۸	Related to women
					۲	۲	۳	۳	ونه - uná: (څرگند او په غیر کلمې سره راښی) ونه.
					۲	۲	۲	۲	به - ba: (څرگنده ی په غیر چمتی، غونډلې سره راښی) پښه
									زورکی - zana: (نون زور وړي) نه.
					۲		۳	۳	زورکی - mana - (منه مېهوله هی * مه) مه.
								زورکی ، ، ، : (زله، خوله، مغوله، خپله) ټپي اړی شتون لري.	
								څرگنده ، ، ، : (کونکور، بخوره) ټپي اړی شتون لري.	

۱۱.۱۵ لښتلیک: څېره ۲. چ جانان ،، پښتو لنډیو کې محرومیت ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصريو کچې، (گڼه یې په: دانې)، ۱۳۸۵ لېږدی،

۱۰.۱۵ ځې (خ). فیاض علي شاه اخونزاده له پام سره لږ څه گډوم.

و، د اکثر و محکيکينو دا خيال دی چې تپه د پښتو ايجاد دی، د پښتو ژبې نه دغه صنف پنجابي او هندکو ژبو خپل کړی دی. خو سره د اختصاره څومره جامعیت د پښتو په تپه کې دی هغه په پنجابي کې نه شته.

د پښتو شاعري ابتدا د تپې نه شوې ده. د يوه پوه وينا ده چې پښتانه فطراً ټول شاعران دي، ځکه چې هر پښتون بڼځه او نر تپې جوړولی شي.

کله بوداگان او سپين ربري د دين، اخرت په حکله تپې وايي، نوي ځوانان په کې د خپلې مينې محبت ارمانونه رږوي. که کرونده گر د پتو، اوبو، خاورو، اړه تپې وايي نو پېغلي د گودر په غاړه د پېغلتوب، کالو په حکله په کې خيالات څرگندوي، په دونو بنادۍ يو کې خپل خپلوان او د واده ځلمي ستايي.

تپه د جزباتو هېنډره ده. ځکه خو ډېر مقبول صنف دی. پښتو چې کله اسلام نه وو راوړي او لمر پرست وو، نو هم د دوی په ژبه کې معيارې تپې موجودې وې. لکه:

▲ د مازيگر زېريه لمره

ته لا ولاړ يې په ما پرېوتل گردونه

پښتون يوه ازاد پسند قوم دی نه چاته محکوم شوی. خو چې څوک يې په کلاری او امن اوسيدو ته نه پرېږدي نو په جنگ کولو مجبوره شوی دی. په خپلو تپو کې يې هم د جنگ نه نفرت او وينې بهيدلو نه کرکه ښکاري.

▲ د لښکرو ملک ته وايه

په مرو مور شوې که نور هم غواړي جنگونه
يا

▲ د لښکرو ملک ته وايه

ډېرې دې کونډې کړې خپرې درته کوينه

د تاريخ جنگونو زکر هم پښتو تپه کې شوی دی.

کله چې پیر روښان د مغولو خلاف توره اوچته کړه نو په دې ټپه کې داسې وستایل شو:

▲ د مغول ظلم به نسکور شي

چې پیر روښان توره په لاس جنگ له ورځینه

د پېرنگیانو خلاف د پښتنو جنگونه هم په پښتو ټپه کې ستایل شوي دي.

د ملاکنډ په جنگ کې چې کله هارون د پېرنگیانو خلاف ډال شو نو دا ټپه و ویل شوه:

▲ په ملاکنډ توره تیاره شوه

هارونه! توره خُلوه چې رڼا شینه

کله چې پښتنو د کشمیر په غزا کې په تش لاس د میراني مظاهره وکړه نو دا ټپه مشهوره شوه:

▲ زما په پاک الله باور دی

ځکه به تش لاس د کشمیر غزا له ځمه

د ازادۍ په جنگونو کې داسې نورې ټپې مشهور شوي دي چې د پښتنو د جزیاتو راپارولو د پاره ویل شوي دي.

▲ جانان به ولي توره نه کړي

تر نیمايي سنگره زه ورسره ځمه

▲ که تور اوربل مي میراتپري

په پښتو ننگ دی جانان نه منع کومه

▲ په هېندستان دې ځلی جوړ شه

د بي ننگی اواز دې را مه شه مېینه

د لنډۍ یو، تپو، ټیکی یو او مصری یو انگر
څېرنه چوپړي (ریس—رچ پانې)

▲ چې توره نه کړي نور به څه کړي

چې یې شوده د پښتني رودلي دینه

▲ ستا د بوري توپکه څار شم

په اوږه ستا وي کزه زه د خیاله ځمه

په تپه کې چې د ژوند د ټولو اړخونو عکاسي شوي ده، دومره زیاته په هېڅ
یوه صنف کې نه ده شوې او نه کېدی شي.

حجره چې ورته په پښتو معاشره کې یوه اهم حیثیت حاصل دی، په پښتو تپه
کې ستایلي شوي ده لکه:

▲ حجره د کام کلي د سره

د نیمو شپو منگي زما لالی وهینه

▲ ستا د حجرې درشل کاره شه

زما د زره ستني کړې درپسي وینه

چپلم چې د حجره ښکلا گنلی شي په پښتو تپه کې په دې ډول ستایل شوي دی:

▲ چپلمه خدیرو چې دې مات کړم

میین په ما دی غم په تا غلتوینه

▲ د حجرې گټ درباندي پرپوځه

چې د چپلم نچه دې خله کې پاتي شینه

جماعت د پښتنو دینداري لکه د نمر څرگنده ده.
په تپو کې هم د جماعت ډېر زکر رغلي دی.

▲ د میین زره جماعت خانه ده

که مسلمان یې وران یې نه کړي دیوالونه

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ په مولوي مي سلام وايه

زما جانان ته کتاب خلاص کړه چې راځینه

گودر هم د پښتنو په ولسي ژوند کې ډېر اهمیت لري.
د پښتو ټپه کې د گودر د مازیگر ډېره زیاته ستاینه شوی ده:

▲ گودر ته حُم راپسي راشه

منگي مي دوي دي نري ملا مي ماتويڼه

▲ چې مازیگر پري بنائسته کېږي

هغي جینی له مور منگی نه ورکويڼه

د سفر او مسافری په حکله هم ډېرې ټپي مشهورې دي.

▲ په سفر خه مه خفه کېږه

زه پښتنه به ستا په پت کې ناسته یمه

▲ هېندستاني شه روپی راوړه

په کورنو روپو مي مور نه درکويڼه

په پښتو ټپه کې لکه د نورو ژبو پشان متلونه هم راغلي دي:

▲ فکیره دوي گټي دي وکړي

یوه دي خیر ټول کړه بل دي وکړه دیدنونه

▲ چې اوږه نه خوري بوی ترې نه ځي

چې یاري نه کړي څوک پرې نه وی تهمتونه

لنډه دا چې ټپي ته په پښتو اولسي شاعري کې هغه لوړ مقام حاصل دی چې بل یوه
صنف ته هم نه دی حاصل شوی:

د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو انگر څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ بس دی په دي به يې فيصله کړو

ډېرې ټپې د سړي عمر کمونه،

(فیاض علي شاه، ۲۰۰۷ زېږدي)

		څېره ۲. خ، د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهمیت،، فیاض علي شاه اخونزاده، ليکنه کې د لنډيو، مصریو، ټپو او ټیکو کچه، ۱۳۸۶ لېږدي، (گڼه يې په: دانې)									
ځانګړنګۍ (In control)	ځيرداري (Caution)	کړه شوي (Action Required)	دېرېښايي (Suffix Voice)	منسوبی Related				نور تالان تالان ټپي او مصری	چاپ چاپ / نا چاپ	لنډی لیکنه	راناوړنګۍ / انګونګۍ نوم
				مصري Mésréy	ټپي ټپي Tapé	ټیکي ټیکي Tiké	لنډی Lángéy				
✓	●	■		Related to men	۱۲	۷	۵	۵			
				Related to women	۵	۴	۳	۲			
				Related to men	۷	۵	۳	۲			
				Related to women	۱	۱	۳	۳			
				ونه - uná: څرګند وار په غږ کلنې سره راشي) ونه.	۱	۱	۳	۳			
				پنه - ná: (څرګنده ي په غږ چلې، غونډلې سره راشي) پنه.	۷	۴	۱	۱			
				زورکې - ana: (نون زور واري) نه.							
				زورکې - mana: (منه مجبوره هي * مه) مه.	۴			۱			
				زورکې * * (ترله، خوږه، مغوله، خپله) نېرې لږې شتون لري.							
				څرګنده * * (ګونډلور، بخډور) نېرې لږې شتون لري.							

۱۲.۱۵ لښتليک: څېره ۲. خ، د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهمیت،، فیاض علي شاه اخونزاده، ليکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو کچه، ۱۳۸۶ لېږدي، (گڼه يې په: دانې)

۱.۱۱ ځې (خ). محمد حامد حلیمي لنډۍ د گلونو په سمندر کې تر خپل پام لاندې راوستي دي.

و، گل زما له پامه په ټوله نړۍ کې بڅښنه لور ته منسوب وي، په اسیا کې گل د
مېرمنو په نومونو کې راځي، د نرانو په نومونو کې گل نه کاروي. بېلگه یې؛ نساء
گل، ضیا گل، مخري گل، بي بي گل، گل بېو، نصرت گل، کنډې گل، زیباگل، گل
خانم، بانوگل، شیرین گل، زرغون گل، خانم گل... او زموږ ډېری کوچیان یې د
نرانو نومونو کې راولي او د نرانو لور ته یې منسوب وي،

”

▲ گلونه ډېر درسره راوړه

زه د اوربل د پاسه چتر جوړومه

لنډۍ د پښتو د اولسي ادبیاتو هغه غوره او په زړه پورې برخه ده، چې د اولس
بې نومه شاعرانو په کې د بشر د ژوند تر ټولو عالي شېبې په دوو نا متوازنو بیتونو
کې په ایجاز بیان کړي دي. و ۱، د لنډۍ یو په وپړه لمن کې بېلابېلې لنډۍ راټولې
او ډول، ډول فلکلوري ارزښتونه یې په ځان کې نغښتي دي. په هره لنډۍ کې
ځانگړي ښکلا ځلېږي، د انسان ژوندانه له هرې برخې څخه په کې ښکلې شاعرانه
او ادیبانه انځور کارل شوي دي. د مضمون له پلوه لنډۍ عشقي، حماسي، رزمي،
ټولنیز، تاریخي او د نورو مضامینو لرونکي ده.

لنډۍ په پښتو ژبه کې یوه لنډه سندره ده چې هره لنډۍ له دوه وو، دوی، برخو
څخه جوړه ده، لومړۍ برخه یې نهه سیلابه او دویمه برخه یې دیارلس سیلابه لري.
لنډۍ که څه هم کوم ځانگړی او معلوم ویناوال، شاعر، نه لري. په عادي بڼه په
پښتني اولس کې د وخت د غوښتنو سره سمې منځ ته راغلي او خوله په خوله، سینه
په سینه له یوه نسل څخه بل نسل ته راډېرډول شوي دي.

خو بیا هم نږدې ټولې لنډۍ د جوړښت له مخې سره یوه شان او سیلابونه یې سره
برابر دي. و ۲، د لنډۍ یو یوه ستر ارزښت دا دي چې د هغه سندریزه ځانگړتیا او
آهنگ روزنکي فطرت د نړۍ په ټولو فولکلوري شعرونو، سندرو کې ممتاز دي او
ساري نه لري. زموږ جغرافیایي سیمې په فولکلوري قلمرو کې هېڅ سندره نه د خپل
آهنگي ځانگړتیا، نه د خپلې تغزلي شتمنۍ، نه د سموالي او هیجان له پلوه له لنډۍ یو
سره برابري کولې شي. و ۳، د لنډۍ یو د نورو بېلابېلو ځانگړتیاوو تر څنګ یوه هم
داده چې لنډۍ په ډېر خواږه، ساده الفاظو ویل شوي، هر ډول مضامین او په عامه
اصطلاح د هر ذوق وړ مطالب په کې موندل کېږي.

لنډی د دی ترڅنګ چې د انسانانو له خوا د ژوندانه په حساسو شېبو کې د عام ولس له خوا زمزمه کېږي، د ټنګ ټکور، ساز او سرود په بڼه هم د هنرمندانو او سندرغاړو غږونو ته ښکلا وربښي.

په لنډیو کې د نورو ښکلاوو تر څنګ ډېر ښکلي او هنرمندانه تشبېهات هم کار ول شوي دي د بېلګې په توګه:

▲ زما دې زړه داسې کترې کړ

لکه د گل غوټی چې پانې، پانې شینه

▲ سورخي د مخ دې شغلي و کړي

لکه سورخي د ماښام سره کا وطنونه

▲ کمیس دې تور مټي دې سپیني

لکه ښامار چې تر چنډر تاوشوي وینه

لکه څرنګه چې وینو په پورتنیو لنډیو کې زړه له گل او کترې یې د گل له پانو سره، د مخ سوروالی د ماښام له سوروالي، کمیس له ښامار او مټي له چنډر سره تشبېه شوي دي.

په لنډیو کې ځینې داسې ښکلي او نادر تشبېهات هم په کار ورل شوي دي، چې د شعر او نظم په نورو فورمونو کې یا په بشره توګه نه شته او که وي هم په ډېره لږه کچې تر سترګو کېږي لکه:

▲ سترګي دې بي اثره نه دي

لکه د کوډو مری برګي، برګي دینه

▲ زلفي دې بيا پرمخ خوري کړي

لکه شپانه چې رمي و شري په غرونه

▲ دا ستا د مور غټي خبري

لکه چکړي د کوڅو تري خان ساتهمه

، ۴، د دغه تشبېهاتو په لړ کې یوه هم ګلونه دي چې په ډېره ماهرانه، هنرمندانه توګه د بدن له بېلابېلو برخو، د طبیعت، چاپېریال طبیعي بنسټونو او نورو سره تشبې کرل شوي دي.

ګلونه که له یوې خوا څخه بنسټي څېړي او بڼي لري. په طبیعي توګه د انسانانو پام ځان ته ور اړوي، راز، راز ګلونه بېلابېل رازونه او حکمتونه لري. له بلې خوا څخه بشر ګلونو ته بڼېګني، نیکمرغی د سمبول په توګه ګوري. د هغې د نامه له یادولو او کارولو، کرلو، سیل او لیدلو څخه یوه ځانګړی خوند تر لاسه کوي.

په رښتیا هم د گل نوم په یادولو سره انسان ته د ګلاب بنسټي څېره، د لاله د زړه داغ، د لونګو د غاړې هار، د کشمالو ریښه، د اېنځر د دیدن ورک والی او ارمان سترګو ته درېږي. انسانان له ګلونو څخه ډول، ډول انګېرنې او عقاید لري. د بېلګې په توګه زېرګل د جدایي علامه، سور گل د مینتوب او وصال علامه او سمبول ګني.

د خپل زخمي زړه داغ د لاله د زړه له داغ سره مقایسه کوي، د جانان دیدن د اېنځر له گل، همدا راز خپله خوښي د بلبل په بڼه د ګلو په دیدن او له گل سره په همدې کې لټوي.

که څه هم کې دی شي د ګلونو شمېر له سلګونو څخه واورې خو ځینې یې د خلکو تر منځ ډېر مشهور دي. له همدې امله ګلونه د لنډیو په فورم کې ګلونو ځانګړي ځي خپل کړي دي، د بېلګې په توګه له ځینو څخه یې په لاندې ډول یادونه کو:

د ګلاب گل د لنډیو په سمندر کې ګلاب د نورو ګلانو په پرتله ډېر یاد شوي او ځانګړی ځای لري. کې دی شي د ګلاب بې شمېره بڼېګني او رازونه د دی لامل ګرځېدلی وي تر څو په لنډیو کې یې نوم له نورو ګلونو څخه په لومړي کتار کې ځي خپل کړی وي.

په لنډیو کې د ګلاب د گل اصیلنتوب، سره بنسټي زړه راښکونکي څېره، د مینې او ناخوالو په وړاندې د هغې حساسیت، له شبنم او بلبل سره د هغه نږدې اړیکې، ډېرې ستایل شوي او یاد شوي دي. هم د بنسټو تشبېهاتو په رامنځ ته کولو کې ورځیني کار اېښتل شوی دی، لکه:

▲ اصیل ګلاب چې په کې نه وي

په نورو ګلو مي تسل نه شي مینه

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ اصل گلاپ را څخه ورک دی
کم اصل گل که بویوم پک دي باغونه

▲ په گورستان کې خاورې مه شي
گل د گلاپ شي چې دي خاورې بویونه

▲ په وینو سور لکه گلاپ شه
پښتني ناوې دي په تور اوربل کې ږدینه

▲ خولگی دي سره لکه گلاپ ده
ځکه يي واړه بلبلان ثنا کوینه

▲ د نجلۍ مراوې، مراوې سترگي
لکه گلاپ چې د دوي نیمو ورځو وینه

▲ گلاپه دا کدر دي بس دی
چې جینکی دي په اوربل کې گرزوینه

▲ مخ دي گلاپ سترگي دي شمع
زه نه پوهېږم چې پتنگ که بورا شمه

لونگ: لونگ نږدې ټول پېژني، په ورځنیو چارو کې په ځانگړي توگه په کلیو، بانډو کې د کلیوالو بنځو، نجونو له خوا ترې امپلونه جوړېږي او په غاړه کې اچول کېږي. ځینې واړه ځونډي هم ترېنه برابرېږي، د کوژدي د نښې په د ستمال، هم په جامو کې د کمیس په لمن او گریوان کې گنډل کېږي.

هغه څه چې مور د لونگ په نامه پېژنو او ښکلی بوي لري. د لونگ د بوټي، د گلونو واړه ښډر دي چې له راټولولو څخه وروسته و چېرې او بیا ورڅخه کار اخیستل کېږي. په لنډیو کې له لونگ څه د ښه بوي، ښکلي بوټي په توگه په ځانگړي توگه د بنځو له پاره ور ځیني یادونه شوي ده او د گلاپ له گل څخه وروسته لونگ په لنډیو کې خاص ځای لري. لکه:

د لنډیو، تپو، تیکو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانـي)

▲ اشنا می نوی سوداگر دی
په سر باري کې به لونگ راته راوړینه

▲ که چا لونگ لیدلي نه وي
جلی خولی کره د لونگو بوی ترې ځینه

▲ په لویو غرو د باران شور شو
بنکته لاندې شول د لونگو درموندونه

▲ چې ته راځي ما به خبر کړي
چې پر پالنگ لاجي لونگ و غورومه

▲ دا بند په بند به شم در ماته
په بند ماتېږي د لاجي او لونگ ونه

▲ د باغ دې هر بوټي لونگ دي
پرې لگېدلي دي د چټو پلونه

کشمالي: کشمالي هغه بنکلي گلان دي چې د نازبو گلونه هم ورته ویل کېږي.
, ۵, د کشمالي گلونه که څه هم د ظاهري بني له پلوه دومره زړه راښکون په کې
نه شته خو د کشمالو بنکلی بوي د هر کس پام ځانته وراړوي.

کشمالي توربخني پاني او گلونه لري. په لنډیو کې د کشمالو له بنکلو او په
زړه پورې عطر و څخه د نورو ځانگړتياوو په پرتله ډېره يادونه شوې ده، د بېلگې
په توگه:

▲ جینکو نوی دود جاري کړ
د کشمالو باغچې په بام کې جوړوینه

▲ د جلی کور راته معلوم دی
د بام په سر يي کشمالي کرلي دینه

د لنډیو، تپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

- ▲ د کشمالو به دي باغوان شم
چې هر سهار يې په وړيا ديدن کومه
- ▲ گلان دې ټول له تا کربان شي
ته کشمالی يې نور سلام درته کوينه
- ▲ يا دې په خوله کې کشمالي دي
يا دې د عطرو په چينه لمبلي دينه

غاټول: غاټول يا لاله هغه بنايسته او بنكلي گلونه دي چې سور رنگ لري، خو تور سوي داغونه يې په زړه تل د زخمي زړه زخميتوب څرگندونه کوي. د پسرلي په موسم کې د غرونو په لمنو او د بنتو کې د غاټول بنكلي گلونه تر سترگو کېږي. په لنډیو کې د بنکلو تشبېهاتو په ترڅ کې تر ډېره بريده د زړه داغ، د لاله د زړه له داغ سره او سرو شنډو سوروالي د لاله يا غاټول له سره رنگ سره تشبې کرل شوي دي لکه په لاندي لنډیو کې:

- ▲ زما په زړه کې مستي داغ دی
لکه لاله چې تور داغ په زړه لرينه
- ▲ که مي سري شونډې در په ياد شوي
گل د غاټول په لاس کې ونيسه مينه
- ▲ غاټول به ټول امېل به جوړ کړم
د يار د پاره به يې په غاړه گرځومه
- ▲ يا د لاله په گل شبنم دی
يا دې د مخ په ستارو خولي راځينه

نرگس: نرگس لکه څرنگه چې د نوم په يادولو سره يې هر کس ته ديار سترگې وريادېږي، يوه بوټی دی چې له عطرو څخه ډک گلونه لري، په گلونو کې يې سپينې پانې داسې چاپېره شوي دي چې په منځنی برخه کې يې زېړ رنگه جوړښت لري.

د نرگس یو ډول گلونه چې ډېر لږ پیدا کېږي داسې بڼه لري چې پانې یې سپینې دي او منځنۍ جوړښت یې تور رنگه لري، چې په بشپړه توګه او کټ مټ لکه سترګه داسې ښکارېږي. نو له همدې کبله ده چې په ډېر شمېر نظمونو او په ځانګړي توګه په لنډۍ یو کې سترګې له نرگس سره تشبې کرل شوي دي.

د دې ترڅنګ کله چې د شبنم څاڅکي د نرگس په گل کې راټول شي نو هغه ده چې دغه رنگیني د نرگس د اوبنګې په بڼه تعبیر کېږي او ښکلې ادبي انځور ترینه اخیستل کېږي. لکه په لاندې لنډۍ یو کې:

▲ جانانه ستا جفا چې گورم

لکه نرگس د فکر ټال مي زنگوینه

▲ صورت یې سپین کمیږي یې شین دی

لکه نرگس چې شین یې نار سپین یې گلونه

▲ مخ دي ګلاپ سترګې نرگس دي

دا تورو زلفو دي سنبل و شرمونه

▲ شبنم له گل کره مېلمه دی

نرگس له شرمه سترګې نه پورته کوینه

رامبېل او چامبېل: د رامبېل او چامبېل گلونه هم د هغو گلونو له ډلې څخه دي چې شعر په بېلابېلو فورمونو کې، په ځانګړي توګه په لنډۍ یو کې ډېر یاد شوي او ستایل شوي دي. د رامبېل گلونه سپین رنگ لري او زړه خوښونکی بوی لري.

د چامبېل گلونه هم د پورتنۍ یو اوصافو لرونکي دي.

خو یوازې رنگ یې زېږ دی. دا گلونه تر ډېره د پسرلي په موسم کې پیدا کېږي. په لنډۍ یو کې درامبېل او چامبېل خوشبويي او دهار په بڼه تشبیه کرل شوي دي لکه:

▲ زما جانان گل د رامبېل دی

د سرو امېل دی زه یې په غاړه ګرځومه

د لنډۍ یو، تپو، ټيکۍ یو او مصری یو انگر
څېړنۍ چوپړي (ریس — رچ پانې)

▲ گلاپ له اصله شهزاده دی

رامبیل چامبیل یې نوکران نیولي دینه

▲ گوره چې ځانته غوره نه شي

که ته چامبیل یې زه رامبیله خوشبو یمه

هدا راز د لنډۍ یو له سمندر څخه یوه شمېر نور گلونه هم راټولولی شو لکه د
ریحان گل، د سوسن گل، د کوکنار گل، د ریډي گل او داسې نور...
چې په لنډه توگه یې یوازي د لنډۍ یو په راورلو سره بسنه کو.

▲ خوشي عبث مي عمر تېر شو

لکه رېډي په بیابان ورژېږمه

▲ چې ناوې پېغله شونډې سرې کا

لکه د ډاک رېډي چې و سپړي گلونه

▲ زما جانان گل د کوکنار دی

نصیب مي خوار دی چې مي لري گرزوینه

▲ زما جانان گل د ریحان دی

پاس په اسمان دی ملايکې يې بويه وینه

▲ خوشي خواري راپسې مه کړه

د اېنځر گل یم په لاس نه درځم مینه

د لنډۍ یو سمندر دومره ژور او څپاند دی، چې که هرڅومره غوټې په کې و
وهل شي او هرڅومره ارزښتونه ورڅخه راټول کړل شي، بیا هم کم دي. خو دلته
یوازي له دغه سمندر څخه د یوه شمېر گلونو په راټولونه بسنه کو او د دی لیکنې
لمن په لاندې لنډۍ همدلته رانغاړو.

۱۸۴ چوپړی

د لنډیو، ټپو، ټیګیو او مصریو انګر
خېرن-چوپړي (ریس-رچ پانې)

▲ ستا د بنایست گلونه ډېر دي

ځولی مي تنګه زه به کوم، کوم ټولومه ،،
(محمد حامد، ۲۰۰۷ زېږدی)

خېره ۲. محمد حامد حلیمي، لنډی د گلونو په سمندر کی، په دی لیکنه کی د لنډیو، مصری، ټپو او ټیګیو کچه، ۱۳۸۶ لېږدی، (گڼه یی په: دانې)											
		مصری Mésréy	ټیګی Tikey	ټپی Tapé	لنډی Lándey	تولو ټول	تړل ټول	تړل ټول	تړل ټول	تړل ټول	
☒ ښه ☒ ښه ☒ ښه Action Required Suffix Voice	منسوبی Related										
	سور نه منسوبی Related to men	۲۳		۷	۱۳	۶۸	۱۳	۶۸		۶۸	
	ښځو نه منسوبی Related to women	۱۶		۴	۷	۶۸	۱۳	۶۸		۶۸	
	ونه - uná: (څرگند او په غیر کلمې سره راشي) ونه.	۷		۳	۱	۶	۶۸	۱۳	۶۸		۶۸
	پنه - má: (څرگند ی په غیر جمله، ټولنه سره راشي) پنه.	۱۲		۵	۷	۶۸	۱۳	۶۸		۶۸	
	زورکی - ana: (نون زور وړي) نه.					۶۸	۱۳	۶۸		۶۸	
	زورکی - mana: (منه مجوله می * مه) مه.	۳		۱	۵	۶۸	۱۳	۶۸		۶۸	
څرگنده ه ه د (ګردنور، بخورم) بېړی لړی شتون لري.					۶۸	۱۳	۶۸		۶۸		
(In control) کنټرول کی	۱۶					۶۸	۱۳	۶۸		۶۸	
(Caution) ځوابی	۳۳۶					۶۸	۱۳	۶۸		۶۸	
Action Required						۶۸	۱۳	۶۸		۶۸	
Suffix Voice						۶۸	۱۳	۶۸		۶۸	

۱۳.۱۵ لېنتیلیک: خېره ۲. محمد حامد حلیمي، لنډی د گلونو په سمندر کی، په دی لیکنه
کی د لنډیو، ټپو، ټیګیو او مصریو کچې، ۱۳۸۶ لېږدی، (گڼه یی په: دانې)

۱۵. ۱۲ څې (خ). ولایت خان خدران د پښتو لنډۍ یو په اړه یوه څو خبرې.

د سویډن پښتو اېنټرنېټ پانې ته په لاندې بڼه پورته کړي دي. د گرانو لوستونکو
لنډۍ د پښتو ژبې او پښتو ادب هغه ارزښتمنه شتمنۍ ده چې د نړۍ یوه ټولنه یې هم
نه لري، د پښتنو په سیمه کې د ډېر پخوا څخه تپي ویل کېږي.

دا چې تپي یا لنډۍ ځانگړی شاعر نه لري، هر چا په هر وخت کې هر رنگ لنډۍ
ویلي دي نو همدا لامل دی چې د ویلو او جوړېدو نېټه یې ښکاره نه ده. خو ځینې
داسې لنډۍ هم شته چې په هر ځل ویلو سره یې لومړیو یونکی په سترگو کې
انځورېږي، د بېلگې په ډول د افغاني تاریخ ځلانده **څېره** او د میوند د جنگ فاتحه
ملالی هغه لنډۍ یادولی شو چې.

▲ که په میوند کې شهید نه شوي

خدايږو لالیه بې ننګۍ ته دي ساتینه

کله چې دا لنډۍ دغازیانو تر غورو ورسیده لکه غوسه شوي زمریان له هرې
خوا په دښمن را توی شول او دښمن ته یې د شرمه ډکه ماته ورکړه.
لنډۍ لکه څنګه یې چې نوم دی داسې د دوی لنډو کرښو نه جوړه چې لومړۍ کرښه
یې تر ۹ سیلابو، دویمه کرښه یې اوږده او د تر ۱۳ سیلابو اوږده وي، دا دوی
کرښې د مانا او مفهوم له اړخه پوره دي خو د وزن او قافیې له پلوه نیم کړي دي.
په لومړۍ کرښه کې د موضوع پیل او په دویمه کرښه کې یې پایله یا هدف معلوم
وي.

د پلټونکو په حواله د لنډۍ ډېره برخه د ښځو له خوا ویل شوي، کله چې په
کلیو او بانډو کې د وادونو او نورو ښادۍ یو پندې جوړې شي نو ښځې څو شپې
پرلپسې تر سهاره ناستې وي سندري او تپي ولي. دوي ۲ یا څو ډلې جوړې شي، د
یوه بل سره مقابله کوي، هره ډله هڅه کوي چې زر او ښه ځواب و وایي دا سیالي
د سوال او ځواب په شکل او یا هم د رنگګا رنگ مصری په ویلو سره تر سره
کېږي. لاندې څو بېلگې را اخلو:

سوال

▲ د دي مصری ځواب مي راكړه

کور مي د سیند په غاړه دی له تندي مرمه

خواب

▲ د دې مصری خواب د دا دی
خوک چې مین شي اوبه خوند نه ورکوپنه

سوال

▲ د دې مصری خواب مي راگره
گولی یوه مرغی می دوی ویشتلې دینه

خواب

▲ د دې مصری خواب د دا دی
جینی یوه یاران یې دوی نیولې دینه
او

▲ جانانه راشه چې په پخولا شو
عمر د ژمي ماژدیگر دی تېر به شینه

▲ پیژوان می ستا په بریت کې بنخ و
تر دروازي پورې جوړه در سره تلمه

▲ تر مشدی لونگی د خار شم
په سر د ستا ده مزه ما ته راکوپنه

په همدې ډول دا لری تر هغه راوانه وي تر څو چې یوه ډله پره ومني او یا
خود سحر لمر را و خپړي.

کله چې په وادونو کې سندرې ویل کېږي، ویونکي ډېر وخت کونښن کوي چې
د هغو کسانو نومونه په لنډی کې یاد کړي کوم چې دوی یې د بنادې په مراسو کې
ګډون کړی. لکه لاندې مصری:

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ دا نن بنادي د اکبر خان ده

سبا بنادي به د گلاب غېړې ته وړمه

▲ د اکبر خان خوښی له پاره

زه به سندرې تر سبا پورې کومه

▲ دا نن واده د اکبر خان دی

مبارکي به یې مور او پلار ته ورکومه

په لرو پرتو کلیو او بانډو کې ځوانان په حجرو کې سره راټولېږي، سبباتونه او مېلې جوړه وي او د ټپو په ویلو سره د ژمي اوږدې شپې رنې کوي. هغوی هم دا د لنډیو سیالی تر سره کوي، پره ډله د بل وار راټولیدو مصارف په غاړه اخلي او د یوه یا دوی چرگانو او یا خو د لاندې غواښي په پخېدو سره د لنډیو سیالی ته لار جوړه وي (له بده مرغه اوس دا ډول ناستې ډېرې کمې تر سترگو کېږي)

په ځینو سیمو کې د غم په ورځ هم د ویر ټپي ویل کېږي هغه داسې چې کله څوک مړ شي نو د کورنۍ غړي یې او نور خواخوږي یې په ژړا کې د غمجنو مصری په ویلو سره د زړه براس وباسي. لاندې مصری ته ځیر شئ:

▲ ما د اوږدې لارې شمېرلي

زه دې د لنډو لارو څه خبره ومه

▲ ما د کیامت تمه لرله

ظالم مرگي را نه جدا په دنیا کرینه

لنډی په لیکونو کې هم غټه ونډه لري دوستان، اشنایان، خپل خپلوان، مسافر او عاشقان یوه بل ته په خطونو کې په زړه پورې مصری لېږي، دوستان د خپلې دوستۍ اظهار کوي، اشنایان، خپلوان د یوه بل په پېژند گلوي او خپلوي فخر کوي.

مسافر د خپلې روغتیا، کار او راتگ حال بیانوي. عاشقان خپلې گیلې، غمونه، ناخوالي، کړاونه، د کلیوالو، غمازانو ظلمونه او د ریبیار د دوی رنگی څخه سر ټکونه د لنډی په ژبه کې لیکي. دلته یې څو مثالونه را اخلو:

د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو انگر
څېرنه چویری (ریس—رچ پانی)

▲ دوستانو یوه تر بل څارپری
ما د مجلس یاران لیدل چې خاوری شوونه

▲ دوستانو ما ته دعا و کړی
چې مې په خپل وطن کې و شي نصیبونه

▲ زما خوارو، خوارو دوستانو
له تاسو بېل یمه ژوند خواند نه راکوینه

▲ کاغذ لار شه په هوا شه
په مسافر اشنا مې وایه سلامونه

▲ سالو به حاله خپل په سر کرم
چې د اشنا وطن کې کېږدم کدمونه

▲ په بسم الله به د اشنا کرم
په کلیمه به د یاری ته راضا کرمه

▲ اشنا زما نه مرور دی
په څه خبره به په خولا راسره شینه

▲ خدایه ته ما گل د گلاب کړی
چې د اشنا په غېږ کې پانې، پانې شمه

▲ وطن د زېږو گلو باغ دی
د مسافرو په کې نه شته نصیبونه

▲ مسافري مې کړې نه وی
ځان مې د سیند په اوبو وړی وی مینه

▲ روژه به تېره په سفر کرم
اختر ته کلي ته درخم خوشاله یمه

▲ چې خط می درشي ور ته ژاره
ما چې لیکه ورته می ډېر ژارلي دینه

▲ تا ته یوه کړي ما ته بله
روبیار د خپلي یاری دم په کی ترینه

▲ کلمه زر، زر پرې چلېره
خط می د یار په لوري ځي ناوخته شونه

▲ چې خط می در شي اور په بل کړه
چې زما مینه په کی شنه لوخره شینه

▲ سلام د راغی ته را نه غلي
په کار می نه دي بی دیدنه سلامونه

▲ کاغذ بخت کی تر ما ښه یي
زما سلام دی ته به وکړي دیدنونه

▲ خدایه دا پورې کلی وران کړي
د دوي مینو یي ناغي ترلي دینه

▲ تر مونږه ښکته پنجاب ښه دی
په دوي مینو باندي نه شته بندیزونه

همداسې د ساز او ټنگ ټکور په برخه کې مصری خانگری ځای او خوند لري. د پښتو ژبي ډېرو سندر غارو په خپلو کېستونو او سي ډي گانو کې په بېلابېلو طرزونو او کمپوزونو کې ټپي ويلي دي، ځينې سندر غاري مستي ټپي د مست ساز سره ځيني او اتڼيز ساز او ځيني بيا غمگڼي ټپي په داسې انداز سره ويلي چې نېغ په نېغه د

د لنډیو، ټپو، ټیکو یو او مصری یو انگر څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

اوریدونکي په زړه اثر کوي، په سترگو کې د اوبنکو چینی ټانډي کوي او د گریوان دینتي خروبه وي.

لکه څنگه مو چې و ویل دېرو سندرغاړو ټپي ویلي دي خو د پښتو ژبي خور غړي سندربول هارون باچا ټپو ته نوی رنگ او بشکلا ورکړه هغه دا

▲ اول به کله، کله غم وو

اوس مي پټي شو کاروندي په کي کرمه

په ویلو سره په لنډیو کې نوي ساه را ژوندی کړه وروسته د ټولو د مینې وړ سندرغاړی رحیم شاه دا ساه پسي اوږده او ځانگي، ځانگي خواري کړي او په همدې کمپوز یې په اردو کې چې:

(پهلي تو کبي، کبي غم تا *** ابي هر پل مي تېري ياد ستاتي هي)

د یو ښکلي موزیک سره ټپي و ویلي چې دا وخت ټپو خپل وزرونه تر هندستان، ایران او تاجکستان پورې وغږول، د هند نامتو سندرغاړي الټاف راجا هم ټپي زمزمه کړي او نورو دري او فارسي ژبو سندرغاړو هم د اوس له پاره همدومه...

▲ چې پښتانه په کي اوسېږي

زړگی مي غواړي چې پرې وشپنم گلونه

▲ دا اخيري مصری د دا وي

اخیر یې مه کړي د ځوانانو مجلسونه،
(ولایت خان، ۲۰۰۸ زېږدی)

څېره ۲. خ ولایت خان خدران د پښتو لنډیو په اړه یوه څو خبرې، په دې لیکنه کې د لنډیو، مصری، ټپو او ټیکو کچه، ۱۳۸۷ لېږدی، (گڼه یې په: دانې)									
نېټه	پلازمېنې/پلازمېنې نوم	لویښار/ناچاپ	ډول/نیل	لنډی Lándéy	ټپي Tapé	ټیکي ټیګي	مصری Mésréy	مشمویی Related	ډول/نیل
۱۶	ولایت خان خدران	پښتو لنډیو په اړه یوه څو خبرې	۳۵	۸	۱۲		۱۵	Related to men ▲	۱۲۴
				۵	۷		۱۳	Related to women ▲	۲۰
				۳	۵		۲	وله - uná: (څرگند او په غږ کلمې سره راشي) ونه.	
				۵	۳		۳	بڼه - zā: (څرگنده ی په غږ چمتی، غونډلې سره راشي) بڼه	
				۲	۶		۶	زورکی - zana (نون زور وړي) نه.	
				۱	۳		۶	زورکی - mana (منه مېچوله هی * مه) مه.	
								زورکی * * : (ترله، خوله، معوله، خپله) بېړی اړی شتون لري.	
								څرگنده * * : (کوډلوږه، بخوږه) بېړی اړی شتون لري.	

۱۴.۱۵ لښتلیک: څېره ۲. خ ولایت خان خدران د پښتو لنډیو په اړه یوه څو خبرې، په دې لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکو یو او مصری یو کچې، ۱۳۸۷ لېږدی، (گڼه یې په: دانې)

۱۳.۱۵ دې (د). حبیب الله رفیع د المان ږغ راډیو ته د مرکې له پاره داسې کښلې و.

، په پښتو کې لنډۍ څه ته وایي؟ د لنډۍ چینی د پښتو په غرونو او رغونو، کلیو او بانډو، باغونو او بڼونو ټولو کې راوختکې دې او د دوی د ژوند ټول اړخونه یې په خپلو خوږو لفظونو کې انځور کړل.

▲ په لویو غرو د خدای نظر وي
په سر یې واورې په لمن یې زېر گلونه

سندرو او افسانو زموږ د لرغوني هیواد د ادبي او کلتوري ژوند خښته کېښوده. د لیک تر پیدایښت وړاندې یې زموږ د فکري یون کرښې وټاکلې او پښتو اولسي سندرو هم د همدې ویدي او اوستایي سندرو تر څنګ سترګې پرانېستې.

د پښتو اولسي ادب په بنسټیزه کلین کې د لنډۍ په نامه یوه داسې گلبوتې هم رازرغون شو چې هره پاڼه یې بېل رنگ او د هرې څانګې خوځښت یې بېل آهنگ درلود. لنډۍ په ټوله پښتونخوا کې خورې او هرې پښتنې او پښتون ته ورسېدې، هر چا چې و ویلې د ټولو مال شوې، د ټولو د حال او چاپېریال څرګندويي او ښکارندويي یې و کړه. لنډۍ د پښتنې ټولني ټول رازونه په خپله غېږه کې خوندي کړل، د پښتو د ژوند ښې او بدې، خورې او ترخې ټولې پېښې او خاطرې یې په خپله لمن کې راوغښتلې. لنډۍ یو هم د پښتنو د ودونو او ښادۍ یو دوراگانو ملتیا و کړه او هم یې د دوی د جنازو او تابوتونو وپرونه و کړل.

د لنډۍ چینی د پښتو په غرونو او رغونو، کلیو او بانډو، باغونو او بڼونو ټولو کې راوختکېدې. د دوی د ژوند ټول اړخونه یې په خپلو خوږو لفظونو کې انځور کړل. لنډۍ سیلابي او څپه ییز جوړښت لري، لکه له نامه څخه یې چې ښکاري یوه لنډ بیت دی چې دوي مسرې په کې دي، یوه لنډه ، ۹ ، سپلایي او بله اوږده دیارلس سیلابي، د دې ۲۲ سپلایونو په غېږه کې د لوی نه لوی مطلب په ډېر اعجاز او ایجاز خوندي کېږي او ادبي کېږي. د ژوند هره موضوع د لنډۍ موضوع ده او د پښتنې ژوند هره برخه د لنډۍ د گلونو خوشبویه عطر جوړولی شي.

د مینې نغمې او د حالاتو نغمې دواړه د لنډۍ په پستو اننگو کې ښکاري، دا کمال په کې شته چې په بشپړ فصاحت او بلاغت یې ادا کړي. د نمونې په توګه پښتونولي یوه قانون دی، په دې قانون کې که دښمن هم د چا په کور کې پناه واخلي، مضمون دی، د همدې اصل له مخې مین بېلتون ته هرکلی کوي او ډاډ ورکوي:

▲ بېلتونه راشه ستړی مه شي

زړه مې پښتون دی مېلمه نه خپه کوبنه

ګودر د پښتني ټولني يوه ټولنيزه مؤسسه ده، په هر کلي او ټپه کې يوه ګودر موجود وي، د کلي پېغلې نجوني ګودر ته راځي، اوبه هم ځنې وړي، مرکې او مجلسونه هم سره کوي او کله – کله د دوو مينو ديدن هم په ګودر يا د ګودر په لاره کې کېږي، نجوني ګودر ته په ښو او نظر راښکونکو جامو کې ځي او د سرو سالوگانو سيالی کېږي، يوه لنډۍ دا منظر داسې انځوروي:

▲ په ګودر سور سالو ښکاره شو

ما ويل په تورو اوبو اور ولګېدنه

مینه او وفا د پښتني دنيا يوه زرين او متين اصل دی چې ژمنه يې و کړه بيا ماتېدی نه شي، چې قول يې وکړ بيا بدلېدی نه شي، د همدې اصل له مخې مين ميني ته د ميني په دنيا کې د وفا ډاډ په دې الفاظو ورکوي:

▲ د زلفو تار نښاني راکړه

که په کيامت يې رانه غواړې دربی کړمه

غربت او بېوزلي د پښتني ټولني يوه سپوره برخه ده خو د کورنۍ مینه او ګرانښت (صميميت)، لوربينه او يوه پر بل پېرزوينه هم يوه زرين اصل دی، يوه پښتنه مېرمن له خپل مېړه سره د ميني او لوربيني ژوند لري. يوه ورځ داسې راځي چې په کور کې د خوړو څه نه شته، څښتن مجبورېږي وری له کوره راځي چې په کور کې د خوړو څه نه شته، څښتن مجبورېږي وری له کوره وزي او په خواری مزدورۍ پسې ځي. کله چې مېرمن د خوړلو څه مومي او د سترخوان ته کېښې نو وری تللی څښتن يې وريادېږي، مری يې په ستوني کې نښلي، د ګرانښت (صميميت) او لوربيني داسې ازموينه ترسره کوي:

▲ اشنا مې وری رانه تللی

چې دسترخوان لره ورځم ژړا راځينه

په پښتني ټولنه کې د ميني کولو لاری ډېرې اغزني دي او ډېرې له ستونزو ډکې، که د غلامينه رسوا شي نو بيا د مرګ استازی رارسېږي او د ميني انتقام اخلي. مين په همداسې اغزنو حالاتو کې ميني ته زړه ښه کوي او له مړيني وېره نه کوي خو له ميني نه هم د ثبات او وفا دارۍ غوښتنه کوي:

▲ سبا مي ستا په تومت وژني

ځای د راستۍ دی چې منکر نه شي مینه
یا هم

▲ سبا مي ستا په تومت وژني

غولی جارو کره چې په شرق مي ويني ځینه

پښتني دنيا د بنو او غوره اصولو ترڅنگ ځيني ناوړي او نارواوي هم لري له
دې څخه يوه هم د مېرونو له خوا د ميرمنو وهل هم دي، مېرمن مقابلې نه شي کولی،
خو لنډۍ نه ديوه مليح او مظلومانه احتجاج په توگه کار اخلي او خپل څښتن د لنډۍ
په خوږه ژبه خپلي ناروا ته داسي متوجه کوي:

▲ برخان د گلو لښته ناخلي

پر ما دي تېر کړل د کوتکو گوزارونه

په پښتني ټولنه کې ودونه د اولادونو د پيدا کېدلو او د وگړو د ډېرېدلو له پاره
کېږي. هره مېرمن له ودوزن سره سم هيله لري چې ماشوم و لري او په کور کې
يې زانگو ورنگوي، يوه مېرمن چې ډېر وخت د اولاد په انتظار ده خو په کور کې
يې د ماشوم د ژړا غږ نه راپورته کېږي نو خپل خاوند ته د لنډۍ په خوږه او پسته
ژبه په طنز په لهجه داسي وايي:

▲ جانانه ستا مزگی نه شته

زما همخولي زانگو گاني زنگوینه

لنډۍ يوه سرتړلی زنځير دی، يوه موضوع په کې بشپړېږي خو کله، کله د
سوال او ځواب په بڼه يوه لنډۍ له بلې سره نښلي او د يوه ځواکه ډيالوگ په توگه
دوام کوي.

ننی ناسته په همداسې يوه ځواکه سوال او ځواب سرته رسوو چې د مينې راز او
نياز په کې شوی او د ټولني بنديزونو ته په کې ټکان ورکړل شوی دی:

▲ په سپينه خوله مي دي پرار وکر

زه به بخيلي مور ته څه ځواب کومو

۱۹۴ چوپړی

د لنډیو، ټیو، ټیکي یو او مصری یو انگر
څېړن—چوپړي (ریس—رچ پانې)

▲ مور ته دي داسې ځواب وایه
زه له منگي سره گودر ته ولوېدمه

مینه ځواب منطقي نه گني:

▲ مور به مي داسې راته وايي
منگي دي روغ په خوله دي راوړل پرهارونه

مین منطقي ځواب جوړوي او وايي:

▲ بيا د مورکي ځواب دي دا دی
منگي په خټه زه په گټه ولوېدمه

ځواب چې منطقي کېږي دا ورته وايي:

▲ چې د مورکي ځواب دي جوړ کړ
پر دي ملاله خوله مي کېنکاره غابنونه،
(حبيب الله مرکه د آلمان ږغ راډيو سره، ۲۰۱۰ زېږدي).

څېره ۲. د آلمان ږغ راډيو ۲۰۱۰ په پښتو کې لنډی څه ته وايي؟ ، حبيب الله رفيع د مرکي کښلی متن، ليکنه کې د لنډيو، مصرو، ټیو او ټیکيو کچه، ۱۳۸۹ لېږدي، (گڼه يې په: دانې)											
کڼه	راټولونکی انټونکي نوم	چاپ کلا / تا چاپ	لنډی Ländý	ټی Tapé	ټیکي ټیكې	مصری Mésréy	متشويې Related	دښتو يې Suffix Voice	کړه شوي Action Req'ed	ځواکداري (Caution)	کنټرول (In control)
۱۲	حبيب الله رفيع	چاپ کلا / تا چاپ	۲	۴	۸		Related to men	▲	۳	✓	
			۲	۴	۴		Related to women	▲	۳		
			۱		۳		وله - uná: (څرگند او په غږ کلني سره راشي) ونه		۳		
				۳	۲		پنه - ná: (فرغه دي په غږ جملې، غونډلی سره راشي) پنه		۲		
				۱			زوزکي - ana: (نون زور واړي) نه				
			۱		۳		زورکي - mana: (منه مجبوله هي *مه) مه				
							زورکي - o: (کره، خوله، مغوله، خپله) ډېری لوی شتون لري.				
							څرگنده ه ه: (کونډوره، بخورم) ډېری لوی شتون لري.				

۱۵.۱۰ لښتيلیک: څېره ۲. د آلمان ږغ راډيو ۲۰۱۰ په پښتو کې لنډی څه ته وايي؟ ، حبيب الله رفيع
د مرکي کښلی متن، ليکنه کې د لنډیو، ټیو، ټیکي یو او مصری یو کچې، ۱۳۸۹ لېږدي، (گڼه يې په: دانې)

۱۵. ۱۴ د - ۱. حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکي د پوښتنو ځوابونو کی د پښتو لنډۍ یو ژوند څلورنیمو زرو کلونو ته رسوي. په لاندې بڼه یې کښلي و.

،، پښتو هغه منظوم شعر دی چې تر اوسه یې په بله ژبه کې ساری نه دی لیدل شوی، پښتو لنډۍ یو ځانگړی جوړښت لري، چې لومړی بیت یې ۹ سېلابه او دوېم ۱۳ یې سېلابه دی، چې په ټولیز ډول ۲۲ سېلابه کېږي. د دې له پاره چې د پښتو لنډۍ یو په اړه مو د مالوماتو کچې لوړه شي، نو په دې اړه مو له بناغلي اوستاد حبیب الله رفیع سره مرکه کړې چې تاسې درنو لوستونکو ته یې د لوستلو له پاره وړاندې کوو.

حکیمي: که لومړی د لنډۍ یو د نامه په اړه راته و وایاست، په ځینو سیمو کې ورته لنډۍ وايي په ځینو کې مصری او په ځینو سیمو کې ټپي وايي؟

اوستاد: دا چې لنډۍ د یوه لوی ملت، گډه پانگه ده او دا ډېره ستره، کېمټي او ارزښتناکه پانگه ده، ما چې تر اوسه مطالعه کړې د نړۍ په ولسي ادب کې مې د لنډۍ جوړه نه ده پیدا کړې.

له همدې امله پښتنو ته گراني دي او داسې پښتانه به ډېر لږ پیدا شي چې یا یې نه وي زده او یا یې جوړې نه کړي، له همدې امله په هر ځای کې پرې له شرایطو سره سم نومونه اېښودل شوي دي، البته دا د ولس نومونه دي، ځینو خلکو تعبیرونه ترې کړي لکه یوه تعبیر یې دا دی چې لنډۍ یوه لنډ شعري ټولگې دی، یانې نهه سېلابه یې لومړۍ مصری ده، دیارلس سېلابه یې دوېمه مصری ده او دا ټول دوه ویشته سېلابه کېږي، له همدې امله ورته لنډۍ وايي. بل تعبیر یې دا کړی چې لنډۍ د مار یوه ډول دی او هغه ډېر زهرجن مار دی یانې ډېر اغېزمن دی او د چپچ زهر یې ډېر زر اغېز کوي.

دوی د لنډۍ دا مطلب او هغه ښکلي الفاظ دوی ډېر اغېزمن بولي، دومره موثر او اغېزمن یې بولي لکه لنډۍ چې په وجود ژر اغېز کوي، دا هم په احساساتو داسې اثر کوي او احساسات راپاروي، وینوي او څپاند کوي یې، له همدې امله ورته لنډۍ وايي. او بل په لږه پښتونخوا کې ورته ټپه وايي، د ټپي هم ډېر تعبیرونه شوي، دا چې له ټپ سره تړاو لري یانې داسې اغېز لري چې په سړي کې ټپ جوړوي، زخم جوړوي دا معنا هم لري.

مصری هم ورته وايي ځکه دا دوي مصری دي او سره راټولي شوي، دا یې یوه مانا ده او بل مصری یوه توره ده چې هغه په مصر کې جوړېده او په پښتنو کې ډېره

مشهوره ده، ... په ما دې کړي د مصري توري واورونه... دا هم د اغېز له امله ورته د مصري نوم اخيستل کېږي چې دا هم ډېر اغېز لري.

په دې سر بېره ځينې نور ولسي نومونه هم لري د بېلگې په توگه، غريبي، غريبي په هغه وخت کې چې يوه څوک مسافر شي، يا کوم غم پري راشي، له ځانه سره ناست وي غمجن او لنډۍ وايي، دې ته غريبي وايي، غرنګې هم ورته وايي، ډېر نومونه يې نور هم شته چې ما اور بډلي دي. په هر حال دا ټول نومونه د لنډۍ له اغېز او تاثير څخه اخيستل شوي. په ټولو کې دا نغښتي چې لنډۍ يوه ډېر اغېزمن شعر دی او په احساساتو او عواطفو ډېر ژور اغېز لري.

د شکل له نظره هم په ډېرو بڼکلو الفاظو جوړ شوی، د موضوع له نظره يوه ژوندۍ موضوع په دې دوي مصري يو کې ځای کېږي، لکه يوه سر ترلۍ ځنځير دی چې موضوع بل ځای ته نه تړي ځي، په دوي مسري يو کې يوه بڼکلۍ مضمون ځايېږي او انسان ته يوه بڼکلۍ مفهوم لېږدوي.

له همدې امله د لنډۍ اغېز هم د شکل او الفاظو له نظره هم د مانا له نظره ډېر زيات دی. ډېر اغېزمن دی، له همدې امله لنډۍ ته دوی زيات ارزښت ورکوي.

حکيمي: اوستاده! سړی دعوه کولی شي چې د تراژيدۍ ډک يوه ډول ژانر دی، ځکه چې له درېيو نومونو څخه مصري، چې له مصري توري اخيستل شوی،

▲ تاته به خاورې خولگې درکم

پر ډال دې نه شته د مصري توري واورونه

يا لنډۍ چې له ماره اخيستل شوي يا هم ټپه چې دا هم له ټپ څخه اخيستل شوی دی، سړی دعوه کولی شي چې لنډۍ يوازي يوه تراژيدي ډول شعر دی؟

اوستاد: ناسي پوهېږئ چې تراژيدي يوازي دغه حالت ته نه وايي، کله، کله، سړی ډېر خوشاله شي و ژاري، يانې له دې څخه د لنډۍ اغېزمنتوب مطرح دی، ډېرې لنډۍ دي چې هغه تراژيدي نه دي خو ډېر اغېزمن او بڼکلۍ تصوير لري:

▲ په گودر سور سالو بڼکاره شو

ما ويل په تورو اوبو اور ولگېدنه

څومره لوی اغېزمن په کې پروت دی.

▲ بېلتونه راشه ستړی مه شي

زړه مې پښتون دی مېلمه نه خپه کوینه

د پښتونولي ټوله فلسفه په دې یوه لنډۍ کې راځای شوي ده.

▲ ځان یې زړو جامو کې جوړ کړ

لکه په وړان کلي کې باغ د گلو وینه

دا د غربت یوه لوی تصویر دی، د پښتنو د غربت خو په عین حال کې د ښکلي ذوق ښې تلیقي، یانې غریب هم کولی شي چې د ژوند په مسایلو کې هم له ذوقه کار واخلي، نو په دې اساس لنډۍ یوازې تراژیدي نه دي، بلکې زما نظر دا دی چې په لنډۍ کې د پښتني ټولني هر هغه څه چې دوی ورسره سروکار لري شته او په کې نغښتل شوي دي. یانې دوی د پښتنو ټولو پوښتنو ته ځواب وايي، لنډۍ د پښتنو ټولي غوښتنې منعکسوي او په لنډۍ یو کې د ژوند ټول حالات را نغښتل شوي دي.

حکیمي: تاسې یوه وخت ویل چې په لنډۍ یو کې ډراماتيکي لنډۍ هم شته، چې په لنډۍ یو کې خبرې اتري شوي، د یوې ډرامې بېلگه مو ورکوله، اوس مو په ذهن کې داسې کوم څه شته؟

اوستاد: هو بالکل ولي نه، ډېرې دي.

▲ په سپینه خوله مې د پرار وکړ

زه به بخيلي مور ته څه ځواب کومه

▲ مور ته دې داسې ځواب وایه

زه له منگي سره گودر ته ولوېدمه

که مور دا وایي چې دا بي منطقه خبره ده، نو:

▲ مور به مې داسې راته وایي

منگي دې روغ په خوله دې راوړل پرهاړونه

دی بیا وایي

▲ د مورکی ځواب دې ديه داسې
منگی په خټه زه په زغه ولگېدمه

او بيا چې ځواب منطقي هم وي ورته وايي چې،

▲ د مورکی ځواب خودې اوس جوړ کړ
په دې ملاله خوله مي کپکاره غابښونه

دا ډول دي لکه:

▲ زړه مي له سترگو گيله من شو
چې ديدن ته کړې، عبث غم زه تېرومه

▲ سترگو له واره ځواب ورکړ
چې مين ته يې اوبسکي بيا زه تويومه

دا ډول ډراماتيکي لنډی ډېرې زياتې دي، د ژوند ښکلي، ښکلي صحنې چې په ژوند کې پېښېږي، هغه په هر ډول په لنډيو کې ځای شوي دي، د بېلگې په توگه ما مخکې و ويل چې لنډی سرتړلی ځنځير دی، ليکن په پوښتنه او ځواب کې بيا سوال په يوه لنډی کې او ځواب په بله لنډی کې، بېرته يې هره يوه ځانگړی سرتړلی ځنځير دی.

حکيمي: د کاکړی غارو سره که چېرې سړی لنډی پرتله کړي، کوم ډول به يې لوستونکي ته آسانه وي، کاکړی غارې او که لنډی؟ د تصوير او موضوع له پلوه کوم ژانر په کې ځواکمن ښکاري؟

اوسـتاد: لنډی د ټولو پښتنو په ټوله پښتونخوا کې خپور ادبي ټولگی دی، نو داسې پښتون او پښتنه به پيدا نه کړې چې يا يې لنډی ويلې نه وي او يا يې لنډی زده نه وي، نو په همدې اساس د کاکړی يو يا د غارو ساحه وره ده، هغه په ټوله پښتونخوا کې خپري نه دي، بل د کاکړی جوړښت ځانگړی دی، دا چې ته وايي چې لنډی دوي ويشت سېلابه ده او هغه يا څوارلس سېلابه دي يا شپاړس سېلابه دي هغه معمولا څوارلس او شپاړس سېلابه دي، مسري يې يا اووه اووه سېلابه دي يا اته، اته، هغه بېله موضوع ده په آسانی کې رول نه لري، هغه خپله هماغه يوه ټولگی دی، خپل

مطالب او خپلي غوښتنې لري، هغه هم تقریبا د لنډۍ یو په لار روان یوه ټولگی دی، د ژوند ټول مسایل په کې رانغښتل شوي، حماسي لنډۍ په کې شته، ټولنيزي لنډۍ په کې شته، حتا تر کومه چې ما مطالعه په کې کړي، په ځینو ځایونو کې له لنډۍ نه هم حساسي دي، په هغو کې د ژوند مسایل ډېر ژر، ژر منعکس کېږي، په لنډۍ کې مسایل ډېر ورو، ورو منعکس کېږي لکه:

▲ د بنو ټوپکو اوستادکاره

د بنو ځوانانو مرگ به ستا له لاسه وینه

دا د ټوپک د وخت لنډۍ ده لپکن اوس د توپ او مزایل لنډۍ ډېرې کمې پیدا کېږي، خو غاړې چې دي هغه بیا رواني دي د ژوند نوي پېښې ټولې په کې نغاړل کېږي لکه:

راځه چې دواړه توکل کړو، زما چارگل په سگرېټ ورکړو

دی وايي:

زما دې خاورې شي ځواني، چې ستا چارگل په سگرېټ ځي

نو په دې کې د سگرېټ، اورگاډي او نوي مسایل هم رانغاړل شوي دي، نوي مسایل چې راځي ډېر ژر په غاړو کې ځای شوي دي، په لنډۍ یو کې لږ په ځنډ هغه راځي تر کومه چې ما مطالعه کړي، لیکن په هر صورت، د لنډۍ یو کړۍ لویه ده، او د کاکړۍ یو وړه ده، نو په همدې اساس یې هېڅکله له لنډۍ یو سره په پرتله کې نه شو اېښودلی.

حکیمي: تاسي د نوو خبرو یادونه و کړه چې په کاکړۍ یو کې ځای شوي او په لنډۍ یو کې تر اوسه نه دي ځای شوي، په لنډۍ یو کې هم داسې بېلگي اوس شته، لکه یوه طنزیه لنډۍ وايي:

▲ کبر سوری کړه حال مي گوره

چې مبابیل مي اوس آنتن نه ورکوینه

یا بله یوه وايي:

▲ چې دې یاري په مسېجو شوه
له داسې مینې دې خپل ځان دېلېتومه

د دغه ډول کلمو یا هم د نورو کلمو راورل په لنډیو کې څرنگه کار دی؟
اوستاد: لنډی د ولس مال دی، دا چې ځینې کسان لنډی جوړوي، هغه بېله خبر
ده، ډېر کسان په دې کلونو کې د لنډیو په څنگ کې یې خپله لنډی جوړې کړې او
مجموعې یې جوړې کړې. لېکن هغه لنډی شوي نه دي، هغه وخت لنډی کېږي چې
د ولس سایکل یا دوره و وهي له هغې وروسته ولسي ادب کېږي او ولسي لنډی ترې
جوړېږي، لکه په لنډیو کې زیاتې لنډی شته چې د طالبانو، یا د عالمانو لنډی دي:

▲ کتاب تمام طالب روان شو
تر حجرې ګرده تاوېدم په لمبو سومه

یا نور ژور، ژور منطقي مسایل دي چې په لنډیو کې رانغښتل شوي دي، لیکن
هغه عامې شوي نه دي، لا د ولس نه دي شوي او د ولس ادب ته نه دي ننوتې. ولسي
لنډی هغه لنډی دي چې شاعر یې په ولس کې و وایي او شاعر یې په ولس کې ورک
شي، لنډی په ولس کې خوره شي او بېرته یې مور د ولس له خولې راواخلو.
کله، کله داسې کېږي چې یوه لنډی یوه ځای یوه ډول ویل کېږي خو بل ځای په بل
ډول، لکه:

▲ یار مې د خوست زه د تیرا یم
خدایه خوست وران کړې چې جوړه تیرا ته ځونه
خو دا لنډی بل ځای داسې ویل کېږي چې:

▲ یار مې د کوټ زه د تیرا یم
خدایه کوټ وران کړې چې جوړه تیرا ته ځونه

حکیمي: د دې بدلون لامل ستاسې په نظر په څه کې دی؟

اوستاد: دا د ژوند د کولو له پاره، هر شی هڅه کوي ژوند وکړي، د هر څه
مبارزه روانه ده، لنډی شفاهي شی دی، له یوې خولې بلې خولې ته ځي، له یوې
سیمې بلې سیمې ته ځي، په دې لېږد کې داسې بدلونونه پیدا کوي چې غواړي په کې
د خپل پایښت له پاره له هغو څخه کار واخلي، لکه دا لنډی چې یار مې د کوټ زه د

تیرا یم دا لنډۍ که خوست ته ځي، دا لنډۍ که د کوټ او د تیرا وي پنځه ورځي وروسته یادېږي ځکه که له خپلې سیمې سره مینه لري، نو په همدې اساس دا منطقي نومونه بدلېږي، سیمه بیز اتلان په کې بدلېږي، په یوه لنډۍ کې په یوه ځای کې یوه کس اتل وي خو هغه لنډۍ چې بل ځای ته ځي بل اتل مومي، د هغه ځای مشهور اتل ورسره اچول کېږي چې دا لنډۍ ژوند ورسره وکړي. حتا لنډۍ یوه بل کمال هم لري، لغتونه بدلوي، د لغتونو په بدلیدلو سره ژوند کوي اوس دا لنډۍ د زرگونو کلونو لنډۍ ده:

▲ سپورمیه سر وهه راخبره

یار می د گلو لو کوي گوتي رېبینه

دا (جون زانولسونیو) یوه پښتو پوه څېړونکی دی هغه وایي چې دا د هغه وخت لنډۍ ده چې آریایان به د شپې له خوا د سوما د بوټي د لو کولو له پاره غره ته تلل او بیا به انتظار وو ترڅو د څوارلسمې سپورمۍ راوڅېږي، دوی د سوما بوټي لو کړي، ځکه که دا په لمر کې لو شوي وای شیره یې خرابېدله، نو دوی به د سپورمۍ د شپې انتظار ویست او ټول به راټول وو. بیا به یې د دې بوټي لو کاوه او له هغه به یې شیره ایستله، له هغه به یې مشروب جوړول چې دوی ته ډېر مقدس وو او له هغه به یې استفاده کوله. دا لنډۍ یا له څوارلسم وړاندې ویل شوي، یا په داسې ځای کې ویل شوي چې غرونه لوړ دي او سپورمۍ ژر نه راڅېږي یا هر څه چې دي د مینې له خوا دا لنډۍ ورته ویل شوي ده چې

▲ سپورمیه سر وهه راخبره

یار می د گلو لو کوي گوتي رېبینه

نو په دې لنډۍ کې چې کوم لغتونه دي دا په ژبه کې عادي دي، فکر کېږي چې دا لغتونه یې هم د وخت په تېرېدو بدل شوي ځکه که هغه زاړه لغتونه وی نو په هغه څوک نه پوهېدل نو هغه یې همداسې پرې اېښي دي.
یا دا چې:

▲ مازدیگری دی بنېږي مه کړه

ته به د ناز بنېږي کوي رښتیا به شینه

دا د لمر پالنې د وخت لنډۍ ده، کله به چې لمر لوېده نو په دې وخت کې به لمر پالونکو عبادت کاوه، دوی باور درلود چې په دې وخت کې هره دعا کېلېږي،

نو په همدې اساس گوري چې مینه (معشوقه) بڼېرې کوي او هلته مازيگر دی نو وايي چې:

▲ مازديگری دی بڼېرې مه کره

ته به د ناز بڼېرې کوي رښتيا به شينه

دا د هغه وختونو لنډۍ دي خو کليمې يې نوې دي او ټولې بدلې شوي يوازې فکر يې را ليردولی دی. ما و ويل، چې هغه يوه کس جوړوي، ليکن د کس په نامه ځکه نه وي چې هغه ټولني ته ځي، ټولنه يې لکه شعر هسې نقد کوي، ټولنه پرې نقد کوي، ډېر شيان ترې توري، خلک په کې بڼکلي بڼکلي لغتونه اچوي او خراب ترې باسي، نومونه په کې بدلېږي، ځايونه په کې بدلېږي په ټوله پښتونخوا گرځي او ژوند کوي او ټول پښتانه ورسره بدلېږي.

حکيمي: تاسي د څو لرغونو لنډۍ يو يادونه و کره د تاريخ له نظره څېړونکو دا خبره تر کومه ځايه رسولي چې لنډۍ له کوم مهال راهيسې ويل کېږي؟

اوستاد: د لنډۍ يو لرغونتوب د آرياني سندرو له لرغونتوب سره سم دی، علامه کهزاد دې خدای ويني هغو د افغانستان په تاريخ کې يوه عجيب ابتکاري کار کړی هغه وايي چې په نړۍ کې د هېوادونو ژوند دوي برخې لري، يوه تر تاريخ وړاندې دوره ده او يوه هم تاريخي دوره ده، ليکن د افغانستان ژوند درې دورې لري، يوه تر تاريخ وړاندې دوره ده، يوه د سرودونو او داستانونو دوره ده. يوه هم تاريخي دوره ده، د سرودونو او سندرو دوره داسې مهال ده چې خط لا ندي رامنځته شوی، لېکن د ولس شعور د شعر په ژبه رامنځته شوي چې هغه لومړی ويدي سندري دي، ويدي ورکي سندري دي، د آريانا ويجې په خاوره کې کابو څلورنيم، پېنځه زره کاله پخوا ويل شوي دي، بل د ريگوپدا ده چې دا هغه مهال دی، چې کله له بلخ څخه لېږدېدنې پيل شوي او آريايان له هندوکش څخه را واوښتل او پښتانه په موجوده پښتونخوا کې مېشت شول، يوه برخه آريايان پاس ته ولاړل يوه بله برخه هند ته لاړل په دې وخت کې د ريگوپدا سرودونه ويل شوي چې په کې د پښتني سيمو د قبيلو، سيمو، سيندونو او ځايونو نومونه راغلي، په همدې دوره کې د پښتو ژبې کليمې هم ليدل کېږي. دا هغه وخت دی چې پښتو ژبې هم تشکل کړی، دغه ادبيات پښتو ژبې ته له آرياني ژبو څخه له ويدا او اوستا څخه را لېږدېدلي دي، په دې اساس د پښتو لومړنی سندري د ماشومانو او ميندو سندري ورپسې لنډۍ دي، دا له همغو آرياني سندرو څخه ډايرکټ يا نېغ په نېغه را لېږدېدلي دي، ځکه مور د ماشومانو او ميندو په سندرو کې داسې مصري لرو چې هغه سگنالونه دي او مانا نه لري. چې دا ترې بڼکاري دا د هغه وخت د ژبې لغتونه دي چې مستقيما راغلي او په پښتو کې پاتي دي:

اکو سرسیندکو... هېڅ معنا نلري، یا هم اللو لو... .

بل د ویدي سرودونو یوه برخه داسې هم شته چې هغه دوه ویشت سېلابه دي، شمېر یې نه او دیارلس نه دی خو ټولګه یې دوه ویشت سېلابه ده، بل غاړې دي چې د هغو زیات ورنونه په اوستا کې شته، اوستایي سندري دي چې د هغو زیاتره په اووه او اتو سېلابو کې ویل شوي دي، د ماشومانو او نورې ورته سندري شته چې وروستني ورنونه یې په هغو ژبو کې هم لیدل کېږي.

نو په همدې اساس د پښتو د ولسي ادب ژوند د پښتو له پیدایښت سره سم دی کله چې پښتو د آریاني ژبو په کورنۍ کې سترګې غړولي ورسره سم پښتو ولسي ادب هم سترګې غړولي او ځینې شیان یې تیار له هغه ځایه را اخیستي او په خپله ژبه کې یې حل کړي دي. ساتلي یې دي چې تر ننه پورې رارسېدلي دي، نو د لنډیو ژوند ډېرو لومړیو کلونو یانې څلورو څلورنیمو زرو کلونو ته رسولی شو.

حکیمي: کله مو د لنډیو په تاتر کې کوم شعر لیکلی دی او یا له لنډیو سره کومه خاطره لرئ، لکه الفت صیب چې په خپلو خاطرې کې یوه خاطره لیکلي،

▲ ،، تا چې پرمخ څپیره راکړه

د اویسکو ډکې سترګې چا ته وارومه ،، ؟

اوستاد: زه د ولسي سندرو او لنډیو په غږ کې لوی شوی يم. زه تر لس کلنۍ او دولس کلنۍ پورې په کلي کې وم، زه بالکل د فلکورې او ولسي ادب په غږ کې را لوی شوی يم، ما په هغو محفلونو کې چې بنځو به په کې راز، راز سندري ویلي یا به اتنونه وو، زموږ کلی درې برخې دي، په منځ کې یوه ځای شګه ده، په دې شګه کې به د شپې اتن وو، دلته به یې په منځ کې اور بل شوی وو او شا او خوا به یې اتنونه کول. ډولونه به وهل کېدل، د دغو خلکو څېرې به د لوړو، لوړو کلاګانو باندې لویې، لویې بنکارېدې، زه به هم ورته په بام ناست وم او د دې خلکو هغه لویې، لویې څېرې به مې لیدلې چې تر اوسه یې زما هغه تصویر په ذهن کې پاتې دی. نو ما په کلي کې ژوند کړی، له لنډیو سره مې ژوند کړی، د لومړي ځل له پاره چې ما د شعر په نامه کاغذونه تورول، ما لنډی، غاړې او نورې ولسي سندري هم لیکلي، یوه لنډی چې هغه وخت ما لیکلي وه او بیا یې د ځینو خلکو له خولې اورم.

▲ بېلتون ټوپک شو را ته ډک شو

ناڅاپه ټک شو په زرګي یې و ویشتمه

دا لنډۍ کابو پنځوس کاله وړاندې ما لیکلې وه، اوس یې د ځینو، ځینو له خولو اورم، نو زه ویلې شم چې زه د لنډۍ یو په غېره کې رالوی شوی یم او له لنډۍ یو څخه ډېر خوند اخلم. زه فکر کوم چې لنډۍ ډېر موجز او موجز ادبي ټولګی دی، زه یې هېڅ ټولګی ساری نه وینم، زه یې د نړۍ په پرمختللي ادب کې هم ساری نه وینم، نه دا چې زه پښتون یم او پښتو لنډۍ مې اورېدلې، دا خبره د پښتو لنډۍ یو د هغو اعجاز له امله کوم چې په درېو پښتو سېلابونو کې یې سمندر را نغاړلی دی هغه په کوزه کې د سمندر کیسه ده، ځوانانو ته زما توصیه داده چې د لنډۍ یو په ټولولو کې په ډېره امانتداری هڅه و کړي.

راتولې یې کړي او ویې لیکي ځکه یوه شمېر د لنډۍ یو ټولګې چې خپرې شوې دي یوه څه مصنوعي لنډۍ په کې ټولې شوې، خو بیا هم د اصلي او مصنوعي لنډۍ یو تر منځ توپیر شته، دا د ځوانو فولکلوریستانو دنده ده چې دې ته پوره پام و کړي، په لنډۍ هر اړخیزې څېړنې و کړي، لنډۍ د هر ه اړخه، د جوړښت، موضوع او صراحت له اړخه ورته کار و کړي، پښتو ټولنه دودیزه ده خو لنډۍ هغه هر څه په ډېر صراحت بیانولی شي:

▲ سبامي ستا په تومت وژني

ځای دي راستۍ دی چې منکر نه شي مینه

▲ سبا مي ستا په تومت وژني

غولی جارو کره چې په شرک می وینی ځینه

ډېر داسې مسایل دي چې ډېر په جرئت سره هر څوک، معشوقه او هر څوک خپلې خبرې بیانولی شي، دغه راز نور مسایل هم بې له وېرې او محدودیت پرته مطرح کېدلی شي.، (حبیب الله رفیع، ۲۰۱۰ زېږدی، د هارون حکیمي مرکه)

خېره ۲.د ۱ - حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې ، د پښتو لنډیو ژوند ځلورنیمو زرو کلونو ته رسوي ، په دې لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکو کچه، ۱۳۸۹ لېږدی، (گڼه یې په: دانې)									
ننګه	رغایونکي، اېډیټور نوم	لنډۍ / اېډیټور	چاپ کلا / چاپ	لنډۍ لاندې، ټپو، ټیکو، اېډیټور	لنډۍ Lánđéy	ټپي Tapé	ټیکي Tikéy	مصري Mésréy	مشبوسې Related
۱۳	حبيب الله رفیع	نورینې، ټپو، ټیکو، اېډیټور	چاپ کلا / چاپ	پښتو لنډیو ژوند، څلورنیمو زرو کلونو ته رسوي	۹	۵	۱۱	۱۱	مشبوسې Related
					۸	۳	۴	۴	Related to men سرو ته منسوبې ▲
					۱	۲	۵	۵	Related to women ښځو ته منسوبې ▲
					۲		۳	۳	ونه - ونه وند: څرگند وای په غیر کلمې سره راشي) ونه
					۴	۱	۵	۵	ینه - ینه (قرمغه ده په غیر چمتو، غونډی سره راشي) ینه
					۱				زورکي - zana (نون زور واري) نه.
					۲		۳	۳	زورکي - mana (منه مجوله ده "مه" مه)
									زورکي : : (قره، خوله، مغوله، خپله) ډیرې لري شون لري.
									څرگنده : : (گرگنور، بخور، ډیرې لري شون لري.
					۲۵				Suffix Voice نورینې، ټپو، ټیکو، اېډیټور
									کره لوی Action Req'ed نورینې، ټپو، ټیکو، اېډیټور
									خوډلوي (Caution) نورینې، ټپو، ټیکو، اېډیټور
									شکوراني (In control) نورینې، ټپو، ټیکو، اېډیټور
									۱۰
									۱۷

۱۶. ۱۵ لښتلیک: .خېره ۲.د ۱ - حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې ، د پښتو لنډیو ژوند څلورنیمو زرو کلونو ته رسوي ، په دې لیکنه کې د لنډۍ یو، ټپو، ټیکو یو او مصري یو کچې، ۱۳۸۹ لېږدی، (گڼه یې په: دانې)

۱۵. ۱۵ ډي (ډ). محمود نظري په لنډۍ یو کې طنزي او خندونکي توکي داسي په ډاگه کړي.

و، لنډۍ هغه ولسي شعرونه دي چې شاعر يې مالوم نه دی او د پښتني ژوند
ډېرې خواوې په کې په واقعي او طبيعي بڼه انځور شوي دي. لنډه د مفرد مؤنث
کلمه ده، لنډۍ د لنډه بڼه ده، د لنډۍ لمړنۍ برخه لنډه او دوېيمه برخه يې اوږده ده،
له دې کبله ورته لنډۍ وايي.

▲ ته د گودر غاړې ته راشه
ما په منگي کې پراتي راوړي دینه

لنډۍ هغه موزون، غیر متعارف، مستزاد، حکمي مقفي، غیر مصرع بيت دی
چې لومړۍ برخه يې نهه، ۹، څپې او دوېيمه برخه يې ديارلس، ۱۳، څپې وي.

▲ په گودر څه تکه لوېدلي
چې کشره خور يې بدرگه ورسره ځينه

پښتنو په غرو او رغو کې، په کلیو او ښارو کې، په شنو درو او لویو دښتو
کې، د ابشار څنگ، د کېردۍ اړخ ته، د چوپان په شپیلۍ او د ښوال په دروو کې په
یوه شان خوند اخیستل کېږي. زاړه يې د ځوانۍ د خاطراتو په یاد وايي، ځلمیان او
پېغلې يې د خپل ځلمیتوب شور او مستي په کې لټوي، مینانو ته د راز او نیاز
رویباري کوي، توریالي ورسره د تورو په میدان کې گډېږي او مسافر يې په مسافري
کې د خپل وطن تنده پرې ماتوي. د اشعارو نه چې څومره ساده، سلیس او روان دی
هغومره د پردۍ یو ژبو له اغېزې څخه پاک او سپېڅلی دی.

▲ گودر ته راغلي برابره
یا خولگۍ راگره یا منگۍ درماتومه

لنډۍ ځانگړي ښکلا لري او د هر پښتون تنده پرې ماتېږي. په ژوند کې مینه،
ښکلا، مېړانه او ننگ په ښکاره توگه بیانوي.

▲ چم ته انگرېز راغی عالمه
د پښتنو په ملک يې جال و غوراونه

د لنډۍ یو یوه ځانگړتیا دا ده چې زیاتره یې د بنځو او پېغلو له خوا چې د ټولني محرومه برخه ده ویل شوي دي. نو یوه لویه برخه یې د ټولني کرغېړنو دودونو ته گوته نېول شوې او هغه یې په طنزي توگه ویلي او غندلي دي.

▲ د شین کپډو امید مې نه شته
اشنا په دېننه د ملتان کرلي یمه

▲ پتی دې گرو کره ما واده کره
که مې تر کاله زوی رانه وور گرمه یمه

او د لنډۍ یو یوه بله برخه چې د ځوانانو له خوا ویل شوي ډېر یې د ناوړه دودونو لکه د لور ولور، د انجلۍ خوا راضی کول او د ژوند نورو ناخوالو نه گېله ده.

▲ که مور او پلار دې خدای رضا کرل
د ماما گانو به دې زني و نیسمه

▲ ځان خوبه ستا د پلار نوکر کرم
په نوکرۍ کې به دې تش دیدن کومه

لنډۍ یا ټپې هم لکه نور ټولنیز ادبیات د ټولنیزو ستونزو، فسادونو یادونه او غندنه کوي او په ملنډو هغه یادوي.

▲ منگي یې ټول په پنډ غوپه کرل
د شیطانی منگی په لپو ډکوپنه

طنز چې د ټولني او اخلاقي خواری یو، عیبونو او فسادونو برملا کولو ته وایي چې په رمز، کنایه او ناز ویل یا لیکل کېږي. یا په بله وینا: ویلی شو طنز د زورکونکو او زورواکانو باندې نېوکې دي چې هغوی په مسخرو له پېښو خبروي. لکه دا لاندی لنډۍ.

▲ ځوانانو ننگ راباندې و کړئ
پلار مې ظالم دی ما بنامار لره لېرینه

▲ ځوانانو ننگ راباندې و کړئ

په سور سالو کې مې بلا لره لپړینه

بڼه طنز د یوې ټولني د وگړو هنري تنده بڼه خړوبولی شي او په رسا توگه یې د ټولني له سیاسي، مذهبي، کولتوري او اقتصادي حالاتو څخه خبروي. لکه دا لنډۍ:

▲ پر دنیا تول د سرو نه شته

تول د پیسو دی مصلیان خانانویه

▲ ځوانانو زور په بزگرۍ کړئ

سپینې پایڅي د زرو څلي وړانویه

▲ ځواني د زرو روپو آس دی

د بېلتانه پېټي چې وړي سوده به شینه

طنز پر ژوند عارفانه خندا ژړا ده. د ژوند د تضادو او ناخوالو لڅونه ده، چې ټولنېزي موخي لري لکه دا لنډۍ:

▲ پرما دې زر شیندلي نه دي

چې د څراغ په رڼا غواړي دیدنونه

طنز د پوهو خلکو له پاره ویل کېږي، یانې په خوشالی او ملنډو سره د هغه چا په رمز پوهول دي چې په رمز پوهېږي.

▲ څوک چې په سرو شونډو عادي شي

کند او شکري تويوي چې ترخه دینه

یوازې پوه او هوښیار خلک له طنز نه خوند اخېستلی او پر پوهېدلی شي. ناپوه یې یوازې خندني اړخ گوري خو د ټولني تول خلک پوهان نه دي.

▲ په بسم الله کټ ته ورڅېږه

د نجلۍ کټ د جنغوزي دی مات به شینه

طنز د هجو يوه ډول دی، خو د هجو توندي او ټېزي نه لري. يانې هجو مخامخ د چا عيونه ورته وايي يا مخامخ له چا نه بې پردې پلپوت کوي او هغه چا ته ويل کېږي، چې په رمز نه پوهېږي.

▲ پر ځان د گلو لښته نه اخلي
پر ما دې تېر کړل د کوتکو گوزارونه

▲ جانانه دا دې څه عادت دی
چې پټه، پټه ياري کړې خورې کسمونه

▲ پرېږده چې لوی بنامار مې و خوري
په پاروگر اشنامي ډېره نازېدمه

هجو ويونکی د خلکو بې خبري، ولس غولونه، تعصب خدای نا ډاره **دو**نيا پالو له کړو نه پرده پورته کوي او مخامخ هغوی غندي.

▲ چې اوږه نه خورې بوی ترې نه ځي
چې ياري نه کړې څوک پرې نه وئ تهمتونه

▲ ټال ته ختم بنگري مې مات شول
گناه دې يار ده چې کوي اشارتونه

هزل بيا هغه دی چې پر چا باندې بد وايي.

▲ چې پر زينه ختلی نه شي
نامردې ولي دې گيی پرتوگ کاونه

هزل د ويپوهنې په اساس هغه شوخي ته وايي چې د جد، ښد، ضد وي.

▲ پيزوان مې ستا په برېت کې بند شو
تر دروازي پورې بندۍ درسره ځمه

دا د هزل بله مانا ده په شعر او نثر کې توندي لوڅې او بدې خبرې کول:

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوڼیری (ریسـرچ پانې)

▲ په مادي څه بلا ده کړي
په مخ مي غبرگي اوښکي ځي خوله درکومه

▲ پر ما دي کلي گماني کړ
نامردي مه خوره تر منگي لاندي څرخونه

هزل په شعر او نثر کي هغو توکو ته هم وايي چي د هغه ويل د اخلاق او ادب
خلاف وي:

▲ په مناسب دي نه پوهېرم
وايه په کوم بارخو دي خوله و لگومه

▲ په خپله خوله چي سوال و نه کړي
په هغه دغه خولگي کله درکومه

▲ اول دي لوبي راسره کړي
اوس د جستو پرڅوکو ځي چي پېغله يمه

▲ بيا به زه تورکميس و نه کرم
زما دسپيني سيني رنگ يي واراونه

▲ ټينگه مي مه نيسه په غبر کي
تي مي واړه دي سرني بالغه يمه

▲ خوله به د خدای په رضا درکرم
منگي مي ولي بنوروي لنده دي کرمه

▲ جانان مي خوله کي ژبه غواړي
په خوند يي نه دی خپل کلنگ جاري کوينه

▲ خانگي رابنکته شه خوله راکړه
که زه درپورته شم راماته به دي کرمه

هزل د عامو او منځنیو خلکو له پاره هم ویل کېږي چې موخه یې یوازې خدا اوساتیري ده:

▲ حلوا د شونډو راته کېږده

له پردېسې ځینې ستومان راغلی یمه

▲ څوک به دې مر کړي بڼکلیه یاره

پردی برستنې جگوي شماری خالونه

یا هغه لنډی چې په کې توکي شوي، موخه یې د جانان خوشالول او د هغه خندول دي لکه:

▲ تا چې کوڅه کې توخی و کړ

زه په توده برستن کې نېغه کېنستمه

▲ جانانه راشه چې خوله درکړم

ماښام مې مر په خوب لیدې و وېرېدمه

▲ څنگه دې خواره کړم خاونده

چې همسایه مې د خولگی تمه لرینه

▲ حسن دې ورځ په ورځ زیاتېږي

زکات یې باسه چې نظر نه شي مینه،

(محمود نظري، ۲۰۱۰ زېږدي)

		څېره ۲. د محمود نظري، په لنډيو کې طنزي او خندونکي توکي،، په دې لیکنه کې د لنډيو، مصری، ټیو او ټیکيو کچه، ۱۳۸۹ لېږدي، (گڼه یې په: دانې)							
کتنورل کی (In contrast)	څېړنل کی (Caution)	گڼه شوي (Action Req)	لږمستوي یو (Suffix Voice)	منسوبی Related		لنډی Lánghéy	ټی Tapé	ټیکي Tikéy	مصری Mésréy
				۱۶	۱۷	تول			
				Related to men	▲ سرو ته منسوبی	۱۰	۸	۹	۲۲
				Related to women	▲ ښځو ته منسوبی	۷	۱	۶	۹
				ونه - uná:	(څرگند او په غږ کلمې سره راشي) و نه.	۳	۷	۱۳	۵
				بته - ná:	(څرگنده ی په غږ چلې، ټولنې سره راشي) بته.	۴	۳	۶	۶
				زورکی - zana:	(نون زور وړي) نه.				
				زورکی - mana:	(منه مجبوله مې *مه) مه.	۴	۲	۱۱	
				زورکی - z:	(کرله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
				څرگنده - z:	(کرلتور، بدلتور، ډېرې لږې شتون لري.				

۱۵. ۱۷ لښتلیک: څېره ۲. د محمود نظري، په لنډيو کې طنزي او خندونکي توکي،، په دې لیکنه کې د لنډۍ یو، ټیو، ټیکي یو او مصری یو کچه، ۱۳۸۹ لېږدي، (گڼه یې په: دانې)

۱۶.۱۵ ري (ر). سرباز خان ،، پښتو ادب کې د ټپي يا لنډۍ مقام ،، په دې ليکنه کې داسې کښلي دي.

،، ټپه، لنډۍ، مصره: ټول محققين په دې متفق دي چې د پښتو شعر ابتدا د ټپي يا لنډۍ نه و شوه. ،، نا کره ده دا زما څېړنه داسې سپيني ته را اوباسي چې د پښتو شعر ابتدا يا پيل په نثر شوی دی. ،، (صفي الله)

د **ولسي** سندرو د ټولو نه **غوره ټولگي دی**، لنډۍ په يوه نيمه **بي مسره کې** مکملېږي. **ځکه** د دې اولنۍ **مسره** لنډه وي، ځکه **بي** نوم لنډی شو. په اوله **مسره کې** يې نهه سېلابونه او په دوېيمه **کې** ديارلس سېلابونه وي.

۱. لنډۍ ته ټپه هم **وايي**. **بناغلی** قاضي اثر پښتو ادب **کې** ليکي ،، چې ټپه ورته ځکه وايي چې په دې اواز ټپ کېږي. ځکه چې د لنډۍ ويلو دا قاعده ده چې په ډېر اوچت اواز سره **ويل کېږي**. نو ځه وخت چې **سري** په اوچت اواز سره يوه څو لنډۍ و وايي نو اواز يې ټپ شي او بيا نور نه پورته کېږي،،.

بناغلی قلندر مومند **بي** پښتو لوک گيت اردو مضمون کې دا وجه ښه يې چې:
ژباړه: ،، د دې د تسميې وجې اړوند دا قياس کېږي، چې ټپه پښتو ژبه **کې** و مهر، ټاپې، ته وايي او **ځکه چې** پښتانه په خبرو، خبرو، **کې د مثل په بڼه کاروي**، **ځکه دې** ته ټپه وايي او يا دا چې ټپه تاريخي وهلو ته هم وايي **ځکه** د ټپي د وېنا سره، سره، د دې په سر کې تاريخي هم وهل کېږي، ځکه د دې ټولگي نوم ټپه **اېښودل شوی**. ټپه ټپولو ته هم وايي، **ځکه چې** دا خفه زړونو له پاره د ټپولو او قرارولو په بڼه وي، ځکه ورته ټپه وايي ،،

۳. ټپي ته **مصره** هم وايي. **بناغلی** قاضي اثر ليکي: ،، د پښتو ژبي مصري یو يوه اولنۍ جز، لنډ (۹ سېلابونه) او بل اوږد (۱۳ سېلابونه) **دي** او ټوله مصره يا لنډۍ د سر نه تر اخره پورې داسې مثال لري لکه د يوې مصري. نو په دې خاطر ورته **مصري** ويل کېږي. **ولسي** پښتانه يې دا **مانا** کوي، چې **مصره** ورته په دې وايي چې د دې مثال لکه د مصري توری په شان وي. دا هم کې دې شي چې مصري یو په شان خوږه وي ځکه **مصره** ورته ويل کېږي.

د ټپي **تاريخ او غوره والی**: د ټپي د **پېڅليک** په **اره** پرتو روښه يوه اردو مضمون کې ليکي:

ژباړه ،، ټپي زرگونه کاله راهيسې سینه په سینه، د يوه نسل نه بل نسل ته رامنځتل کېږي. دا **ولسي** شاعري، د عام انساني ژوند د هرې زاويې ژاړه کوي. ځکه د مودو **تېرېدو سربېره** هم دغو کې داسې تازگي ده لکه چې زموږ د دور تصنيف

وي. د ژوند کوم یوه داسې اړخ دی، چې په دغو کې ښکاره نه دی او د انساني جذبو او احساساتو مخ دی، چې په دې کې دې د هغو ژباړه شتون و نه لري. تاریخي رښتینولي، جغرافیایي ځانگړنې، د قومونو اندونه، سیمه ییز دودونه، د سرحدی بېلوالی بدلون، د پښتو ژوند او دود ټول رنگونه په دې شاعرۍ کې تازه ښایسته ښکار پري،

د راته پروفیسر نواز ظاهر روحي ادب لومړي ټوک کې د تپي په اړه لیکي: «تپه د پښتو روح حکيکي انځور هنداره ده، غريب او امير، رند او صوفي يا د کوز او پاس وړانديز نه پرته دا د هر تن د زړه اواز دی او د هر تن د زړه په کچي هوساینه ورکوي.»

د تپي د بېخلیک په اړه خورشید جهان تاریخ لیکونکي، شېر محمد خان گنډاپور لیکي چې سلطان محمود غزنوي ۴۰۰ هـ لښکر کې ملک خانو نومي یوه سردار و. چې د گومل درې استوگن و. د هند د فتوحاتو په لړ کې چې د محمود لښکر د گومل درې نه تېرېدو نو په داسې ټاکلي وخت د ملک خانو چنگلي (ښځي، مېرمن) دا تپه وکره:

▲ چې د خانو لښکري راشي
زه به گومل ته د خپل یار دیدن له ځمه

د رانه حبیبی «پته خزانه»، کتاب څېړنو په لړۍ کې، چې څه د سند په بڼه ویلي دي، هغه لږ تر لږه تپه زرکاله پخوانی گنلي، ولي له دې نه هم زیاته زړه ده. د بېلگې په بڼه د تپو ځانگړی ځای:

۱. حمدیه او نعتیه څو تپي:

▲ مینه د خدای د رسول بڼه ده
دا نورې مینې لېباسي خاورې به شینه
▲ که تمام عمر عبادت کړم
ستا د احسان اجر به څنگه ادا کړمه

د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو انگر
څېرنه چویری (ریس—رچ پانې)

▲ د گناه پیتی مې په سر دی
د مدینې سردار ته ځم چې کم یې کرینه

۲. سیاسي، حماسي او ملي ټپي:
ازادي:

▲ د ازادی ناوې جوړېږي
هر یوه ځلمی نارې وهي زما دې شینه
په وطن ننگ:

▲ که د وطن په ننگ شهید شوي
په تار د زلفو به کفن درله گنډمه
۳. لیکه یې ټپي:

▲ اباسین بیا په څپو راغی
په سر یې راوړل سپینې خلی سره پېژوانونه
۴. معاشرتي ټپي:
حجره:

▲ ستا د حجرې درشل کاره شه
زما د زره ستنې کړې درپسې ځینه
چيلم:

▲ چيلمه خدايرو چې دې مات کړم
مین په ما دی غم په تا غلتوینه
پښتانه:

د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو انگر
څېړنـچویری (ریسـرچ پانې)

▲ پښتانه واره ستر ځمریان دي
چې وخت یې راشي په سیالی سر ورکوبه

پښتني:

▲ په سپين میدان به درسره يم
زه پښتنه له تورو نه ټنتم مینه

واده:

▲ ځلمیه ننگ راباندې و کره
پلار مې ظالم دی ما په اور کې اچوبه
۵. تاریخي ټپي:

▲ که په میوند کې شهید نه شوي
خدای رو لالیه بي ننگی ته دي ساتینه

▲ ما ورته وې شیکل ته مه ځه
میرزمان خانه فرانسو ته دي ترینه

۶. طنزیه ټپي:

▲ له وېرې غږ کولی نه شم
د سوال یاري ده اوس به خاورې ايرې شینه

۷. فخریه ټپي:

▲ توره به نه کرو نور به ځه کرو
چې مو شوده د پښتني رودلي دینه

۸. عشقیه ټپي:

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ دیدن د گلو غنچه نه ده
چې د ریبیار په لاس یې یار ته ولېرمه

▲ عاشق سری نه غلتېږي
له رنگه زېر وي سترگې تورې گرځوینه

۹. نړۍ واله ټپي:

▲ په دنیا غم کله بنادي وي
په ما همېش د غم جنډې ولارې دینه

۱۰. دعایه ټپي:

▲ زما پېنځه وخته دعا ده
رب دې د غم د باده وساته مینه

۱۱. متفرق موضوعات:

وطن:

▲ زه د وطن د باغ مالبار یم
په خپلو سرو وینو به یې تل اوبه کومه

دیدن:

▲ دیدن د سر په بدله دی
چې سر ساتي خاورې به و کړي دیدنونه

فراق:

▲ عاشقي وی جدایي نه وی
خدایه په در کې به دې څه کم شوي و نه

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېرنه چوپړي (ریس—رچ پانې)

غم:

▲ غم دې د ستا نه وفادار دی
ته کله، کله غم دې تل راسره وینه

قسمت:

▲ په مخ می زېر زړوکی خور کړئ
زه د تقدیر لېونو سپو خورلې یمه

انتظار:

▲ که په شېبو باران ورپېري
زما په خپل لالي باور دی رابه شینه

ارمان:

▲ په تور لحد کې به نارې کړم
زه د دنیا نه ارمانې راغلی یمه

بښېری:

▲ مازیگری دی بښېری مه کړه
ته به د ناز بښېری کوي رښتیا به شینه

گیله:

▲ جانانه ستا نه گيله نه کړم
زه گيله من د خپل نصیب د لاسه یمه

یاد:

د لنډیو، ټپو، ټیګیو او مصریو انګر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ که اشنا بد کړي زه به ښه کړم
که جدایي شي زما ښه به یادونه

د جانان خدا:

▲ زما د یار داسې خدا ده
چې د عمرونو مرور په خولا کوینه

تعویذ:

▲ په تعویذونو پوره نه شوه
اوس به لمن په زیارتونو ګرځومه

تهمت:

▲ ستا په تهمت مې جامې رنګ شوي
زه به رنګ کړې جامې چرته ګرځومه

د سحر باد:

▲ باده د زړه مراد مې یوسه
چې دلسوزي د اشنا راشي و ژاړینه

گل، گلشن او خزان:

▲ گلونه ډېر دي خدای دې ډېر کړي
زما د برخي گل خزان ورپژونه

توره:

▲ مبین پرې یم منکر ترې نه یم
که جلاتان مې سر د تورو سره وړینه

د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو انگر
څېرنه چوپړي (ریس—رچ پانې)

مسافري:

▲ مسافري دې ډېره و کره
رب دې سبب د خپل وطن و کره مینه

صبر:

▲ په صبر، صبر پوره نه شوه
سبا مې نیت دی بی صبری ته ملا ترمه

د بنايست ستاينه:

▲ ستا د بنايست گلونه ډېر دي
خولی مې تنگه زه به کوم، کوم ټولومه

مخ:

▲ مخ يې گلاب سترگي يې شمع
خدايه بورا شم که پتنگ ورباندي شمه

سترگي:

▲ سترگي کچکول کره ديدن واخه
ملنگه ياره په بانه راغلي يمه

لاسونه:

▲ سپين دې لاسونه سپيني لېچي
لکه چې توري په مېدان کې برېښ کوينه

غابن:

▲ غابن دې په خوله کې داسې زيب کا
لکه صدف چې په الوان ټومبلي وينه

بانه:

▲ دا مخامخ په کوڅه راغله
کجک بانه یې په سالو ختلي ونه

غاره:

▲ ستا د ایلی په شان غری ده
زما شری ده ستا به کله خوبه شینه

خال:

▲ خال دې په منځ د تندي اپنی
لکه سپورمی چې نیمائی اسمان ته شینه

زلفی:

▲ زلفی می مه لنډه وه موری
مار چې لنډی شي دوی خلی خله لگوینه

پېزوان:

▲ پېزوان په لوره پوزه خوند کړي
لکه په لور چنار کې واچوي ټالونه

ریبار:

▲ ریباره راشه چې دې بنکل کړم
تا به په دې سترگو جانان لیدلی وینه

غماز:

▲ د عاشقی علاج به و شي
خو د غماز علاج به څوک و کړي میینه

مرور:

▲ جانان دې خدای مرور نه کړي
د ده په سر مي دېمنۍ اخېستي دینه

باز:

▲ باز مي د زړه په غوښو لوی کړ
اوس چې د بنکار شو نو د بل لاسو ته ځینه

مازيگر:

▲ جانانه راشه چې پخلا شو
عمر د ژمي مازيگر دی تېر به شینه

شپه:

▲ جانانه ستا په انتظار کې
ستورو ته گورم شپه سبا راباندې شینه

سپورمی:

▲ سپینې سپورمی حال راته وایه
چې مي جانان مجلس د چا سره کوينه

سپرلی یا پسرلی:

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
چينکو راوړو په اوربل کې زېر گلونه

اباسين:

▲ که اباسين راغلی نه وی
په گنگو خرو کې به چا موندل ټيکونه

گودر:

▲ که دې زما دیدن یادېږي
د گودر غاړه اجاره واخله مینه
د بې غیږتې غندنه:

▲ په هېندستان دې ځلې جوړ شه
د بې ننگې اواز دې را مه شه مینه
وفا:

▲ خاورې ایرې به دې راتول کړم
لکه کچکول به دې په غاړه گرځومه
اختر:

▲ ما ته په ورځ د اختر راشه
زه به در وځم تورې سترگې سره لاسونه
عمر:

▲ زما دې ټول عمر په دار کړو
لکه هوسۍ په مېړتون شپې تېرومه
فنا:

▲ د دنیا دوی ورځې ژوندون دی
پرون راغلي نن دلي سبا به ځونه
غرور:

▲ ما یې له کبره سلام نه اخیست
اوس یې ژړا په تش دیدن پسې کومه

د لنډۍ يو، ټپو، ټيكي يو او مصري يو انگر څېړنـچوپړي (ريسـرچ پانې)

اختلامي:

▲ بس دي په دغه فېصله ده
ډېرې مصري د سړي غم سيوا كوينه

سوال او ځواب ټپي:
سوال:

▲ ستا په ديدن مي مونځ قضا كړو
زه به محشر كې خداي ته څه ځواب كومه

ځواب:

▲ ستا په محشر كې ځواب دا دي
نوی عاشق وم په ديدن نه مرېدمه،،
(سرباز خان، ۲۰۱۰ زېږدي)

څېره ۲. ر سرباز خان ،، پښتو ادب كښي د ټپي يا لنډي مقام ،، په دي ليكنه كې د لنډيو، مصري، ټپو او ټيكيو كچه، ۱۳۸۹ لېږدي، (گڼه يې په: دانې)						
ښوونكي/ لېكوال نوم	ښوونكي/ لېكوال نوم	ښوونكي/ لېكوال نوم	ممنوسې Related			
			مصري Mésréy	ټيكي Tikéy	ټپي Tapé	لنډي Lándéy
۱۹	چاپ خان / چاپ	چاپ خان / چاپ	۱۸	۱۵	۱۵	۳۴
	چاپ خان / چاپ	چاپ خان / چاپ	۹	۸	۸	۱۴
	چاپ خان / چاپ	چاپ خان / چاپ	۹	۷	۷	۲۰
	چاپ خان / چاپ	چاپ خان / چاپ	۱	۳	۳	۶
	چاپ خان / چاپ	چاپ خان / چاپ	۱۲	۸	۸	۱۸
	چاپ خان / چاپ	چاپ خان / چاپ	۵	۴	۴	۱۰
	چاپ خان / چاپ	چاپ خان / چاپ				
	چاپ خان / چاپ	چاپ خان / چاپ				
	چاپ خان / چاپ	چاپ خان / چاپ				
	چاپ خان / چاپ	چاپ خان / چاپ				

۱۸.۱۵ لښتليک: . څېره ۲. ر سرباز خان ،، پښتو ادب كې د ټپي يا لنډي مقام ،، په دي ليكنه
كې د لنډۍ يو، ټپو، ټيكي يو او مصري يو كچي، ۱۳۸۹ لېږدي، (گڼه يې په: دانې)

۱۷.۱۵ ږي (ږ). پوهنمل سرفراز مومند څخه د ډیپلوم اېنجینېر عبدالکادر مسعود غوښتنه.

،، زما گران دوست ډیپلوم اېنجینېر عبدالکادر مسعود ډېر ښکلی هنري ذوق لري، څو لنډۍ یې د انټرنېټ په یوه صفحه کې ډېر په زړه پوري انداز ځای په ځای کړي دي، زما په نظر یې یوه ابتکاري کار کړی دی، زما ډېرې خوښې شوي، ما ورته وویل چې دا ستا کار ځکه د ستایلو وړ دی چې ته یوه اېنجینېر یې او د ادبیاتو سره دې دومره مینه ده چې په دې صفحه دې ډیر زحمت ویستلی دی، زه مسعود صیب ته د اوږد عمر او روغتیا تر څنګ د نورو هنري ابتکاري کارونو ارزو لرم. د دغه گران دوست په غوښتنه په داسې یوه موضوع چې ډېرې اوږدې تحقیقي لیکنې ته ضرورت لري، په څو لنډو کرښو بسنه کوم، هیله ده چې د کدر وړ لوستونکي مې د ډېر اختصار په وجه و بخښي.

کله چې د پښتو په ادبیاتو خبرې کوو نو مجبور یو چې د پښتو ژبې په باره کې یوه څه و وایو، همدارنگه پښتو ژبه او پښتانه سره لازم او ملزوم دي. یانې ادبیات حتمي د یوې ژبې پوري اړه لري، هره ژبه به غیر د انسانو څخه په هوا کې منځ ته نه شي راتللی. نو پښتانه، پښتو ژبه او پښتو ادبیات د یوه بل سره تړلي دي نو مونږ که د پښتو د ژبې په اصالت خبرې کو نو په عین زمان کې به د پښتو په ادبیاتو خبرې کو.

پښتو ژبه د تاریخ په مختلفو دورو کې محققینو څېړلي ده او هر چا د خپلې وسې پوري په کې څېړنې کړي دي. ځینو څېړونکو پښتو ژبه غیر اریاني سامي ژبه بللي ده، هغه مستشرقین چې دا نظر لري عبارت دي له هنري راورټي اېنگلېس، سرویلیم جونز اېنگلېس، الکزاندر رنزا اېنگلېس، چارلیزمیسن، برنس، ډاکټر بیلو او کرونسکي پولنډی. دوی د پښتو ژبې په څېړنه کې ډېر زحمت ویستلی خو نورو مطالعاتو ثابته کړه چې دا نظر افسانوي، عنعنوي دی او له ریښې یې رد کړی دی.

هغه ډله څېړونکي چې د دې نظر په مقابل کې وایي چې د پښتو ژبه یوه سوچه اریاني ژبه ده چې د هند او اروپایي ژبو د ستري کورنۍ پوري اړه لري، دا ډله هم په درې برخو وېشل کېږي. اوله ډله پښتو ژبه یوه اریاني ژبه بولي چې د اریاني ژبو په شرقی څانګه (سنسکریټ (پوري مربوطه ده. دویمه ډله پښتو ژبه یوه اریاني ژبه گڼي چې د هندو ایراني یانې غربي) اوستایي (څانګه پوري اړه لري.

درېیمه ډله پښتو ژبه نه سانسیکریټ او نه اوستایي پوري مربوطه گڼي، بلکې وایي چې پښتو ژبه یوه مستقله اریاني ژبه ده چې د سنسیکریټ او اوستایي سره

موازي لرغونې ژبه ده، یا په بل عبارت پښتو ژبه د سانسیکریټ او اوستایي تر منځ د اتصال کړۍ ده. د اولې ډلې څېړونکي: کلډیټ پروډ، رابرت لیچ، رودولف هورنل او پاټ الفنسټن دي. د دوېمې ډلې څېړونکي: جیمز ډار مستر، ماکس میولر او جورج مارکنسټرن دي. د درېیمې ډلې څېړونکي: ډاکټر ټرومپ، شېلي ډیور، پروفیسور اډیلنگ، برنارډ ډورن، جان ملکم او اوستاد پوهاند عبدالحی حبیبی دي. پاسنی یو لیکوالو د پښتو ژبې په اړوند د کدر وړ څېړنې کړي دي، کتابونه یې لیکلي دي. چې مونږ د هر یوه کدر داني کوو، نومونه یې د ډېرو لویو لیکوالو او څېړونکو په حیث په تاریخ کې ثبت دي. ما په دې خاطر چې د اصلي موضوع نه لری نه شو نو په دې لنډو څو کرښو می بسنه و کړه، د هر یوه کتابونه او نظریات او دلایل تشریح کول د ډېرې اوږدې مقالې ایجاب کوي.

لنډۍ: په هر صورت لنډۍ د پښتو ژبې اصیل او په زړه پوري ولسي ادب یوه برخه ده، چې لمن یې ډېره پراخه ده، دومره پراخه چې په یوه بیت کې بحرونه رانغاړي او د ژوند مسلط شرایط په ډېره ښکلې بڼه انځوروي. د لنډۍ لومړینیم بیت ۹ او دوېم نیم بیت ۱۳ سیلابونه لري، دا په پښتو کې د شعر یوه خاص فورم دی، لنډۍ فقط په پښتو ژبه کې وجود لري، د نړۍ په بله ژبه کې نه شته.

لنډۍ د زرونو کلونو راهیسي د ولسي شفاهي ادب په توگه خوله په خوله او سینه په سینه له یوه نسل نه بل نسل ته را رسېدلې دي، لنډۍ د انسان په احساس ډېر ژور تاثیر کوي او د پښتني ژوند ټولې برخې په کې ډېرې ژورې لیدلې شو، چې دا صفت په دومره زور د پښتو شعرونو په نورو ډولونو کې نه لیدل کېږي. لنډۍ د پښتو ادب هغه با ارزښته پانگه ده چې پښتانه پرې ویاړي او په کې د انسان د احساساتو درجه بندي ډېره ډکیکه شوي ده. د پښتنو د عواطفو، دردونو، ستونزو، انگرېرونو ښکلې ترجماني کوي او د هر ذوق وړ مطالب په کې لیدل کېږي.

لنډۍ چې شاعر یې نه دی معلوم، شمېر یې نه دی معلوم، زمان یې نه دی معلوم، مکان یې نه دی معلوم، یانې هر چا ویلي، په هره موضوع ویل شوي، بې اندازې زیات ویل شوي دي. په هر وخت کې ویل شوي او د پښتني ټولني په هر ځای کې ویل شوي دي، نو ځکه لنډۍ دا امتیاز لري چې ټول پښتانه یې خوښوي، لنډۍ د فورم له پلوه ټولې یوه فورم لري. خو د مضمون له پلوه ډېرې متنوع دي او د پښتنو د اجتماعي ژوند ټولې برخې یې په هر زمان او مکان کې په ډېر ساده، روښانه او په زړه پوري طریقه په ځان کې ساتلي دي. په لنډۍ یو کې د پښتو ادبیاتو د ادبي فنونو ټولې نمونې په ډېر روښانه طریکه پیدا کولی شو. په لنډۍ یو کې تشبیهات او استعارات ډېر ښکلي تطبیق شوي، زه د نمونې په ډول صرف دا یوه لنډۍ را اخلم.

▲ ځان یې زرو جامو کې جوړ کړ لکه په وړان کلي کې باغ د گلو وینه

گران لوستونکي به دا تشه په خپله و گوري، چې په څومره قوت څومره ساده او بسکلي بڼه په دې لنډۍ کې ځای شوي ده. لکه (بحر په کوزه کې پیدا کولی شو) لنډۍ په پښتني مختلفو سیمو کې مختلف نومونه لري. لنډۍ، ټپه، مصری، ټیکي، دا نومونه فقط د محیط په تغیر سره بدلېږي نور په فورم او په مضمون کې یې هېڅ فرق نه شته.

لنډۍ، که عشقي دي، که حماسي دي، که ټولنيزي دي، که تاریخي دي، ډېرې خوري دي، ماته گرانې او ډېرې مې خوښېږي.

په لنډیو کې ډېرو د قدر وړ لیکوالو لیکلي دي، چا را ټولي کړي دي، ځینو په کې تقلب هم کړی، پخوانی تاریخي لنډۍ یې پخپل نوم ثبت کړي دي، په هر صورت تر اوسه په لنډیو یوه ژور اکاډمیک کار نه دی شوی. هیله ده چې دا نیم گړتیا ډکه شي.

▲ دا اخري لنډۍ دي دا وي اخري یې مه کړې د یارانو مجلسونه، (سرفراز مومند، ۲۰۱۲ زېږدی).

څېره ۲. پوهنمل سرفراز مومند څخه، د ډیپلوم انجنیر عبدالقادر مسعود غوښتنه، په دې لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکو کچه، ۱۳۹۱ لېږدی، (گڼه یې په: دانی)									
گڼه	لنډۍ / ټپه / ټیکي / ټیکو	چاپ کال / ژان چاپ	ژانر / ټولنيزې ټولنيزې	ژانر / ټولنيزې ټولنيزې	ژانر / ټولنيزې ټولنيزې	ژانر / ټولنيزې ټولنيزې	ژانر / ټولنيزې ټولنيزې	ژانر / ټولنيزې ټولنيزې	ژانر / ټولنيزې ټولنيزې
۱۷	لنډۍ / ټپه / ټیکي / ټیکو	۱۳۹۱	ژانر / ټولنيزې ټولنيزې	ژانر / ټولنيزې ټولنيزې	ژانر / ټولنيزې ټولنيزې	ژانر / ټولنيزې ټولنيزې	ژانر / ټولنيزې ټولنيزې	ژانر / ټولنيزې ټولنيزې	ژانر / ټولنيزې ټولنيزې
	Related								
	Related to men								
	Related to women								
	ونه - uni: (څرگند او په غیر کلمې سره راشي) و نه								
	بڼه - ښه: (څرگنده ی په غیر جملي، غونډلې سره راشي) بڼه								
	زورکي - ama: (نون زور واري) نه.								
	زورکي - mana: (منه مخچوله هی "مه" مه								
	زورکي ۰۰: (کرله، خوله، مغوله، خپله ډېرې لري شتون لري.								
	څرگنده ۰۰: (کونټور، بخاوره) ډېرې لري شتون لري.								

۱۹. ۱۰ لښتلیک: څېره ۲. پوهنمل سرفراز مومند څخه، د ډیپلوم انجنیر عبدالقادر مسعود غوښتنه، په دې لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو کچه، ۱۳۹۱ لېږدی، (گڼه یې په: دانی)

۱۵. ۱۸ ز. پوهندوی لال باچا ازمون د لنډۍ او دوبيتي پرتله! کړي، ما ځني لنډۍ او د پر ترېنتی راڅپستي، دوبيتي او تله یي پاتي.

، د لنډۍ د انساني ژوند او ځواک یوه هنري تفسیر دی چې په عاطفي، تغزلي، مترنمه ژبه په لوړه او کره بڼه د پښتني ټولني احساسات، توره، ننگ، مسافري، غوښتنې هیلې او کره وړه وړاندې کوي. د ښځې او مېړه ترمنځ کورنۍ ژوند، پښتنې دودونه او ځانگړي مراسم راځلي.

▲ ريباره ورشه ورته وايه

که دبدۍ یو زور لري درسره ځمه

▲ جانانه وینس یي که ویده یي

سنا تر کوتي مي لاس ترلي تېروینه

▲ په وینو رنگ توره دي راوړه

راشه په سرو شونډو یي زه درپاکومه

▲ که تور وربل مي میراتپري

په پښتو ننگ دی جانان نه منع کومه

په لنډۍ یو کې د ښځې دريځ او محرومیت یوه هنري تابلو وړاندې کوي، دا چې لنډۍ خوږه لگي یوه لامل یي هم دا دی چې د ټولني د یوې محرومې طبقې د زړه غږ را اځلي، د پښتنې تور سري او پېغلي د هیلو ترجماني کوي:

▲ د رنجو گوډی مي ساتلی

د موزیگي په مرگ به سترگي تورو مه

▲ پرېرده چې بند په بند مي پرې کړي

ما چې د ژنیو یاري کره مرگ ته ورتلمه

د لنډیو، تپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ خاونده پلار مې لېونی کړي

د آشنا غیر پسي رنده شیکوره شومه

▲ زما ادې دادا ته وایه

خوشاله نه یمه له ناکامه کور کومه

په لنډیو کې رېښتیني وینا، لوڅه او برېنده ژبه او مسایل انځور شوي دي.
دغه مسالې هم د محرومیت زېږنده دي.

▲ جانانه سنا مزگی نه شته

زما همزولي زانگو گاني زنگوینه

▲ کاشکې چې زه د ملک لور وی

ما به پرتوگ د کوناتو په سر ترنه

▲ په سپینه خوله یې غلی پرېوزه

لکه بورا چې په گل مراوي کړي وزرونه

▲ ټینگه مې مه نیسه په غیر کې

تي مې له خامو شیدو پک دي وبه چوپنه

▲ جانانه بد مې اموخته کړي

چې خوله درنه کړم مرور گرځي مینه

په لنډیو کې د نورو اړخونو ترڅنګ د مسافری بېلابېل انځورونه وړاندې
شوي دي، مسافري د پښتو لنډیو یوه خاص باب دی.

▲ مسافري دې ډېره و کره

راځه، راځه روضي به خدای رارسوینه

▲ ته مسافر شوي خواره زه شوم

خواره دې مور شه چې له غېږې دې شرینه

د لنډۍ یو، تپو، ټيکۍ یو او مصري یو انگر
څېړنۍ چوپړي (ریس — رچ پانې)

▲ مسافری خورلي ياره

قربان، قربان دي له خيرنو جامو شمه

▲ چې علم وي عمل يې نه وي

لکه په خره باندي چې بار کړي کتابونه

▲ زما دي علم په کار نه دی

د اباسين څپي دي يوسه کتابونه

▲ طالبه خدايرو به ملا شي

په کتاب پروت يې يادوي شينکي خالونه

▲ چې خدای قاضي رسول شفي شي

هلته به پيش کړم د عاشقو درخواستونه

▲ په عاشق بد مه وايي خلکو

عاشق خو خدای و محمد يې پيدا کنه

▲ الف الله ج جبرائيل دی

م محمد دی د الله سلام ته ځمه

▲ زلفي مي مه لنډوه موري

مار چې لنډی شي دوي سره خوله لگوينه

دا يوه لنډۍ ده، په دي لنډۍ کي د زلفو ارزښت او ښکلا څرگنده شوي، نو لنډی
هم په همدغه لنډ بحر کي يوه بېل ارزښت او ښکلا لري.
د لنډۍ نوم په خپله په لنډۍ يو کي هم راغلی دی:

▲ لنډۍ کوه او بيا يې ليکه

چې په ټولي کي شرمېنده نه شي مينه

مصره: دا هم د لنډۍ یوه نوم دی، یوه روایت دا دی چې دا د یوې تورې له صفت څخه اخیستل شوی نوم دی، مصری توره یوه نوم دی، هغې تورې ته ویل کېږي چې تېره او برېښنده وي.

بل روایت دا دی چې **مصره** له مصرع څخه اخیستل شوی، همدارنگه دغه مصرع په مصري اوښتی ده، مصره خواږه یا چینی ته وایي نو په لنډۍ کې خواږه زیات وي.

مصره د مصري یا لنډۍ په ژبه:

▲ **مصري** په هغه چا اثر کړي

چي يا مين وي يا خو ورک له ملکه شينه

▲ **مصري** په هغه چا اثر کړي

چي يا مين وي يا بي پيغله ناسته وينه

▲ **مصري** دي ډېرې څو به يي وایم

ترڅو يي وایم د زړه درد مي زياتوینه

ټيکۍ: دا د لنډۍ بل نوم دی، ټيکۍ له ټيک اخیستل شوی دی، ټيک هغه گانه ده چې پرتندي را څرېږي. ښکلا يې د ټولو پام ځانته را اړوي، نو لنډۍ هم هغه ټيک دی چې په شعري فورمونو کې د خلکو زیات پام ځانته را اړوي او ښکلي ده.

ټيکۍ د ټيکۍ یا لنډۍ په ژبه داسې ياده شوي ده:

▲ **ټيکۍ** مي ډېرې درته و کړي

په لا اله الا الله بي ختمومه

ټپه: ټپه د ټپي په ژبه داسې ياده شوي ده:

▲ **د ټپي** وار راسره کي ده

ماته بي واره ټپي خوند نه راکوینه

▲ دا نیمه شپه ده ټپي خوند کړي

څوک به مین وي څوک به ورک له ملکه وینه

▲ دا نیمه شپه ده ټپي وایه

څوک به مین وي څوک به ورک وي له وطنه

▲ د ټپي وار درباندي راغی

شفتل خورکي رنگ دې زېر وتبستېدنه

ټپه له ټپ څخه اڅېستل شوی نوم دی، ټپ د دوه لاسونو له لگېدو رامنځته کېږي، هم ټپ د یوه سخت گوزا له امله رامنځته کېږي او هغه ځای شین اوري. ټپ د هېرېدو نه وي، د پېغور ټپ خو بیا عمري وي، دغه ټپ چې د لاس له ټپېدو څخه اڅېستل کېږي، دا هم د دوه لاسو له اوازو را وځي، لنډۍ هم د دوه مسرو یوه اهنګین غبرګون دی.

بل روایت دا دی چې سندرغاړي د دغه صنف، د ویلو پر مهال د زیات اغېز له امله یوه غور په یوه لاس ټپوي او له یه کرېانه! وروسته ټپي ته ځان جوړوي. دا هغه څرګندونې دي چې کوم علمي استدلال نه لري، خو فولکلوري روایتونه دي، کې دی شي دې ته ورته نور روایتونه هم موجود وي.

د لنډۍ جوړښت: لنډۍ ځانګړی موسېقيت یا ریتم لري، د پښتو څپیز خجیز وزن پالي، لومړۍ مسره یې نه څپي او دوېیمه یې دیارلس څپي ده. تونیک جوړښت یې داسې دی چې په لومړۍ مسره کې څلورمه او اتمه مسره یې خجنه ده او په دوېیمه مسره کې یې څلورمه، اتمه او دولسمه څپه خجنه ده.

▲ توتان پاخه ممانې توري

زه د موزي د ډوډۍ څه پروا لرمه

تو - تان - پا - خه - م - ما - ني - تو - ري

زه - د - مو - زي - د - ډو - ډۍ - څه - پر - و - ل - ر - مه

دوېیمه مسره یې په (ونه، بینه، ئنه، نه، مه، ه) وروستارو پای ته رسي، همدغو وروستارو د دغې شاعرانه وینا موسېقيت او ښکلا زیاته کړې ده.

ونه:

▲ په لوړو غرو د خدای نظر دی

په سر یې واورې وروي، چاپېر گلونه

ینه:

▲ مازیگری دی بنېرې مه کره

ته به د ناز بنېرې کوي، امین به شینه

نه:

▲ زما په رنځ جانان خبر دی

دارو خو نه کړي، تش می نه کوي پوښتنه

مه:

▲ د یار می پیغله خور په کور ده

نیستی د ورور ده، چې بدله ورسره شمه

د لنډۍ دویمه اوږده مسره مانا او انځور بشپړونکي مسره ده. که دا مسره ونه ویل شي نو لومړۍ مسره یوازې بشپړه مانا او مفهوم نه شي رسولی.

▲ زه به دې مور ته زاري و کړم

دا مسره په یوازې ځان انځور یا مفهوم نه بشپړوي خو چې دویمه مسره ورسره مله شي نو انځور او مفهوم بشپړ شي:

پلار دې ظالم دی د ولور تمه کوینه

لنډۍ په خپلې تنگي ۲۲ څپیزې غبرکې لکه سین په کوزه کې ځایوي.

لنډۍ په همدې جوړښت کې بشپړه مانا او مفهوم رسوي، مشبوع شعر دی، نورې زیاتونې یا کمونې نه مني، که پر لنډۍ یو څوک څه ورزیاتوي، هغه د دې مانا لري، لکه په یوه پاخه دېوال پورې چې څوک خټې ټپي. لنډۍ زیاتره مهال د بنځینه وو له خوا ویل کېږي، ځکه چې په پښتني ټولنه کې بنځه تر نارینه له محرومیت سره زیاته مخ وي، زما له نظره دا چې د لنډۍ ویناوالي زیاتره بنځې دي او بنځینه احساس هم په کې زیات انځور شوی دی. لامل یې دا دی چې په پښتني ټولنه کې بنځې د نارینه وو په پرتله له محرومیت سره زیاتې مخامخي وي، بنځې له نارینه وو سره په غربت او خواری کې شریکې وي. درد یې دواړه گالي خو د یوازیتوب

او محرومیت څېړي تر نارینه وو بنځي زیاتي پر مخ خوري، په پښتني ټولنه کي دعاشق او معشوقې د دیدنونو له پاره ځایونه او پلمې هم شته، لکه د رواخلي گودر د لارې سر دلته جنی د خیر په غونډه نه کښي او نه د مړې خپټې پارسي غږوي، بلکي زیاتره دردونه جنی گالي. جنی د خپل لالي په مسافری ژاري او باران ته دسوال ځولی نیسي چې:

▲ بارانه ورو، ورو پی ورپېره

په مسافر اشنا مي نه شته دالانونه

▲ که باران اوري و دې اوري

واوري دې نه اوري چې لاري بندونه

▲ باران د ځمکي ابادي ده

شیرینه یاره زه په تا اباده یمه

هلک یا عاشق بیا باران ته په دې دعا یا غوښتنه دی:

▲ بارانه ورو، ورو را ورپېره

لیلا سالو لري کوي لمده به شینه

بل نارینه په غریبی او خواری پسي ورک وي، جنی د پلار په شرطونو او ولور پوره کولو پسي بیسو پیدا کولو له پاره لرو، لرو وطنونو ته وځي:

▲ د هېندستان په میرو ورکه

تر گل نازکه یاره خدای به دې ساتینه

▲ د هېندستان په میرو ورکه

راځه، راځه روزي به خدای را رسوینه

▲ څو چې دا شنه غنم لو کپړي

ما به لالی په ژرا سترې، سترې کینه

د لنډۍ یو، تپو، ټيکۍ یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ یوه کال به نوره درته کېنم

زیارت خو نه یې چې جنډې به دې ساتهمه

▲ سورت یاسین را باندې وایه

په ما خولي د ځنګدن راغلي دینه

▲ خط مي لیکلو ته رایاد شوي

کلم مي مات شو کاغذ اوبسکي تويونه

▲ جدایي مه راولي خدایه

مرگ مي قبول دی جدایي نه کېلومه

▲ بېلتون په لوره غونډه ناست دی

کلم په لاس دی دوه یاران جدا کوي

لنډۍ: همدا احساس بیا په لنډۍ کې هم دښخینه له خولي را څرګندېږي چې له
خپل معشوق سره د مینې څرګندونه کوي:

▲ په عسکری دې خپه نه يم

خپه په دې یمه چې گوشتي ته دې لېږينه

لنډۍ: د سپینو او تورو جامو ذکر بیا په لنډۍ یو کې په دې احساس شوی دی:

▲ څنګه په سپینو جامو ګرځي

رب دې عاشق که چې خیرن دې و وینمه

په لنډۍ یو کې خوځنده یا حسي انځورونه چې د انساني ژوند اړخونه څرګندوي
ډېر ښکاري. په دغو هنري او شاعرانه انځورونو کې له باد، سپوږمۍ، لمر، کابو،
بوټو، ګورد، منګي او په ټوله کې له ناشعوره څېزونوسره خبرې کېږي.

▲ د مازیګر زېږیه لمره!

په روغو وایه د رنځورو سلامونه

▲ ځمکې د خدای روی می دروری
چې خاورې نه کړې نازولي صورتونه

▲ د دامان باده یار ته وایه
د ځنکدن سلگی وهم تا یادومه

▲ سپینې سپورمی حال راته وایه
چې می جانان مجلس له چا سره کوینه

▲ سپورمیه سر وهه راخیره
یار می د گلو لو کوي گوتې ربینه

د هنري ارزښت له مخې مور دوی ډوله لېنډۍ لرو:

۱: هغه لنډۍ چې په مصنوعي توگه رامنځته شوي يا بديعي بڼېگنې يا ادبي
صنعتونه يې مصنوعي وي.

▲ خبرې کړې شونډې دې رېرېدي
لکه سورگل چې د سبا شمال وهينه

▲ کد دې شمشاد زلفي دې پانې
دا نړۍ وروځي دې کوکنار کرلي دینه

▲ خبرې لنډې، لنډې و که
د لارې سر دی څوک به ځي څوک به راځينه

اسطوره هم په ولسي ادب کې يوه ځانگړی ځای لري، اسطوريي کيسې زياتره
ولسي رنگ لري.

په لنډۍ يو کې (د پيري، بنامار، دېب، سيمرغ او...) اسطوري ډېرې تکرار شوي
دي، اسطوره هم د ولس د ذهنيت زېږنده ده، نو پر همدې بنسټ هغه څه چې د ولس
له خوا رامنځته شوي وي او په ولس کې مشهور وي، هغه دولسي يا فولکلوري د
ادب په بېلابېلو ژانرونو کې ځان راښيي:

د لنډیو، ټپو، ټیکو یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ همخولو ننگ راباندې و کړئ

په تور دېبې مې ودوي ژړا راځینه

▲ د تا په سترگو کې پېریان دي

چې په تا راشي جوتې ماته راکوینه

▲ د بڼاپیرو په کلي راشه

چې په سورکو شونډو دې تنده ماته کړمه

▲ بدری جمالي باکمالي

د ناز دلالي په خدا دې ستي کړمه

▲ بېلتون بڼامار په لار کې پروت دی

د پاروگر آشنا مې هېر شول منترونه

دې ته ورته په یوه شمېر نورو لنډیو کې هم دغه اسطوري په لنډیو کې
انځور شوي دي. ،، (لال باچا، ۲۰۱۵ زېږدي).

څېره ۲. ز پوهندوی لال پاچا ازمون ،، د لنډی او دوبيټي پرتله! ،، کړی. ما ځنې لنډی او د پر تړبښتی ځنې راڅېستې، دوبيټي او تله يې پاتې په دې ليکنه کې د لنډيو، مصری، ټپو او ټیکو کچه، ۱۳۹۴ لېږدي، (گڼه يې په: دانې)									
متن	راټولونکی ایډیوکی نوم	نېټه او وېبپاڼه	ژباړنځای	لنډی Lángéy	ټپي Tapé	ټیکي ټپي ټپي	مصری Mésréy	مشتوبې Related	
								مشتوبې Related	مشتوبې Related
۲۰	لال باچا ازمون	پرتله!	د لنډی او دوبيټي	۲۶	۲۸	۸	۱۰	Related to men	سرو ته مشتوبې ▲
				۱۱	۸	۱	۵	Related to women	ښځو ته مشتوبې ▲
				۱۵	۱۸	۱	۵	ونه - uná: (څرگند او په غږ کلمې سره راشي) ونه.	
				۶	۴	۱	۸	پنه - ná: (څرگندې په غږ چلې، خوندي سره راشي) پنه.	
				۱۰	۱۳	۱	۸	زورکي - ana: (نون زور واري) نه.	
				۱	۴	۱	۲	زورکي - mana: (مانه مجبوره هي *مه) مه.	
				۹	۷	۱	۲	زورکي * : (کرله، خوله، مغوله، خپله) ډېری لوی شتون لري.	
								څرگنده * د (ګردتور، بخږوم) ډېری لوی شتون لري.	

۱۰. ۲۰ لښتليک: څېره ۲. ز پوهندوی لال پاچا ازمون ،، د لنډی او دوبيټي پرتله! ،، کړي.
ما ځنې لنډی او د پر تړبښتی ځنې راڅېستې، دوبيټي او تله يې پاتې په دې ليکنه کې د لنډیو، ټپو،
ټیکو یو او مصری کچې، ۱۳۹۴ لېږدي، (گڼه يې په: دانې)

۱۵. ۱۹ ژې (ژ). عبدالباري جهاني يوه ځل بيا د لنډیو په باره کي تر سرليک لاندې په مقاله کي په لاندې بڼه کښلي دي.

،، ما کال يوه نيم مخکې ،، د پښتو نظم ځينې توکي او اړخونه ،، تر عنوان لاندې يوه مضمون ليکلی و. په هغه کې مي د لنډیو په باره کې هم څه ليکلي وو. زه خوشاله يم زما هغه مضمون د پښتو ژبې د پوهانو او منقدينو ترڅنگ، لږ تر لږه، د يوه تکړه ليکوال او اوستاد ښاغلي آصف بهاند توجه ور واپړوله. ښاغلی بهاند زما د ليکنې له دې اړخ سره چې لنډی مي، لږ تر لږه په پخوا زمانه کې، چې پښتني مېرمنې د سواد له نعمت څخه بي برخي وي، د اکثريت او حتا (حتي) ټولو پوهانو د نظر په خلاف، چې اکثريت لنډی د ښځو مال بولي، د نارينه وو مال بللی دی، مخالف دی.

ښاغلی بهاند وايي زه د جهاني له دې نظر سره چې پښتني مېرمنې د سواد د نه لرلو له امله د لنډیو جوړولو وړ نه بولي مخالف يم او دا د يوې پښتني له استعداده منکرېدل گڼم او د ټولني د يوه قشر پر استعداد باندې يې خاورې اړول گڼم. د لنډیو په باب له پيل نه تر نن پورې ډېره سلنه فوکلوريسټان په دې عقیده دي چې د لنډیو ډېرې سلنې تخليقونکي، پښتني پېغلې او مېرمنې دي چې د بند ټولنيز چاپيريال او په دې چاپيريال کې پر دوی باندې د شويو ظلمونو انعکاس او د خپل دردېدلي زړه غږ يې په کې اوچت کړی دی.

ښاغلی بهاند د خپلې ادعا د اثبات او زما د نظر د ردولو له پاره د ځينو ليکوالانو لکه حبيب الله رفيع، سليمان لايق او محمد اعظم سيستاني نظرونه وړاندې کوي. په داسې حال کې چې يوازې د ليکوالانو، که څه هم ډېر مشهور او پوه کسان به وي، نظرونه د چا د نظر او عقيدې د ردولو له پاره کفايت نه کوي بلکه بايد لازم شواهد، اسناد او نوې خبرې وړاندې شي.

لومړی خو ما، خدای مه کړه، د پښتنو ښځو او پېغلو له استعداد او پوهې څخه هېڅ وخت انکار نه دی کړی. دغه گړی، په افغانستان کې دننه او له افغانستان څخه د باندې، داسې ځوانې نجونې او مېرمنې لرو چې نه يوازې په شعر او نثر کې له نارينه وو سره سيالي کولی شي بلکه د ډېرو نارينه ليکوالانو، شاعرانو او څېړونکو زور نه په رسېږي. خو زما خبره د نن څخه سل دوي سوه يا درې څلور سوه کاله مخکي زمانې ته متوجه ده. هغه زمان چې ښځو سواد نه درلود او په قفسونو کې ساتل کېدلي.

نه یوازې یې سواد نه درلود بلکه د ټولني ظالمانه حاکمو قوانینو د یوه پردې ځلمي سره د مینې د څرګندولو په بدل کې د هغوی سروونه غوځول. لري به نه خو، د یوه وپشتمې پېړۍ په شرایطو کې چې د لویو او پرمخ تللو ښارونو په منځ کې ځوانې نجلۍ ته د خپلې خوبنې د ځلمي د انتخابولو حک (حق) نه ورکول کېږي او حتا له کوره اېستل کېږي او یا له ځلمي سره یوه ځای وژل کېږي. نو سل کاله مخکې تصور کول خو بیا ډېر گران کار نه دی.

ښاغلی بهاند د خپل نظر د اثبات او زما د نظر د ردولو له پاره د ښاغلي سلیمان لایق خبرې را اخلې چې د لنډۍ یو په باب یوه لیکلي اثر په مقدمه کې یې د لنډۍ یو ډېره زیاته برخه د ښځو مال بللی دی، وایي چې ښځو د لنډۍ یو په واسطه د ظالمانو اجتماعي رواجونو په مقابل کې رغ او چت کړی دی او د عدالت غوښتنه یې کړې ده. ښاغلی سلیمان لایق یوه څو لنډۍ د مثال په توګه راوړي.

▲ پرېږده چې بند په بند مي پري کړي

ما چې د ژبو یاري کړه مرګ ته ورتلمه

▲ پلاره کوله دي ايره شه

سورکی منه دي په کارغانو و خورمه

ښاغلی آصف بهاند وروسته لیکي چې اوستاد اعظم سیستانی هم د لایق د نظر په څېر همداسې گڼي چې د لنډۍ یو پراخه برخه د ښځینه له خوا تخلیق شوي دي. ښاغلی بهاند وروسته د زهیر شینواري نظر راوړي چې هغه هم په دې عقیده دی چې د لنډۍ یو ډېره زیاته فیصدي د ښځو له خوا لیکل شوي دي.

لومړی خو زه د ټولو منقذینو، په تېره بیا د پښتو لنډۍ یو د څېړونکو، توجه دې غلت مشهور ته را اړوم چې فکر کوي د پښتو اکثریت لنډۍ ښځو او نجونو ویلي دي.

په دې لنډۍ یو کې یې د سوځنده مینې اظهار کړی دی، کله یې خپل ځلمي مینان د جنگ میدانونو، تورې وهلو، مرانې ته تشویق کړي دي او کله یې د اجتماعي بې عدالتۍ یو په مقابل کې بغاوت کړی دی.

په داسې حال کې چې خبره داسې نه ده بلکه په ثبت شویو لنډۍ یو کې (که چېرې ښځو ته منسوبې شوي لنډۍ رښتیا هم د ښځو ویولو) اوس هم د نارینه وو ونډه زیاته ده.

د پېښور د پښتو اکاډیمۍ مخکنۍ رییسې ډاکټرې سلما شاهین د پښتو لنډۍ یو په راغونډولو ډېره خواري کړې او د روحي سندرې په نوم کتاب کې یې څه د پاسه پېنځه لس زره لنډۍ راغونډې کړې دي. د کتاب په هر مخ کې د رېویشت لنډۍ راغلي دي او ما په اټکلي ډول د کتاب دوي، دوي مخه را وړول. نتیجه د هغو څېړونکو مخالفه ده چې گومان کوي د لنډۍ یو له سلو ډېره زیاته د ښځو له خوا ویل شوي دي.

۳۴۰-۳۴۱ مخونو په شپږ څلوېښتو لنډۍ یو کې یوولس ښځو ته منسوبې دي. د ۴۶۲-۴۶۳ مخونو کې د شپږ څلوېښتو لنډۍ یو څخه یوازې څلور لنډۍ ښځو ته منسوبې دي. د ۱۴۲-۱۴۳ مخونو د شپږ څلوېښتو لنډۍ یو څخه شپاړس لنډۍ، د ۲۰۸-۲۰۹ مخونو د شپږ څلوېښتو لنډۍ یو څخه ۱۴ لنډۍ، د ۲۶۰-۲۶۱ مخونو د شپږ څلوېښتو لنډۍ یو څخه ديارلس لنډۍ، د ۴۷۸-۴۷۹ مخونو د شپږ څلوېښتو لنډۍ یو څخه شپاړس لنډۍ او د ۹۸-۹۹ مخونو د شپږ څلوېښتو لنډۍ یو څخه یوازې شپږ لنډۍ ښځو ته منسوبې دي.

زه د ټولو لیکوالانو، په تېره بیا د پښتني فوکلور د دې ارزښتمن ژانر په باب څېړونکو او لیکوالانو نظریاتو ته احترام لرم خو صرف دوی نه پوښتنه ورڅخه کوم چې دوی کله دا تصور کړی دی چې د یوه لوی خان یا غریب پښتانه په کور کې یوه ښایسته نجلی پر کوم ځوان باندې مینه وي، د مینې اظهار په شعرونو او سوځنده غلبلو کې وکړي. د هغې پیغلې ځای به چېرې وي؟

▲ جانانه راشه ځان اوبه که

پر سپین بارخو مې خولې دم ولاړې دینه

▲ دا پیغلتوب مې په غم زور که

خیالي ځوانان را باندې مري خونکاره شومه

تاسې فکر وکړئ؛ یوه پیغله په خپل کلي یا شا او خوا کې دونه مشهوره شوې ده چې د هغې سره د مینې په سیالي کې د رقیبو ځلمیو ترمنځ په جنگونو کې څو ځوانان وژل کېږي، دا پیغله لا بیا هم ژوندۍ ده، لا لنډۍ جوړ وي، په کور او محیط کې یې ښایي پلار او کاکا په جگ سر گرځي. هېڅ نه ورته وایي!! او یا په وازه خوله نارې وهې، خپل یار د خپل سپین بارخو په خولو د اوبولو له پاره را بولي او څوک څه ورته ویلی نه شي یا نه ورته وایي.

▲ ولې دې بد راسره و کړه

ما په همزولو کې ویل چې یار لرمه

نجلۍ د کلي په همزولو کې د یار نوم اخلي، د هغه په یاري وپاري او لا پر اوږو باندي سر ورته پاته دی!

▲ سپورمی د خدای روی می دروری

جانان می مه رسوا کوه ماله راینه

▲ سپینې سپورمی ته می خوله واخله

د کلا سیوري ته می مه بیایه ډارنه

پېغله نجلۍ ته په شپه کې جانان راځي، دا د رسوايي له وېرې ترورمی ته ترجیح ورکوي، سپورمی ته خواست کوي چې د دې جانان او د هغه سره دې پټه مینه رسوا نه کړي؛ خو په بله لنډۍ کې پېغله دونه زړه وره شوې ده چې خپل هغه جانان ته چې د شپې یې کلي ته ورغلی دی. دا د خولي د اخیستلو له پاره د کلا سیوري ته گوښه کوي، د ډارن او بې غیرته خطاب کوي. آیا دا خبرې د منلو وړ دي؟

دلته یوازې یوه دلیل راوړلی شو او هغه دا چې د لنډیو ویونکي معلوم نه دي او نا معلومو پېغلو او مېرمنو ویلي دي. بیا به نو سزا چا کومې پېغلي ته ورکوله. آیا دا خبره مور منلی شو چې پېغلو او ځوانو مېرمنو به عاشقانه لنډۍ ویلي، هغه به یې خپرولي او د دوی راز به پټ ساتل کې دی؟ په تېره بیا چې خبره زرهاوو پېغلو او د سونو کلونو زمانې ته ورسېږي.

د طالب جان او گل بشري په فوکلوري داستان کې، د باچا لور پر طالب باندي مینه کېږي؛ مخکې له هغه چې له طالب سره نکاح و تړي او یا یې پلار په خیر شي، میاشتي او حتا کلونه له هغه سره پټه مینه کوي. د هغه حجرې ته ورځي او ساعتونه ورسره تېروي.

▲ سر له کتبه که را پور ته

ستا د کتاب تر حاشیو ډېر دي زما خالونه

▲ سر له کتبه که را پور ته

په سترگو ږوند شي پر کتاب در وخته

له بده مرغه زموږ ځینو لویو محققینو دغه خیالي او د ناممکناتو مجموعي فولکوري داستان، نورو دغه راز داستانونو ته د رښتونو کیسو په سترگه کتلي او طالب جان او گل بشره او نور فولکوري قهرمانان یې د پښتو ژبې په شاعرانو کې شمېرلي دي. ما د پښتو فولکوري نکلونو لنډ تحلیل په نوم کتاب کې دې موضوعاتو ته نسبتاً مفصله اشاره کړې ده. دلته به ټولې خبرې د یوه لنډ مضمون تر حوصلي وټلی کار وي.

پوهندوی آصف بهاند وروسته د پښتو لنډۍ یو د لرغونتوب په برخه کې زما خبرې ته اشاره کړې ده او لیکي چې جهاني لکه څرنګه چې د پښتنو مېرمنو له لوري د لنډۍ یو د تخلیق په برخه کې شک ښودلی دی. داسې یې د لنډۍ یو تاریخي قدامت ته هم د شک په سترګه کتلي دي. خو ښاغلي بهاند په دې برخه کې هم یوازې د څو تنو پوهانو او شاعرانو په ویناوو او لیکنو استناد کړی دی، چې زما په نظر یوازې د نظریاتو راوړل، په هغوی استناد کول د یوې عقیدې د ردولو او خپلې عقیدې د ثابتولو له پاره کافي نه دي.

ما هېڅ وخت د پښتني لنډۍ یو د لرغونتوب څخه انکار نه دی کړی بلکه د یوه پښتانه شاعر په حیث د پښتنو د دې ښکلي فولکور په افتخار کې ځان شریک ګڼم. خو زه وایم د لنډۍ یو د څلورنیم یا پښځه زره کلن لرغونتوب د اثبات له پاره یوازې د یوې لنډۍ مثال راوړل کافي نه دي.

زه وایم پښتنو د څلورو پېنځو زرو کلونو په جریان کې، د سیمې د نورو اوسېدونکو قومونو په څېر، نه یوازې د اوسېدلو سیمې بلکه کولتورونه او مذهبونه تبدیل کړي دي نو باید چې په خپلو لنډۍ یو کې یې د ویدي سرودونو، مهابهارت، راماین او... نورو شهکارونو په څېر د سیمو، خدایانو، تاریخي پېښو او قهرمانانو یادونه کړې وي. او که یې یادونه نه وي کړې نو بیا مور په څښي استناد کوو.

یوازې احساساتي کلمات کفایت نه کوي. د ښاغلي بهاند دا خبره کافي نه ده چې وایي زموږ پښتنو سواد نه درلود نو ځکه به یې د زرګونو کلونو زړې لنډۍ د خلکو له یاده وټلې او ثبت سوي نه وي. ویدي سرودونه او مهابهارت، چې بشر په خپل ټول ادبي تاریخ کې په دغه عظمت منظوم او پراخ شهکارونه ایجاد کړي نه دي او یوازې مهابهارت د ایلیاد او اودیسه لس چنده ضخامت او اوږدوالی لري او د ۱،۸، ۱ میلیونو کلماتو څخه جوړ شوی دی؛ مخکې له هغه چې د کاغذ پر مخ ولیکل شي څو سوه کلونه سینه پر سینه انتقال او په دې جریان کې کرار، کرار بشپړ شو. له بلې خوا که یوازې د سواد نه شته والی د لنډۍ یو د نه ثبتېدلو علت وي نو دا اوس حاضر څه باندې سل زره ثبت شوي لنډۍ له کومه راغلي دي.

که مور د درېو څلورو سوو کلونو د لنډۍ یو د ثبتولو له پاره حافظه لرو نو زه یقین لرم چې د څلور زره کاله مخکې لنډۍ یو څخه به، که نور هېڅ نه وی، لږ تر لږه سل دوې سوه راته پاتې وی. البته زما مطلب بیا هم د لنډۍ یو له لرغونتوب او قدامت څخه انکار نه دی بلکه وایم چې د یوه تحقیقاتي مضمون یا کتاب د لیکلو له پاره یوه څه دقیق او مستند دلایل په کار دي او خپلو راتلونکو نسلونو ته باید په اټکلونو او غلط مشهور باندې قناعت ورنه کړو. په تاریخي، علمي، ادبي تحلیلونو او متونو کې له اټکل او قیاس څخه کار اخیستل کېږي. خو داسې نه چې ټول استناد او تحلیل مو پر روایاتو او اټکلونو ولاړ وي.

د پښتو ژبې یوه لیکوال د یوې لنډۍ د تاریخي لرغونتوب د ثابتولو له پاره مجهول ته په مجهول جواب ورکوي. دی یوه لنډۍ د مثال په توګه راوړي:

▲ که د خالو لښکري راغلي

زه به گومل ته د خپل یار دیدن ته ځمه

،، پورتنۍ لنډۍ ناکره ده، کره بڼه یې چې په تاریخ مرصع کې راغلي په لاندې بڼه ده:

▲ که د خانو لښکري راغلي

زه به گوملي ته د یار سلام ته ځمه

(افضل، ۱۸۸۵ زېږدي، ۱۲۱ چوپړی) او (شهبوار، ۱۳۹۱ ل ل کال، ۱۰ چوپړی) ،،

لیکوال ادعا کوي چې خانو (کره: ملک خانو، ناکره: ملک خالو) د سلطان محمود غزنوي سره د هېند د فتوحاتو په جګړو کې ملګری او د هغه یوه لوی قوماندان وو.

نو په دې حساب دا لنډۍ لږ تر لږه زر کاله پخوا ویل شوې ده. البته هېڅ تاریخي متن د سلطان محمود په لښکرو کې د خانو په نوم د کوم جنرال یا پښتانه قوماندان یادونه نه ده کړې.

که چېرې چا په دې اړه کومه کېسه کړي وي نو هغه یوازې فولکلوري ارزښت لري او د تاریخي پېښې په حیث استناد نه شو په کولی. مور باید د خپلو ځوانو څېړونکو او زده کونکو ماغزه په دغه راز بېځایه لیکنو مغشوش نه کړو.

پوهندوی آصف بهاند، چې زه یې په زړه کې کدر لرم او د ده پوهه او استعداد مې پر خپل اولس باندې پېرزو دی، د لنډۍ یو د لرغونتوب په برخه کې، بیا هم د ځینو لیکوالانو پر احساساتي کلماتو او اظهاراتو باندې استناد کوي او په دې لړ کې د گران اسدالله غضنفر یوې مقالې ته اشاره کوي چې د شاعر پیرمحمد کاروان او شپون نظریات یې را اخیستي دي. غضنفر صیب وایي، ما له بناغلي کاروان او استاد شپون سره د لنډۍ یو د لرغونتوب په باره کې مرکې لرلې چې بناغلي کاروان د پښتو لنډۍ د پښتنو د ارواگانو همزولي وبللي چې ډېر خوند یې را کړ. استاد شپون هم د لنډۍ یو په باب د لنډۍ یو غونډې خورې خبرې وکړې.

د بناغلي کاروان خبره خو د هغه د شاعرانه مزاج محصول ده، د شعر او شاعرۍ په درد خورې خو شپون یوه څه په تفصیل رږغېدلی دی او باید چې همداسې رږغېدلی وي. شپون وایي زه له مارگن شترن سره تگاب ته تللی وم. د ده، اووه څلوېښت ژبې زده وې. یوازې یې د پښتو ژبې اووه لهجې یادې وې. دی هغه وخت اتیا کلن وو. غره ته یې وکتل و یې ویل:

▲ په لویو غرو د خدای نظر وي

په سر یې واورې اوروي چاپېر گلونه

او بیا یې مور ته و ویل ،، که افغانستان تکه، تکه شي. که یې غرونه ونړېږي او سیندونه یې وچ شي، پښتانه ټول محوه شي خو لنډۍ به پاتې وي. له دغو لنډۍ یو به بېرته پښتانه را زرغونېږي او بېرته به افغانستان جوړ شي،،

لومړی خو، د شپون په خپله اصطلاح، د اووه څلوېښتو ژبو زده کړه د تأمل وړخبره ده. که سړی هر څو نابهغه شي نو د یوې ژبې د زده کړې له پاره، هغه هم په داسې توگه چې یوازې د پښتو اووه لهجې یې زده وي، لږ تر لږه دوی کلونو وخت ته ضرورت لري چې په دې حساب باید بناغلي مورگنسترن د خپل ژوند څلورنیوې کلونه د ژبو زده کړو ته ورکړي وي. نورو ژورو علمي تحقیقاتو ته به یې، چې له ده څخه یې د نړۍ په کچې مشهور مستشرق جوړ کړ، چندانې وخت نه وای پیدا کړی.

خو مورگنسترن له ۱۸۹۲ څخه تر ۱۹۷۸ پورې یانې شپږ اتیا کاله ژوند کړی دی. قسمت د اووه څلوېښتو ژبو د زده کولو له پاره کافي ژوند نه وو باندې پېرزو کړی. په دې کې هېڅ شک نه شته چې د مارگنسترن ډېرې ژبې زده وې. هغه په اته لس کلنۍ کې سانسیکریټ ژبه زده کړې وه. لاتیني ژبه یې لا مخکې زده کړې وه او وروسته یې انگریزي، پښتو، دري، اوزبکي او بلوچي ژبې زده کړې. په ټولو ژبو یې خبرې کولې خو د دې ټولو ژبو شمېر لسو ته هم نه رسېږي.

البته مور به د شپون صاحب په احترام پېنځه لس ژبي هم ورسره ومنو.

خو زه گومان نه کوم چې د مارگنسټرن په سطح یوه لوی عالم او مستشرق به د لنډیو په باره کې، چې ساده او بنکلی فولکوري ژانر دی، دونه بېخایه او احساساتي اظهارات کړي وي. نه غرونه نرپري، نه سیندونه و چپري او نه پښتانه له منځه ځي.

که دا نا ممکنې پېښې، خدای مه کړه، رښتیا شي نو بیا په تشو لنډیو کې د دونه لویو حوادثو د مخنیوي زور هم نه شته.

زه نه پوهېږم چې د غضنفر په څېر یوه درانه لیکوال ته، چې زه یې مضامین معمولاً په ډېر شوق لولم، دومره احساساتي او بېخایه کلماتو، چې د نیمي خولي خندا ارزښت هم نه لري، په یوه ثانیه چورت وهلو نه ارزي، څرنگه دونه خوند ورکړی چې په خپله مقاله کې یې ځای ورکړی دی. گودر:

یوه موضوع چې په پښتني لنډیو کې ډېره زیاته راغلي ده هغه گودر دی. د گودر څخه پېغلې منگي ډکوي او په لاره کې ځلمي ورته ولاړ دي. هر یوه د خپلي خوښې کړي بنکلي پېغلې سره پټه یارانه کوي. ډېرو خارجیانو به چې افغانستان یې یا نه دی لیدلی او یا یې پوره نه دی لیدلی. د دې لنډیو څخه داسې اخیسته کړې وي چې گودر د پښتنو ځلمیانو او نجونو د دیدن او ملاقات کولو ځای دی.

ډېر هغه پښتانه ځلمي به چې د فولکوري ادب او رښتونو کیسو او پېښو په توپیر نه پوهېږي هم په دې عقیده وي چې گودر به یوه وخت د ځلمیانو او بنایستو پېغلو د ملاقات ځای وو. په داسې حال کې چې د گودر څخه د اوبو د وړلو په وخت کې د گودر په دوي کیلوميټري کې د نارینه سیوری هم څوک نه شي لیدلی او چې اوزگری هغه لوري ته ورشي سر یې غوڅېږي.

د گودر په باره کې ویل شوي لنډی د ځلمیانو تش خیال پلو او د زره آرزو wishful thinking ده. د گودر په باره کې ویل شوي لنډی خپل فولکلوریک ادبي ارزښت لري. ځینې یې ډېرې بنایستي دي. یوه وخت به گودر نه وي خو دا لنډی به سوونه کلونه ژوندی پاته وي او په مجلسونو کې به اورول کېږي.

▲ که دیدن کړي گودر ته راشه

زه به منگی په لپو ورو، ورو ډکومه

▲ گودر ته خُم را پسي راشه
زه به له نورو نجونو وروسته پاتي شمه

▲ گودر ته خُم را پسي راشه
ما په منگي کې پراتې راوري دینه

▲ گودر ته خُم راپسي راشه
منگي مې دوي دي نړۍ ملا مې ماتوینه

▲ چې ټول گودر په ښایسته کپړي
هغې نجلۍ ته مور منگۍ نه ورکونه

د گودر او د گودر سره نږدې، د ځوانو مینانو ترمنځ د ټپو ملاقاتونو په باب
ډېرې زیاتې لنډۍ ویلې شوي دي او د آدم خان او درخانۍ چې د نکلونو ډولونه یې
ډېر زیات دي، په یوه نکل کې د دواړو ترمنځ لومړۍ لیږنه د گودر سره نږدې شوې
ده. زما له لومړۍ ځوانۍ، اته لس کلنۍ یا نولس کلنۍ، څخه د گودر سره نږدې د
یوه ځلمي او پېغلي ترمنځ د اوږدې مکالمې هغه برخه چې اورېدلې مې ده تر اوسه
په یاد ده. زه گومان کوم چې دا مکالمه به د لنډیو په کتابونو کې نه وي راغلي او
دلته یې راوړل بی گټې نه بولم.

▲ پر گودر راغلي برابره
یا خولگی راکه یا منگۍ درماتومه

▲ زه چې و تاته خولگی درکم
زه به د بوري مورکۍ څه خواب کومه

▲ مور ته دې داسې خواب ورکه
چې له منگي سره پر مځکه و لوېدمه

▲ مور به مې داسې راته وايي
منگۍ دې روغ پر خوله دې راوړل پرهارونه

▲ مور ته دې داسې ځواب ورکه
منگی پر ختو زه پر کانو پرېوتمه

▲ زما د مورکی ځواب دې و کر
اوس مې پر سپینه خولگی کښېکاره غاښونه

▲ خولگی دې داسې مزه راکړه
چې سپین نبات یې پر دوکان و شرمونه

له دې وروسته دوی لنډۍ په داسې لوڅو کلیماتو ویل شوي دي چې زما له پاره یې دلته لیکل گران دي. د پښتو لنډۍ یو تر نیمایي زیاته برخه، په ساده او ښکلي کلیواله ژبه، د لوڅې او پټې مینې سندرې دي. نور نو تقریباً په هر باب یوه څه په کې موندل کېږي. سړی ویلی شي چې د کلیوالو او مالدارو پښتنو د معاشري او اجتماعي ماحول تقریباً بشپړ تصویر دی. تر ټولو ښه خبره دا ده چې د پښتنو د خپل منځي دښمنۍ یو او ترېور گلوی یو په باره کې یا هېڅ لنډۍ نه شته او یا که شته نو د نشت په شمار دي، اکثریت لنډۍ د سوځنده او ځلمۍ مینې خورې سندرې دي. ماته د لنډۍ یو دغه مینه ناک او سوله ایز اړخ تر هر څه زیات خوند راکوي.

پوهندوي آصف بهاند وروسته یوې بلي مسألې ته اشاره کوي او هغه دا چې وایي، د لنډۍ یو په باب د جهاني په نظریاتو کې تر ټولو نوی، د پام وړ او د بحث وړ نظر دا دی چې دی وایي هر څوک کولای شي لنډۍ و وایي، په خپل نامه یې ثبت کړي، څو په دې ډول د لنډۍ یو ویلو او لیکلو یوه رقابت را منځ ته شي. دی داسې استدلال کوي چې پخوانۍ یو خلکو سواد نه درلود، لنډۍ یې په خپل نامه نه شوی ثبتولی او لنډۍ به سینه په سینه تر نورو نسلونو پورې لېږدول کېدلې. دی وایي چې هغه کسان چې وایي لنډۍ دي د شخص په نامه نه ثبتېږي، دا یوه نا پوهېدنه یا غلت فهمي ده چې که د لنډۍ شاعر مالوم نه وي، ارزښت به یې لا ډېر وي. جهاني د خپل بحث په یوه ځای کې داسې لیکلي دي:،

ځینې څېړونکي بیا په دې عقیده دي چې اوس هم شاعران کولی شي چې لنډۍ جوړي کړي او ویي لیکي، خو په دې شرط چې لنډۍ به په خپلو نومونو نه ثبتوي. د دې عقیدې او نظر اساس هغه غلت فهمي ده چې گواکې د لنډۍ یو ارزښت په دې کې دی چې شاعران او ویونکي یې څرگند نه دي. په داسې حال کې چې د داسې زرگونو لنډۍ یو ویونکي څرگند نه دي چې دومره له هنري ارزښت څخه برخې دي چې نه پر کاغذ باندې په لیکلو او نه ذهن ته په سپارلو ارزې.

دا چې زړې لنډۍ مور ته سینه پر سینه را رسېدلې دي علت یې دا دی چې زموږ اولسونو سواد نه درلود؛ لنډۍ یې لیکلې نه شوی او چا په خپلو نومونو د لنډۍ یو د ثبتولو کمال نه درلود. ځکه نو لنډۍ نه لیکل شوي وي او نه یې شاعران څرگند وه.

خو که چېرې یوه شاعر د سل گونو او زرگونو ښو لنډۍ یو د لیکلو استعداد ولري، مور څرنگه هغه په خپل کلام او کمال له فخر کولو له حق څخه محرومولی شو؟ پخوا چې لنډۍ لیکل شوي نه وي خو چا لیکلې نه شوی؛ اوس چې یې لیکلې شي، پرېږدئ چې په خپلو نومونو یې ثبت کړي او د رقابت په میدان کې ښي، ښکلې او غښتلې لنډۍ ایجاد شي. یانې د لنډۍ یو د اسیل والي او سوچه والي اساس دا نه دی چې لیکل شوي نه دي او اولسونو سینه پر سینه نقل کړي دي. بلکه خبره د لنډۍ یو په ښایست، موضوع، متانت او تاثیر کې ده.

که یوه لنډۍ ښایسته، سوچه او متینه وي؛ که یې شاعر معلوم وي او که نه وي اولسونه به یې حتماً خوښوي، سینه ته به یې سپاري، له یوې حوزې څخه به یې بلې ته نکلوي او خپل گډ مال به یې بولي. د شاعر له مړینې څخه سل کلونه وروسته به له اولس سره اوسېږي.

بھاند وروسته لیکي چې ،، که د لنډۍ یو ثبتولو د بیلا بېلو ستونزو په لړ کې د جهاني صاحب نظر ومنل شي چې هر څوک هر ډول لنډۍ کولی شي په خپل نامه ثبت کړي، دا پوښتنه به د ځینو فولکلوریسټانو او څېړونکو له خوا مطرح شي چې مثلاً همدا نن څوک یوه لنډۍ په داسې تورو او مضمون ثبتوي چې ښایي پخوا به په عین تورو او عین مضمون لیکل شوي او ثبت شوي وي. هغه بیا څنگه کېږي، دا مسله به څنگه کېږي چې فولکلور د اولس مال دی او لنډۍ هم د فولکلور یوه برخه ده. څنگه کې دی شي چې د خلکو مال دي د یوه شخص په نامه ثبت شي،،

ښاغلی بھاند صاحب! په عین تورو او عین مضمون که یوه بیت یا یوه لنډۍ مخکې موجوده وي او څوک یې کټ مټ را نقلوي نو دا خو ادبي غلا ده. که دا غلا له کوم ډېوان څخه وي او که د اولسي ادب څخه وي خبره یوه ده؛ په هغه باره کې څوک څه نه وایي. خو که لنډۍ د پښتنو د معاشرې او اجتماعي شرایطو را پېژندونکې فولکلوري ژانر بولو، که دا د مینانو او ځوانو عاشقانو د سوي مینې غلبې، د بېلتانه په اور کېابېدل، له ځینو ناورو کورنۍ یو او اجتماعي مقرراتو او رواجونو سره مخالفت او کله، کله د اجتماعي بې عدالتۍ یو په مقابل کې د ځوانو نجونو او ځلمیانو بغاوت بولو نو دا ټول شیان خو اوس هم موجود دي.

مور څرنګه کولی شو چې خپل ځلمي د لنډۍ یو په فورم کې د مینې له اظهارولو او یا د اجتماعي بې عدالتۍ یو په مقابل کې له عکس العمل ښودلو څخه منع کړو؟ مور به هغوی ته څرنګه و وایو چې تاسې د لنډۍ یو له جوړولو پرته بل د هر ډول شعرونو او نظمونو د جوړولو حق لرئ.

تاسې له کوم فارسي ژبي څخه اوریدلي چې وایي د رباعي یا دوه ایزو جوړول منع دي او که څوک کومه دوه ایزه جوړه کړي نو دا ادبي غلا ده.

همدا اوس زموږ هزاره وروڼه هره ورځ په لس هاوو دوه ایزې، چې د هغوی د فولکلور یوه غني او ښایسته برخه او فورم دی نه تولیدوي؟ نو تاسې باید شاعرانو، په تېره بیا ځلمو شاعرانو ته دا وښایست چې تر کوم کال یا کلونو او یا زماني پورې د لنډۍ یو جوړول او ویل اړین عمل او اولسي کار وو. تر هغه وروسته د لنډۍ یو جوړول ناروا او د لایق صاحب په قول د فولکلور د فورم او فکر د غلا کولو عمل ګڼل شوی دی.

لایق صاحب دا کار په رډه رڼا ورځ غلا کول او د تاریخ مسخ کول بولي.

مور د لنډۍ یو په فورم کې د ورته مضامینو د کارولو په سل هاوو مثالونه لرو.

او په کتابونو کې ثبت شوي هم دي.

د دې لنډۍ یو ویونکي په هېڅ توګه معلوم نه دي؛ د لنډۍ یو د ویلو تاریخ یې هم څرګند نه دی. ویونکي یې ښایي مړه وي او که ژوندي وي مور یې نه پېژنو.

مور به څوک د لنډۍ یو په غلا نیسو او څرنګه به یې اولسي، ملي او یا د ضرورت او امکان په صورت کې بین المللي محکمې ته سپارو. د مثال په ډول:

▲ په طبيبانو نه رغېرم

د یار په تش دیدن به روغ شم نه راځینه

▲ په طبيبانو نه رغېرم

زه ستا د حُسن تمانچو ویشتلې یمه

د لنډی پو، ټپو، ټیکی پو او مصری پو انگر
څېرن چوڀری (ریس—رچ پانې)

▲ په طبیبانو نه رغېرم
زه سترگو تورو د لیلا وهلی یمه

▲ په طبیبانو نه رغېرم
ماله په کار دې د اشنا تش دیدنونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
پېغلو تومبلي دې په زلفو کې گلونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
پېغلي بنکاره شوي لکه لمر په دیوالونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
جینکو راورل په اوربل کې زېر گلونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
خلمي په سر د پولو ږدي لنډ کدمونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
د خاورو گاري نه شنرا د گنگرو ځینه

▲ په غم پیدا په غم کې لوی شوم
په غم به مړ شم غم به قبر له ورځمه

▲ په غم پیدا په غم کې لوی شوم
په غم لړلي یارانې ستړی دې کرمه

▲ په غم پیدا په غم کې لوی شوم
غم کې به مړ غم کې به توري خاوري شمه

▲ په غم پیدا په غم کې لوی شوم

وړکوټی مړ وی چې می نه لیدی غمونه

دا مثالونه په سل گونو دي او مور د خپلو لوستونکو وخت نه سو ورباندې ضایع کولی. اوس خبره دا ده چې مور به په دې لنډۍ کې کومه یوه اصله بولو او څوک به را نیسو چې هلکو!!!؟ دا د اولس مال مو ولې غلا کړی او تاریخ او فولکلور مو څرنگه مسخ کړی دی. دا کار خصوصاً هغه وخت ډېر گران دی چې د لنډۍ یو، فرضی، غلا کوونکي مړه وي او مور د چا د گریوان نیولو او د ډېر قهر (ځاڅ) په صورت کې د څېرلو وس ونه لرو.

اوس خبره په دې کې ده چې اولس څوک او شاعر څوک دی؟ دا شاعر خو هم د اولس بچی دی. هغو کسانو چې لنډۍ یې لیکلې او په اولس کې یې خپرولي، هغوی له اسمان څخه راغلي ول؟ که اوس کوم شاعر یا شاعران را ولاړېږي د خلکیانو او پرچمیانو په وخت کې د پل څرخي د زندان ترڅي شپې ورځې او غیر انساني شکنجې د لنډۍ یو په کالب کې اچوي. شاعران را ولاړېږي پر کابل او د افغانستان پر نورو ښارونو باندې د مجاهدينو د حکومت او د تنظیمونو تر منځ د جنگونو له امله د ښارونو د تباه کېدلو په باب ښې له سوزه ډکې لنډۍ جوړوي او لیکي. که اوس شاعر یا شاعران په پېښور او د پاکستان په نورو ښارونو کې د افغان مهاجرینو سره د پاکستاني مقاماتو د بدسلوکو او د مهاجرینو د بدو ورځو په باب لنډۍ لیکي د دې کار عیب (ویار) او نقص په څه کې دی.

همدغه لنډۍ به پنځوس او سل کلونه وروسته زموږ د تاریخ یوه فصل وي. شاعران به یې مړه وي او لنډۍ به یې، که د دوی په نومونو چاپ شوي وي که نه وي، د نورو لنډۍ یو په څېر د اولس مال وي. نه لنډۍ او نه یې کالب کوم مقدس حیثیت لري. که مور په دوولس سېلابي بحر کې د زرگونو غزلونو د لیکلو حک لرو.

د لنډۍ یو په خواره کالب کې هم د زرهاوو لنډۍ یو جوړلو مستحق یو او حتا زه خو خپل ځوانان دي ته را بولم چې د دې خواره کالب د ژوندي ساتلو له پاره هغه ته نوي، نوي مضامین ور واچوي او یوازي د بېلتون او غماز څخه په شکایت کولو بسیا نه شي.

البته ځوانان باید کوبښ و کړي چې خپلې لنډۍ په خپلو خاصو ټولگو کې په خپلو نومونو چاپ کړي او د راټولو شویو یا را ټولو کړو لنډۍ یو په کتابونو کې یې وانه چوي. په دې توگه به هم د هر شاعر خپل، خپل شعري استعداد څرگند وي، هم به پخې او بېخونده لنډۍ سره بېلې شوي وي او هم به مو د لنډۍ یو امانت، چې له بده

مرغه تر اوسه نه دي خوندي شوي، ساتلي وي. که په دغه شکل مخ ته ولاړ شو نو بیا به له یوې خوا د اصیلو پخوانیو لنډیو پر حریم باندې تېری هم نه وي شوی او په همدغه خواره قالب کې به مو، راتلونکو نسلونو ته، د خپلو پیغامونو د رسولو کار جاري ساتلی وي.

په لنډیو کې د کیفیت او کمیت مسأله:

تر اوسه پورې چې څېړونکو د لنډیو د راټولولو په کارونو ځانونه ستړي کړي دي، خواری او زحمتونه یې د ستاینې وړ دي، البته د هغوی په کارونو کې یوه لوی عیب دا دی چې د لنډیو په نوم او شکل یې هر څه لاسته ورغلي دي هغه یې را غونډي کړي دي.

د خپلو کتابونو ضخامت خو یې زیات کړی او د زیاتو او لا زیاتو لنډیو د راغونډولو په مسابقه کې یوه له بل څخه مخکې شوي دي، خو د بنایستو او اصیلو لنډیو رنگ یې بد کړی او خوند یې خراب کړی دی. د لنډیو د راټولولو کار باید دوام وکړي. بنایي اوس هم داسې لنډی وي، زه یقین لرم چې وي به، چې تر اوسه د لنډیو په کتابونو کې نه وي راغلي؛ خو تر ورسه، ورسه باید کیفیت ته پر کمیت باندې ترجیح ورکړه شي.

مور داسې ډېرې لنډی لرو چې د شکل له مخې هېڅ نیمگرتیا نه لري. کتب مت لنډی ده، خو د متن له مخې هېڅ خوند نه لري او له ورايه بنسکاري چې هسې د کتاب پاڼه په توره شوي. د لنډیو شمېر ورباندې زیات شوی دی.

دا لنډی بنایي د ډېرو زرو پاڼو څخه را نکل شوي وي؛ مگر د لنډیو په کالب کې هر څه د راغونډولو ارزښت نه لري. د مثال په توگه:

▲ په تېښته نه خلاصېږي یاره

مهر محکم دي د یاری ولگونه

▲ په توره ځان خاشي، خاشي کړه

زه به مرهم د سپيني خولي درباندي بردمه

▲ په ځکندن کې راله راشه

په څمارو سترگو مي ته کېږده لاسونه

▲ په ځکندن مي ځان حضور کړه
کښل مي لېان کړه چې بيا نه کړي ارمانونه

▲ خاونده ته مي مدد گار شي
نفس او شيطان مي اباسين ته غورځوینه

▲ د زني خال دي پيرنگی دی
ځکه دي پلار د انگریزي سلام کوینه

▲ د زړه مکان مي جانان لوت کړو
د خوشالی سامان يې تول و چلاونه

▲ دلالة سري پڼرې په پڼو کا
د فلانکي خان له پاره و غواره ملکونه

▲ دلالة شني لښتي به و خوري
که په ورتلو دي جانان ونه ژړونه

▲ دلالة فکر په کي و کړه
چې شال شری سره يوه ځای نه کړي مینه

د دغه راز لنډۍ یو شمېر سل گونو او بنايي زرگونو ته ورسېږي، خو هېڅ
وخت به د کتابونو له پانو څخه بهر ونه وزي او هېڅکله به يې اولسونه خپلو سڼو
ته ونه سپاري.

یوازي هغه لنډۍ د اولسونو په سڼو کي ځای نیسي او یوازي هغه لنډۍ زموږ د
غني فولکلوري میراث برخه کېدلې شي چې له خولو را و وزي او پر زرونو کښېښي.

داسې لنډۍ شته چې ما څه باندي پنځوس کاله مخکي د لومړي ځل له پاره
اورېدلې او بيا مي تر نن ورځي پورې له ياده نه دي وتلې. په دي لنډۍ یو کي بنايي
د ساده او معصومي پښتني مینې هغه رنگ پروت وي، هغه شرنګ و لري چې له
یوه ځل اورېدلو سره په زړه ننوزي او بيا د وتلو لاره نه لري.

▲ مسافري دې روزي مه شه
زه دې ملاله خوله ویده پرې ایښې یمه

▲ زیارت کوم نه را رسیږي
خدایه که گډ کړې دا د کانو زیارتونه

▲ تر دې پورې توپک دې څار شم
په اوږه ستا دی کږه زه د خیاله ځمه

▲ سپورمی پر منځ د اسمان راغله
زه خواړه ناسته مرور پخلا کومه

د پښتو فولکلور زیاته توجه غواړي. ویلیم جونز، جیمز ډار میسټیز، تور برن او نورو د پښتنو د فولکلوري سندرو، نکلونو، متلونو او لنډیو په راټولولو کې ډېره مرسته کړې ده. د مرحوم محمد گل نوري، پروفیسر سیال کاکړ، ډاکټري سلما شاهین او نورو خواخوږو زیار او زحمت جلا، جلا د ستاینې وړ دی او د پښتو ژبه به یې پوروري پاته وي. خو د پښتو ژبې د فولکلور ډېرې برخې، په زیاته د فولکلوري سندرو برخه، چې ډېرې زیاتې تاریخي پېښې په کې نغښتې دي، ډېر زیات کار ته اړتیا لري او زه یقین لرم چې ډېرې داسې ارزښتناکې سندري به د تل له پاره ضایع شوي وي چې زموږ د تاریخ ناسپړلي رازونه به یې ویلی.، (عبدالباري، ۲۰۱۶ زیږدۍ)

		څېره ۲. ژ عبدالباري جهاني ،، یوه ځل بیا د لنډیو په باره کې ،، په دی لیکنه کې د لنډیو، مصر، ټپو او ټیکو کچه، ۱۳۹۵ لېږدی، (گڼه یې په: دانې)						
نټه	۲۱	راناوښکی/ پښتني لوم عبدالباري جهاني	تېکي / ټپي چاپ / چاپ	لنډي / لنډي چاپ / چاپ	لنډي / لنډي چاپ / چاپ	مصري / مصري چاپ / چاپ	مسموبی Related	
							Mésrý	ټپي / ټپي
							۱۱	۱۸
							۲	۸
							۹	۱۰
							۲	۱۰
							۵	۳
								۱
								۱
							۴	۱۰

۱۰. ۲۱ لښتلیک: څېره ۲. ژ عبدالباري جهاني ،، یوه ځل بیا د لنډیو په باره کې ،، په دی لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصري کچه، ۱۳۹۵ لېږدی، (گڼه یې په: دانې)

۱۶. د انځورونو، څېرو او لښتليکو لړليک:

لومړي ټوک د انځورونو لړليک:.

- ۱-: د لټکې يا دوی سره مار (# ۱ انځور)..... ۱۸
- ۲-: دوی سره مار (# ۲ انځور)..... ۱۸
- ۳-: د لټکې يا دوی سره مار (# ۳ انځور)..... ۱۸
- ۴-: د لټکې يا لنډۍ (# ۴ انځور)..... ۱۸
- ۵-: د تور دوی سره مار يا چورنیا د نړۍ والي گني گنه ۶۱۰۷۶ يا توره لټکه،
يا توره لنډۍ (# ۵ انځور) ۱۹
- ۶-: لنډۍ (# ۶ انځور) ۱۹
- ۷-: د لنډۍ (# ۷ انځور) ۱۹
- ۸-: د دوی سره مار، لټکه يا لنډۍ (# ۸ انځور) ۱۹
- ۹-: لنډۍ (# ۹ انځور) ۲۰
- ۱۰-: لنډۍ خپل خواړه خوري (# ۱۰ انځور) ۲۰
- ۱۱-: د لنډۍ ايکسري (# ۱۱ انځور) ۲۰
- ۱۲-: لنډۍ په ډډمه ده او خوب کوي (# ۱۲ انځور) ۲۰
- ۱۳-: لنډۍ خپل لوري ته بدلون ورکوي، چې په کومه لاره سپڅه شي، زموږ
لر غونو پښتنو نيکونو لټکه له يوه بڼه پېيلې يا شعر سره تشبع کړی دی.
۲۱-: (# ۱۳ انځور) ۲۱
- ۱۴-: بڼکلی او خوړه لټکه، لنډۍ يا دوی سره مار، لنډۍ چمتو ده، څارني کوي.
رون بورم چې داسې مې و کښل د لنډۍ يو له پاره، کت مټ يې همدا فلسفي
اړخ ونډی دی، زموږ لر غونو پښتنو نيکونو لټکه له يوه بڼه شعر سره تشبع
کړی دی. چې ورته لنډۍ وايي او ټولې ځنگېرني يې سره ورته دي. ۲۱
- ۱۵-: وران ټپ ۱۴۷۱-۲۴۷۴-۸-۱۰۰-۱۴ (# ۱۵ انځور) ۳۰
- ۱۶-: ۶۸۸۲۹ وونډس، ټپ، (WOUNDS ۶۸۸۲۹). (# ۱۶ انځور) ۳۰
- ۱۷-: د رنځور يار ټپ (# ۱۷ انځور) ۳۰
- ۱۸-: د نورستانی مېرمنو د واده انځور دی، چې د ټيکۍ چارپېريال انځور وي.
رون بورم چې داسې مې و کښل د ټيکۍ يو له پاره، کت مټ يې همدا فلسفي
اړخ ونډی دی، زموږ لر غونو پښتنو نيکونو ټيک له يوه بڼه پېيلې شعر
سره تشبع کړی دی. چې ورته ټيکۍ وايي، او ټولې ځنگېرني يې سره ورته
دي. (# ۱۸ انځور)..... ۳۷

- ١٩:- ډاگير - سره زرو - له يو آر څخه - ٢٥٠٠ مخزېږدي. له نن څخه ٤٠١٧،
٤٦..... کاله وړاندې ده. (# ١٩ انځور)
- ٢٠:- لورستان - اوسپنزه - ژيرو - ډاگير - ١٥٠٠ مخزېږدي. له نن څخه ٣٠١٧،
٤٦..... کاله وړاندې ده. نن د فيبروري، ٢٨، ٢٠١٧ زېږدي دی. (# ٢٠ انځور)
- ٢١:- ويسکس - رافييار - تيسټوډ - همفشيرې مصري. (# ٢١ انځور).....٤٦
- ٢٢:- ماراکون سپينو زرو مصري ١ ايل جي. په ډانگ پيلي روڼ بورم چي
داسې مې و کبل د مصري يو له پاره، کت مت يې همدا فلسفي اړخ ونډی
دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو مصري له يوه بڼه پيلي (پېران، اشلوک،
شېر يا شعر) سره تشبې کړی دی. چي ورته مصري وايي، او تولي
ځنگيرني يې سره ورته دي. (# ٢٢ انځور).....٤٧
- ٢٣:- خوندي شوی انځور د مصري ځاگري له مصري توري سره. چي د
انځور شاه سپين بگروند لري، گڼه يې ٥٠٠٦٣٤٥٢ (# ٢٣ انځور).....٤٧
- ٢٤:- خوندي شوی انځور د مصري ځاگري له مصري توري سره. چي د
انځور شاه سپين بگروند لري، گڼه يې ٦٣٢٧١١٢ (# ٢٤ انځور).....٤٧
- ٢٥:- مصري سکيميتار ٢ ايل جي (# ٢٥ انځور).....٤٧
- ٢٦:- يو آر - سيمپتار - د- ډبليو اي بي. مصري (# ٢٦ انځور).....٤٨
- ٢٧:- ډاگير - د هډوکي لاستي والا مصري (سپين موتي مصري)
.....٤٨ (# ٢٧ انځور)
- ٢٨:- مملوک - نېکمر غه - مصري - د محمد رسول الله مصري (# ٢٨ انځور)
.....٤٨
- ٢٩:- توره - املاش - دوديزه - زر مخزېږدي کالنه (# ٢٩ انځور).....٤٨
- ٣٠:- مې سينين - ډاگېر - د ځمريانو د ښکار مصري (# ٣٠ انځور).....٤٨
- ٣١:- د محمد رسول الله مصري (# ٣١ انځور).....٤٨
- ٣٢:- د ليکاني يا کلم په بڼه څو خوري مصري. (# ٣٢ انځور).....٤٨
- ٣٣:- د لنډۍ يو، تپو، تيکي يو او مصري يو، د رنگونو ښکاروندي جدول څخه
گټه پورته کولو، د رنگونو د ټاکلو کړنلاري انځور. * زه څو سکرينو
څخه په يوه محال گټني اخلم، زما د کمپيوټر د ښېښي انځور.
٦٧..... (# ٣٣ انځور)
- ٣٤:- گل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چي ١٣٢٥ لېږدي (١٩٤٦ زېږدي)،
١١٢ چوپړي انځور. * ما يې انځور باستلی دی، د پڅينۍ يې سور څکی
نت سور رنگ لري. (# ٣٤ انځور).....١٠٥

٣٥:-گل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ١٣٢٥ لېږدي (١٩٤٦ زېږدي)،
١١٨ چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندني
گڼه ١٢ ده، ١١٦ داني لنډی، مصری، ټپه او ټیکو په کې سره گډې ټولې
شوې دي. * مایې انځور باسټلی دی، له A٤ یې د چوپړو (مخونو) جوسه
لږ اوږد دی. (# ٣٥ انځور)..... ١٠٦

٣٦:- محمد دین ژواک د پښتني سندرې لومړۍ برخه ١٣٣٤ لېږدی ج چوپړي
انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندني گڼه ٤ ده او
سريل گڼه یې ١٢٥٩٤ ده، پرله پسې نمبر د پښتو ټولني ١١٥ ده، چې ټولې
په کې ٧٣٠٠ داني لنډی، مصری، ټپه او ټیکو په کې سره گډې ټولې شوې
دي. چې ١٣ داني لنډی، مصری، ټپه او ټیکو په کې په ننتوزي کې صدیق
الله رښتین سره گډې په کې کښلې دي. * مایې انځور باسټلی دی، له A٤
یې د چوپړو (مخونو) جوسه لږ اوږد دی. (# ٣٦ انځور)..... ١٢٠

لومړي ټوک د څېړو لړليک:.

٥. ١ څېره ١. الف په وار، وار (د هرو ١٠٠٠٠ لیکل شوي شعرونو)،
١٤..... ٣٩٥ لېږديز لمريز کال

٥. ٢ څېره ١. ب په وار، وار (د هرو ١٠٠٠٠ ويل شوي شعرونو)،
١٤..... ٣٩٥ لېږديز لمريز کال

١٠. ٣ روښنايي يارنا د لنډي څپي او اوږدې څپي ترمنځ د رنگونو څرنگوالي
٥٧.....

١٠. ٤ څېره ١. ٢. ١ پېنځه څلوېښتو پښتو شعرونو او يوه سلو شپېته بېلا بېلو
نورو پښتو شعرو رنگونو ښکاروندی (د رنگونو
٦٦..... کود)، ٣٩٥ لېږديز لمريز کال

١٤. ٥ څېره ١. ٣ الف زما د کتاب څلېر کې د دود څخه زما د لنډیو، ټپو،
ټیکو او مصریو کچې، ٢٠٠٧ - ٠١ - ١٦ (گڼه یې په:
٩٥..... داني)

١٤. ٦ څېره ١. ٣ ب زما په نیمکیو او زما په ایزو کې د لنډیو، ټپو، ټیکو
او مصریو کچې، ٢٠٠٧ - ٠١ - ١٦ (گڼه یې په: داني)..... ٩٥

١٤. ٧ څېره ١. ٣ ب له دې ټولو اړاپوگانو څخه د پښتو لنډی، ټپي، ټیکو او
مصری د دوی پر څپو په ورځ کې یوه خپړپړي..... ١٠٤

لومړي ټوک د لښتیلیکو (جدولونو) لړلیک:

- ۱.۱۴ ۱ لښتیلیک څېره ۱.۳ پ. و، څلېر کې د دو دود، زما په لیکي کې د لنډۍ یو، ټیو، ټیکۍ یو او مصری یو کچې ۲۰۰۶ - ۱۷ (گڼه یې په: دانې)..... ۹۶
- ۱.۱۴ ۲ لښتیلیک: څېره ۱.۳ ت. زما اېزو کې د لنډۍ یو، ټیو، ټیکۍ یو او مصری یو کچې، ۲۰۰۶ - ۱۷ (گڼه یې په: دانې)..... ۹۶
- ۱.۱۵ ۳ لښتیلیک: څېره ۲. الف گل پاچا الفت و، پښتو سندرې، لیکي کې د لنډۍ یو، ټیو، ټیکۍ یو او مصری یو کچې، ۱۳۲۵ لېږدی (۱۹۴۶ زېږدی)، (گڼه یې په: دانې)..... ۱۱۹
- ۱.۱۵ ۴ لښتیلیک: څېره ۲. ب محمد دین ژواک و، پښتني سندرې، لومړی برخه لیکي، په نننوزي د ج چوپړي کې د صديق الله رښتین د لنډۍ یو، ټیو، ټیکۍ یو او مصری یو کچې، ۱۳۳۴ لېږدی، (گڼه یې په: دانې)..... ۱۲۳
- ۱.۱۵ ۵ لښتیلیک: څېره ۲. ب - ۱ پښتو ټولنه و، پښتو څېړني، د پوهاند صديق الله رښتین په اوومه گڼه مقاله پښتو پېژندنه کې، ۵۰ چوپړي، کې د صديق الله رښتین د لنډۍ یو، ټیو، ټیکۍ یو او مصری یو کچې، ۱۳۵۴ لېږدی، (گڼه یې په: دانې)..... ۱۲۴
- ۱.۱۵ ۶ لښتیلیک: څېره ۲. پ پښتو ټولنه و، پښتو څېړني، د پوهاند دوکتور سيد بهاء الدين مجروح په مقاله لنډۍ یو کې د پښتني مېرمنې یوه خاصه څېره، ۱۴۶ چوپړي، کې د لنډۍ یو، ټیو، ټیکۍ یو او مصری یو کچې، ۱۳۵۴ لېږدی، (گڼه یې په: دانې)..... ۱۲۸
- ۱.۱۵ ۷ لښتیلیک: څېره ۲. ت پښتو ټولنه و، پښتو څېړني، د سليمان لایق په مقاله لنډۍ سرلیک او په لنډۍ یو کې د تغیر او بدلون پروسه، څلورم او پېنځه دېرشم چوپړي کې د لنډۍ یو، ټیو، ټیکۍ یو او مصری یو کچې، ۱۳۶۱ لېږدی، (گڼه یې په: دانې)..... ۱۴۵
- ۱.۱۵ ۸ لښتیلیک: څېره ۲. ت - ۱ قلم ټولنه و، چې لایق په لنډۍ یو باندې کنفرانس ورکوي، د باز محمد عابد ثبت او

- کښلی متن، ۱۳۸۷ لېږدی، ټول چوپړي، کي د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچي، ۱۳۶۱ لېږدی، (گڼه يي په: دانې) ۱۵۸
- ۹.۱۵ لښتيلیک: څېره ۲. ب، د پښتو شعر ځمکچپوهني (هندسي) جوړښت ،، محمد محمد اسمعيل يون، ۷ او ۱۳۸ چوپړي، کي د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچي، ۱۳۷۷ لېږدی، (گڼه يي په: دانې) ۱۶۱
- ۱۰.۱۵ لښتيلیک: څېره ۲. ج، د پښتو دولسي ادب لاري، ، څېړنوال دوست محمد دوست شينواری، لنډۍ سرليک کي د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچي، ۱۳۸۵ لېږدی، (گڼه يي په: دانې) ۱۶۵
- ۱۱.۱۵ لښتيلیک: څېره ۲. چ جانان ، د پښتو لنډۍ یو کي محروميت ،، په دي ليکنه کي د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچي، ۱۳۸۵ لېږدی، (گڼه يي په: دانې) ۱۷۰
- ۱۲.۱۵ لښتيلیک: څېره ۲. ځ، د پښتو اولسي شاعري کي د ټپي اهميت ،، فياض علي شاه اخونزاده ، ليکنه کي د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچي، ۱۳۸۶ لېږدی، (گڼه يي په: دانې) ۱۷۵
- ۱۳.۱۵ لښتيلیک: څېره ۲. څ محمد حامد حليمي، د لنډۍ د گلونو په سمندر کي ،، په دي ليکنه کي د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچي، ۱۳۸۶ لېږدی، (گڼه يي په: دانې) ۱۸۴
- ۱۴.۱۵ لښتيلیک: څېره ۲. څ ولايت خان څدران ، د پښتو لنډۍ یو په اړه يوه څو خبري،، په دي ليکنه کي د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچي، ۱۳۸۷ لېږدی، (گڼه يي په: دانې) ۱۹۰
- ۱۵.۱۵ لښتيلیک: څېره ۲. د آلمان ږغ راډيو ، د پښتو کي لنډۍ څه ته وايي؟ ،، حبيب الله رفيع د مرکي کښلی متن، ليکنه کي د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچي، ۱۳۸۹ لېږدی، (گڼه يي په: دانې) ۱۹۴
- ۱۶.۱۵ لښتيلیک: څېره ۲. د-۱ حبيب الله رفيع د هارون حکيمي د مرکي د پوښتنو ځوابونو کي ، د پښتو لنډۍ یو ژوند څلورنيمو زرو کلونو ته رسوي ،، په دي ليکنه

- کي د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچي،
۱۳۸۹ لېږدي، (گڼه يې په: دانې) ۲۰۴
- ۱۷.۱۵ لېنتيلیک: ۲. څېره ۲. د محمود نظري ،، په لنډيو کې طنزي او خندونکي
توکي ،، په دې ليکنه کې د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو
او مصری یو کچي، ۱۳۸۹ لېږدي، (گڼه يې په:
دانې)..... ۲۱۰
- ۱۸.۱۵ لېنتيلیک: ۲. څېره ۲. ر سرباز خان ،، پښتو ادب کې د ټپي يا لنډۍ مقام
،، په دې ليکنه کې د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او
مصری یو کچي، ۱۳۸۹ لېږدي، (گڼه يې په:
دانې)..... ۲۲۲
- ۱۹.۱۵ لېنتيلیک: ۲. څېره ۲. ر پوهنمل سرفراز مومند څخه ،، د ډيپلوم
اېنجينېر عبدالکادر مسعود غوښتنه ،، په دې
ليکنه کې د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو
کچي، ۱۳۹۱ لېږدي، (گڼه يې په: دانې) ۲۲۵
- ۲۰.۱۵ لېنتيلیک: ۲. څېره ۲. ز پوهندوی لال پاچا ازمون ،، د لنډۍ او دوبيټي
پر تله! ،، کړي. ما ځنې لنډۍ او د پر ترښتې
ځنې راخېستي، دوبيټي او تله يې پاتې په دې
ليکنه کې د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری
کچي، ۱۳۹۴ لېږدي، (گڼه يې په: دانې) ۲۳۵
- ۲۱.۱۵ لېنتيلیک: ۲. څېره ۲. ژ عبدالباري جهاني ،، يوه ځل بيا د لنډۍ یو په
باره کې ،، په دې ليکنه کې د لنډۍ یو، ټپو،
ټیکۍ یو او مصری کچي، ۱۳۹۵ لېږدي، (گڼه
يې په: دانې) ۲۵۲

۱۷. د کره لیکنی پښتو په پښتو تشریحی وییکو چوپړی، د پښتو ابېڅی په سټه په لاندې لښتیلیک کی کښل شوی:

بېلگۍ:-

وی د ابېڅی په سټه مانا، د چوپړی گڼه له ټکی لرونکی کامی او ټکی نه
ورسته په شمېر باندي ښودل شوی.

۱. ای (ا، الف)

ابا:

پلار، د مور خاوند، د مور څښتن، د مور ساتونکی، د مور
میره، والد.؛ ۷۳ چوپړی کی (پاڼه کی، مخ کی، صفحه
کی، مخگڼه کی) شتون لري.

ابېڅه:

یوه توری، یوه حروف، ښځېنه لږ نوم دی یا مفرده ښځېنه
وی ده. لکه: ا (ای)، ب (بی)، ت (تی).؛ ۷۶
ډېر نوم د تورو دی ښځېنه وی ده، ټول توري، ټوله
الفبا، الفابیت له ای څخه تر یی پورې.

ابېڅی:

لکه: زمور د پښتو ژبی ۷۶ ابېڅی:
الف، ا، ب، پ، ت، ټ، ج، چ، ځ، څ، خ، د، ډ، ر، ړ،
ز، ژ، بر، س، ش، ښ، غ، ک، گ، ل، م، ن، ڼ، و
(اوږد واو)، و (لنډ واو)، و (بېواک واو)، ه، زورواله
هی (ه یا ه)، زورکی هی (ه یا ه)، ی، ی، ی، ی، ی، ی
ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، ف، ق
دودیز: ا؛ غږېز (فونومیک): a؛ نوم: ای (اه، زور)؛
بېلگه: اره، ار؛ غږېزلیک: ar, ará.

؛ ۳، ۱۰، ۲۲، ۳۱، ۳۸، ۴۹، ۶۳، ۶۷، ۱۰۱، ۲۵۹،
۲۶۳ او ۲۶۶ چوپړو کی شتون لري (او ۲۸ واری نور
په بېلا بېلو چوپړو کی راغلی دی).

ابېڅی:

یوه توری، یوه حروف، نر لږ نوم دی یا مفرده نر ویکی
دی. ا (ای)، ب (بی) ت (تی).؛ ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۸۱، ۲۷۳
او ۲۷۸ چوپړو کی راغلی دی.

ابېڅی

ډېر نوم د تورو دی نر وی ده، ټول توري، ټوله الفبا،
الفابیت له ای څخه تر یی پورې.
لکه: زمور د پښتو ژبی ۴۹ ابېڅی:

الف، ا، ب، پ، ت، ټ، ج، چ، ځ، څ، خ، د، ډ، ر، ړ،
ز، ژ، بر، س، ش، ښ، غ، ک، گ، ل، م، ن، ڼ، و
(اوږد واو)، و (لنډ واو)، و (بېواک واو)، ه، زورواله
هی (ه یا ه)، زورکی هی (ه یا ه)، ی، ی، ی، ی، ی، ی

اخته: ټ، ح، ډ، ص، ض، ط، ظ، ع، ف، ق).؛ ۲۷۳ مشغول.؛ ۱۲۵ او ۲۵۳

ارو: راگ دی: سا دی ډې ګې ډې ما نا ډې په ډې ګې ما پانې سا.؛ ۲۶۰

اشنا: ملګری، دوست، انډیوال.؛ ۹، ۲۲ او ۲۴۸ (ټول ټال ۴۶ واري نور)

انګر: اګر، حالت او وضع (بد انګر)؛ ۲۶۰

اوب: اوبدل یا (باقت).؛ ۷۶

اوردپېری: اورد پیراوی.؛ ۶

اوردمنګی: اورد عمری.؛ ۶

اېنجینېر: یوه فرانسوي وی ده. هغه څوک چې طبیعت په خبرو راولي، د طبیعت ژبه ده چې زي روح شیان په خبرو راولي، بردابنت، طاقت، ظرفیت، څرګند والي او ځانګړنې یې معلوموي. او په اصطلاح کې هغه متخصص ته وايي چې د یو شې په باره کې په ذهن کې پلان جوړوي او بیا یې د خطونو په واسطې سره ترسیم او تیاره وي.؛ ۲، ۳، ۱۰ او ۲۸۷، ټول ۲۱ واري راغلی دی.

۲. آ

آر: اصل.؛ ۶

آروتی: شرطی.؛ ۶

آند: فکر، نظر، اند.؛ ۶

۳. بي (ب)

بور: راتول.؛ ۲۶۰

بورولي: راتول کړي، راتولولي.؛ ۲۶۰

بورم: راتولوم.؛ ۲۱، ۳۰، ۳۷، ۴۷، ۷۶، ۲۵۳ او ۲۵۴

بوروم: راتولوم.؛ ۳۵، ۹۳ او ۱۰۵

بولن: معقول، بولني (معقولې).؛ ۲۶۰

بيديا: ټټنگ، بيابان، دښته، صحراء.؛ ۲۶۹

بېلګه: نمونه، ورته بڼه، مثال.؛ ۴، ۱۲، ۱۳، ... او ۱۷۹ (۱۴ واري نور په بېلابېلو چوپړو کې راغلی دی)

۴. پي (پ)

- پار: ساعت، وار. ۴. ۲۶۱
  - پړ: چپه، نسکور، ژیرمخۍ، زیرمخۍ، ملامت. ۴. ۲۶۱
  - پښت: نسل. ۴. ۴۶
  - پښبله: قافیه. ۴. ۷۰، ۷۳ او ۲۷۴
  - پلوه: اړخه. ۴. ۲۱، ۲۲۴ او ټول ټال ۱۹ دانې نور شتون لري.
  - پور: منزل. ۴. ۴۵، ۷۸، ۹۴ او ۱۵۳
  - پېدايښت: زوکړه. ۴. ۳۸ او ۲۷۰
  - پښۍ: کائينات. ۴. ۲۶۱
  - پېبله: اشلوک، شېر، شعر، (نظم). ۴. ۲۵ او ۳۱
  - پېيرن: پېبله، اشلوک، شېر، شعر، (نظم). ۴. ۲۵ او ۳۱
۵. ټي (ت)

توکي: مواد. ۴. ۹، ۲۲، ... (ټول ټال ۱۸ واري نور)
تور: په پرتيا تورن، ملامتيا. ۴. ۲۶۱

۶. ټي (ټ)

ټپه: د وۍ يا ويکي له پامه (په لغات کې) ټپه هغه دوي سري
پېبلي (پېيرن، اشلوک، شېر يا شعر) ته وايي چې د ټپ
سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګړنې، څرنګوالی او
څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پياوړی، غښتلی،
هېښونکی، سندريز، خور، ګنلی، منلی، له اند، پند،
احساس او تخيل ډک شېر دی چې زموږ لرغونو پښتنو
نيکونو او نياګانو د پښتو ژبې د اېڅو وو، بن، ډ، ر، ن، ی
او ... ، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له
زوکړې له پېدايښت سره جوښت يې جوت کړي دي. پښت
يې هم کولی شي چې لرليد (رائلونکې بڼې) يې پرته له
ادبي بيرغي کولو (فلګياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په
خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټپي د مسرو شمېر يې ۲، د څپو شمېر يې ۲۲ له
دفتنگونو او پارنويکيو پرته. (دفتنگونه د ټپي توکي دي
لکه: وۍ، او، نو وۍ!!، جان، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا
الله، يه، و!، وای!، وه!، وه الله، الله وۍ!، ای!، وه الله
وۍ!!، وا وۍ، وای وای، وروره، يه الکه، يه پښتونه، يه
کربانه، کنه او داسې نور... .)

د پښېلي يا قافيي کلمي يا غونډلي نه لري. خو د دوېمي مسري په پای کې اهنګينه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټپه باید ده (زمور خپله ،هه، هـ يا هي ،، چې ورته وره ه، روغه ه، کوشنی ه، لنډه ه، دوی سترګي ه ،هـ، دوی سترګي والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانبنودې، هه، وايو) چې د پښتو ژبې، نهويشتم، ګڼه ابېڅې ده. په واول يا غرن اواز پایته رسېدلي وي، ټپه د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غريز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.

په نورو ژبو کې د دې ډول بېيله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټپې په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرتولو ټپو، باندې يوه رښت (دودی يا قانون) د تطبيق وړ دی، يانې داچې د هرې ټپې لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنگونو پرته، او دوېمه ۱۳ څپې وي له دفتنگونو پرته.

د هرې ټپې، د لومړۍ څلورمه او اتمه څپه؛ د دوېمي مسري څلورمه اتمه او دولسمه څپه، خڼه وي؛ ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سيمه بيزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نيمه سيمه کې توپير لري. ؛ ۷، ۲۶، ... ۲۵۵ (ټول ټال ۹۵ واري نور)

ټپه يې يوون نوم دی، يا مفرده وی يې ټپه ده او ټپه ډېرنوم ټپو (نارينه وی) او ټپې (بنځېنه وی) کېږي. ؛ ۷، ۸، ۱۰ ... ۲۸۳ (ټول ټال ۱۷۵ واري نور)

ټپې:

د وی يا ويکيې له پامه ټپه ايزه هغې دري سري بېيلي ته وايي چې درو ټپو سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنگوالی او څرګندوالی لري.

ټپه ايزي (ټپيزي):

او په اصطلاح کې هغه وګړنۍ، پياوړې، غښتلي، هېښونکي، سندريزه، خوږه، ګڼلي، منلي، له اند، پند، احساس او تخيل ډکه بېيله ده چې زمور لرغونو پښتنو نيکونو او نياگانو د پښتو ژبې د ابېڅو وو، بن، ډ، ږ، ن، ی او ... ،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدايښت سره جوښت يې جوت کړي دي. پښت يې هم کولی شي چې لرليد (راتلونکي بني) يې پرته له

ادبي بیرغي کولو (فلگیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کنبلی شي.

د کوشنی تپه ایزی د مسرو شمېر یې ۳، د څپو شمېر یې ۳۱ له دفتنگونو او پارانویکیو پرته دی. (دفتنگونه ، الیده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلي يا کلمي دي چې سندرہ ، اهنګ؛ ترنگتوک؛، يې لا خوړوي، په بله مانا دفتنگونه ، غبرگغرونه يا واکه مرکب ، هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نیمواک په ملگرتيا منځ ته رازي او لکه پوستوی اواز یوه وار پتلیز له خولي راوزي د یوه غبرگغړ لومړی ټوک یوه خپلواک او دوېم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکی واله یې یا نرمه ،دی،، او زرکی واله یې یا درنه یې ،دی ،، او داسې نور. دفتنگونه ،غبرگغرونه، ناتروویکي، تروویکي، ستربل، اوستربل، پارانویکي، بلنویکي، اندېښني، هیبجاني چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان، ځانه!، خانه!، آشنا، شیرینه، گرانه، یا الله، یه، وای!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وای، وای وای، نو، الله، او، گرانه!، یه کرانه!، یه پښتیا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، فردوس خانه!، لغمانیه!، یه که څاره!، ای الکه! وروره!، بخته میره!، وی اه!، دغه راز هو، نه، بڼه، څنگه، ولي...،) نومري ټول د تپه ایزی (ټیپزی) توکي دي، چې لکه هرې مسري پیل کې، کله منځ او دیرای وخت په پای کې ویل کېږي او د څپو په شمېر کې ډېر والی راوړي.

د پښلې کلمي يا غونډلي لري لري. خو ډېری وخت د لومړی، دوېمي او درېمي مسري په پای کې ترنگتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنگتوک بشپړوي. هره لنډۍ ایزه باید ده (زموږ خپله ،، ه، هیا هی ،، چې ورته وره ه، روه ه، کوشنی ه، لنده ه، دوي سترګي ه ،هف، دوي سترګي والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانبودې، ه، ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم، گڼه ابڅي ده. په اول يا غرن اواز پایته رسېدلي وي، تپه ایزه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غریز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.

او درېمه مسره یې ۱۳ څپي وي له دفتنگونو پرته. د هرې تپه ایزی، د لومړی او دوېمي مسري څلورمه او اتمه

څپه او د درېمې مسرې څلورمه اتمه او دولسمه څپه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه باندې زورنه نه احساسېږي. له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل څه رنگوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سیمه کې بېلوالی لري. په بله وینا لنډۍ ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالي سره سره پر یوه نازورنه څپه یا یوې خور غږې یا ترنمي څپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، او یوه دېر شتمې څپې خور غږې د تپه ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالي ترڅنګه د تپیزې یوه بل رغنده توک گڼل کېږي او نه شتون یې رغبت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېيلې په توګه یې یوه څپه کمېږي او له موسقي پلوه خور غږ له لاسه ورکوي. دغه پایني توکونه په یوه پېر کې له دغو درېواړو څپو څخه هره یوه د ور مخکې نهمې، اتلسمې، او یوه دېر شتمې زورنې څپې له یوه څه اغیز سره تپه ایزې ته یوه خور غږې وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه ورپه هره یوه څپه هم ایوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو اندول یې ترنگتوک یا ترنمي توک کېدای شي. غوره سټه د ترنگتوک په پایني مسره کې دی چې نوموړې مسره د ایزې رغبت پنځ کوي، د ایزې غوره توک او منځي راځي.

په ټوله کې غوره ایزې هغه دي چې د لنډۍ، تپې، تپکۍ او مصرۍ، له هرې یوې مسرې سره ورته لرونه، پښيلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکې نخښې، سرباري اهنګینه پایني څپې ولري، د دېفتنګونه او پارنویکي سره، خو له نیمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګتۍ، کېسۍ (شبي)، پارکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلي، لوبې، سندرې، چاربيټې، سپینې (ازادې پېيلې)، کېسه گۍ، د اتن غبرګۍ، درې څپیزې، څلور څپیزې، پېنځه څپیزې، شپږ څپیزې، اووه څپیزې، اته څپیزې، نهه څپیزې، لس څپیزې، هایکویې، موندۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کینتوزۍ (سانتي)، نامانېزې، زخۍ، بې ټولۍ، ټولونجۍ، ناپښيليزې، ناپېيلۍ او سلسلۍ دي ټولو پېيلو سره د سګالو (موضوع، مسلي، دننه نی برخې، Dialogue) له سټې بېلوالی ولري، د دي له پاره چې دا ټول په ډېرې بڼه له درې مسرو څخه رغبت

موندلی دی او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ایزه وينا او یادوني سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسي وي، رت بېلوالی یا گړندی فرق يې وکولی شي، ورته گڼلي وي او د ټولو زهني پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

د دې له پاره زما څېړنه دا سپيني ته را اوباسي چې زه خپل د ژبي يوه څو سره پېيله د څو سره ټپه ايزي نوم باندې نوموم، چې دې پښتو درې سرې پېيله له درو سره ټپ يا درو سره زخم يا درې زخمه يا درې ټپه، درو سره ټپه ايزي، څلور سره ټپ له څلور سره ټپه ايزي سره، پينځه سره ټپ له پينځه سره ټپه ايزي سره، شپږ سره ټپ له شپږ سره ټپه ايزي سره، اووه سره ټپ له اووه سره ټپه ايزي سره، اته سره ټپ له اته سره ټپه ايزي سره، نهه سره ټپ له نهه سره ټپه ايزي سره او لس سره ټپ له لس سره ټپه ايزي سره... ډېرې ورته ځانگړې ځانگړنې لري. ۴. ۲۶۲، ۶۶۶ ټول ټال ۱۴ نور.

واړه، درست . ۴. ۱۷

سويي لوري، کوزې، لاندې. ۴. ۲۶۵

د وى له پامه ټيکۍ هغه دوي سرې پېيلې ته وايي چې د ټيک سره ډېرې ورته ځانگړې ځانگړنې، څرنگوالی او څرگندوالی لري.

ټول:
ټپټه:
ټيکۍ:

او په اصطلاح کې هغه ولسي، پياوړی، غښتلی، هېښونکی، سندرېز، خوږ، گڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخيل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياگانو د پښتو ژبې د ابېڅو ،، بن، ډ، ر، ن، ی او ... ،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پيداېښت سره جوښت يې جوت کړي دي. پښت يې هم کولی شي چې لرليد (راتلونکې بڼې) يې پرته له ادبي بيرغي کولو (فلگياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټيکۍ د مسرو شمېر يې ۲، د څپو شمېر يې ۲۲ له دقتگونو او پارنوييکيو پرته. (دقتگونه د ټيکۍ توکي دي لکه: وى، او، نو وى!!، جان، اشنا، شيرينه، گرانه، يا

الله، یه، وای، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!، وای، وای وی، وای وای، وروره!، یه پښتونه!، یه کربانه، کنه ...)، د پښېلې (قافیې) کلمې یا غونډلې نه لري. خو د دویمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټیکۍ باید ده (زموږ خپله ،وه، هـ یا هـي ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنی ه، لنډه ه، دوي سترګي ه ،هـ، دوي سترګي والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودي، ه، وایو) چې د پښتو ژبې نهویشتم، گڼه ابېڅې ده. په اول یا غرن اواز پایته رسېدلې وي. ټیکۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غریز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول بېلله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټیکۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو ټیکۍ یو، باندي یوه رښت د تطبیق وړ دی، یانې داچې د هرې ټیکۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنگونو پرته، او دویمه ۱۳ څپې وي له دفتنگونو پرته. د هرې ټیکۍ د لومړۍ څلورمه او اتمه څپه او د دویمې مسرې څلورمه اتمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي. له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري.؛ ۳۸ چوپړی او ۲۳۲ واري نور راغلی دی

ټیکۍ یې یکره وی (یوون ویکۍ یا مفرد لغات) دی یا د ټیکۍ ډېر نوم دی.؛ ۲، ۶، ۲۶۶... (۷۳ واري نور راغلی دی)

ټیکۍ یو:

د وی یا ویکي له پامه ټیکۍ ایزه هغې درې سرې بېلې ته وایي چې د څو سره ټیک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنگوالی او څرګندوالی لري. او په اصطلاح کې هغه وګړنې، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندریزه، خوږه، ګلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه بېلله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ،، ډ، ږ، ن، ی او ... ،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له

ټیکۍ ایزې
(ټیکیزې):

زوکړې له پېداېښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې ښې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلگیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنۍ ټیکۍ ایزې د مسرو شمېر یې ۳، د څپو شمېر یې ۳۱ له دفتنگونو او پارنویبکیو پرته دی. (دفتنگونه، الیده، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلې یا کلمې دي چې سندره، اهنګ، ترنگتوک، یې لا خوړوي، په بله مانا دیفتنگونه، غبرګغرونه یا واکه مرکب، هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته رازي او لکه یوستوی اواز یوه وار پتلیز له خولي راوزي د یوه غبرګغړ لومړی ټوک یوه خپلواک او دوېم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکی واله یې یا نرمه، وی، او زرکی واله یې یا درنه یې، وی، او داسې نور. دیفتنگونه، غبرګغرونه، ناټروییکی، تروییکی، ستربل، اوستربل، پارنویبکی، بلنویبکی، اندېښنې، هیبجاني چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، گرانه، یا الله، به، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وای، وای وای. نو، الله، او، گرانه!، په کرانه!، په پښتیا، یا خلمیه!، هه بچیه!، فردوس خانه!، لغمانیه!، په که څاره!، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، څنگه، ولی...، نومري ټول د ټپه ایزې (ټپیزې) توکي دي، چې لکه هرې مسري پیل کې، کله منځ او ډېرې وخت په پای کې ویل کېږي او د څپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښلې کلمې یا غونډلې لري لري. خو ډېری وخت د لومړۍ، دوېمې درېمې، څلورمې او پېنځمې مسري په پای کې ترنگتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنگتوک بشپړوي. هره ټیکۍ ایزه باید ده (زموږ خپله، ه، ه، ه یا هی، چې ورته وره، ه، روغه، ه، کوشنۍ ه، لنډه، ه، دوی سترګې ه، ه، دوی سترګې والا، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ه، وایو) چې د پښتو ژبې، نهویشتم، ګڼه ابېڅې ده. په اول یا غرن اواز پایته رسېدلی وي، لنډی

ایزه د پښتو ژبي د فونولوژیکي (غریز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. او د لومړۍ ټیکي ایزې څلورمه او د دویمې ټیکي ایزې پېنځمه مسره یې ۱۳ څپې وي له دفتنگونو پرته.

د هرې ټیکي ایزې، د لومړۍ او دویمې (د پورتنۍ څلور سرې مسرې درېیمه، او د پېنځه سرې مسرې څلورمه) مسرې څلورمه او اتمه څپه او درېمې مسرې (پایني مسرې)، څلورمه، اتمه او دولسمه څپه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه باندې زورنه نه احساسېږي. له سیمه ییزو غړو سره هم څپه په خپل څه رنگوالي نه پاتې کېږي او په ځني سیمه کې بېلوالی لري. په بله وینا ټیکي ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالي سره سره پر یوه نازورنه څپه یا یوې خور غړې یا ترنمي څپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې او څلوېښتمه (د پېنځه سره ټیکي ایزې یې نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېښتمې او نهه څلوېښتمې) څپې خور غړې د ټیکي ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالي ترڅنګه د ټیکيزې یوه بل رغنده ټوک گڼل کېږي او نه شتون یې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېپلي په توګه یې یوه څپه کمېږي او له موسقي پلوه خور غړ له لاسه ورکوي. دغه پایني ټوکونه په یوه پیر کې له دغو درېواړو څپو څخه هره یوه د ور مخکې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې او څلوېښتمه

(د پېنځه سره ټیکي ایزې یې نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېښتمې او نهه څلوېښتمې) زورني څپې له یوه څه اغېز سره ټیکي ایزې ته یوه خور غړې وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه ورپته هره یوه څپه هم ایوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو انډول یې ترنگتوک یا ترنمي ټوک کېدای شي. غوره سټه د ترنگتوک په پایني مسره کې دی چې نوموړې مسره د ایزې رغښت پنځ کوي، د ایزې غوره ټوک او منځي راځي.

په ټوله کې غوره ایزې هغه دي چې د لنډۍ، ټپي، ټیکۍ او مصرۍ، له هرې یوې مسرې سره ورته لرونه، پشیلې، ځانگړې ځانگړنې، بېلونکې نخښې، سرباري اهنکینه پایني څپې ولري، د دیفتنگونه او پارنویکي سره، خو له نیمکۍ، انگۍ، لنډکۍ، بگتۍ، کپسۍ (شپې)، پارکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربیټې، سپینې (ازادې پېیلې)، کپسه گۍ، د اتن څپرگۍ، درې څپیزې، څلور څپیزې، پېنځه څپیزې، شپږ څپیزې، اووه څپیزې، اته څپیزې، نهه څپیزې، لس څپیزې، هایکویې، موندۍ (سر پرېکړۍ)، انځورگۍ، کپنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزې، زخۍ، بي ټولې، ټولونجۍ، ناپنښلېزې، ناپېیلې او سلسلې، دي ټولو پېیلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له سټې بېلوالی ولري، د دي له پاره چې دا ټول په ډېرې بڼه له درې مسرو څخه رغښت موندلی دی او زوکره شوي، ان له ساده درې غونډله ایزه وینا او یادونې سره.

نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسي وي، رت بېلوالی یا گړندی فرق یې وکولی شي، ورته گڼلې وي او د ټولو زهني پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

د ټیکۍ ایزې د څپې شمېر بېلگه داسې ده چې درې سره لري ۳۱ څپیزې وي، څلور سره ټیکۍ ایزې ۴۰ څپیزې وي، پېنځه سره ټیکۍ ایزې ۴۹ څپیزې وي، شپږ سره ټیکۍ ایزې ۵۸ څپیزې وي، اووه سرې ټیکۍ ایزې ۶۷ څپیزې، اته سره ټیکۍ ایزې ۷۶ څپیزې وي، او نهه سرې ټیکۍ ایزې یې ۸۵ څپیزې وي او لس سره ټیکۍ ایزې ۹۴ څپیزې وي. چې تر ټولو غوره یې څلور سره ټیکۍ ایزې ۴۰ څپیزې رانښلولي لري لري او څلور دانې وویل شي. خوند رنگ، د نوي وخت او هندارو په بنکاروندو په سټه ولاړ راځي، ډېرې ښې یې اته سره ټیکۍ ایزې ۷۶ څپیزې وي چې دوي دانې وویل شي، ښې به بیا درې سرې ټیکۍ ایزې دي اته دانې یا دولس وویل شي، لږې ښې بیا پېنځه سره ټیکۍ ایزې یا پېنځیزونې ټیکۍ ایزې دي چې پېنځه دانې وویل شي ښې راځي، دا بیا له څلورو دانو شپږ سره ټیکۍ ایزو سره خوا په خوا ځای نیسي.

د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسې چې
زه خپل د ژبې یوه څو سره پېيله د څو سره ټيګۍ ايزې نوم
باندې نوموم، چې دې پښتو څلور او پښخه سره پېيله له
څلور سره او پښخه سره ايز ټيګۍ، پښخه سره رې رمټ
ايز يا پښخه سره سم برابر ايز او ايزې سره تشيع كوم،
چې ورته ټيګۍ ايزه وايي، په دغه ډول څېړې لري، درې
سره ټيګۍ ايزې، څلور سره ټيګۍ ايزې، پښخه سره ټيګۍ
ايزې، شپږ سره ټيګۍ ايزې، اووه سره ټيګۍ ايزې، اته
سره ټيګۍ ايزې، نهه سره ټيګۍ ايزې او لس سره ټيګۍ
ايزې... په بڼه مندل کېږي. د ټولو پام د ناوې ناوېټوب
درناوې ته چې په همغه شېبو او چارپېريال کې ويل کېږي
نوموم يې. ټولې ځنګېرنې يې د ښادۍ د دې شېبو سره
ورته وي. هر څه د ناوې برابر وي سم برابر، يوازې د
ناوې ستاينه په کې کوي همدغه چارپېريال سره ډېرې
ورته ځانګړې ځانګېرنې لري.؛ ۲۶۷ او ۲۶۹

۷. جې (ج)

جانان: زما رياضې نوم دی، زما رياضې مور را باندې جانان
نوم ايښی و، په دغه نوم به يې نومولم ، ۲:) لالی،
معشوق، حبيب، محبوب.؛ ۹، ۲۵۷ او ۵۴ واري نور.
جرګه: د پښتو دود مجلس چې هلته فيصله کېږي.؛ ۱۰۳،
۱۵۲ او ۲۸۳
جغات: کوشش، رېر، زيار، زحمت .؛ ۱۲ او ۲۷۸
جګړې: جمع وی ده جنګونه، مفرده وييکي يې جګړه.؛ ۱۵،
۱۶، ۲۵، ۴۴ او ۱۲۱
جنبان: لمرزنده، لمرزیدونکی.؛ ۲۷۰

۸. چې (چ)

چوپړی يا مخ، پاڼه ، ورقه، صفحه يې يکر وی ده، لکه د
چوپړي: کتاب او داسې نورو چوپړی.؛ ۲، ۹، ... ۲۸۸ او ۳۸
واري نور ټول ټال کښل شوی.

۹. ځي (خ)

خاڅ: غصه، قهر. ۴. ۲۴۹
 ځانگړي: خاصه. ۴. ۵، ۷، ۲۸۲ او ۳۸ واري نور.
 ځانمني: کرجنی، مغرور. ۴. ۲۷۱
 ځغ: غویانو په اوږو یې ږدي، سپاره تر، موتي، پال، تیر،
 رسی، ځونډي او غویه کنترول وي. ۴. ۲۷۱

۱۰. څي (خ)

څارل: تعقیبول. ۴. ۱۱
 څپیزو: څپه بیزو. ۴. ۲۷۱
 څڅبکی: گړندی، چټک، تیز، ژر، رت، بیره. جمع وی یې څڅبکي
 ۴. ۲۷۱

څلیر: د بیدیا تالو، د صحرا تالاب، د میري ډنډ، د سارا
 حوض، د صحرا ډنډ، د تېنگ حوض، د بنسټي ډنډ، په
 دشته کی ډنډ په تېنگ کی ډنډ په بیدیا کی تالو، جوړ،
 ترپلی، اود. ۴. ۷۶، ۹۵، ۹۶، ۱۰۳، ۲۵۵، ۲۵۶ او
 ۲۸۸

څورلېڅي: څورلېڅی، چورلېڅ، لت، محور. ۴. ۲۷۱

۱۱. ځي (خ)

څولگی: وره خوله، کوچنی خوله، مچو، مچي، مچکه، چپو،
 څولگوتۍ. ۴. ۱۰۱، ۱۰۸، ۱۰۹... او نور ۱۷ ټول ټال
 راغلی

۱۲. دي (د)

دا په دا: په دي سبب، په دي وجه، په دي خاطر. ۴. ۲۷۱
 داني: گڼه. ۴. ۲، ۴، ۹ او ۲۸۱ (ټول ټال ۹۰ واري نور).
 دد: ځناور، څیرونکی څاروی، څیرونکی ژوی، وحشي
 حیوان. ۴. ۷۶

ددو: د دد جمع ده، ځناورو، څیرونکي څاروي، څیرونکي
 ژوي، وحشي حیوانات. ۴. ۹۵، ۹۶، ۲۵۵، ۲۵۶ او
 ۲۸۸

درناوي: د درناوی یې مفرده وی ده، احترام، قدر کول، ځیگی،
 ځیگتوب. ۴. ۲۷۰.

۲۷۲ چوپړی

د لنډیو، ټپو، ټیګیو او مصریو انګر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

دود: دستور، د ژوند تگلاره، رواج . ۴۴، ۴۹ او ۴۹ واري
په نور په نورو چوپړو کې شتون لري.
دوی هومره، دوی چنده. ۲۷۱

دوی گرایه:
۱۳. دې (د)

مطمعین، باوري . ۱۹۱، ۱۹۲

۱۴. ري (ر)

ثانیې ۱۰۰ برخه. ۲۶۴، ۲۶۵، ۲۷۷ او ۲۸۱
تیز، گړندی، څڅبکی . زور، په زړه ببر، تکره سر
تېره: بی بلکه: څرگنکد، بر جسته، وتلی . ۵۱، ۲۶۵،
۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱ او ۲۸۱
تیزپیغله، گړندی پیغله، څڅبکی پیغله. ۲۷۲
صنعت. ۲۷۲

رپ:

رټ:

رتی:

رغاوه:

۱۵. ري (ر)

۱۶. زي (ز)

تحصیل. ۱۲، ۲۶، ۸۱، ۱۵۷ او ۲۴۲
شین، سمسور، زراع، شنه. ۱۷۶
پیدایښت: ۲۶، ۲۷، ۳۶، ۴۶، ۱۰۵، ۱۶۱، ۱۶۴،
۲۶۹، ۲۷۵، ۲۷۷ او ۲۸۱

زده کړه:

زرغون:

زوکړه:

۱۷. ژي (ژ)

وپیپانګه، وپیژېرمه، ویکلېري، ډیکشنري، (ذخیره زبان)
. ۲۷۲

ژبپانګه:

ژاپن . ۲۷۲

ژاپن:

وعدہ. ۱۹۲

ژمنه:

غارہ، کناره، جی، پیڅه، څنډه، ۲) ژی: د اوبو

ژی:

مشک، ۳) ژي: د پښتو الفباء لیکل شوی او کاپي شوی

۲۰ حروف، ۲۰ حوف . ۴۲

۱۸. پوي (و)

د زړه په غورو او ریډل، د زړه له کومي اوریدنه .
۲۷۲

۱۹. سي (س)

ستو: کوشنی قطره.؛ ۲۷۳
ساز: برابر، ورته، مساوي، هم شکله، یوه بڼه.؛ ۹۰، ۱۵۳،
۱۷۷ او ۱۸۹
سکالو: موضع، مضمون، مطلب، مسله.؛ ۶، ۷، ۱۰، ۱۳، ۲۲،
۳۱، ۳۸، ۴۹، ۲۶۴، ۲۶۹، ۲۷۷، ۲۸۰ او ۱۸۶
سول: عقل.؛ ۵۹

۲۰. شي (ش)

تیر، سوفار، خدنگ.؛ ۲۷۳

۲۱. بني (بن)

د پخینو غږ.؛ ۲۷۳
سرخج، بحث، مباحثي.؛ ۲۷۳

۲۲. غي (غ)

غږیالي: ږوب، عضلاتي، تنومند.؛ ۲۷۳
غورځاون: د یوې ډلې غړی.؛ ۲۷۳
غوندي: ورته.؛ ۱۵، ۴۵، ۴۹، ۵۲، ۵۹، ۶۰، ۷۷، ۹۵، ۱۵۳ او
۲۴۲

۲۳. كي (ک)

کت مټ: یوه شان، ورته، هم شکل.؛ ۱۱، ۱۸۴ (تول ټال ۱۸
واري نور)
کړی: حلقه، دایره .؛ ۳۵، ۷۲
کلام: ویناوې، خبرې .؛ ۱۶۶
کلام: خبره، وینا.؛ ۲۴۶

کم اصل: بي نسه، سوی اصل، دم، ناین، جولا، نداف، قوال،
بازینگر، نخی.؛ ۱۳۵، ۱۶۳ او ۱۷۹
کوکی: ډولیزوې، شا وزرې، (پکه بي بي، شاه پرک) ۲. مشره
خور.؛ ۲۷۳

۲۴. ګي (ګ)

ګر: ظلم، ستم.؛ ۱۷۲
ګس: کین، چپ.؛ ۳۷
ګوتپیر: ګوتلید، زاویه دید.؛ ۲۷۴

۲۵. لي (ل)

لالا: ستر ورور، ستر اوبنی، ستر کاکا، مشری ورور، خور
مشر.؛ ۷۶ او ۱۰۱
لالیه: پر مېرمنې چې خپل خاوند ډېر گران وي نو په لالیه یې
رابولي. شرین، خور، شات.؛ ۱۱۱، ۱۶۲، ۱۸۵ او
۲۷۴

لرلید: دوربین.؛ ۲۸۲
لرلید: ورستی ګنه، راتلونکي بڼه.؛ ۲۲، ۳۱، ۳۸، ۴۹، ۲۶۱،
۲۶۵، ۲۶۶، ۲۷۵ او ۲۷۸

لرې ویشتونکی:

لښدوک، سنپیر، لږویشتونکی ټوپک، لښدوک باندي
تارول (یوه ډول مرغه) په غلچکي ډول وپشتل، خپل بنکار
په پټ او لرې ځایه وپشتل، له لرې او پټ ځایه وپشتل،
یور یو وپشتل.؛ ۲۷۴

لر:

لر (ردیف) داسې تعریف کوو چې هغه غوندې، وییکی
(ویوکی یا وی) او ابېڅې چې په ټول او تله برابر یا مقفي
شعر په پای کې د ټولو قافیېه والو مسرو په یوه بڼه او یوه
مانا تکرار راځي ورته ردیف وایو.

تر ټولو ډېرې پېیلی (پیرانو، شېرونو، شعرونه یا اشلوک)
د پښتو ژبې د ، ه ، ابېڅې باندي پښېله (قافیېه) او لر
(ردیف) شوي دي. که د ، ه ، ابېڅې د هرې وییکی له بېل
بېل ابېڅې و منو نو د ، ه ، ابېڅې په کې لر (ردیف) راځي.
لکه وینه، دینه، شینه، ځینه، بڼه په د غو وییې پښېلی کې
د ، ه ، ابېڅې لر ده. یا قافیېې دې چې د ه ردیف لري. ۷۳،
۲۷۴ ... (ټول ټال ۴۰ واري په بېلابېلو چوپړو کې
راغلي)

پروسه . ۴۴، ۱۴۱، ۱۸۶، ۲۱۲، ۱۶۹ او ۲۸۱
هغه کس چې په لغمان سیمه کې زوکړه شوی وي، هغه
تن چې په لغمان سیمه کې پیدا شوی وي، د نوموړې سیمې
ژوند گر. ۴. ۵۱، ۸۳، ۸۴، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۷۸
د لغمان ولایت پخوانی نوم دی. ۴. ۸۳
مخففات، چې د اصلي کلمو پر ځای یې د سر، پیل ابېڅی
یا د پیل پېژند ابېڅې راځي. لکه: ت. و (تخنیکي وی)،
ا. غ، و. و. غ،، (اقتصادي غونډله یا ټیزه غونډله)، اېنج
(اېنجنیر)، س (ساینسي)، ک (کیمیا)، ر (ریاضي)، ح
(حساب)، ا. ا. ج (افغانستان اسلامي جمهوریت).. ۴.
۱۵۰ او ۲۸۴

لړۍ:
لغمانۍ:

لمپاکا:
لنډون:

په لغات کې لنډۍ هغه دوی سرې شعر ته وایي چې د لټکې
سره ډېرې ورته ځانگړې ځانگېرنې، څرنگوالی او
څرگندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی،
هېښونکی، سندریز، خور، گنلی، منلی، له اند، پند،
احساس او تخیل ډک شعر دی چې زموږ لرغونو پښتنو
نیکونو او نیاگانو د پښتو ژبې د ابېڅو و، بن، ډ، ږ، ن، ی
او ... ه، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له
زوکړې له پېدايښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت
یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له
ادبي بیرغي کولو (فلگیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په
خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

لنډۍ:

لنډۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له
دفتنگونو او پارنویبکیو پرته. (دفتنگونه د لنډۍ ټوکي دي
لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شبرینه، گرانه، یا
الله، یه، وای، وای!!، وه، وه الله، الله وی!!، ای!!، وه الله
وی!!، وا وی، وای وای، گرانه، وروره، یه کربانه! کنه
او داسې نور) د قافيي کلمې یا غونډلې نه لري.
خو د دویمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې
دوی ټول اهنګ بشپړ وي. هره لنډۍ باید ده (زموږ خپله
وه، ه یا هی،، چې ورته وره ه، روعه ه، کوشنی ه، لنډه
ه، دوی سترګې ه، هه، دوی سترګې والا ه، یا عینکو والا،
عصري او ځانښودې، وه، وایو) چې د پښتو ژبې

نهوښتم، گڼه ابېڅي ده. په واول يا غرن اواز پای ته رسېدلې وي، لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو لنډۍ يو، باندې يوه رښت (قانون) د تطبيق وړ دی، يانې دا چې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره بايد ۹ له دفتنگونو پرته او دوېيمه ۱۳ څپې وي له دفتنگونو پرته.

د هرې لنډۍ، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه او د دوېيمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي او ډېرې وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سيمه بيزو غږو سره هم څپه په خپل کيفيت نه پاتې کېږي او په نيمه سيمه کې توپير لري. ؛ ۲۳ او ۲۷۶. (ټول ټال ۱۱۲۲ واري په دې کښلې کې راغلی دی.)

لنډۍ يو

لنډۍ يې يوون (يکر يا مفرده) وى ده، د لنډۍ ډېرونو يا جمع وى يا لغات لنډۍ يو کېږي. ؛ ۲۳ او ۲۷۶. (ټول ټال ۴۲۷ واري په دې کښلې کې راغلی دی.)

لنډۍ ايزى:

د وى يا ويکيې له پامه لنډۍ ايزه هغې درې سرې پييلې ته وايي چې د لټکې سره ډېرې ورته ځانگړې ځانگړنې، څرنگوالی او څرگندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه وگړنۍ، پياوړې، غښتلې، هېښونکې، سندريزه، خوږه، گڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخيل ډکه پييله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياگانو د پښتو ژبې د ابېڅو ،، ډ، ږ، ن، ى او ... ،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پيدايښت سره جوښت يې جوت کړي دي. پښت يې هم کولى شي چې لرلید (راتلونکې بنې) يې پرته له ادبي بيرغې کولو (پلجياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلې شي.

د کوشنۍ لنډۍ ايزى د مسرو شمېر يې ۳، د څپو شمېر يې ۳۱ له دفتنگونو او پارنوييکيو پرته دی. (دفتنگونه ، الیده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلې يا کلمې دي چې سندره ، اهنګ؛ ترنگتوک؛ يې لا خور وي، په بله مانا ديفتنگونه ، غبرگغرونه يا واکه

مرکب، هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته رازي او لکه یوستوی اواز یوه وار پتلیز له خولي راوزي د یوه غیرګڼ لومړی توک یوه خپلواک او دوېم توک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکی واله یې یا نرمه ،وی، او زرکی واله یې یا درنه یې ،وی، او داسې نور. دپفتګونه، غیرګڼونه، ناټروویکي، تروویکي، ستربل، اوستربل، پارنویکي، بلنویکي، اندېښني، هېجانې چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، گرانه، یا الله، په، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وای، وای وای. نو، الله، او، گرانه!، په کرانه!، په پښتیا!، په ځمیه!، هه بچه!، په کرانه!، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، څنګه، ولې...، نومړي ټول د لنډۍ ایزې توکي دي، چې کله د هرې مسرې پیل کې، کله منځ او ډېری وخت په پای کې ویل کېږي او د څپو په شمېر کې ډېروالی راولي.

د پښېلي کلمې یا غونډلي لري لري. خوډېری وخت د لومړۍ، دوېمې او درېمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړ وي. هره لنډۍ ایزه باید ده (زموږ خپله ، هه، هه یا هی ، چې ورته وړه هه، روغه هه، کوشنی هه، لنډه هه، دوی سترګي هه، هه، دوی سترګي والا هه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، هه، وایو) چې د پښتو ژبې، نهویشتم، ګڼه اېڅې ده. په اوول یا غرن اواز پایته رسېدلي وي، لنډۍ ایزه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غریز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. او درېیمه مسره یې ۱۳ څپې وي له دفتګونو پرته.

د هرې لنډۍ ایزې، د لومړۍ او دوېمې مسرې څلورمه او اتمه څپه او د درېمې مسرې څلورمه اتمه او دولسمه څپه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه باندې زورنه نه احساسېږي.

له سیمه ییزو غړو سره هم څپه په خپل څه رنگوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سیمه کې بېلوالی لري. په بله وینا لنډۍ ایزې مېچي د څپیزه او خجیزه ټولوالي سره سره پر یوه نازورنه څپه یا یوې خوږ غږي یا ترنمې څپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، او یوه

دېر شتمې څپې خور غړي د لنډۍ ايزي مېچي د څپيزه او خجيزه تولوالي ترڅنگه د لنډۍ ايزي يوه بل رغنډه توک گڼل کېږي او نه شتون يې رغنبت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېپلي په توگه يې يوه څپه کمېږي او له موسقي پلوه خور غړ له لاسه ورکوي. دغه پاينې توکون په يوه پير کې له دغو درېواړو څپو څخه هره يوه د ور مخکې نهمې، اتلسمې، او يوه دېر شتمې زورنې څپې له يوه څه اغېز سره لنډۍ ايزي ته يوه خور غړي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه ورپته هره يوه څپه هم ايوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو انډول يې ترنگتوک يا ترنمي توک کېدای شي. غوره سټه د ترنگتوک په پاينۍ مسره کې دی چې نوموړې مسره د ايزي رغنبت پنځ کوي، د ايزي غوره توک او منځي راځي.

په ټوله کې غوره ايزي هغه دي چې د لنډۍ، تپې، تپکۍ او مصرۍ، له هرې يوې مسرې سره ورته لرونه، پښيلې، ځانگړې ځانگړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنگينه پاينې څپې ولري، د دېفتنگونه او پارنويکي سره، خو له نيمکۍ، انگۍ، لنډکۍ، بگتۍ، کېسۍ (شېبې)، پارکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلي، لوبې، سندرې، چاربيتې، سپينۍ (ازادې پېيلې)، کېسه گۍ، د اتن غبرگۍ، درې څپيزۍ، څلور څپيزۍ، پېنځه څپيزۍ، شپږ څپيزۍ، اووه څپيزۍ، اته څپيزۍ، نهه څپيزۍ، لس څپيزۍ، هايکوبۍ، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورگۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې ټولۍ، ټولونجۍ، ناپښېليزۍ، ناپېيلۍ او سلسلۍ دي ټولو پېيلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له سټې بېلوالۍ ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډيرای بڼه له درې مسرو څخه رغنبت موندلی دی او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ايزه وينا او يادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسي وي، رب بېلوالۍ يا گړندۍ فرق يې وکولی شي، ورته گڼلي وي او د ټولو زهني پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسې چې
زه خپل د ژبې یوه څو سره پېيله د څو سره لنډۍ ایزې نوم
باندې نوموم، چې دې پښتو درې سرې پېيله له درې سرې
لټکې یا درې سرې لنډۍ ایزې، څلور سره لټکې له څلور
سره لنډۍ ایزې سره، پښخه سرې لټکې له پښخه سرې
لنډۍ ایزې سره، شپږ سره لټکې له شپږ سره لنډۍ ایزې
سره، اووه سرې لټکې له اووه سرې لنډۍ ایزې سره، اته
سرې لټکې له اته سرې لنډۍ ایزې سره، نهه سرې لټکې
له نهه سرې لنډۍ ایزې سره او لس سره لټکې له لس سره
لنډۍ ایزې سره... دېرې ورته ځانګړې ځانګړنې لري.
؛ ۲۶۴، ۲۶۷، ۲۷۷ او ۲۷۶.

لوبغاله یې مفرده وی ده، سټیډیوم، د لوبې میدان .؛ ۲۸۴
سمتونو، طرفونو، له اړنه، د لوری یې مفرده وی ده.؛
۲۱، ۳۷، ۶۷ او ۲۵۳ (ټول ټال ۴۶ واري نور راغلي
دی)

لوبغالی:
لوري:

هڅولي، جغات وړکولي، تشویق کولي.؛ ۱۲۷

لبیلې:
۲۶. می (م)

معنایې، معنوي.؛ ۱۵۹
د پېيلې نیمه کړۍ، نیم بند یا نیم بیت ته مسره وایي چې یوه
لنډۍ، ټپه، ټیګۍ او مصری دوي مسرې لري.؛ (ټول
ټال ۷۲ واري په بېلابېلو چوپړو کې راغلي)
مسره یې یوون نوم دی یا د مسره دېرونوم دی؛ د پېيلې یوې
کړۍ یا کړۍ، بند یا بیت ته مسرې وایي چې یوه لنډۍ،
ټپه، ټیګۍ او مصری یوه مسرې وي.؛ (ټول ټال
۷۲ واري په بېلابېلو چوپړو کې راغلي)
د لونځ ځای، چې یوازي الله تعالی ته په کې عبادت کېږي.
؛ ۴۶

مانیز:
مسره:
مسري

د وی یا ویيکې له پامه مصری هغه دوي سرې پېيلې ته
وايي چې د لرغون مصری تورې، مصری سره دېرې
ورته ځانګړې ځانګړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړي، غښتلې،
هېښونکې، سندريزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند،
احساس او تخیل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو
نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د اېڅو ووېش، ډ، ږ، ن، ی

مصری:

او ... ،، د مصری لرغون اهرمو غونډې چې ترننه یې نه جوړونکو او نه د هغوی نومونه معلوم نه دي څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېداېښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکي بني) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلگیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

مصری د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنگونو او پارنویبکیو پرته. (دفتنگونه د مصری توکي دي لکه: وى، او، نو وى!!، جان، اشنا، شيرينه، گرانه، يا الله، يه، واى، واى!!، وه، وه الله، الله وى!!، اى!!، وه الله وى!!، وا وى، واى وى، نو، يه کربانه!!، وروره!!، کنه، ولي او اسي نور ...)، د پښېلي (قافيي) غونډلي (کلمې) نه لري. خو د دوېمي مسري په پای کې اهنګينه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره مصری باید ده (زموږ خپله ،،ه، هـ يا هي ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنی ه، لنډه ه، دوي سترګي ه ،هـ، دوي سترګي والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانينودې، ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهوېشتم، گڼه ابېڅې ده.

په واول يا غرن او از پای ته رسېدلي وي، مصری د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غریز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېيلې (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د مصری په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرتولو مصری یو، باندې یوه رښت (دودی یا قانون) د پلي (تطبيق) وړ دی، ياني دا چې د هرې مصری لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنگونو پرته، او دوېمه ۱۳ څپې وي له دفتنگونو پرته.

د هرې مصری، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه؛ د دوېمې مسري څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سيمه یيزو غړو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په

نيمه سيمه کي توپير لري. ؛ ۶ ، ۴۹ ، ۵۰ ، ۲۸۸ . (ټول
ټال ۳۷۵ واري نور)

مصري يو: مصري يي پکړه وي ده، يا د مصري ډېرگني نوم دی. ؛
۱ ، ۲ ، ۳ ، ۴ ، ... ۲۸۰ . (ټول ټال ۸۰ واري نور)

د وي يا ويکي له پامه مصري ايزه هغي درې سرې
پېيلې ته وايي چې د څو سره مصري سره ډېرې ورته
ځانگړي ځانگړنې، څرنگوالی او څرگندوالی لري.
او په اصطلاح کي هغه وگړنۍ، پياوړې، غښتلې،
هېښونکي، سندريزه، خوږه، گڼلې، منلې، له اند، پند،
احساس او تخيل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو
نيکونو او نياگانو د پښتو ژبي د اېڅو ،، ښ، ډ، ږ، ن، ی
او ... ،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبي له
زوکړي له پېدايښت سره جوښت يي جوت کړي دي. پښت
يې هم کولی شي چې لرليد (راتلونکې ښي) يې پرته له
ادبي بيرغي کولو (فلگياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په
خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

مصري ايزي
(مصريزي)

د کوشنۍ مصري ايزي د مسرو شمېر يي ۳، د څپو
شمېر يي ۳۱ له دفتنگونو او پارنوييکيو پرته دی.
(دفتنگونه ، الیده ، اضافه، سرباري او اوسترباري،
غونډلې يا کلمي دي چې سندره ، اهنګ؛ ترنگتوک؛ يي
لا خوږوي، په بله مانا ديفتنگونه ، غبرگغرونه يا واکه
مرکب ، هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نيمواک په
ملگرتيا منځ ته رازي او لکه پوستووی اواز يوه وار پتليز
له خولي راوزي د يوه غبرگغر لومړی ټوک يوه خپلواک
او دوېم ټوک يي يوه نيم واک اواز وي، کله زورکی واله
يې يا نرمه وي،، او زرکی واله يې يا درنه يې وي،، او
داسي نور. ديفتنگونه ، غبرگغرونه، ناټروويکي، تروويکي،
سټرېل، اوسترېل، پارنوييکي، بلنوييکي، انډپښني،
هېجاني چغې، لکه: الله وي، وي، او، نو وي،!!، جان،
ځانه،!، خانه،!، اشنا، شيرينه، گرانه، يا الله، يه، وای،!
وه،!، وه الله، ای،!، وه الله وي،!!، وا وي، وای وای، نو،
الله، او، گرانه،!، يه کرپانه،!، يه پښتيا،!، يه ځلميه،!، هه
بچه،!، فردوس خانه،!، لغمانيه،!، يه که څاره،!، ای الکه!

وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، بڼه، څنگه، ولې...،) نومري ټول د مصری ایزی توکي دي، چي کله د هرې مسرې پیل کې، کله منځ او ډېری وخت په پای کې ویل کېږي او د څپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښېلي کلمې يا غونډلي لري لري. خو ډېری وخت د لومړی، دوېمي درېيمې، څلورمې، پېنځمې او شپږمې مسرې په پای کې ترنگتوکه غونډله لري، چي دوی ټول ترنگتوک بشپړوي. هره مصری ایزه باید ده (زموږ خپله ،، هـ، هـ یا هی ،، چي ورته وره هـ، روغه هـ، کوشنی هـ، لنډه هـ، دوی سترگي هـ، هـ، دوی سترگي والا هـ، یا عینکو والا، عصري او ځانبودی، هـ، وایو) چي د پښتو ژبي ،نهویشتم، گڼه ابڅي ده. په واول یا غرن اواز پایته رسېدلي وي، مصری ایزه د پښتو ژبي د فونولوژيکي (غریز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. د لومړی مصری ایزی پېنځمه او د دوېمي مصری ایزی شپږمه مسره يي ۱۳ څپي وي له دفتنگونو پرته.

د هرې مصری ایزی، د لومړی او دوېمي (د پورتنی پېنځه سره مسرې څلورمه، او د شپږ سره مسرې پېنځمه) مسره څلورمه او اتهمه څپه او د پېنځمه او شپږمې مسرې (پایني مسرې)، څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه، باندي زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه باندي زورنه نه احساسېږي.

له سیمه ییزو غړو سره هم څپه په خپل څه رنگوالي نه پاتي کېږي او په ځني سیمه کې بېلوالی لري. په بله وینا مصری ایزی مېچي د څپیزه او خجیزه ټولوالی سره سره پر یوه نازورنه څپه یا یوې خور غږي یا ترنمي څپه پای ته رسي. د هې ابڅي دی چي غږ يي نس څخه هوا په حنجري کښوي، چي خولي مخکي مو ورغوی او نیسی او ه یا هه ووايي نو هوا ويچي او د نس ډکيدل او تشيدلو باندي پوهېږی چي همدې ته ترنگتوک وايي، مانا دا چي د پیلنی مصری ایزو نهمي، اتلسمي، اووه ويشتمې، شپږدېشتمې او نهه څلوېښتمې (د پېنځه سره مصری ایزی يي ایزو نهمي، اتلسمي، اووه ويشتمې، شپږدېشتمې، پېنځه

څلوېښتمې او اته پېنځوستمې) څپې خوږغري د مصری ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالي ترڅنګه د مصری یوه بل رنډه توک گنل کېږي او نه شتون یې رغښت له پوښتمې سره مخامخوي؛ د پېپلي په توګه یې یوه څپه کمېږي او له موسقي پلوه خوږ غږ له لاسه ورکوي. دغه پایني توکونه په یوه پیر کې له دغو درېواړو څپو څخه هره یوه د ور مخکې وروستی نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېشتمې او نهه څلوېښتمې (د شپږ سره مصری ایزې نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېشتمې، پېنځه څلوېښتمې او اته پېنځوستمې) زورنې څپې له یوه څه اغېز سره مصری ایزې ته یوه خوږغري وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه ورپته هره یوه څپه هم ایوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو اندول یې ترنگتوک یا ترنمي توک کېدای شي. غوره سټه د ترنگتوک په پایني مسره کې دی چې نوموړې مسره د ایزې رغښت پنځ کوي، د ایزې غوره توک او منځې راځي.

په ټوله کې غوره ایزې هغه دي چې د لنډی، ټپي، ټپکي او مصری، له هرې یوې مسرې سره ورته لرونه، پېپلي، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنګینه پایني څپې ولري، د دیفتنګونه او پارنویکي سره، خو له نیمکې، انګې، لنډکې، بګتې، کېسې (شې)، پارکې، کاکړې، نارې، بدلي، لوبې، سندرې، چاربيټې، سپینې (ازادې پېپلي)، کېسه گې، د اتن غبرګې، درې څپیزې، څلور څپیزې، پېنځه څپیزې، شپږ څپیزې، اووه څپیزې، اته څپیزې، نهه څپیزې، لس څپیزې، هایکویې، پټې (تي خوړو اړوندې پېپلي)، موندې (سر پرېکړې)، انځورګې، کېنتوزې (سانتې)، نامانېزې، زځې، بی ټولې، ټولونجې، نا پېنېلېزې، ناپېپلي او سلسلې، دې ټولو پېپلو سره د سکالو (موضوع، مسلي، دننه نی برخې، Dialogue) له سټې بېلوالی ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېرې بڼه له درې مسرو څخه رغښت موندلی دی او زوکره شوي، ان له ساده درې غونډله ایزه وینا او یادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسي وي، رب بېلوالی یا ګرندی فرق یې وکولی شي، ورته گنلي وي او د ټولو زهني پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

د مصری ایزی د څپې شمېر بېلګه داسې ده چې درې سره لري ۳۱ څپزې وي، څلور سره مصری ایزی ۴۰ څپزې وي، پېنځه سره مصری ایزی ۴۹ څپزې وي، شپږ سره مصری ایزی ۵۸ څپزې وي، اووه سرې مصری ایزی ۶۷ څپزې، اته سره مصری ایزی ۷۶ څپزې وي، او نهه سرې مصری ایزی یې ۸۵ څپزې وي او لس سره مصری ایزی ۹۴ څپزې وي. چې تر ټولو غوره یې څلور سره مصری ایزی ۴۰ څپزې راننډولې لري او څلور دانې وویل شي. خوندور رنگ، د نوي وخت او هندارو په ښکاروندو په سټه ولاړ راځي، ډېرې ښې یې اته سره مصری ایزی ۷۶ څپزې وي چې دوی دانې وویل شي، ښې به بیا درې سرې مصری ایزی دي اته دانې یا دولس وویل شي، لږې ښې بیا پېنځه سره مصری ایزی یا پېنځیزوني مصری ایزی دي چې پېنځه دانې وویل شي ښې راځي، دا بیا له څلورو دانو شپږ سره مصری ایزو سره خوا په خوا ځای نیسي.

د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسې چې زه خپل د ژبې یوه څو سره پېيله د څو سره یا څو مخه مصری ایزی نوم باندې نوموم، چې دې پښتو پېنځه او شپږ سره پېيله له پېنځه سره او شپږ سره مصری ایزی، مصری توري او مصری ایزی سره ورته ډېرې ځانګړې ځانګړنې لري، چې ورته مصری ایزه وايي، په دغه ډول څېرې لري، درې سره مصری ایزی، څلور سره مصری ایزی، پېنځه سره مصری ایزی، شپږ سره مصری ایزی، اووه سره مصری ایزی، اته سره مصری ایزی، نهه سره مصری ایزی او لس سره مصری ایزی... په ښه منډل کېږي. او مصری ایزی ډېرې ورته ځانګړې ځانګړنې داسې دي.؛ ۲۸۰، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳ او ۲۸۴

- مل: بده، ملګری، انډېوال، دوست، اشنا، یار.؛ ۱۶، ۲۸۷
- منځه: منځی، هسته.؛ ۱۷، ۲۹، ... او ۲۴۳ (ټول ټال ۱۳ واري نور)
- میر: مشر، سالار، ښاغلی.؛ ۲۱۴

۲۷. نې (ن)

ناوی:	ناوي، ناوکی.؛ ۳۸، ۴۰ او
نغوته:	عشاره، تلمیح، کنایه.؛ ۲۸۴
نګېړني:	حس، مونث جمع وویکی یې نګېړني ده.؛ ۲۸۴
ننداره:	لیدنه، کتنه، ۲: (ننداري یې جمع ده یا سینما. ۳: (نندارتون : نمایشگاه.؛ ۳۶، ۴۳، ۱۱۷ او ۱۵۴
نټه:	انکار، نه منل.؛ ۲۸۴
نټیالي:	منکر.؛ ۲۸۴
نوری:	جنس (نر او بڼځه).؛ ۱۵۵
نوموړي:	مېړنۍ، سرغندوي، سرلوري، سرفرازه .؛ ۶۰، ۲۶۴، ۲۶۸، ۲۷۴، ۲۷۷ او ۲۸۲
نی:	هفته.؛ ۲۶
نیاو:	عدل، داد.؛ ۲۸۴
نیاوټون:	ستره محکمه.؛ ۲۸۴
نیاو وزارت:	عدلي وزارت.؛ ۲۸۴

۲۸. نې (ن)

ټنکی: زنکی، جمعه یې زنکیان، هغه ماشومان چې پر مور
باندي ډېر زیات گران وي، د ناصرو قوم ځیني خلک
رنکي ته ټنکی وایي.؛ ۲۸۵

۲۹. وي (و)

واړه:	ټول، درست، گرسره .؛ ۳۵، ۹۵. (ټول تال ۲۷ واري)
واند:	تخیل، شېري خیال، د شعر پېیلی انځور.؛ ۲۲
وخت:	پېر، زمان، سهولټونه، گرځېدنه، څرخا، تاوېدنه، چورلیدنه داعصابو پاریدنه، گېنې اخیستنه، ترله وتنه: چکروهنه: بدلیدنه: کر لیچ: پېښه: کار، چوپړ، خدمت: وار، رون: سینگار: څیره، جوله، بڼه: طرز، چم: میلان. گرځول، چورلول: بڼه ورکول: رایه زړه کول: تاوول: ارول: ستلول: په بل مخ اړول: بي ځایه کول: بدلول: تنبول، په شاکول: مخ کول، توجه کول، سپارل: ترجمه کول، ژباړل: جوړول: گرځیدل، تاویدل، څرخیدل، چورلیدل، ستنیدل: اوښتل. لکه: زه به لوبغالی ته په یوه

نی ، منځنی (یک شنبه، سه شنبه،) تلم په یکی باندې،
لرلید داره بادې ټوپک مې و، په نښه ویشټو کې گسمټي
یمه ځکه کېن لورې سترگه مې عادت د پټېدو نه لري. کلي
کې مو ځای نه و، په بیرنیو شیبو کې به یوه بل ته چمتو
وو؛ په خپل منځو کې به مو بڼې لوبوې کولې، لکه ډېاډب،
کیکیشن کای کراتي، کرکت، خوسی. ؛ ۶، ۱۱، ... .
(ټول ټال ۱۱۳ واري نو)

وجیز، بڼې خبرې. ؛ ۱۵۷

کسبې. ؛ ۲۸۵

قوم، د سیمې وگړي، د سیمې ژوندگر، جرگه، د مشرانو
ناسته (اجلاس). ؛ ۲۴ ټول ټال ۱۲۸ واري نور

احساس، عاطفه. ؛ ۲۲

عاطفي، احساساتي. ؛ ۲۵

خلکو، ولس. ؛ ۴۱

عوض، تعویض، میز. ؛ ۲۸۵

تصمیم، عزم، اراده. ؛ ۲۸۵

عیب، کمی. ؛ ۲۴۹

لغات، وییکی، ویکی، ویي. ؛ ۷۳

لغات، وییکی. ؛ ۷۳، ...، ۱۸۳. (۱۲۹ واري نور)

د حیرانتیا اوز، بې برکته نارہ یا غر، پرنویکی دی. ؛

۲۲، ...، ۲۸۱. (۱۰ واري نور)

لغاتپېژندنه. ؛ ۲۸۶

وراشه:

ورهنيزي:

ولس:

ولوله:

ولوليز:

وگړيو:

ونج:

وېلار:

ويار:

ويوکی:

وی:

وی:

وييووه:

۳۰. هي (ه يا هـ)

له ياده وتلی، په پام کې نه. ؛ ۹، ۱۱۵ او ۲۳۵

هېر:

۳۱. يي (ي)

خرس. ؛ ۲۸۶

پز:

د کبنتی لاستی. ؛ ۲۸۶

بېر:

۳۲. ي

بيسکل. ؛ ۲۸۵

يکی:

یک شنبه. ؛ ۲۸۵

يوه نی:

بارور، حاصلخېزه. ؛ ۲۸۶

بيبرور:

ابره، ابیره، حاصل، ثمره. ؛ ۶

بيبره:

۳۳. ی

یون: یکر، واحد، یونټ.؛ ۲۶۶

۳۴. ی

۳۵. ی

دا لاندي ني په هغه ويكيو كي ترې گټنه اخستل كېږي چي كت مټ د عربي ژبي لغات وي، په پښتو ژبه كي دا توري نه كارول كېږي، خپلي ژبي وي لرو ورته.
۳۶. ټي (ټ)

۳۷. حي (ح)

۳۸. ذي (ذ)

۳۹. صي (ص)

زما نوم دی یا د ليکوال نوم دی، د عربي ژبي وی ده، د
الله رښتینی ملگری، د الله صادق دوست، ۲: د حضرت
آدم ع تخلص دی.؛ ۱۶ او ۱۲۸

صفي الله:
(صفي الله)

۴۰. ضي (ض)

۴۱. طي (ط)

۴۲. ظي (ظ)

۴۳. عي (ع)

۴۴. في (ف)

۴۵. ق

لنډون

په دې ټولگه كي مخفات د اصلي كلمو پر ځای يوازي دغه لاندېني راغلي دي.
اېنج. ص. ف: اېنجينېر صفي الله و، فردوس،،.؛ ۲۸۷ چوپړی

۱۸. بیللو گراپی Bibliography

د هغو لیکنو لېست چې په یوه سکالو یا بوړونکي او کبنونکي پورې اړه ولري.

۱. **Admin**, Posted on (۳۰ November ۲۰۱۰), Views: ۹۵۶ views, Tanegashima Municipal Government Hall, town officials said. [Two headed Snakes-Twice as dangerous.](#)
۲. **Aszafe**, (September ۰۲۰۱۴), important measurements of a newborn. <https://www.slideshear.net>
۳. **Edged weapons**, *BCE Sumerians are depicted wearing helmets, the sword, Ramses III wielding a sickle shaped sword* ۲۰۰۹.
۴. **Elgood**. 1979, p.203.
۵. **Lionel. Menasche**. (September 23rd 1997)& (2001, 5 ed.), *writing a Research Paper, Rev. end. (Pitt Series in English as a Second Language. ISBN 0472083694 (ISBN 13: 9780472083695).*
۶. **Hillary Mayell**, (March ۲۲, ۲۰۰۲), for National Geographic Kids News, *Life Is Confusing For Two-Headed Snakes.*
۷. **Jimmy Wales and Larry Snager**. Nonprofit Wikimedia Foundation, (January ۱۵, ۲۰۰۱), *Wikipedia, the Free encyclopedia Laghman province.* (January ۳۱, ۲۰۱۱, ۱۲:۰۰am)

۸. **John Benjamins**, (۲۰۰۶), *Philadelphia*,
(*m/The_Turns_of_Translation_Studies_New_Paradigms_or
_Shifting_Viewpoints*) p. 133
۹. **Lizette Borrelli**, (September ۰ ۲۰۱۴), *Healthy Living Male
Anatomy 101:8 little –known Facts about penis size-
medical daily*. www.medicaldaily.com>male anatomy
۱۰. **Britanica Junior** (*World Almance* (published annually by
the new yark world- telegram and sun). *Encyclopaedia
Britannica, Inc.*, ۱۹۸۷,.
۱۱. **Mamluk Sword in the style of the Blessed Sword of the
Prophet Mohammed**
۱۲. **Namit Bhatia**, (۱۹۹۲), *The Oxford Companion to the
English Language*, ed. Page 1.
۱۳. **Omani**. *example is included in this sale as lot 151
Mohamed 2007, p.79, cat.43*
۱۴. **Petrie. W.M.Flinders**. *Karnak Stela of Amenhotep II A
History of Egypt, Part Two, p.155.*
۱۵. **Piero Morandi**, (1968), *Villa-Italian-Traveler-Kafiristan*,
Luca Villa, Page # 141
[\[https://edspace.american.edu/silkroadjournal/wpcontent/uploads/sites/۹۸۴/۲۰۲۱/۰۳/Villa-Italian-Traveler-Kafiristan.pdf\]](https://edspace.american.edu/silkroadjournal/wpcontent/uploads/sites/۹۸۴/۲۰۲۱/۰۳/Villa-Italian-Traveler-Kafiristan.pdf)

۱۶. Zahra Barnes, (Decembers ۱۶ ۲۰۱۴), *The size of your Vagina:is it Normal? – Womwn’s Health.*
www.womenshealthmag.com > health.

۱۷. **القران الکریم.** (۲۰۰۳ م کال)، د الله ج کتاب، یا کتاب الله، زما قران چې وایم یې (بعون الله وحده تمرطبع هذا المصحف الشريف في مجمع الملك فهد لطباعة المصحف الشريف بالمدينة المنورة باشراف وزارة الحج والاقواف المملكة العربية السعودية عام ۱۴۰۶ ق ، مجمع الملك فهد لطباعة المصحف الشريف المراقبة البائية رقم ۱۰۹۰۱ ، ج - ۰۱۷-۳۰۰۴)، (قران کریم، ۸ سورت یا انفال سورت ، ۹ آیت، چوپړی ۱۷۸).

۱۸. **برهان دین (الدین) صدیقی. مولانا.** (۲۰۰۶ میلادي کال)، د اسلامي معلوماتو ذخیره ، د مولانا غفران رشیدی کیرانوي د کتاب ژباړه، د مکتب دیوبند خپرنډويي ټولني تخنيکي څانگه پېښور. ۴۷ چوپړي.

۱۹. **پښتو ټولنه.** (۱۳۵۴ لېږدی)، د پښتو څېړنو د نړوال مرکز د نړوال سیمینار د مقالو مجموعه، پښتو څېړني ، د چاپ کال ۱۳۵۶ لېږدی، چاپ شمېر ۱۰۰۰، پر له پسې نمبر ۲۲۳، د افغانستان د علومو اکادمي د کتابتون کي د موندني گڼه ۱۴ ده ، پښتو څېړني، پښتو ټولنه، ۵۰ چوپړی.

۲۰. **پیرو مرندي.** (۱۹۶۸ زېږدی)، گرځندوی په کافرستان کي ایټالیایوی دره، د انسان پېژندنې دوره او د توکم پېژندنې موزیم ټولونه، ۱۰ څېره، د نڅا تیارول، ۱۴۱ چوپړی.

۲۱. **پښده محمد. زهير.** (۱۳۱۰ لېږدی یا ۱۹۳۲ زېږدي)، غورشکه د لنډيو، خطي نسخه ملي ارشيف، استقلال لېسه کي کښلي، ۱۳۱۸ لېږدي کي پښتو ټولني ته سپارلي. اوس يي ملي ارشيف کي د موندني گڼه ۴/۵۲ پر له پسې گڼه ۴۶۳۸ ده، ۱۲۲ چوپړی.

۲۲. **حبيب الله رفيع.** (۱۳۴۹ لېږدی)، د خلکو سندري، افغانستان اکادمي، د تاريخ او ادب ټولنه، ۱۰۹ چوپړی.

۲۳. **حبيب الله رفيع.** (۲۰۱۰ زېږدی کال)، د پښتو لنډيو ژوند څلورنيمو زرو کلونو ته رسېږي ، هارون حکيمي مرکه. [۲۸، ۲۰۱۰، Sunday November ۱۲:۱۴ PM ۱۶:۰۳ د شپي.

۲۴. **حبيب الله رفيع**. (۲۰۱۰ زېږدی کال)، په پښتو کې لنډۍ څه ته وايي؟، د آلمان رغ راديو سره د اوستاد حبيب الله رفيع دمرکي متن. په دې برېښليک يې وگورئ:
[http://www.khost-web.net/adabyat/landay/۵۸۸۱-۲۰۱۴-۰۸-۰۲-۱۰-۱۵-۵۲]،
[۲۰۰۸-۳-۲۴]، [۲۰۱۰، ۲۸، PM Sunday November ۱۲: ۱۴: ۱۹] د شپې.

۲۵. **جانان**. (۲۰۰۶ زېږدی کال)، په پښتو لنډيو کې ښځينه محروميټونه، له اېنټرنېټ څخه يې ليکنه په نوم او د مقالې په نوم موندلې شئ. برېښليک يې وگورئ:
[http://janaan.bloguna.tolafghan.com/posts/۷۱۵]، [۱۵، ۱۰، ۲۰۰۶]، [۰۷: ۲۹] د سهار.

۲۶. **جانباز سرفراز. مولوي. پوهنډوی**. (۲۰۱۳ ميلادي کال)، الرحيق المختوم، سيرت النبي زيارن، صفی الرحمن. ميارکپورۍ. پوهاند. د کتاب ليکوال. دوهم کتونکی رفع الله. عطاء. دکتور. ۳۱۶ چوپړي.

۲۷. **(د ليکوال پېژند څرگند نه دی)**. (۱۳۱۲ لېږدی يا ۱۹۳۴ زېږدي)، منتخبات لغات متفرقه پښتو، خطي نسخه (کلمې کښلې يا په قلم ليکلې) ملي ارشيف، په ۱۳۱۸ لېږدي کې پښتو ټولني ته سپارلې شوي وه. اوس يې ملي ارشيف کې د موندني گڼه ۴/۸۲ پر له پسې گڼه ۵۳۸۲ ده، ۲۲۴ چوپړۍ.

۲۸. **دوست محمد دوست شينواری. څېړنوال**. (۲۰۰۶ ميلادي کال)، د پښتو د ولسي ادب لارې، لنډۍ سرليک، د دانش څېړندويي ټولني تخنيکي څانگه پېښور.

۲۹. **سرباز خان**. (۲۰۱۰ زېږدی کال)، پښتو ادب کښې د ټپي يا لنډۍ مقام، ټپه، لنډۍ، مصره، په پښتون فورمز کې پورته کړې لېکنه، په دې برېښليک يې وگورئ:
[http://www.pashtunforums.com/literature-/۹۰۵-۱۶۶۲-۱۶۹۰-۱۵۷۸-۱۶۰۸-۱۵۷۵-۱۵۸۳-۱۵۷۶-۱۷۰۵-۱۶۹۰-۱۷۴۴-۱۵۸۳-۱۶۶۰-۱۶۶۲-۱۷۴۴-۱۶۱۰-۱۵۷۵-۱۶۰۴-۱۶۰۶-۱۶۰۵-a.html]، [۱۶۷۳-۱۷۴۱-۱۶۰۵-۱۶۰۲-۱۵۷۵-۱۶۰۵]، [۲۰۱۰-۰۴-۲۷]، [۰۵: ۴۶] د سهار.

۳۰. **سرفراز مومند. پوهنمل**. (۲۰۱۲ زېږدی کال)، څخه د ديپلوم انجنير عبدالقادر مسعود غوښتنه.

۳۱. **سلطان عزيز. عزيز ابوحنيفه. مولوي**. (۱۳۹۱ لمريز لېږدی، ۱۴۳۳ سپوږميز لېږدی، ۲۰۱۳ زېږدی)، د عزيز التفاسير ليکونکي، د قران کریم پښتو ترجمه او تفسير، څېړندوی دارالکنوز العلمیة تخنيکي څانگه پېښور، ۶ ټوک، ۱۳ سپاره، ۱۳ سورت، الرعد، ۲۴ ايت ۴۱۲ چوپړي.

۳۲. سلیمان لایق. څېړونکی. (۲۰۰۸ زېږدی کال)، سلیمان لایق په لنډیو غږیږي، د اګست په ۲۱ نیټه قلم نړیوالې ټولني د لنډیو په هکله سلیمان لایق غږولی و او باز محمد عابد ثبت کړی و چې دا دی کټ مټ یې ستاسې په وړاندې څېروم.

۳۳. سلیمان لایق او مجاور احمد زیار مومند. (۱۳۶۱ لېږدیز لمريز کال)، پښتو لنډۍ، پښتو لنډۍ د شفاهي ادب او فولکلور د ډیفارټمنټ د علمي غړو د ۱۳۶۱ لېږدي گډه علمي پروژه، د لنډیو په باب تحلیلي څېړنه، د سلیمان لایق او د مجاور احمد مومند په زیار، د پښتو ټولني د ادبیاتو د څانګې له خوا، د پښتو ټولني د نشراتو نمبر یا پرله پسې نمبر یې ۸۲، افغانستان د علومو اکاډمۍ مرکزي علمي کتابتون گڼي کوډ ۱۵۲۴۷، عمومي مطبعه کابل، ۱۰۰۰ چاپ گڼه، چاپ کال ۱۳۶۴ لېږدی، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندني گڼه ۵۳ ده، څلورم چوپړی.

۳۴. سلما شاهین. ډاکټره. (۱۹۸۴ زېږدی)، روهي سندري، پېښور د پښتو اکاډیمي مخکنۍ رئیسې، پېښور پوهنتون، ۳۸۰ چوپړی.

۳۵. سيد بهاء الدين مجروح. پوهاند. ډاکټر. (۱۳۵۴ لېږدی)، پښتو څېړني، د پښتو ټولني ادبیاتو د څانګې له خوا، د چاپ کال تله ۱۳۵۶ لېږدی، چاپ شمېر ۱۵۰۰، پر له پسې نمبر ۲۲۳، د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز د نړیوال سیمینار د مقالو مجموعه (۱۳۵۴). د پښتو ټولني له لوري. د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندني گڼه ۱۴ پ، ۱۵۳ چوپړی.

۳۶. سيد عبدالسلام رستمي ابو زکريا. علامه الشیخ. (۱۳۹۲ لمريز ليردی، ۱۴۳۵ سپوږميز ليردی، ۲۰۱۴ زېږدی)، احسن الکلام لیکونکی، د قران کریم پښتو ترجمه او تفسیر، څېړندوی جامعه عربیة لاشاعة التوحيد و السنة بده بېره پېښور، ۵ ټوک، ۱۳ سپاره، ۱۳ سورت، الرعد، ۲۴ ایت ۲۸۳ چوپړي.

۳۷. سيد محی الدين هاشمي. محقق. (۱۳۸۶ لېږدیز لمريز کال)، ادب پوهنه ،ادبیات او ادابي څېړني، ۴۶ چوپړي.

۳۸. شهسوار سنگروال. پوهاند. تاريخ پروفیسور. (۱۳۹۱ ليردی- ۲۰۱۲ زيردی)، تاريخ مرصع تاريخي څېړنه، افغان ادبي جرگه - لندن څېړندوی، ۱۰ چوپړی.

۳۹. صفی الله فردوس. ډیپلوم. انجېنر. (۱۳۸۸ لېږدیز لمريزکال)، څلېر کې د ددو دود، زما د شعرونو ټولګه.

[http://www.ketabton.com/book/id/۸۲۰]، [January ۳۱ ۲۰۱۶]، ۲۲:۱۸ د شپې.

۴۰. صفی الله فردوس. ماسټر. انجېنېر. (د کب ۱۲، ۱۳۰۰ لېږدیز لمريزکال)، د ټاټوبي ټنګتکور او پېيلې، وړیا پوهنغونډ ویکيپېډیا له پاره لیکنه، ۱۱ چوپړی. [د ټاټوبي ټنګتکور او پېيلې] [https://ps.wikipedia.org/wiki/د_ټاټوبي_ټنګتکور_او_پېيلې]، [November ۱۱ ۲۰۲۲]، ۱۱:۴۰ د ورځې.

۴۱. عبدالباري جهاني. (۳۱، جنوري، ۲۰۱۶ زېږدی کال)، يو ځل بيا د لنډيو په باره کې ، تاند څېړندوی، تر اوسه ۳ درې وار ليدل شوي په انټرنټ پاڼه کې د څېړيدو له وخته. برېښليک يې وګورئ:

[http://www.taand.com/archives/۶۲۶۷۶]، [Written by: Tand, ۳ Replies]، [January ۳۱ ۲۰۱۶]، ۲۲:۱۸ د شپې.

۴۲. عبدالروف. بېنوا (۱۳۳۷ لېږدی)، لنډی چان کونکی او فارسي مترجم، انگرېزي ژباړه يې محمد ابراهيم شريفي کړي، پښتو ټولنه، ۳۳۷ لېږدي کې د کابل عسکري مطبعي (د ملي دفاع وزارت مطبعه) څخه له چاپه تېره شوي ټولګه ده، په عامه کتابتون کې يې د موندنې ګڼه ۳۹۸/۲ ل ۴۵ ب دی، ۱۲۲ چوپړی.

۴۳. عبدالروف. بېنوا. (۱۳۸۷ لېږدی)، پښتولنډی، دوېم چاپ، تاج الدين ايجاز زاوه وال اورډو ژباړه، په کندوز کې د رېډي گل مشاعرې په وياړ، دانش څېړندويه ټولنه، ۷۶ چوپړی.

۴۴. فرهاد. محمد غالب ترين. خویشگی. (۲۰۰۳ م کال)، مشکات شريف پښتو ژباړه، څلورم ټوک، د بيان او د شعر بيان، ۴۵۸۰ ګڼه حديث، ۱۴ چوپړی.

۴۵. فياض علی شاه. اخونزاده. (۲۰۰۷ زېږدی کال)، د پښتو اولسي شاعري کې د ټپي اهميت، له برېښنايي پانې څخه.

۴۶. گل باچا الفت. د ادب ستوری. (۱۳۲۵ لېږدی يا ۱۹۴۶ زېږدی)، پښتو سندرې، گل باچا الفت د پښتو ټولني مبصر او د صحافت او تاليف د ځانګو امير، د پښتو ټولني د

نشراتو نمبر ٩٥، عمومي مطبعه کابل، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندني گڼه ١٢ ده، ١١٢ - ١١٩ چوپړي.

٤٧. لال باچا ازمون. پوهندوی. (٢٣، اگست، ٢٠١٥ زېږدي کال)، د لنډۍ او دوبيتي پرته! -، ٠٠٤ گڼه او تر اوسه ١ یو وار لیدل شوي په انټرنټ پاڼه کې د خپریدو له وخته. انعکاس راډیو، (<http://www.enikaasradio.com>)

٤٨. محمد آقا شیرزاد او جمشید رشیدی. پوهنمل. (١٣٨٥ لېږدیز لمريز کال)، پښتو ژبه او ادبیات، کابل، بېلا بېل چوپړي. ٩ چوپړی

٤٩. محمد اسمعیل یون. پوهیالی. (١٣٧٧ لېږدیز لمريز کال)، د پښتو شعر هندسي جوړښت، کابل، ٤ چوپړی.

٥٠. محمد حامد حلیمي. (٢٠٠٧ زېږدي کال)، لنډۍ د گلونو په سمندر کې. په دې برېښلیک یې وگورئ:
[<http://www.benawa.com/pashto/print.php?id=11990>]، [٢٠٠٧-٠٥-٠١]، ١٨:٤٠ د شپې.

٥١. محمد داود وفا. (١٣٩٢ لېږدي)، د فلکلور پېژندنې لارښود، ختیځ اکاډمي ننگرهار، ٤٣ چوپړی.

٥٢. محمد دین ژواک. (١٣٣٤ لېږدیز لمريز کال)، پښتني سندرې، لومړۍ برخه، د پښتو ټولني د ادبیاتو د څانگې له خوا، د پښتو ټولني د نشراتو نمبر یا پرله پسې نمبر یې ١١٥، افغانستان د علومو اکاډمي مرکزي علمي کتابتون گڼي کوډ ١٢٥٩٤، عمومي مطبعه کابل، ٢٥٠٠ چاپ گڼه، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندني گڼه ٤ ده، د او ه چوپړی.

٥٣. محمد رحمت الله تنها. پوهنیار. (٢٥ د لیندۍ، ١٣٩١ لېږدي، ١٥ ډېسمبر ٢٠١٢ زیږدي)، مور په بي رنگه نړۍ کې ژوند کوو. په پورتنۍ نېټه د بي بي سي له پانې د گړینویچ په وخت: ٢١:٢١ - یونۍ خپور کړی، ١ چوپړی.

۵۴. محمد رحيم الهام. پوهاند. ډاکټر. (۱۳۷۹ لېږدي)، لنډی ها، د اړیک سيار کتابتون اداره او مسلسل گڼه يي ۴۳، د عامه کتابتون کي د موندلو گڼه ۲ / ۳۹۸ ل ۳۸ الف: . ۱۶، ۸ او ۹ چوپړی

۵۵. محمد عمر. (۱۳۱۸ لېږدي يا ۱۹۴۰ زېږدي)، متلونه او لنډی (ذخيرة الغات پښتو)، خطي نسخه ملي ارشيف، ۱۳۱۸ لېږدي کي پښتو ټولني ته سپارلي. اوس يي ملي ارشيف کي د موندني گڼه ۴/۸۲ پر له پسي گڼه ۵۳۸۲ ده، ۶۳ چوپړی.

۵۶. محمود نظري. (۲۰۱۰ زېږدي کال)، په لنډيو کي طنزي او خندونکي ټوکي. په دي برېښليک يي وگورئ: [http://www.khost-web.net/adabyat/landay/۵۸۸۰-۱۰۱۳-۲۰۰۸-۰۱۴-۲۰۱۰]، [۲۰۱۰-۰۸-۰۲-۱۰-۱۳-۳۱ PM Sunday November ۲۸, ۲۰۱۰] [۹:۱۴:۱۲ PM Sunday November ۲۸, ۲۰۱۰] ۱۹:۴۳ د شپي. ۱۸:۴۰ د شپي.

۵۷. مجاور احمد زيار. پوهاند. ډوکتور. (۱۳۸۵ لېږدي، ۲۰۰۶ زېږدي)، ليکلار بنور، يوه پښتو - کره پښتو، د نوي ژبپوهني په رڼا کي، ساپي پښتو څېړني او پراختيا مرکز، ۵۱ چوپړی.

۵۸. ولايت خان خدران. (۲۰۰۸ زېږدي کال)، د پښتو لنډيو په اړه يو څو خبري، سويډن، له انټرنېټ څخه يي ليکنه په نوم او د مقالې په نوم موندلی شئ. په دي برېښليک يي وگورئ: [http://baheer.com/baheer/modules.php?name=News&file=article&sid=۳۷۷۶]، [۱۳۸۷، ۱۵ چنگاښ، ۱۸:۴۰ د شپي].

Landayyu, Tapo, Tekayyu and Mesrayyu
Courtyard Research Papers

Volume I

M.BSc.Eng

**Safiullah
Firdows**

*Course: Residue Knowledge
Apprisor: Smallness Sensation
Date: April 02, 2024*

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**